

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YAŞLANAN NÜFUS VE SOSYAL POLİTİKA: DÜNYA VE TÜRKİYE UYGULAMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Saniye KÜÇÜK

NİSAN - 2018

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YAŞLANAN NÜFUS VE SOSYAL POLİTİKA: DÜNYA VE TÜRKİYE UYGULAMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Saniye KÜÇÜK


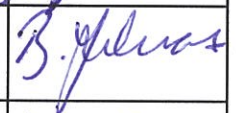

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üye. Burçin ESER

NİSAN - 2018

TRABZON

ONAY

Saniye KÜÇÜK tarafından hazırlanan “Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika: Dünya ve Türkiye Uygulamaları” adlı bu Çalışma 04/05/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı- Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Güven MURAT	Başkan	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
Dr. Öğr. Üyesi Burçin ESER	Üye	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
Doç. Dr. Suat Hayri ŞENTÜRK	Üye	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEŒ
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Saniye KÜÇÜK

06/04/2018

ÖNSÖZ

Dünya nüfusu giderek yaşlanmaktadır. Toplam nüfus içerisinde yaşlıların payı artmakta, bu artışın olumsuz sonuçları bireyleri ve ülkeleri hem ekonomik hem de sosyal açıdan etkilemektedir. Bu olumsuz etkilerin başında şüphesiz yaşlı nüfusa yönelik kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri sunmayı sağlamaya ve işgücü piyasasında yer almalarını sağlamaya yönelik sosyal politikaların yetersizliği gelmektedir. Özellikle gelişmiş ülkeler açısından sorun olan yaşlı nüfus için her ülkenin sosyal ve politik özellikleri kapsamında çeşitli politikalar oluşturulmaktadır. Japonya, Almanya, Hollanda, Finlandiya, Kanada, ABD, Avustralya, Çekya, Polonya, Fransa, Norveç ve İtalya gibi ülkeler yaşlı nüfusa yönelik kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri sunmayı sağlamaya ve işgücü piyasasında yer almalarını sağlamaya yönelik mevcut politikalarla yaşlılığın ekonomik etkilerini en aza indirmeye çalışmaktadır.

Türkiye günümüz itibarıyla genç nüfusa sahip olan dinamik bir ülke olarak görülmekle beraber gelecek 30 yıl içerisinde yaşlanma sorunuyla karşılaşması beklenmektedir. Dolayısıyla ülke için yaşlı nüfusa yönelik alınması gereken politika önlemleri önem arz etmektedir. Türkiye’de yaşlılara yönelik bazı sosyal politika önlemleri geçerli olsa da, yaşlı nüfusun istihdamının oldukça düşük olduğu ülkede yaşlıların işgücü piyasasında yer almasını sağlamaya yönelik sosyal politikaların mevcut olmadığı görülmektedir. Gelecek yıllarda yaşlanması beklenen Türkiye’de yaşlıların bağımlılık oranlarındaki artış ekonomik ve sosyal açıdan birçok olumsuz sonuca neden olacaktır. Bu nedenle yaşlanma sorunu yaşayan ülkelerin uyguladığı politikalar Türkiye açısından örnek alınabilecek uygulamalar olarak gösterilebilir. Bu çalışma, dünyada ve Türkiye’de yaşlanma olgusunun boyutlarını ortaya koyarak, yaşlanma sürecinde olan ülkelerin uyguladıkları politikaları değerlendirip Türkiye için öneriler geliştirebilmek amacıyla yapılmıştır.

Çalışmanın ortaya çıkmasında akademik bilgi ve görüşlerini esirgemeyerek her daim yardımcı olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Burçin ESER’e ve katkılarından dolayı Prof. Dr. Güven Murat’a ayrıca eğitim hayatım boyunca her zaman her koşulda beni destekleyerek varlığını hissettiren aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Nisan, 2018

Saniye KÜÇÜK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	X
ABSTRACT	XI
TABLOLAR LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XII

GİRİŞ	1-3
-------------	-----

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YAŞLILIK VE YAŞLANAN NÜFUS	4-37
1.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar	4
1.1.1. Kronolojik Yaş.....	4
1.1.2. Biyolojik Yaş	5
1.1.3. Fonksiyonel Yaş.....	5
1.1.4. Medyan Yaş	6
1.1.5. Ekonomik Yaşlanma	6
1.1.6. Yaş Bağımlılık Oranı	6
1.1.7. Ortalama Yaşam Beklentisi	8
1.1.8. Potansiyel Destek Oranı.....	9
1.1.9. Yaşlanma Endeksi.....	10
1.2. Demografik Değişim ve Nüfusun Yaşlanması.....	10
1.2.1. Demografik Değişim Süreci	10
1.2.2. Nüfusun Yaşlanmasına Yol Açan Faktörler	11
1.2.2.1. Doğum Oranlarında Azalma.....	12
1.2.2.2. Ölüm Oranlarında Azalma.....	13
1.2.2.3. Göç	14
1.2.3. Nüfusun Yaşlanmasının Sonuçları	15
1.2.3.1. Yaşlanmanın Psikolojik Sonuçları.....	15
1.2.3.2. Yaşlanmanın Toplumsal Sonuçları.....	16
1.2.3.3. Yaşlanmanın Ekonomik Sonuçları	17
1.2.4. Yaşlı Nüfusa İlişkin Sayısal Göstergeler	19

1.2.4.1. Dünyada Yaşlı Nüfus.....	19
1.2.4.2. Türkiye’de Yaşlı Nüfus	23
1.2.4.2.1. Türkiye’de Yaşlı İstihdamı.....	25
1.2.4.3. İşgücü Piyasasında Yaşlı Nüfus.....	28
1.2.4.3.1. Yaşlıların İşgücüne Katılım Durumları.....	28
1.2.4.3.2. Yaşlıların İstihdama Katılım Durumları.....	33
1.2.4.3.3. Yaşlıların İşsizlik Durumları	35

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN YAŞLILIK..... 38-70

2.1. Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar Oluşturmayı Zorunlu Kılan Nedenler.....	38
2.1.1. Demografik Nedenler.....	39
2.1.2. Aile Yapısının Değişmesi	39
2.1.3. İnsani Nedenler	40
2.1.4. İktisadi Nedenler.....	41
2.1.5. Sosyal Güvenlik Sistemindeki Gelişmeler.....	42
2.1.6. Sosyal Hukuk Devleti Anlayışı.....	43
2.2. Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalarda Temel İlkeler.....	44
2.3. Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalara Zemin Hazırlayan Norm Düzenlemeleri.....	44
2.3.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	45
2.3.2. Avrupa Sosyal Şartı	45
2.3.3. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün Sözleşme ve Tavsiye Kararları.....	45
2.3.4. Türkiye’de Yaşlıların Korunmasına İlişkin Hukuki Düzenlemeler	47
2.4. Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar	49
2.4.1. Gelir Güvencesi Sağlamaya Yönelik Politikalar.....	49
2.4.2. İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Politikalar.....	50
2.4.2.1. Yaşam Boyu Öğrenme.....	51
2.4.2.1.1. Yaşam Boyu Öğrenmenin Ortaya Çıkış Nedenleri	53
2.4.2.1.1.1. Ekonomik Nedenler	53
2.4.2.1.1.2. İstihdamı Artırıcı Nedenler	54
2.4.2.1.1.3. Dünyadaki Değişime Bağlı Nedenler	54
2.4.2.1.1.4. Demokratikleşme	55
2.4.2.1.1.5. Kişisel İhtiyaçlar	55
2.4.2.2. Aktif Yaşlanma Eylem Planları.....	56
2.4.2.3. Kamu Politikaları.....	59
2.4.3. Yaş Ayrımcılığını Önlemeye Yönelik Politikalar.....	61
2.4.4. Sağlık Yardımlarından ve Hizmetlerinden Yararlandırmaya Yönelik Politikalar	63
2.4.5. Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya Yönelik	

Politikalar.....	64
2.4.5.1. Huzurevleri	65
2.4.5.2. Yaşlı Kulüpleri	66
2.4.5.3. Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	66
2.4.5.4. Yaşlı Apartmanları	67
2.4.5.5. Korumalı Meskenler	67
2.4.5.6. Gündüz Bakım Merkezleri	67
2.4.5.7. Evde Bakım Hizmetleri	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA

UYGULAMALARI.....	71-105
3.1. Japonya'da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları	71
3.1.1. Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya Yönelik Politika Uygulamaları.....	72
3.1.1.1. Altın Plan.....	73
3.1.1.2. Uzun Süreli Bakım Sigortası	73
3.1.1.3. Sosyal Hizmet Kurumları	73
3.1.2. İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları.....	74
3.1.2.1. Yaşlıların İstihdamı İçin Finansal Destek.....	75
3.1.2.2. Esnek Çalışma Biçimleri	76
3.1.2.3. Çalışma Saatlerini ve Koşullarını İyileştirme	76
3.2. Almanya'da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları.....	76
3.2.1. Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya Yönelik Politika Uygulamaları.....	77
3.2.1.1. Sosyal Sigortalar.....	77
3.2.1.1.1. Bakım Sigortası.....	78
3.2.1.2. Sosyal Hizmetler.....	79
3.2.1.2.1. Yatılı Bakım Merkezlerinde Verilen Bakım Hizmetleri	79
3.2.1.2.2. Ev Ortamı Sağlanarak Verilen Bakım Hizmetleri.....	79
3.2.1.2.3. Evde Bakım Hizmeti	81
3.2.2. İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları.....	81
3.2.2.1. Aktif Emek Piyasası Önlemleri	81
3.2.2.1.1. Finansal İçerikli Teşvikler.....	82
3.2.2.1.2. Doğrudan İş Yaratma Programları	82
3.2.2.2. Yaşlılık Yarı Zamanlı İstihdam Yasası.....	82

3.2.2.3. Politika Dengesi, Tutarlılık ve Tamamlayıcılığın Sağlanması	83
3.3. Hollanda’da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları.....	84
3.3.1. Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya Yönelik Politika Uygulamaları.....	84
3.3.1.1. Sosyal Sigortalar.....	85
3.3.1.2. Uzun Süreli Bakım Hizmetleri	85
3.3.2. İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları.....	86
3.3.2.1. Hükümet Politikaları.....	87
3.3.2.2. Sürdürülebilir İstihdam Edilebilirlik Girişimi	88
3.4. Finlandiya’da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları	88
3.4.1. Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya Yönelik Politika Uygulamaları.....	88
3.4.1.1. Destek ve Hizmet Sunulan Konutlar	89
3.4.1.2. Evde Bir Aile Üyesine Bakmak.....	89
3.4.1.3. Evde Bakım Hizmetleri	90
3.4.2. İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları.....	90
3.4.2.1. İşyeri Geliştirme Programı	91
3.4.2.2. Yaşlanan İşçilerle İlgili Program	91
3.5. Yaşlılara Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya ve İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları	92
3.5.1. Yaşlılara Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları.....	92
3.5.1.1. Yaşlı İnsanlar İçin Her Şeyi Kapsayan Bakım Programı (PACE, ABD)	92
3.5.1.2. Birleştirilmiş Yaşlı Bakım Sistemi (SPA, Kanada).....	93
3.5.1.3. Bakım Hizmetlerini Entegre Etme Araştırma Programı (PRISMA, Kanada).....	93
3.5.1.4. Emeklilik Köyü (Mt Eymard Retirement Village, Avustralya).....	93
3.5.1.5. Ekstra Bakım Emeklilik Köyü (Extra Care Retirement Village, İngiltere)	94
3.5.2. Yaşlıların İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Çeşitli Şirket Örnekleri	94
3.5.2.1. Alman Şirketi Örneği-EADS	94
3.5.2.2. Hollanda Basım Şirketi-BEK	95
3.5.2.3. Finlandiya Joensuu Fabrikası	95
3.5.2.4. Finlandiya UPM Davası Geçmişi	95
3.5.2.5. Çekya	96
3.5.2.5.1. Çekya Şirketi-IRISA	96

3.5.2.5.2. Yaşlanma İçin Ulusal Hazırlık Programı	96
3.5.2.6. Polonya	97
3.5.2.6.1. Dalkia	97
3.5.2.6.2. Volkswagen	97
3.5.2.7. Fransa.....	98
3.5.2.7.1. Üretim Sözleşmesi.....	98
3.5.2.7.2. Credit Lyonnais Bankası	98
3.5.2.8. Norveç İçin Bir Uygulama Örneği: The Centre For Senior Policy (CSP).....	99
3.5.2.9. İtalya İçin Bir Uygulama Örneği: San Paolo Bankası	99
3.6. Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları.....	100
3.6.1. Sosyal Sigorta Uygulamaları	100
3.6.2. Sosyal Yardım Uygulamaları.....	100
3.6.3. Sosyal Hizmet Uygulamaları	101
3.6.3.1. Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmeti Uygulamaları.....	101
3.6.3.1.1. Huzurevleri.....	102
3.6.3.1.2. Yaşlıların Bakımına Yönelik Diğer Uygulamalar	103
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	106
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	111
ÖZGEÇMİŞ.....	127

ÖZET

Dünya, geçtiğimiz yüzyıldan bu yana büyük bir demografik dönüşüm geçirmekte, nüfus giderek yaşlanmaktadır. Bu sürece etki eden en önemli göstergeleri doğum ve ölüm oranlarında meydana gelen azalmalar ve göç oluşturmaktadır. Nüfusun yaşlanması sorunu, daha ziyade gelişmiş ülkelerde dikkati çekmekle beraber bugün gelişmekte olan ülkelerde de bir sorun haline gelmektedir. Bu nedenle çoğu ülke için yaşlı nüfusa yönelik politikalar oluşturma zorunluluğu doğmaktadır.

Bu çalışma, son yıllarda ortaya çıkan yaşlı nüfus sorununu ortaya koymak ve artan yaşlı nüfusa yönelik uygulanan politikaları bu sorunu yaşayan ülkeler açısından inceleyip Türkiye için öneriler geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla çalışmada öncelikle yaşlılık olgusu kavramsal açıdan ele alınmış, dünya ve Türkiye’de yaşlı nüfusa ilişkin sayısal göstergelere yer verilmiştir. Daha sonra ise yaşlılık, sosyal politika açısından değerlendirilmiş ve yaşlılara yönelik sosyal politika uygulamaları incelenmiştir. Bu kapsamda uygulanan politikalar, kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri sunmaya ve işgücü piyasasında yer edinmelerini sağlamaya yönelik olmak üzere yaşlı nüfusun yoğun olduğu Japonya, Almanya, Hollanda ve Finlandiya ile birlikte Türkiye açısından ele alınmıştır. Aynı zamanda çalışmada, çeşitli ülkelerde bu konuda yürütülmekte olan şirket örneklerine de yer verilmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye’nin bugün itibarıyla yaşlanma sorunu yaşamamakla birlikte ilerleyen yıllarda bu sorunla karşılaşacağı bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmada, Türkiye’de yaşlılara yönelik yürütülen politikalar açısından önemin daha ziyade kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri alanında verildiği yaşlıların işgücü piyasalarında yer edinmelerine yönelik düzenlemelere fazla önem verilmediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, seçilen ülke örneklerinden yola çıkılarak ileride yaşanılacağı öngörülen bu soruna hazırlıklı olabilmesi amacıyla Türkiye için politika önerileri sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Nüfusun Yaşlanması, Demografik Dönüşüm, Sosyal Politika, İstihdam.

ABSTRACT

Since the last century, the world has been going through a significant demographic transformation and the world population is gradually aging. The most important indicators that have an influence on this process are the decline in birth rates and mortality rates as well as immigration. The matter of aging population is striking in developed countries though it has also constituted a problem in developing countries of the present day. For this reason, it has become essential to create policies for the aging population in many countries.

The present study aims to focus on the problem of aging population that has emerged over the last years and develop some recommendations for the case of Turkey after investigating the policies carried out regarding the increasing aging population in several countries. For this purpose, the phenomenon of old age has been handled in the first place and numerical indicators concerning the aging population across the world and specifically in Turkey have been highlighted. Afterwards, old age has been handled in terms of social policies and the social policy practices aimed for the elderly have been investigated. The policies carried out within this scope, aiming to provide the elderly with institutional care and surveillance services and a place in the workforce have been examined based on the cases of Japan, Germany, the Netherlands and Finland having a high share of the elderly in the population, as well as Turkey. Furthermore, organization examples carried out with regards to this matter in several countries have been given place.

As a result, it has been concluded that Turkey will have a problem of aging population in the following years though it does not suffer from it at present. In the study, it has been determined that the required attention is paid on the policies for the elderly especially in the field of institutional care and surveillance services whereas the regulations for giving place to the elderly in the labour market are not attached particular importance, yet. In this regard, policy recommendations for Turkey have been developed in order to be prepared for this problem which is foreseen to be experienced in Turkey based on the country examples investigated.

Keywords: Aging Population, Demographic Transformation, Social Policy, Employment.

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yaş Bağımlılık Oranları (65 yaş ve üzeri, %).....	7
2	Seçilmiş Bazı Ülkelerde Doğuşta Ortalama Yaşam Beklentisi (2015).....	9
3	Seçilmiş Bazı Ülkelerde Toplam Doğurganlık Hızı (Kadın Başına Çocuk)	12
4	Seçilmiş Bazı Ülkelerde 65 Yaş ve Üstü Nüfus Oranı (1970-2016, %).....	20
5	Dünyada 60, 65 ve 80 Yaş Üzeri Nüfus (2015, %)	21
6	Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yaşlanma Hızı (*).....	22
7	Türkiye’de 65 Yaş Üstü Nüfus ve Toplam Nüfusa Oranı	24
8	Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre İstihdam Oranları (2007-2015, %).....	26
9	Seçilmiş Bazı Ülkelerde Uygulanan Mevcut Emeklilik Yaşı ve Gelecekte Yapılması Planlanan Değişiklikler	30
10	Seçilmiş Bazı Ülkelerde 25-54 ve 65 Yaş ve Üstü Arasındaki Kişilerin İKO (%)	32
11	Seçilmiş Bazı Ülkelerde 25-54 ve 55-64 Yaş Arasındaki Kişilerin İstihdamı (%)	34
12	Seçilmiş Bazı Ülkelerde 55-64 Yaş Arası Bireylerin İşsizlik Oranları (%)	36
13	Japonya’da Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranları (1950-2050).....	72
14	Japonya İstihdam Sübvansiyonları (2007).....	75
15	Türkiye’de Yaşlılara Hizmet Veren Kuruluşların Sayı ve Kapasiteleri	102

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
Ed.	: Editör
FNPAW	: Yaşlanan İşçilerle İlgili Program
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PACE	: Yaşlı İnsanlar İçin Her Şeyi Kapsayan Bakım Programı
PES	: Kamu İstihdam Servisi
PRISMA	: Bakım Hizmetlerini Entegre Etme Araştırma Programı
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SPA	: Birleştirilmiş Yaşlı Bakım Sistemi
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
t.y.	: Tarih yok
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
UN	: Birleşmiş Milletler
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
vb.	: ve benzeri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
YADES	: Yaşlı Destek Programı

GİRİŞ

Modern dünya demografik dönüşümlerin yaşandığı bir dönemden geçmektedir. Yaşanılan bu dönem dünya nüfusunun arttığı ve tüm dünyada nüfus yapısının değiştiği bir dönemdir. Dünyada yaşanan demografik dönüşümle beraber yaş yapısında değişiklikler meydana gelmektedir. Özellikle sağlık alanındaki ve teknolojiadaki gelişmelerin ölüm oranlarını azaltıp ortalama yaşam sürelerini artırmasıyla ülkelerin yaşlı nüfus oranları artmaktadır.

Sanayi Devrimi, 1.ve 2. Dünya Savaşları gibi sosyal ve siyasi süreçlerin sonucunda dünya genelinde nüfusun dağılımı değişmiştir. Doğum oranları ve ölüm oranlarındaki azalmalar yaşlı nüfusu artırmıştır. Yaşlı nüfus oranındaki artışlar ilk olarak gelişmiş ülkeleri etkilerken yıllar içerisinde gelişmekte olan ülkeleri de etkilemeye başlamıştır. Dolayısıyla nüfusun yaşlanması yaşadığımız yüzyılın en önemli demografik durumlarından biri haline gelmiştir. Küresel çapta olan bu demografik durum dünya ekonomilerini ve toplumları etkilemektedir. Gelişmişlik düzeyi olarak da gösterilebilecek olan nüfusun yaşlanması, ülkelerin sağlık ve teknoloji alanındaki ilerlemelerinin bir göstergesidir. Çünkü bir ülkede yaşlanan nüfusun sayıca fazla olması, o ülke içerisinde ortalama yaşam beklentisinin fazla olduğunu ve insanların uzun süreler boyunca yaşadıklarını göstermektedir.

Küresel toplum nüfusun yaşlanmasıyla ortaya çıkan sorunları kendi lehine çevirerek yaşlı nüfustan yararlanmak zorundadır. Çünkü nüfusun yaşlanması tüm dünyada hızla ilerlemekte ve bu süreç toplumları ekonomik ve sosyal açıdan ciddi sorunlara sürüklemektedir. Toplumların benimsediği gelenek ve göreneklere göre değişen yaşlıya bakış algısı, yaşlanma döneminin nasıl geçirileceği konusunda genellikle belirleyicidir. Özellikle 65 yaş ve üzeri nüfusun çalışan nüfusa oranını gösteren yaşlı bağımlılık oranı, bir ülkedeki yaşlı nüfusun tüketen konumda olup olmadığını gösteren bir dinamiktir. Yaşlı bağımlılık oranlarının yüksek olduğu ülkelerde yaşlı nüfus, ekonomik anlamda sosyal güvenlik sistemine ve bakımı üstlenen kişilere yük olmaktadır. Dolayısıyla gün geçtikçe artan yaşlı nüfusun kendisine yetebilecek hale gelmesi küresel dünyada en gerekli durumlardan biri halini almaktadır. Bu sebepten yaşlanan nüfusa yönelik sosyal politika uygulamaları yürütülmesi gerekmektedir.

Yaşlanma sorunu başlangıçta gelişmiş ülkeleri etkilerken son zamanlarda gelişmekte olan ülkeleri de etkilemeye başlamıştır. Japonya, Almanya, Hollanda, Finlandiya gibi ülkeler dünyada yaşlı nüfus oranlarıyla en dikkat çeken ülkelerdendir. Türkiye ise şuan genç nüfus dinamiğiyle dikkat çeken bir ülke olmasına rağmen yapılan nüfus projeksiyonlarında önümüzdeki 30-40 yıl

içerisinde yaşlanacağı öngörülmektedir. Dünya ülkelerinde yaşlı bireylerin psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan gelişimi için özellikle gelişmiş ülkeler tarafından yapılan bazı uygulamalar mevcuttur. Yaşlılar için en önemli konulardan birinin yaşlılık döneminde bakım olduğu düşünüldüğünde; huzurevleri, yaşlı kulüpleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri, yaşlı apartmanları, korumalı meskenler, gündüz bakım merkezleri ve evde bakım hizmetleri gibi yaşlılara kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri sunmayı sağlamaya yönelik sosyal politikaların birçok ülkede olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise yaşlanma sorununun henüz başlamadığı düşünüldüğünde, bu sosyal politika uygulamalarından en çok tercih edilenlerin huzurevleri ile yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri olduğu gözlenmektedir. Artan yaşlı nüfusun dünyadaki değişim başta olmak üzere birçok nedenden dolayı işgücü piyasasında yer alması da gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Bu nedenle gelişmiş birçok ülke yaşlıların işgücü piyasasında yer almalarını sağlamaya yönelik sosyal politikalar yürütmektedir. Bu sosyal politikalar yaşam boyu öğrenme, aktif yaşlanma ve kamu politikaları ekseninde olurken, aynı zamanda ülkelerin uyguladıkları yasalar ve şirket uygulamaları aracılığıyla yürütülmektedir. Şu an yaşlı bir ülke olmasa da gelecek yıllarda yoğun bir yaşlı nüfusa sahip olacağı düşünüldüğünde Türkiye’nin de yaşlı nüfusun işgücü piyasasında yer almasını sağlamaya yönelik politikalar oluşturarak bu nüfusu yararlanabilecek bir demografik fırsat haline getirmesi zorunlu bir hal almaktadır.

Bu çalışma, son yıllarda dünya çapında artan yaşlı nüfus sorununu ortaya koyarak bu sorunun dünya ülkeleri açısından incelenmesini, gelecek yıllarda Türkiye için nasıl bir tehdit oluşturduğunun anlaşılmasını ve ülke örnekleri doğrultusunda Türkiye için politika önerisi getirilmesini içermektedir. Bu kapsamda çalışmada, yaşlı nüfusun yoğun olduğu ancak uygulanan sosyal politikalarla bu nüfusun bakımının ve işgücü piyasasında yer almasının diğer ülkelere oranla başarılı olduğu Japonya, Almanya, Hollanda ve Finlandiya açısından bir inceleme yapılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde yaşlanma kavramsal açıdan ele alınmıştır. Demografik değişim süreci incelenerek dünya genelinde yaşlanmanın boyutları görülmüştür. Aynı zamanda doğum ve ölüm oranlarındaki azalmalar ile göç gibi yaşlanmaya neden olan faktörler incelenerek yaşlanmanın psikolojik, toplumsal ve ekonomik sonuçlarından bahsedilmiştir. Diğer taraftan yaşlı nüfusa ilişkin verilerden oluşturulan tablolarla dünyada ve Türkiye’de yaşlı nüfus oranları ile yaşlı nüfusun işgücü piyasasındaki durumu ele alınmıştır.

İkinci bölümde yaşlılık sosyal politika açısından değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, yaşlılara yönelik sosyal politikalar oluşturmayı gerekli kılan nedenlere, oluşturulacak politikaların içeriğini belirleyen ilkelere ve yaşlılara yönelik sosyal politikalara zemin hazırlayan norm düzenlemelere yer verilmeyle birlikte yaşlılara yönelik sosyal politikalar da; gelir güvencesi sağlamaya, işgücü piyasasında yer almalarını sağlamaya, yaş ayrımcılığını önlemeye, sağlık yardımlarından ve hizmetlerinden yararlandırmaya, kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri sunmayı sağlamaya yönelik politikalar açısından ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise dünyada ve Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal politika uygulamalarına yer verilmiştir. Bu kapsamda, yaşlı nüfusun yoğun olduğu Japonya, Almanya, Hollanda ve Finlandiya açısından yürütülen politikalar, kurumsal bakım ve gözetim hizmeti ile işgücü piyasasında yer edinmelerini sağlamaya yönelik olmak üzere iki açıdan ele alınmıştır. Ayrıca bu konuda şirketler aracılığıyla uygulanan sosyal politika örneklerine de değinilmiştir. Son olarak da, Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal politika uygulamaları incelenmiş ve bu doğrultuda sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları üzerinde durulmuştur. Nüfusun henüz yaşlanmadığı Türkiye’de yaşlıların istihdamına fazla önem verilmediği görülmüş, gelecek yıllarda yaşlanan nüfusun aktif kalarak hem sosyal hem de ekonomik hayata katılımı açısından ne gibi önlemler alınabileceğine dair öneriler sunulmuştur.



BİRİNCİ BÖLÜM

1. YAŞLILIK VE YAŞLANAN NÜFUS

İnsan hayatının önlenemez bir sonu olarak görülen yaşlılık, kişilerin yaşam geçmişine ve ülkelerin kültürel değerlerine göre değişkenlik gösteren bir kavramdır. Her kişinin farklı bir biyolojik geçmişi, iş deneyimi ve duygusal yaşamı söz konusudur. Yaşlılık, toplumlar arasında da farklılaşabilmektedir; yaşlanmada toplum ve kültürün yeri, yaşlılığa ilişkin algı ve kabul edilme gibi durumlar açısından önemli bir rol oynamaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2007: 1). Bireyin doğumundan ölümüne kadar olan süreçlerden biri olan yaşlılık, birey için fiziki olduğu kadar sosyal ve kültürel yaşamında da önlenemez değişimlere neden olmaktadır (İçağasıoğlu Çoban, 2005).

1.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar

Yaşlanmayla ilgili pek çok tanım bulunmakla birlikte bunlardan en çok kullanılanı kronolojik yaş, biyolojik yaş, fonksiyonel yaş, medyan yaş, ekonomik yaşlanma, yaş bağımlılık oranı, ortalama yaşam beklentisi, potansiyel destek oranı ve yaşlanma endeksidir. Bu kavramlar yaşlanmaya ilişkin tanımların anlaşılması ve verilerin yorumlanması açısından oldukça önemlidir.

1.1.1. Kronolojik Yaş

Kronolojik yaş, doğum ve ölüm arasında geçen dönemin kategoriler halinde değerlendirilmesidir (İçli, 2008: 31). Kronolojik yaş, bireyin doğduğu tarihten başlayarak belirli uygulamaları yapmasına olanak veren ve hakkında işlemler yapılabilmesi için gereken yaşı ifade eden objektif bir seçenektir. Ancak yaşam dönemleri ile bireylerin fiziksel ve ruhsal açıdan yaşlanması arasındaki bağ aynı olmadığı için kesin sonuçlar vermediği söylenebilir (Altan ve Şişman, 2003: 5).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1998 yılında yayınlanan bir raporda kronolojik yaş sınırlandırılması (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2011: 4);

- 45-59 yaş arası orta yaş,
- 60-70 yaş arası yaşlılık,
- 75-89 yaş arası ileri yaşlılık,
- 90 yaş ve üzeri ise ihtiyarlık olarak belirtilmiştir.

Bir ülke içerisinde çalışma çağındaki nüfus tanımlanırken bir yaş sınırlamasına göre hareket edilir. Genellikle bu yaş sınırlaması zorunlu eğitim süresinin bitişi ve emeklilik yaşının başlangıcına denk gelmektedir. Ülkeler arasında zorunlu eğitim süresi ve emeklilik yaşı konusundaki farklılıklar çalışma çağındaki nüfusun belirlenmesi açısından değişkenlik göstermektedir. Birçok ülkede sosyal nedenlerden dolayı emeklilik yaşı 65 olarak kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler'in yaşlılığa ilişkin raporunda ise 60 olarak kabul edilmektedir (MEB, 2011: 4). Çalışma ekonomisi kuramına göre, ülke içinde 15-64 yaş grubundaki kişiler çalışma çağındaki nüfus grubunun içine girer, 65 ve daha üzeri yaşta olanlarsa ekonomik olarak faal olamayacakları varsayılarak işgücü piyasası dışında kalmaktadır. Bu sebepten dolayı 65 yaş ve üzerinde olanlar yaşlı olarak tanımlanır (Gündoğan ve Biçerli, 2004: 6).

1.1.2. Biyolojik Yaş

Biyolojik yaş, tarihsel açıdan yaşlanmayla ilgisi olmayan, kişinin damar yaşıyla ve kemik yapısıyla belirlenen yaş ölçütü olarak ifade edilmektedir (Koldaş, 2017: 1). Bireyin organlarının işlevlerini yerine getirmesi ve sağlıklı olmasıyla tanımlanabilecek olan biyolojik yaş kesin ve net sonuçlar içermeyebilir. Birey her ne kadar zihinsel ve fiziksel olarak gerileme durumuna girmiş olsa bile psikolojik olarak kendisini bu süreçte hissetmeyebilir. Aksine birey yaşlanma sürecini kendisine yeni yetenekler katabilecek hayat boyunca kazandığı deneyimleri çevresindeki insanlara yansıtabilecek bir süreç olarak görebilir (Beğer ve Yavuzer, 2012: 1). Bu bağlamda biyolojik açıdan yaşlanmanın yaşlı hisseden bir bireyin zihinsel açıdan yaşlanma durumunu kabul edip etmemesiyle ilişkili olduğu söylenebilir. Yaşanılan çevre, cinsiyet ya da yaşam sürecinde çekilen sıkıntı ve stres gibi durumlar biyolojik olarak bireyleri yaşlandırmaya bile psikolojik açıdan yaşlandırdığı bir gerçektir.

1.1.3. Fonksiyonel Yaş

Fonksiyonel yaş, insanlarda yaşlanmayla ortaya çıkan dış görünüme bağlı olan değişimlere dayalı olarak kullanılan yaş kavramını ifade etmektedir. Dış görünüş, güçlülük, koordinasyon ve hafızanın diriliği gibi durumlar zaman içinde olan değişimlere örnek olarak verilebilir. Saçlara aklar düşmesi, tendeki kırışıklıklar ya da lekelenmeler, bireyde meydana gelen kemik ağrıları bu tanımda dikkate alınan diğer önemli unsurlardır. Bu tanımdan yola çıkarak fiziksel yetersizliği olan bireylerin fonksiyonel açıdan yaşlı kategorisine girdiği söylenebilir. İnsanların yaşam geçmişine

bağlı olarak değiştiği için bu yaş kavramı belirsiz bir süreci kapsamaktadır. Diğer bir yandan, bir mesleğin yerine getirilebilirliği konusunda da yaşlılık kavramı değişmektedir. Örneğin, bir tenis oyuncusu 30'lu yaşlarında yaşlı sıfatı kazanabilirken, üniversitedeki bir öğretim üyesi ileri yaşlara kadar yaşlı sayılmayabilir (Altan ve Şişman, 2003: 7).

1.1.4. Medyan Yaş

Bir ülke içerisinde tüm yaş gruplarının toplanması sonucunda ortaya çıkan medyan yaş, yaşlanma yüzyılı olarak ifade edilen 21. yüzyıl için önemli göstergelerdendir. 15 yaş ve altı nüfusun azalarak 65 yaş ve üstü nüfusun arttığı bir ülkenin medyan yaşında artış meydana gelmektedir. Bu bağlamda ülkelerin nüfus yapısında meydana gelen oransal değişimlerin medyan yaş ile oluştuğu söylenebilir (Howden ve Meyer, 2010: 4).

Nüfusu yarıya bölen medyan yaş demografik değişimleri kesin olarak ifade eder. 2000'li yıllardan sonra medyan yaşın arttığı görülen dünyamızda şuan medyan yaş 26 iken, 2050'li yıllarda 82'ye çıkacağı öngörülmektedir. Japonya'da 46,3 olan medyan yaş Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Finlandiya, İtalya gibi ülkelerde de 40'ın üzerindedir. Medyan yaşın en düşük olduğu ülkeler ise; Somali (17,7), Çad (17,2), Nijerya (18,2), Afganistan (18,1) gibi çoğunlukla gelişmemiş ülkelerdir (Central Intelligence Agency, 2017).

1.1.5. Ekonomik Yaşlanma

Ekonomik yaşlanma kavramı yaşlanan bireylerin emeklilik dönemine girmesiyle beraber ekonomik olarak elde ettikleri gelirin azalmasıyla ortaya çıkan bir süreçtir. Bu kavram iş hayatı sona eren kişinin karşılaştığı gelir kaybını ifade etmektedir. Yaşlandıkça daha az kazanan kişi bunların yanı sıra artan hayat pahalılığı, şehirleşmenin artması ve sağlık açısından yaşadığı sıkıntılarla beraber gelir kaybı sorunuyla da karşılaşabilmektedir. Bu gibi problemlerle karşılaşan yaşlı kişi, değişen hayat koşullarına ayak uyduramama ve kendisini başkalarına yük olarak görme gibi ek problemler de yaşayarak sosyal ve psikolojik açıdan baskıya uğramaktadır (MEB, 2011: 12).

1.1.6. Yaş Bağımlılık Oranı

Yaş bağımlılık oranı, çalışma çağındaki (0-14 yaş) ve üstündeki (65 yaş ve üstü) kişilerin toplam sayısının çalışma çağındaki nüfusa bölünmesiyle bulunan yaş bileşimi olarak ifade edilmektedir. Bir ülkede bağımlılık oranının yüksek çıkması istenilen bir durum değildir (Mandıracıoğlu, 2010: 41). Dünya çapında bakıldığında gelişen teknolojiler, hastalıklara bulunan çareler, istihdamın el ve kol gücünden ziyade beyin gücüne dayanması ortalama yaşam süresini

artırmıştır. Böylece dünyada yaşlanan nüfus sayısı ve yaşlı bağımlılık oranlarında artış kaçınılmaz olmuştur. Bu oranın nasıl hesaplanacağı gösterilmiştir.

$$\text{Yaşlı Bağımlılık Oranı} = \frac{\text{65 yaş ve üzeri nüfus}}{\text{Çalışma Çağındaki nüfus}} \times 100$$

Formülde görüldüğü gibi yaşlı bağımlılık oranı 65 yaş ve üstündeki nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranlanmasıyla bulunmaktadır. Yaşlı bağımlılık oranının toplumda fazla olması ekonomik açıdan pek istenilen bir durum değildir. Bağımlı olan nüfusun üreten değil tüketen bir konumda olduğu düşünüldüğünde ülkeler açısından makro bazda olumsuz sonuçlar doğuracağı açıktır. Bağımlı olan bireylerde fiziksel aktivitede olan azalma aynı zamanda bireyler için psikolojik ve sosyal açıdan da birçok kayıpla sonuçlanabilmektedir (Bulduk, 2014: 55-56). Ortalama yaşam seviyesinin arttığı günümüz dünyasında yaşlı bağımlılık oranlarının yüksekliğiyle dikkat çeken bazı ülkelere Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yaş Bağımlılık Oranları (65 yaş ve üzeri, %)

	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2015
Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	12,6	15,2	16,3	17,6	19,2	18,7	19,4	22,1
Almanya	14,4	17,1	21,6	23,8	21,5	24,3	31,2	32,1
Avustralya	12,5	14	13,1	14,8	16,5	18,5	19,9	22,6
Belçika	16,2	18,4	21,3	22,1	22,3	25,7	26,4	28
Çekya	12,4	14,4	18,2	21,5	19,3	19,8	22	26,9
Danimarka	14	16,5	19,1	22,3	23,2	22,3	25,5	29,7
Finlandiya	10,4	11,8	13,9	17,8	20	22,4	26	32
Fransa	17,3	18,6	20,6	21,8	21,2	24,5	26	30,2
Hollanda	12,2	14,6	16,1	17,2	18,4	20	23	27,4
İngiltere	16,2	18,1	20,8	23,4	24,2	24,4	25,2	28,2
İtalya	12,4	14,5	17,3	20,6	21,6	26,9	31,3	35
Japonya	8,8	8,8	10	13,2	17	24,9	35,1	42,7
Kanada	12,2	13,1	12,9	13,9	16,5	18,4	20,5	23,8
Kore	5,2	6,4	6,3	6,6	7,5	9,9	14,6	17,7
Norveç	14,5	17,5	20,5	23,3	25,3	23,6	22,5	24,8
Polonya	8	9,4	12,7	15,5	15,3	16,6	18,9	22,5
Rusya	7,4	9,6	11,7	15,1	15,4	18	18,2	19,4
Türkiye	5,2	5,8	7,3	8,5	7,7	9,6	10,9	11,7
Dünya	8,4	8,6	9,3	10	10,1	10,9	11,7	12,6

Kaynak: United Nations [UN], <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Population/>, 2017a.

Bazı ülkelerin yaşlı bağımlılık oranlarının yer aldığı Tablo 1’de Almanya, Japonya ve Fransa da yaşlı bağımlılık oranlarının yüksekliği dikkat çekmektedir. Japonya’da 1950 yılında % 8,8 olan yaşlı bağımlılık oranının yıllar itibarıyla % 42,7’ye kadar ulaştığı görülmektedir. Aynı şekilde Almanya 1950 yılında % 14,4 yaşlı bağımlılık oranına sahipken bu oran 2000 yılında % 24,3’e ulaşmış, 2015 yılında ise % 32,1 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 2 incelendiğinde birçok ülkenin yaşlı bağımlılık oranlarının yüksek olduğu ve ülkelerin gitgide daha da yaşlandığı görülmektedir. Türkiye’nin yaşlı bağımlılık oranlarına bakıldığında diğer ülkelere göre düşük ancak gittikçe artmakta olduğu görülmektedir. Buradan Türkiye’nin de gelecek yıllarda yaşlı ülkeler arasına gireceği sonucuna varılabilir.

1.1.7. Ortalama Yaşam Beklentisi

Ortalama yaşam beklentisi, yeni doğmuş bireylerin tüm yaşamı boyunca doğum anındaki ölüm oranı koşullarının aynı olduğu varsayımı altında beklenen ortalama yaşam süresini ifade etmektedir (Mandıracıoğlu, 2010: 41). Beşeri Kalkınma İndeksi’nin¹ ilk boyutu olan uzun ve sıhhatli yaşam, ortalama yaşam beklentisinin bir ölçütüdür. Bireylerin sağlık hizmetlerine ulaşımının kolay olduğu ve sağlıklı yaşadığı toplumlarda ortalama yaşam beklentisi diğer toplumlara nazaran daha fazladır (Gökçen, 2006: 8). Son 50 yılda var olan bilimsel gelişmeler, sağlık alanındaki aşı gibi koruyucu önlemlerin artması ve doğum kontrol yöntemlerinin artarak ebeveynlerin bilinçlenmesi ortalama yaşam süresine yansiyarak doğum oranlarını azaltmıştır. Böylece yaş beklentisinde yükselmeler meydana gelmiş, 65 yaş üstü yaşlı olarak nitelendirilen nüfus oranı artmıştır (Bahar vd., 2009: 86). Artan yaşlı nüfusuna ek olarak bu nüfusun ortalama yaşam beklentisi de aynı oranda artmıştır. Bu kapsamda Tablo 2’de seçilmiş bazı ülkelere cinsiyete göre ortalama yaşam beklentilerine yer verilmiştir.

¹ Belirli koşullar altında ülkelerin genel kalkınmışlık düzeylerini ve bu arada beşeri kalkınma seviyelerini gösteren en önemli indekstir. Ülkelerin kalkınmışlık düzeyi eğitim, sağlık ve gelir verilerine bağlı olarak ölçülür. Beşeri Kalkınma İndeksi 0 ile 1 arasında değerlerle ifade edilir.

Tablo 2: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Doğuşta Ortalama Yaşam Beklentisi (2015)

Ülkeler	Erkek	Kadın
ABD	76,47	81,25
Almanya	77,94	82,91
Avustralya	80,21	84,41
Belçika	77,97	83
Çekya	71,71	81,15
Danimarka	78,10	82,16
Finlandiya	77,66	83,67
Fransa	78,76	84,98
Hollanda	79,36	83,14
İtalya	79,87	84,66
İngiltere	76,4	82,83
Japonya	79,98	86,44
Kanada	79,69	83,78
Kore	77,87	84,43
Norveç	79,53	83,63
Polonya	72,93	80,97
Rusya	64,66	75,92
Türkiye	71,53	78,12

Kaynak: UN, <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Fertility/>, 2017b.

Tablo 2 incelendiğinde ortalama yaşam beklentisinin erkeklerde kadınlara oranla daha az olduğu görülürken özellikle Almanya, Hollanda ve Japonya’ da ortalama yaşam beklentisinin yüksekliği dikkat çekmekte bunun harici diğer birçok ülkede de nüfusun gitgide yaşlı bir nitelik kazandığı görülmektedir. Bu bağlamda tablodaki verilerden de anlaşılacağı üzere gelecek yıllarda çoğu ülkede ortalama yaşam beklentisi artacak ve bu durum da ülkelerde istihdam edilmeyen yaşlı nüfusu artıracaktır. Artan yaşlı nüfusun işgücü piyasasına ve sosyal güvenlik sistemine yük oluşturacağı tahmin edilmektedir. Ortalama yaşam beklentisi gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde kadın ve erkek arasındaki ortalama yaşam beklentisi farkı azken gelişmekte olan ülkelerde bu farkın daha fazla olduğu görülmektedir.

1.1.8. Potansiyel Destek Oranı

65 yaş üstü her bir kişi başına düşen 15-64 yaş kişi sayısı olarak tarif edilen potansiyel destek oranı, yaşlanmayı açıklayan en önemli ve etkili kavramlardan biridir. Dünya üzerinde yaşlı nüfusa ilişkin verilere bakıldığında bu nüfus grubunun kendi içerisinde de yaşlanmaya devam ettiği görülmektedir. 2050 yılına gelindiğinde günümüzdeki yaşlıların 1/5’inin 80 yaş üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. 1950 yılında 50-64 yaş arası her yüz kişiye 85 yaş üstü iki kişi düşerken,

2000’de bu oranın ikiye katlandığı görülmüş ve 2050’ye gelindiğinde üç kat artarak potansiyel destek oranlarını artıracığı beklenmektedir. Yaşlı sayısının artması sonucunda bu nüfusun bakımını sağlayacak kişi sayısında azalma yaşanacaktır. Ayrıca yaşlanma sürecine girmiş bireylerin ilgilenmek zorunda kalacağı yaşlı sayısı da artacaktır. Bu bağlamda bakıldığında potansiyel destek oranının sosyal güvenlik sistemi açısından da önemli olan bir kavram olduğu ve bir ülkenin sosyal güvenlik yükünün nasıl paylaşıldığının anlaşılması açısından gayet etkili bir yöntem olduğu söylenebilir (Mandıracıoğlu, 2010: 42).

1.1.9. Yaşlanma Endeksi

Yaşlanma endeksi içerik olarak 15 yaşın altındaki her 100 kişiye düşen 60 ve üzeri yaştaki kişi sayısını ifade etmektedir. Bu endeks gelişmiş ülkelerde oldukça yüksekken gelişmekte olan ülkelerde de artış eğilimindedir. Varsayımlara göre yaşlanma endeksi gelecek yüzyıl yarısında 3 kat artış gösterecektir (Özgür, 2010). Endeks değerinin artması nüfusun yaşlandığını gösterir. Dolayısıyla dünyada yaşlı nüfus oranlarının artışına paralel olarak yaşlanma endeksi de artmaktadır. Asya kıtasında 2008 yılında % 26 olan yaşlanma endeksinin, 2040 yılında % 84’e yükseleceği düşünülmektedir. Yine 2008 yılında yaşlanma endeksi Kuzey Amerika’da 69, Batı Avrupa’da 113, Doğu Avrupa’da 92 kişidir. 2040 yılında endeksin Kuzey Amerika’da 109, Batı Avrupa’da 202, Doğu Avrupa’da 115 kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir (Kinsella ve Wan, 2008: 15).

1.2. Demografik Değişim ve Nüfusun Yaşlanması

Dünya nüfusunun yıllar içerisinde yaşlanma sürecini gösteren demografik değişim süreci ve nüfusun yaşlanmasına neden olan faktörlerin incelenmesi yaşlanma sorununu anlayabilmek açısından önemlidir.

1.2.1. Demografik Değişim Süreci

Nüfusun yaş yapısındaki dönüşüm demografik değişim süreci olarak ifade edilmektedir. Bu süreç nüfus içerisindeki değişimleri göstermesi açısından oldukça önemlidir. Demografik değişimi ele alan demografik geçiş kuramı sosyoloji literatüründe yer alan modernleşme kuramı ile oldukça benzerdir. Her iki yaklaşımda içerisinde eski-yeni karşıtlığını barındırmaktadır. Modernleşme ana tezine göre, bütün toplumlar başta geleneksel bir yapıya sahip olsa da değişen koşullar dolayısıyla her toplum modern ve karmaşık bir yapıya kavuşacaktır. Demografik geçiş kuramı da özünde Avrupa ülkelerinin geçmişten bugüne demografik dönüşümünü ele almakta, demografik yapıdaki tarihsel çizgiyi seyrederek dünyanın diğer ülkelerinde gelecek yıllarda yaşlanma olasılığı olan olayların tahmin edilebileceğini savunmaktadır (Koç vd., 2008: 5).

Warren Thompson tarafından 1929 yılında ortaya atılan Demografik Geçiş Kuramı doğurganlık ve ölüm hızlarıyla ilişkili olarak farklılaşmış nüfusları kapsamaktadır. Kuramın açıklanabilmesi açısından üç ülke ele alınmıştır. Bu ülkelerden birincisi olan A ülkesinde ölüm oranları düşük seyretmekte, doğum oranları önce durağan sonra hızla azalmakta ve potansiyel nüfus düşüşü mevcut bulunmaktadır. Bu türde ülkelere örnek olarak Batı Avrupa ülkeleri gösterilmektedir. B ülkesinde ise ölüm ve doğum oranları düşük olmakla beraber ölüm oranları doğum oranına göre daha önce ve hızlı düşmektedir. Bu grup ülkelere ise Doğu ve Güney Avrupa ülkeleri dahil edilmektedir. C grubuna ise dünya nüfusunun % 70-75'ini içeren doğum ve ölüm oranlarının kontrol altına alınmadığı ülkeler dahil edilmektedir. Thompson bu ülkeleri Japonya, Hindistan ve Rusya olarak belirlemiş, bu ülkelerin çoğunun ise zamanla B grubu ülkelerine dahil olduğunu belirtmiştir (Kirk, 1996: 361-362). Ancak kuram daha sonraları Notestein tarafından geliştirilerek ölüm oranlarındaki düşmenin genel sebebi olarak savaşlardaki azalma, teknolojiye ilerleme ve aşılama yöntemlerinin gelişmesi gösterilmiştir. 19. yüzyılın son çeyreği Batı Avrupa'da demografik geçişin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. 1800'lü yıllarda Sanayi Devrimi'nin İngiltere'de başlayarak tüm dünyaya yayılması bu kuramın biçimini belirlemiştir. 2100'lü yıllara gelindiğinde kuramın son bulacağı tahmin edilmektedir (Lee, 2003: 167).

Genel açıdan bakıldığında bir ülke içerisinde yaşanan demografik geçiş süreci bu şekilde ilerlerken, çoğu zaman ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik ya da sosyal bazı sebepler nedeniyle aksamalar ya da farklı yönde değişimler görülebilmektedir. Bu hususta ülkelerde yaşanan siyasi süreçler de etkili olmaktadır. Avrupa ülkelerinin çoğunda bir yüzyılı bulan demografik dönüşüm sürecinin, Türkiye gibi ülkelerde ertelendiği ve daha kısa sürede yaşandığı görülmektedir (Koç vd., 2008: 5). Ülkelerin geçmişten bugüne nüfus değişimlerine bakılarak gelecekteki demografik durumu hakkında bilgi edinilebilir. Tablo 3'de görüldüğü gibi dünya üzerindeki çoğu ülkenin 1960'lı yıllardan bu yana doğum oranlarında ciddi düşüşler yaşanmaktadır. Yapılan projeksiyonlar bu oranların gelecek yıllarda daha da düşeceğini öngörmektedir. Bu açıdan bakıldığında her ülkenin demografik geçiş sürecini farklı zamanlarda da olsa yaşadığı ve nüfuslarının yaşlanma sorunuyla karşı karşıya kalacağı görülmektedir.

1.2.2. Nüfusun Yaşlanmasına Yol Açan Faktörler

Yaşlanma ani ve kısa sürede ortaya çıkan bir süreç değildir. Bugün nüfusun yaşlanması olarak adlandırılan süreç bazı aşamalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu aşamalar doğum oranlarında meydana gelen azalma, ölüm oranlarında azalma ve göçtür. Zaman içinde doğum ve ölüm oranlarında meydana gelen azalmalar nüfusun yaş yapısında önemli değişikliklere neden olurken, göç sonucunda da bir bölgede nüfusun dağılımında değişimler olmaktadır (Yumurtacı, 2013: 12).

1.2.2.1. Doğum Oranlarında Azalma

Bir kadının yaşa dayalı doğum yıllarına bağlı kaldığı müddetçe ömrü boyunca taşıyacağı ortalama çocuk sayısını ifade eden toplam doğurganlık oranı, toplumun yaşlanmasında en temel belirleyicidir. Son 50 yıldaki gelişmelere bağlı olarak bakıldığında doğum hızının % 5'ten % 2,7'lere gerilediği görülmektedir. Özellikle sanayileşmiş ülkelerde bu hızın daha düşük olduğu ve gelecek yıllarda % 2,1'e kadar düşeceği öngörülmektedir (Mandıracıoğlu, 2010: 41). Günümüzde doğurganlık oranı Avusturya, Almanya, Çekya gibi pek çok Avrupa ülkesinde ise % 1,6'nın altına düşmüştür (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2015a).

Yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının artışını belirleyen en önemli nedenlerden biri olan doğurganlık hızındaki düşük Tablo 3'de incelenmiştir. Bu kapsamda bakıldığında dünya üzerindeki çoğu ülkede yıllar içerisinde doğurganlık hızında bir düşüş olduğu görülmektedir. 1960-1965 yılları arasında dünya üzerindeki kadın başına düşen çocuk sayısı 5,03 iken, bu sayının 2000-2005 yılları arasında 2,63'e düştüğü görülmektedir. Yapılan tahminlere göre 2040-2045 yılları arasında kadın başına çocuk sayısının dünyada 2,27'ye kadar gerileyeceği öngörülmektedir.

Tablo 3: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Toplam Doğurganlık Hızı (Kadın Başına Çocuk)

	1960-1965	1980-1985	2000-2005	2020-2025	2040-2045
ABD	3,23	1,80	2,04	1,89	1,91
Almanya	2,47	1,46	1,35	1,5	1,61
Avustralya	3,27	1,91	1,77	1,8	1,76
Belçika	2,64	1,6	1,68	1,81	1,84
Çekya	2,2	1,9	1,8	1,6	1,7
Danimarka	2,58	1,42	1,7	1,78	1,83
Finlandiya	2,66	1,68	1,75	1,79	1,81
Fransa	2,83	1,86	1,88	1,96	1,95
Hollanda	3,16	1,51	1,74	1,76	1,8
İngiltere	2,81	1,77	1,65	1,86	1,85
İtalya	2,5	1,52	1,3	1,54	1,67
Japonya	2,03	1,76	1,29	1,53	1,67
Kanada	3,67	1,63	1,51	1,55	1,64
Kore	5,6	2,23	1,21	1,39	1,6
Norveç	2,89	1,68	1,80	1,83	1,84
Polonya	2,72	2,31	1,25	1,29	1,51
Rusya	2,55	2,04	1,29	1,79	1,86
Türkiye	6,2	4,11	2,37	1,94	1,76
Dünya	5,03	3,6	2,63	2,43	2,27

Kaynak: UN, <http://data.un.org/Data.aspx?q=fertility&d=PopDiv&f=variableID:54>, 2017c.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika ve Avrupa'da doğurganlık hızının hiç beklenmedik şekilde artmasıyla beraber bebek patlaması olarak ifade edilen bir döneme girilmiştir. Tablo 4'den de görüldüğü gibi 1960'lara gelindiğinde doğurganlık oranlarında azalmalar olmuş ve bu durum bebek durgunluğu olarak ifade edilmiştir. Sonraki dönemlerde ise geçmişten bu yana nüfus olarak kalabalık olan bu nesiller yetişkin olduklarında daha az çocuk yapmışlardır. Bu durum 2000'li yıllara gelindiğinde genç nüfusun azalarak yoğun bir yaşlı nüfusun ortaya çıkmasına ve yaşlı patlaması olarak ifade edilen bir döneme girilmesine neden olmuştur. Bu sorunu yaşayan ülkelerin başında 1,1 milyon bağımlı nüfusa sahip olan Fransa gelmektedir. Her geçen gün artan yaşlı nüfuslu Fransa örneğine bakacak olursak (Danış, 2014) ;

Bebek patlaması (baby-boom): 1945-1975 arasında doğurganlık ciddi ölçüde arttı ve bu eğilim 30 yıl kadar devam etti. 1930'lu yıllarda yıllık 650.000 bebek dünyaya gelirken, 1946-1975 arasında bu sayı 850.000'e çıkmıştır.

Bebek durgunluğu (Baby-bust): Doğurganlık 1960'larda % 2,8 iken, 1975 sonrasında % 1,7-1,8'e düştü. 1960'lardan itibaren kültürel değişim ve tıptaki gelişmelerle doğurganlık süresi uzasa da doğumların oranı artmadı.

Yaşlı patlaması (papyboom): Fransız Demografik Araştırmalar Kurumu'na göre 2004'te % 22 olan 60 yaş üstü nüfusun oranı, 2040'da % 35 olacaktır.

Doğum oranlarındaki azalmayla beraber dünyadaki genç nüfus sayısı azalarak yaşlı nüfusun yoğun olduğu dönemlere girileceğini söylemek mümkündür. Doğum oranlarındaki azalmaya ek olarak ölüm oranlarındaki azalma da yaşlanmaya neden olan diğer önemli faktörlerden biridir.

1.2.2.2. Ölüm Oranlarında Azalma

20. yüzyılda dünya nüfusu olağanüstü bir şekilde artmıştır. 1950 yılında 2.520 milyar olan dünya nüfusu, 2000 yılında 6.060 milyara ulaşmış 2030 yılına gelindiğinde ise 8 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu artış başta az gelişmiş ülkeler olmak üzere, ülkelerdeki ölüm oranlarındaki düşüşten kaynaklanmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerdeki sağlık ve tıptaki gelişmelerin hızla gelişmekte olan ülkeler arasında da yaygınlaşması, HIV / AIDS kaynaklı yüksek ölüm oranlarına rağmen ölüm oranlarındaki düşüş hızlı nüfus artışını sağlamak için yeterli olmuştur. Çoğu ülkedeki yaşam beklentisinin artmasının nedeni çocuk ve yeni doğan ölümlerinin düşüşünün bir sonucudur. Bunlar son 200 yılda temizlik ve aşı gibi tıbbi buluşların artmasından kaynaklanmıştır (Bremner vd., 2010: 4).

Gelişmekte olan ülkelerde doğurganlık dönemindeki kadınlar arasındaki ölümler genellikle gebelik ve lohusalık gibi durumlarda meydana gelmektedir. Ülke içerisindeki anne ölümlerinin

seviyesi bir ülkenin kalkınmışlığını gösteren unsurlardan biri olarak görülürken Birleşmiş Milletler'in Bin Yıl Kalkınma Hedefleri'nin öncelikli hedeflerinden biri anne ölüm oranlarının düşürülmesi olmuştur (Koç vd., 2008: 42). Buradan hareketle anne ölüm oranlarının düşük olduğu ülkelerde kadınların ortalama yaşam beklentisinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu söylenebilir. Demografik değişim sürecinin yoğun olarak belirginleştiği bu dönemde nüfusun dağılımı da önemli bir faktör haline gelmiştir. Günümüzde düşük doğum ve ölüm oranlarına bakıldığında bu oranların tarihsel süreçte en düşük aşamada olduğu görülmektedir (Mandıracıoğlu, 2010: 41). Doğan bebekler daha uzun süre yaşamış, ortalama yaşam beklentisi ve yaşlı nüfusta artışlar görülmüştür. 1960'lı yıllardan başlayarak doğuşta ölüm oranlarındaki azalmaya bakıldığında dünya genelinde 1960-1965 yılları arasında her 1000 doğumda 121.878 bebek ölürken, 2000-2005 yılları arasında bu sayı 49.136'ya düşmüştür. Yapılan projeksiyonlarda 2020-2025 yılları arasında her 1000 bebekten 27.482'sinin öleceği öngörülmektedir (UN, 2017c). Sağlık alanındaki gelişmelere paralel olarak doğum anında ve ileri yaşlarda ölümlerin azalmasıyla beraber dünya genelinde nüfusun daha fazla yaşaması sonucu ortaya çıkmıştır.

1.2.2.3. Göç

Göç, ekonomik, sosyal ve toplumsal birçok sebepten dolayı yaşam koşullarından memnun olmayan bireylerin buldukları ortamı geçici veya kalıcı olarak değiştirme eylemidir (Pazarlıoğlu, 2007: 122). Sosyolojik ya da antropolojik anlamda da yer değiştirme süreci olarak görülebilecek göç kavramı bulunduğu ortamda ihtiyaçlarına ulaşamayan bireylerin ekonomik açıdan yer değiştirmesi olarak tanımlanabilir. Göç etme eylemi aynı ülke içerisinde şehirden şehre, köyden kente gerçekleşirken ülkeler arası dış göç olarak da gerçekleşebilir. Gerçekleşen göç olayları sonucunda ülkelerdeki işsizlik oranları, yatırımların yönü, nüfusun cinsiyet ve yaş yapısı değişebilmektedir (Çakır, 2011: 131).

Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısında değişiklikler yaratan göçler sonucunda ülkelerdeki yaşlı nüfus artmakta ortalama yaşam süresi hızla yükselmektedir. Özellikle köyden kente gerçekleşen iç göçte kırsal alanlar ve kentler arasında nüfusun yaş ve cinsiyet yapısında büyük farklılıklar görülmekte, kırsal alanlarda genç nüfusun azalması yaşlı nüfusun artması, kentsel alanlarda ise genç nüfusun artmasıyla sonuçlanmaktadır. Aktif nüfusun kentlere göç etmesiyle beraber kırsalda kalan nüfusun sosyal ve ekonomik özellikleri genellikle eğitimsiz, çalışmayan kesim olduğu için ülkelerin kalkınmışlık seviyelerinde kesintiler ortaya çıkmaktadır. Bu kesintiler ülkeler açısından olumsuz sonuç doğurmaktadır. Ancak bireyin göç etmeye karar verme durumu ekonomik, sosyal ve toplumsal yaşantısına göre değişiklik gösterebilmektedir. Tarihten bu yana göç eden toplumlarda kişilerin özelliklerine bakıldığında genç bireylerin, yaşlı bireylere istinaden daha fazla göç etme eğiliminde buldukları söylenebilir. Bunun sebebi yaşlı bireylerin yer değiştirme eyleminde bulduklarında ekonomik ve sosyal açıdan adapte olma sürecinin daha zor olacağı endişesidir. Ayrıca evli olan bireylerin göç etme olasılığı evli olmayanlara göre daha düşüktür.

Bunların yanı sıra erkeklerin kadınlara oranla göç olgusu içinde daha fazla yer aldığı gerçektir. Ayrıca göç alan bölgede genç nüfus artarken göç veren bölgede bu nüfusun azalması bölgeler arasında yaş yapısında değişikliklere neden olarak, yaşlı nüfusun belirli bölgelerin kırsal alanlarında toplanması sonucunda o bölgelerin işgücü piyasasında aksaklıklar görülebilmektedir (Yakar, 2012: 130-131).

1.2.3. Nüfusun Yaşlanmasının Sonuçları

Demografik koşullardaki değişimlerden kaynaklanan hem gelişmiş ülkeleri hem de gelişmekte olan ülkeleri etkisi altına alan yaşlılık süreci insanlarda bedensel olarak olumsuz sayılabilecek birçok sonuç doğurmasının yanı sıra psikolojik, toplumsal ve ekonomik sonuçlara da neden olmaktadır. Oluşan sonuçların anlaşılması, tanımlanması sadece yaşlanan birey için değil ayrıca bireyin yaşadığı toplum açısından da önemli bir durumdur (Komşu, 2014: 373).

1.2.3.1. Yaşlanmanın Psikolojik Sonuçları

Psikolojin açıdan yaşlanma kronolojik ve biyolojik yaşlanmaya karşı olan dirençle ilgili bir süreçtir. Birey tarafından yaşlanma dönemine verilen uyum ya da tepki yaşlılığın psikolojik yönünü oluşturur. Yaşlılık döneminde nöronlar azalır ve nöronlardaki azalmaya bağlı olarak bilişsel ve ruhsal sorunlar yaşanmaya başlanır. Bilişsel sorunlar; zeka, öğrenme ve hafızadaki eksiklikleri kapsarken, ruhsal değişimlerse bireyin durumlar karşısındaki tutum ve davranışlarındaki değişimleri ve duygu geçişlerini kapsar. Yaşlanan bireyde yetersizlik, beceriksizlik, yalnızlık, düştüğü yerden kalkamama gibi korkular fazlasıyla görülmektedir (Akçay, 2011: 45). Aslında belirli bir yaşın üzerindeki kişilerde yalnızlık harici en fazla hissedilen duygulardan biri de ölüm korkusudur. Yaşlı insanlar yaş itibarıyla ölüme daha yakın olduklarından ve evde yalnız başına ölme korkusunu yoğun olarak hissettikleri için bu gibi hisler psikolojik olarak yaşlıda sorunlar oluşturmaktadır.

Toplumun temelini oluşturan yapı ailedir ve aile kurumu içinde bireylerin birbirine duydukları sevgi, saygı ve hoşgörü önemli unsurlardandır. Belirtilen unsurlar özellikle yaşlılık döneminde bireyler için daha fazla ihtiyaç haline gelmektedir. Yaşlılık evresine gelen birey aile içinde eskisi kadar sevilmediğini, bir işe yaramadığını ve kendisine saygı duyulmadığını hissedebilir. Ancak önemli olan husus yaşlı bireyin tek başına yaşasa bile aile ile olan ilişkisinin sıcak ve samimi olması kendisini yalnız hissetmemesidir. Tüm bu sorunlar yaşlılıktan kaynaklıdır ve bu sorunların çözülmesinde yaşlı birey tek başına rol almamalı, aksine devlet ve gerekli kurumlarında desteğiyle ihtiyaçlarını ve yaşlılıktan kaynaklı sorunlarını giderebilmelidir (İçağasıoğlu Çoban, 2005). Değişen yaşam koşulları, geleneksel aile yapısının önemini kaybetmesi gibi nedenlerden dolayı artık genç aileler yaşlılarla yaşamak istememekte, yaşlılara duyulan ilgi hafta sonları yapılan zoraki ziyaretler şeklinde gerçekleşmektedir. Yapılan bu ziyaretlerin

çoğunluğu da yaşlı sayılan kişinin isteği sonucu yapılmakta ve bu durum yaşlılarda yalnızlık problemini ortaya koymaktadır (MEB, 2011: 36). Ayrıca bu dönemde genellikle yaşlı bireylerde egoizm ve gençlerle olan iletişimde kopukluk çok sık görülmektedir. Yaşlı birey yeni neslin saygısının olmadığını ve onların tabiriyle devrin çok değiştiğini söyleyerek toplumdan soyutlanmayı tercih ederek yalnızlığı kendi seçimleri haline getirebilir (Koç, 2002: 291).

Son zamanlardaki çalışmalar yaşlılık sürecinin yıkım değil değişim odaklı olduğunu ortaya koymuştur. Yaşlanmanın en belirgin özelliklerinden biri genç bir bireyin herhangi bir olay karşısında tepkisiz kalmasına rağmen yaşlı kişide olaya karşı aşırı hassasiyet ve stres görülmesidir. Bunun en büyük sebebi yaşlı bireydeki psikolojik değişimler sonucunda çevreye olan hassasiyetin artması olduğu için yaşlı kavramının değerlendirilmesinde bu aşamaların dikkate alınması önemli bir hale gelmiştir (Cangöz, t.y.: 99-101). Özellikle istihdamın dışında kalmış yaşlılar için sadece manevi değil artık maddi yönden de başkalarına bağımlılık durumu yaşlı bireyleri rahatsız eden düşüncelerdendir. Emekliye ayrılıp sosyal hayatın dışında kalan yaşlı birey kendisini başkalarına muhtaç olarak hissetmektedir. Bunun yanı sıra fiziki açıdan yaşlanma evresine giren birey genç kuşakla çatışma içerisine girebilir ve kendisini yalnız hissedebilir. Yaşlanan birey hayat tecrübesinin olduğuna inanarak aile içerisinde karar verme süreçlerinde kendisine danışılmasını ister aksi takdirde ise inatçı bir kişi olabilir bu da genç nesil ve yaşlı birey arasında tatsızlıklara neden olarak yaşlı bireyin çevresiyle sorun yaşamasına sebep olabilir (Ak, 1991: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/198112>). Bu gibi sorunlar yaşlıların toplumla uyuma konusunda problemler yaşayarak yaşlanmanın toplumsal açıdan sonuçlarını da yaşamasına neden olmaktadır.

1.2.3.2. Yaşlanmanın Toplumsal Sonuçları

İlk çağlarda toplumsal ilişkiler fazla gelişmemişken dönemlere bağlı olarak aile yapısı geleneksel bir yapı halini almış aile içerisinde yaşlılar, çocuklar, torunlar bir arada yaşamaya başlamıştır. Geleneksel aile yapısı içerisinde yaşlının yeri güvence altında, saygı gören kişi statüsüne sahiptir. Ancak toplumların Sanayi Devrimi ile tanışmasıyla beraber toplumdaki geleneksel aile yapısı yerini çekirdek aileye bırakmış, aile kavramına verilen önem azalmıştır. Bu süreçte toplumdaki yaşlılar yalnızlaşmıştır. Böyle bir ortam içerisinde özel ihtiyaçları olan yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanması toplumsal bir sorun haline dönüşmüştür. Toplumdaki tüm yaşlıları kapsayan özel veya devlet eliyle yardım sağlayan kurumlara ihtiyaç artmıştır. Artan bu ihtiyaç sonucunda gelişmiş ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede yaşlılara yönelik sosyal projeler, bakım evleri ya da toplum eliyle sağlanan yardımlara öncelik verilerek yaşlanmanın toplumsal sonuçlarını yaşlı bireyler açısından ılımlı bir hale getirmek için politikalar üretilmeye başlanmıştır (Kurt vd., 2010: 38).

Yaşlanmanın toplumsal etkilerinden birisi de yaşlı insanların bir şekilde istismar edilerek toplumsal bir kargaşa ortamının oluşmasına yol açılmasıdır. Yaşlıların toplumsal açıdan yaşadıkları bir diğer sorun da dışlanmadır. Dışlama davranışını gerçekleştiren kişiler, yaşı ilerledikçe toplum tarafından yeterli görülmeyen yaşlılara sosyal hayatta yeterince yer vermeyerek pasif kalmasına neden olmaktadır. Böylece fiziki açıdan kendisini yetersiz gören yaşlı birey sosyal açıdan da eksik hissederek sindirilmiş bir şekilde yaşamına devam etmek zorunda kalmaktadır. Özellikle bu durumların daha çok belli bir yaşın üzerindeki kadınlarda olduğu görülmektedir. Yaşlanan bireylerin bu gibi durumlarla karşı karşıya kalması genç nesillerde de genel bir güvensizlik ortamı yaratmakla birlikte, toplumdaki huzurda da aksaklıklara neden olmaktadır. Dışlanan yaşlı birey ekonomik açıdan kendisine yetemeyerek bu açıdan da sorunlar yaşamaya başlamaktadır (Çayır, 2012: 168-169). Özellikle emeklilik sonucunda piyasa dışında kalan yaşlı birey emekli aylığının yeterli olmaması sonucunda ekonomik açıdan da bazı sorunlar yaşayabilmektedir ve yaşlanma döneminin ekonomik sonuçları önemli bir durum halini almaktadır.

1.2.3.3. Yaşlanmanın Ekonomik Sonuçları

Sanayi Devrimi'nden bu yana hızla değişen dünyada yaşayan insanlar her gün yeniliklerle karşılaşmaktadırlar. Bu yeniliklere uyum sağlama konusunda ise başta yaşlılar olmak üzere her yaş grubundan kişiler sorun yaşamaktadır. Yaşlılık döneminde en çok karşılaşılan sorunlardan birinin işsiz kalma durumu olduğu yadsınmaz bir gerçektir. Yaşlılığın etkileriyle fiziki ve bilişsel olarak yeterli olamayan birey çalışma yaşamının dışında kalarak yeterli geliri elde edememektedir. Gelir elde edemeyen birey kendisinin ve ailesinin asgari geçimini sağlayabilmek için ya çok düşük ücretlerle çalışmakta ya da kayıt dışı çalışma yolunu seçmektedir. Bu durumla başa çıkabilmek için özellikle yaşlı işçilere değişen teknolojik koşullara uyum sağlayabilmesi için eğitimler verilmeli gerekli destek sağlanmalı, çalışma yaşamına motive edilmelidir.

Yaşlanan nüfusun karşılaştığı en önemli ekonomik sorunlardan biri yoksulluktur. İstihdam dışında kalan yaşlılar yoksulluk problemiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Özellikle 65 yaş üstü kadınlar bu problemlerle daha fazla karşılaşırken, bunlar içerisinde eşini kaybetmiş olanlar yoksulluk açısından en dezavantajlı kesimi oluşturmaktadır. Genel olarak bakıldığında sosyal devlet ilkesi gereği bu yaşlılara finansman desteği sağlanmalıdır. Ancak bu finansman devlete ilave yük getirmektedir (Tufan, 2007). Çünkü yaşlı nüfus oranındaki artışın bir sonucu olarak bağımlı nüfus oranındaki artış, toplumun kaynaklarının tüketiminde artış yaratacaktır. Diğer yandan artan bağımlı nüfus sonucunda çalışan bireylerin potansiyel çıktısında da bir azalma görülebilir. Son olarak ise yaşlı nüfus fazlalığı sonucunda sağlık hizmetleri ve emeklilik maaşlarının finanse edildiği miktarda sosyal güvenlik harcamalarında bir artış görülerek devlet bütçesinin dağılımında dengesizlik yaşanabilir (Masson ve Tryon, 1990: 455).

Devlete finansal açıdan getirilen yükü önlemek için birçok öneri sunulmaktadır. Bunlardan biri çalışanlardan alınan kesintilerin artırılmasıdır. Ancak bu durum çalışanlardaki yatırım oranını düşürerek, sermayeyi azaltıp emeğin verimliliğinde negatif etki yapabilecek bir durumdur. Emek verimliliğindeki düşüş reel gelirleri de olumsuz etkileyerek bu sistemin uygulanma olasılığını azaltmaktadır. Bunlar haricinde dünya üzerinde birçok ülkenin ortak olarak uygulamak istediği sistem ortalama emeklilik yaşını artırmaktır. Böylece toplum içerisinde yaşlı olarak adlandırılan birey, emek piyasasına girerek hem verimlilik sağlayacak hem de ekonomik olarak kimseye bağlı kalmayacaktır. Bu da toplumda hiçbir kesimin ücretlerinde kesinti veya azalmaya neden olmayacaktır (Ataman Erdönmez, 2007: 68).

Emeklilik, kanunen belli bir süre çalıştıktan sonra çalışma yaşamının son bularak kişiye sürekli bir gelir bağlanması anlamına gelmektedir. İnsan hayatını ekonomik yönden oldukça etkileyen emeklilik, toplumda orta yaştan yaşlılığa geçiş olarak kabul edilmekte, reel gelirde azalma yaratarak finansal açıdan kişiye yük oluşturmaktadır. Emekli olan bireyin ekonomik olarak reel gelirinde düşüş yaşansa bile, sosyal devlet ilkesi gereği yıllarca çalıştığı emeği sosyal güvenlik mekanizmasıyla korunmaktadır (Erol, 2011: 46). Emeklilik sonucunda artan bağımlı nüfus kamu gelirlerinin azalmasına neden olarak emeklilere aktarılan payın artmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu durum kamusal gelirleri artırma amacıyla vergi oranlarında artış yapma gereğinde bulunan hükümet politikalarını zorunlu hale getirmektedir. Bu politikalar uygulanmadığı takdirde emekli maaşlarının ödenmesi aksaklığa uğrayacaktır (Johnson, 2004: 45-47).

Yapılan araştırmalara bakıldığında refah bağlamında emeklilik döneminde tatmin edici bir düzeye ulaşamadığı görülmektedir. Özellikle sağlık harcamaları yönünden birçok sorunun var olduğu saptanmış, bunun temel sebebi ise yetişkinlik döneminde iş sahibi olan bireyin o dönemde kendini geçindirmeye yetecek oranda bir gelire ancak ulaşabildiği için yaşlılık dönemini düşünerek yatırım yapamamasına bağlanmaktadır. Bu sorunun çözülmesinde ülkelerde var olan emeklilik sisteminin rolü büyüktür ancak Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu bazı ülkelerde emeklilik sistemleri kişileri refaha ulaştıracak seviyeye henüz ulaşamamıştır (Özmete, 2008: 12). Öte yandan yaşlılık döneminde fiziken ve ruhen yıpranan yaşlıların gençlere oranla hastalığa yakalanması daha muhtemeldir. Özellikle yaşlılarda görülen kalp hastalıkları, kas ve iskelet sistemi hastalıkları, görme bozuklukları sık sık hastaneye gitmelerini gerekli kılmaktadır. Bu yüzden yaşlı bireylerin daha fazla ulaşım, ilaç ve tedavi masrafları olmakta bu masraflar hem yaşlı hem ailesi hem de devlet açısından yük oluşturmaktadır. Ayrıca yaşlanmayla beraber işgücü piyasasından ayrılarak emekli olan bireylere verilen emekli maaşları ve vergi gelirlerindeki düşüşlerde ülke içerisinde kaynakların dağılımı açısından sorun oluşturabilmektedir.

Tüm bunlara rağmen tarım toplumundan bilgi toplumuna geçiş sonucu yükselen yaşam standartlarına bağlı olarak artan yaşlı olarak adlandırılan nüfusunun eskiye oranla eğitimi düzeyi yükselmiş, tıbbi gelişmeler ve teknolojik gelişmeler yaşlılarda da olumlu anlamda gelişmelere

neden olmuştur. Bu gibi gelişmeler ekonomik ve sosyal yönden toplumsal kurumlar tarafından desteklenmeli, yaşlıların psikolojik açıdan daha iyi hissetmesine yardımcı olunmalıdır (Alptekin, 2011: 13).

1.2.4. Yaşlı Nüfusa İlişkin Sayısal Göstergeler

Dünya nüfusu giderek yaşlanmaktadır ve yaşlı kesime düşen insan sayısı artmaktadır. Özellikle teknoloji ve sağlık alanındaki gelişmeler bu artışı desteklemektedir. Her ülkenin gelişmişlik seviyesi, sosyal ve ekonomik yapısına göre yaşlı nüfusun dağılımı değişkenlik göstermektedir. Bu bağlamda dünyada yaşlı nüfusa ilişkin sayısal göstergeler önemlidir (Palabıyıkoglu vd., 1993: 26).

1.2.4.1. Dünyada Yaşlı Nüfus

OECD ülkelerinin çoğunda en büyük sorunlardan biri yaşlanan nüfus ve bu nüfusun ülke ekonomilerine getirdiği yükür. Yaşlanan nüfus incelendiğinde 2050-2060 yılları arasında 65 yaş ve üzeri nüfusun daha da artacağı ve aktif nüfus oranının azalacağı beklenmektedir (Duman, 2014: 50). Ülkelerin 2011 yılı demografik özellikleri ve toplum yaşlanması göstergeleri incelendiğinde, en fazla nüfusa sahip olan Japonya'nın yaşlı payının en yüksek ülke olduğu, bunu sırasıyla İtalya, İsveç ve Hollanda'nın izlediği görülmektedir. Çok yaşlı toplum olan bu ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye'nin % 7,3'lük yaşlı oranı ile henüz çok yaşlı toplum olmadığı, ancak yaşlı toplum sınıfına girdiği gözlenmektedir. Benzer olarak, beklenen yaşam süresi ve ortanca yaşın en yüksek olduğu ülke yine Japonya'dır. Yüz çocuk başına yaşlı sayısını gösteren yaşlanma indeksi incelendiğinde 178 ile Japonya en üst sırada yer alırken Türkiye'de indeks 34'tür. Yaşlı başına 15-64 yaş birey sayısını ifade eden potansiyel destek oranı ise ülkemizde en yüksektir. Türkiye'de yaşlı başına 8 erişkin varken, Japonya'da bu sayı 2,7 ile en düşüktür (Yılmaz vd., 2013: 106).

Tablo 4: Seçilmiş Bazı Ülkelerde 65 Yaş ve Üstü Nüfus Oranı (1970-2016, %)

Ülkeler	1970	1980	1990	2000	2010	2016
ABD	10	12	13	12	13	15
Almanya	14	16	15	16	21	21
Avustralya	8	10	11	12	13	15
Belçika	13	14	15	17	17	18
Çekya	12	14	13	14	15	19
Danimarka	12	14	16	15	17	19
Finlandiya	13	12	13	15	17	19
Fransa	13	14	14	16	17	19
Hollanda	10	11	13	14	15	18
İngiltere	13	15	16	16	17	18
İtalya	11	13	15	18	20	23
Japonya	7	9	12	17	22	27
Kanada	8	9	11	13	14	17
Kore	3	4	4	6	9	13
Norveç	13	15	16	15	15	17
Polonya	8	10	10	12	13	16
Rusya	8	10	10	12	13	14
Türkiye	4	5	5	6	7	8
Dünya	5	6	6	7	8	8

Kaynak: World Bank, https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.65UP.TO.ZS?end=2016&name_desc=false&start=1970&view=chart, 2016.

Bazı ülkelerin yaşlı nüfus oranlarının yer aldığı Tablo 4 incelendiğinde ülkelerin çoğunda 1970-2016 yılları arasında yaşlı nüfus oranlarında artış olduğu görülmektedir. Almanya’da ki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 1970 yılında % 14 iken, 2000 yılında % 16’ya çıktığı ve 2016 yılında ise % 21 gibi çok yüksek bir seviyede seyrettiği görülmektedir. Almanya haricinde Japonya, Finlandiya ve İtalya gibi ülkelerde yaşlı nüfus oranlarının 2016 yılında oldukça yüksek olduğu görülmekteyken Kore ve Amerika’da yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının diğer ülkelere göre daha düşük oranda olduğu görülmektedir.

Ancak Kore nüfusu şuan OECD ülkeleri arasında en genç nüfusa sahip olsa bile hızla yaşlanmaktadır. Bu yüzyılın ortalarında Japonya, İtalya ve Yunanistan’dan sonra en yaşlı ülkelerden biri haline gelmesi beklenmektedir. Tahminlere göre 2050’de nüfusun üçte birinden fazlası 65 yaşın üzerinde, tüm çalışanların da yaklaşık yarısı 50 yaş ve üstü olacaktır (Ageing and Employment Policies in Korea, www.oecd.org/employment/emp/33906935.pdf). Yaşlanan nüfus sadece Japonya, Güney Kore ve İspanya gibi zengin sanayi ülkelerini değil, Hindistan ve Çin gibi gelişmekte olan ülkeleri de etkilemektedir. Yapılan projeksiyonlar 60-90 yaş grubunun 2050 yılına

kadar Hindistan nüfusunun % 20'sini, Çin'in % 30'unu oluşturacağını ortaya koymaktadır (Blomm vd., 2001: 4). Ülkelerin ve bölgelerin gelişmişlik seviyesi, hastalıklara bulunan çareler gibi durumlara göre yaşlı nüfus ve yaşlıların ortalama yaşam süresi değişmektedir. Tablo 5'de bölgelere ve kıtalara göre 60, 65 ve 80 yaş üzeri nüfus oranları verilmektedir.

Tablo 5: Dünyada 60, 65 ve 80 Yaş Üzeri Nüfus (2015, %)

	60 yaş ve üzeri	65 yaş ve üzeri	80 yaş ve üzeri
Dünya	12,3	8,3	1,7
Gelişmiş Bölgeler	23,8	17,6	4,7
Az Gelişmiş Bölgeler	9,9	6,4	1,1
Geri Kalmış Bölgeler	5,4	3,5	0,5
Afrika	5,4	3,5	0,5
Asya	11,6	7,6	1,4
Avrupa	23,9	17,6	4,7
Latin Amerika ve Karayipler	11,2	7,6	1,6
Kuzey Amerika	20,7	14,8	3,8
Okyanusya	16,5	11,9	3,0

Kaynak: UN, <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Population/>, 2017a.

Tablo 5 incelendiğinde 2015 yılı itibariyle dünya nüfusunun % 12,3'ü 60 yaş ve üzeri, % 8,3'ü 65 yaş ve üzeri, % 1,7'si ise 80 yaş ve üzeri olduğu görülmektedir. Bölgeler bazında bakıldığında ise yaşlı nüfus oranlarının Afrika gibi gelişmemiş bölgelerde düşük, Avrupa gibi gelişmiş bölgelerde yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun temel sebebinin Afrika gibi gelişmemiş bölgelerde insanların temiz su kaynaklarına erişim imkanının kısıtlı olması gibi kötü yaşam koşullarından kaynaklandığı söylenebilir.

Doğurganlık oranının azaldığı ve nüfus artış hızının yavaşladığı günümüzün gelişmiş ülkelerinde demografik dönüşümün ileri safhalarına erişilmiştir. Kuzey Amerika'da göç ve doğurganlık çağındaki nüfusun fazla olmasından dolayı nüfus büyümeye devam etmekte Batı Avrupa'da ise kayda değer bir düşüş yaşanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Avrupa ve Japonya'da yaşlanma sorununun gelecek yıllarda daha büyük bir sorun haline geleceği söylenebilir (Blomm vd., 2001: 30). Doğum oranlarının giderek azaldığı İspanya, İtalya, Polonya ve Yunanistan'da gelecek yıllarda nüfusun yarıya inmesi beklenirken, genç nüfusun ise şimdiki nüfusun sekizde biri kadar olması beklenmektedir. Çin sahip olduğu 1,3 milyarlık nüfus ile en hızlı yaşlanan ülkeler arasındadır. Bu durumun aksini yaşayan Afrika kıtası ülkeleri ise yaşlanma sorunu yaşamayan nadir ülkelerindendir (Yıldız, 2017: 4). Afrika kıtasının en yavaş yaşlanan kıta olmasındaki temel sebep dünya çapında gelişen hayat standartlarının bu ülkelere ulaşmamış olması HIV/AIDS gibi bulaşıcı hastalıkların fazla görülmesidir (Gökçe Kutsal, 2006: 7).

Tablo 6: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yaşlanma Hızı (*)

	% 7 oranına ulaştığı yıl	% 14 oranına ulaştığı yıl	Geçiş Süresi
ABD	1945	2020	75
Almanya	1930	1975	45
Fransa	1865	1980	115
İngiltere	1930	1975	45
İsveç	1890	1975	85
Japonya	1970	1996	26
Türkiye	2012	2039	27
(*) 65 yaş ve üstü nüfusun 0-64 yaş arasındaki nüfusa oranının % 7'den % 14'e geçiş süreci			

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2007: 6-7.

Tablo 6'da bazı ülkelerdeki yaşlı nüfus oranının 0-64 yaş arasındaki toplam nüfusa oranının % 7'den % 14'e geçiş süreci verilmektedir. Bu veriler doğrultusunda Fransa'da geçiş sürecinin 115 yıl ile oldukça geç olduğu görülürken, Türkiye'nin bu sürece 27 yıl içinde geçeceği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin yaşlanma hızının % 7 seviyesine ulaşması 2012 gibi geç bir zamanda olurken, yaşlanma hızının % 14'e ulaşması oldukça erken bir süreçte olacaktır. Dolayısıyla Türkiye'nin geç ama hızlı bir şekilde yaşlanacağı söylenebilir. Türkiye gibi hızlı yaşlanan bir diğer ülkenin Japonya olduğu görülmektedir. Mevcut nüfus eğilimlerine bakıldığında Türkiye nüfusunun şuan yaşlanmayla karşı karşıya olan ülkelerdeki gibi azalarak artacağı, doğum oranlarındaki düşüşle birlikte ortalama yaşam süresinin artacağı görülmektedir. Bu veriler ışığında Türkiye'nin gelecek 50 yıl içerisinde yaşlı bir ülke olacağı tahmin edilmektedir

Yaşlı nüfusa ilişkin verilere bakıldığında dünya üzerindeki birçok ülkenin yaşlanma sorunuyla karşılaştığı ve bu sorunun gelecek yıllarda da devam edeceği görülmektedir. Hatta şuan yaşlı sayılmayan ülkelerin gelecekte yaşlı ülkeler arasına gireceği tahmin edilmektedir. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler (BM)'nin yaptığı projeksiyonlarda yaşlılığa ilişkin beklentiler şu şekilde ifade edilmektedir (UN, 2015: 1-2):

- 2015 ve 2030 yılları arasında dünyada 60 yaş ve üzerindeki nüfus % 56 oranında büyüyerek 901 milyondan 1,4 milyara çıkacak ve bu oran 2050 yılına kadar bu nüfusun yaklaşık iki katına çıkarak yaklaşık 2,1 milyara ulaşacaktır.
- 80 yaş ve üstü en yaşlı kişiler olarak adlandırılan grubun yaşlılardan daha fazla arttığı görülmektedir. Projeksiyonlara bakıldığında, 2050 yılında 80 yaş ve üzeri nüfusun 2015 yılındaki 125 milyon seviyesinin, 2050'ye gelindiğinde 434 milyona ulaşacağı öngörülmektedir.
- Önümüzdeki 15 yıl boyunca, yaşlı insan sayısı en hızlı Latin Amerika ve Karayipler'de büyüyecek ve bu büyüme % 71 oranında artacaktır. Bu artış, Asya (% 66), Afrika (%

64), Okyanusya (% 47), Kuzey Amerika (% 41) ve Avrupa (% 23) olarak takip edecektir.

- Küresel olarak, 2010-2015 yılları arasında, kadınlar erkeklerden ortalama 4,5 yıl daha fazla hayatta kalmıştır. Sonuç olarak, 2015 yılında kadınlar 60 yaş ve üstü küresel nüfusun % 54'ünü, 80 yaş ve üzeri nüfusun % 61'ini karşılarken önümüzdeki yıllarda, erkeklerin ortalama hayatta kalma süresinin artarak kadınların hayatta kalma süresini yakalayacağı tahmin edilmektedir. 2050 yılında ise 80 yaş ve üstü kadınların oranı % 58'e düşecektir.
- 2. Dünya Savaşı sonrası meydana gelen bebek patlaması olayındaki nüfus da dahil olmak üzere uzun ömürlü olma süresi artarken yaşlı nüfusun da gitgide yaşlandığı görülmüştür. Bu bağlamda 80 ve daha üstü nüfus 2015 yılında % 14 iken, bu nüfusun 2050 yılında % 20'den fazla olması beklenmektedir.
- Yaşlı nüfus kentsel alanlarda kırsal alanlardan daha hızlı büyümektedir. 2000 ile 2015 yılları arasında, kentsel alanlarda 60 yaş ve üzerindeki nüfus % 68 oranında artmıştır. Sonuç olarak, yaşlı insanlar giderek kentsel alanlarda yoğunlaşmaktadır. 2000 yılında kentsel alanda ikamet eden 60 yaş ve üzeri nüfusun oranı % 51'i iken, 2015 yılında bu oran % 58 olmuştur. 80 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun oranı 2000 yılında % 5 iken, bu oranın 2015 yılında % 63'e yükseldiği görülmüştür. Gelecek yıllarda yaşlı nüfusun kentsel alanlarda ikamet etmeye devam edeceği tahmin edilmektedir.

1.2.4.2. Türkiye'de Yaşlı Nüfus

Türkiye yaşadığı savaş, siyasi olaylardan kaynaklı göçler ya da işçi göçleri gibi durumlarla demografik bir değişim geçirmiştir. Bu değişim sonucunda nüfusun yaş yapısında bazı değişiklikler olmuştur. Bu kapsamda bakıldığında Türkiye'nin gelecek yıllarda yaşlanacağı gerçeği kabul edilmektedir. Gelişmiş ülkelerde yapılan nüfus projeksiyonları aracılığıyla farkına varılan yaşlı nüfus sorunu Türkiye'de de son yıllarda önemsenmesi gereken bir hal almıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan araştırmalarda Türkiye'de 65 yaş ve üzeri nüfusun 2013 yılında 5 milyon 891 bin 694 kişi iken son beş yılda % 17 artarak 2017 yılında 6 milyon 895 bin 385 kişi olduğu görülmektedir. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2013 yılında % 7,7 iken, 2017 yılında % 8,5'e yükselmiştir. 65 yaş ve üzeri nüfusun cinsiyet dağılımına bakıldığında ise % 44'ünü erkek nüfusun, % 56'sını kadın nüfusun oluşturduğu görülmektedir (TÜİK, 2018a).

Tablo 7: Türkiye’de 65 Yaş Üstü Nüfus ve Toplam Nüfusa Oranı

Yıl	65 üstü kişi	Toplam nüfusa oranı (%)
2018	7.163.354	8,7
2023	8.867.951	10,2
2040	16.373.971	16,3
2060	24.242.787	22,6
2080	27.413.359	25,6

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30567>, 2018b.

Tablo 7 incelendiğinde Türkiye’nin demografik olarak şu an olmasa bile gelecekte yaşlanma sorunuyla yüzleşeceği yadsınamaz bir gerçektir. 2018 yılında yaşlı olarak kabul edilen 65 yaş üstü nüfusun tüm nüfusa oranı % 8,7 iken, bu oranın 2023 yılında % 10,2’ye çıkacağı tahmin edilmektedir. Aynı şekilde yıllar içinde yaşlı nüfusun artarak 2040 yılında sayısal olarak 16.373.971 kişiye ulaşacağı ve toplam nüfus içerisindeki yaşlı nüfus oranının % 16,3 gibi ciddi bir seviyeye geleceği öngörülmektedir. Türkiye’de değişen nüfus yapısıyla beraber nüfusun kır-kent oranı da değişerek yaş itibarıyla farklılık göstermiştir. Toplam doğurganlık oranındaki düşüşle beraber 2000’li yıllardan sonra 0-14 yaş bandının kentlerdeki oranı geçmiş yıllara göre düşüş göstermiştir. Kırsal bölgelerde ise doğum oranlarındaki yükseklikten dolayı bu yaş grubunun oranı yüksektir. Bunun sonucunda 15-59 yaş grubundaki kişilerin kentsel alanlarda daha fazla olduğu görülmüştür. Fakat iş ve şehir yaşamındaki hız, sosyal hayatın ve çevrenin kişiyi bireyselleştirmesi ve ekonomik sıkıntılardan dolayı 60 yaş ve üzeri yaştaki bireylerin kent hayatındansa kırsal alanlarda yaşamayı tercih ettiği görülmektedir (Günsoy ve Tekeli, 2015: 48).

TÜİK tarafından yapılan araştırmalara göre 2014-2016 sonuçları kapsamında ortalama yaşam süresi Türkiye geneli için 78 yıl, erkekler için 75,3 yıl ve kadınlar için 80,7 yıl olarak gerçekleşmiştir. Kadınların erkeklere oranla daha fazla yaşadığı görülmektedir. 100 yaş ve üzeri kişi sayısının 5.416 kişi olduğu belirlenmiştir. Yaşlı nüfusun işgücü ve sosyoekonomik durumunu belirleme açısından önemli bir yere sahip olan okuma yazma durumlarına bakıldığında okuma yazma bilmeyen yaşlıların oranının 2016 yılında kadınlarda % 31,1, erkeklerde % 7,5 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu kapsamda okuma yazma bilmeyen yaşlı kadın oranının okuma yazma bilmeyen yaşlı erkek oranından 4 kat fazla olduğu görülmüştür. Yaşlı nüfusun eğitim durumu incelendiğinde ise 2012 yılında yaşlı nüfusun % 40,4’ü ilkokul mezunu, % 4,4’ü ortaokul veya dengi okul/ilköğretim mezunu, % 4,7’si lise veya dengi okul mezunu, % 4,4’ü yükseköğretim mezunu iken 2016 yılında ilkokul mezunu olanların oranı % 43,7’ye, ortaokul veya dengi okul/ilköğretim mezunu olanların oranı % 5,6’ya, lise veya dengi okul mezunu olanların oranı % 5,9’a, yükseköğretim mezunu olanların oranının ise %5,8’e yükseldiği görülmüştür (TÜİK, 2018a).

Genelde yaşam süresinin artması ve doğurganlığın düşmesiyle birlikte yaşlanmanın belirleyicisi olan bir diğer gösterge yaşlı bağımlılık oranlarındaki artıştır. Toplam bağımlılık oranında yaşlı bağımlılık oranının payı yükselişte genç bağımlılık oranınınunki ise tam tersi yönde yaşlanma yönünde bir eğilim olduğundan söz edilebilir (Herrmann, 2012: 24). Seçilmiş bazı ülkelerde yaşlı bağımlılık oranının gösterildiği Tablo 1’de Türkiye’de ki yaşlı bağımlılık oranındaki artışlar da görülmektedir. 1950 yılında % 5,2 olan yaşlı bağımlılık oranı 2000 yılında % 9,6’ya ulaşmış 2015 yılında ise % 11,7 olarak gerçekleşmiştir. Yapılan projeksiyonlarda yaşlı bağımlılık oranının 2030 yılında % 19,3 olacağı öngörülmektedir. Artan bağımlılık oranlarının aktif nüfus üzerinde yük oluşturacağı tahmin edilmektedir.

Demografik geçiş sürecini henüz tamamlamayan Türkiye’nin bu sürecin son aşamalarında olduğu söylenebilir. % 1,2’ye gerileyen ve hala gerilemeye devam eden nüfus artışı bu konuda bir gösterge niteliğindedir. Yapılan tahminler 2040’a gelindiğinde nüfus artış hızının tamamen son bulacağı yönündedir ve bu aşamada nüfusun yaşlanacağı öngörülmektedir. Şuan genç olduğu için övünen Türkiye’de 0-24 yaş grubunun payı % 43 civarlarında iken 2040 yılında % 34’e gerileyeceği, yaşlı nüfus olarak sayılan 65 yaş ve üzeri nüfusun oranının % 7’den % 15’e yükseleceği tahmin edilmektedir. Kısacası gelecek 50 yıl içerisinde Türkiye’nin yaşlanan nüfusla karşı karşıya kalacağı ve bu durumun olumsuz bütün sonuçlarını yaşayacağı öngörülmektedir (Gürsel vd., 2010: 1).

1.2.4.2.1. Türkiye’de Yaşlı İstihdamı

Azalan nüfus artış hızına rağmen Türkiye’de diğer ülkelerle kıyaslandığında, hala nüfus artışı yavaşta olsa gerçekleşmektedir. Artan nüfusa paralel olarak işgücü arzı da artış göstermektedir. Bu bağlamda çalışma çağına ulaşmış nüfusa bakıldığında, işverenler tarafından talep edilen işgücü ile piyasada çalışmaya istekli işgücü arasında istenilen buluşmanın sağlanamadığı görülür. Yani, işgücü piyasasında mevcut olan işlerin harici yeni işler yaratılma imkanı azdır. Yaratılmayan yeni işlerin aksine, çalışmak isteyen ve iş arayan nüfusun artışı işgücü piyasalarındaki en büyük sorunlardan biri halini almaktadır (Auer ve Popova, 2003: 1-3). Yaratılması beklenen yeni iş sahalarında belirli yaş gruplarının istihdamının yaş ve cinsiyet gibi faktörlerden dolayı daha yoğun olması kaçınılmazdır. Bu kapsamda Türkiye’de belirli yaş gruplarının istihdamı diğerlerine oranla daha düşük veya yüksektir.

Tablo 8: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre İstihdam Oranları (2007-2015, %)

Yıllar	15-24 yaş	25-54 yaş	55-64 yaş
2007	30,2	53,2	27,2
2008	30,3	53,4	27,5
2009	28,9	52,9	28,2
2010	30	55,4	29,6
2011	32	57,5	31,3
2012	31,5	58,3	31,9
2013	32,2	59,1	31,5
2014	33,5	58,8	31,4
2015	34,1	59,5	31,8
2016	34,1	60	33,4

Kaynak: OECD, <https://data.oecd.org/emp/labour-force-participation-rate.htm>, 2016b.

Tablo 8’de 2007-2016 yılları arasında Türkiye’de yaş gruplarına göre istihdam incelendiğinde 15-24 yaş arası genç nüfusun istihdamında yıllar içinde artışlar görülmekle beraber bu oranın 2007 yılında % 30,2 iken, 2008’de % 30,3 olduğu görülmektedir. 2009 yılında 15-24 yaş grubunun istihdamında % 28,9’a kadar bir düşüş olduğu görülmektedir. Bu düşüşün o yıllarda ülke içerisinde yaşanan ekonomik sorunlardan kaynaklandığı söylenebilir. Yine 2016 yılında 15-24 yaş grubunun istihdam oranının 2015 yılıyla aynı kalarak % 34,1 olarak gerçekleştiği görülmektedir. En yüksek istihdam oranı 25-54 yaş aralığında görülmektedir. 2007 yılında % 53,2 iken yıllar içinde artarak 2016 yılında % 60 seviyelerine ulaşmıştır. 55-64 yaş arası bireylerin istihdamına bakıldığında ise istihdamları en düşük olan yaş grubu olduğu anlaşılmaktadır. 2007 yılında % 27,2 olan istihdam oranı yıllar içinde 2008’de % 27,5, 2009’da % 28,2, 2010 yılında ise % 29,6 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılına gelindiğinde ise bu yaş grubunun istihdamı % 33,4 olmuştur.

Türkiye’de yaşlı işgücünü etkileyen en önemli işsizlik türü yapısal işsizliktir. Yaşlı işgücünün eğitim seviyesinin düşük olması, teknolojik ilerlemeler, ekonomik konjüktürdeki değişimler yaşlıların işsiz kalmasına sebep olmaktadır. Ayrıca erken emeklilik ve emeklilik sonrası yaşanan maddi zorluklar yaşlı bireylerin emekli olsalar bile tekrardan işgücü piyasalarında bulunmasını zorunlu hale getirmektedir. Ancak genç nüfusun fazla olmasından dolayı yaşlı nüfusun iş bulma konusundaki şansı düşmektedir. Yaşlı nüfusun işsizliğinde kent-kır ayrımı yapıldığında kentlerdeki yaşlı nüfusun işsizliğinin daha fazla olduğu görülürken kırsal kesimde yaşayan yaşlıların işsizlik oranlarının daha düşük olduğu görülmektedir. Yaşlıların işsizlik sebepleri düşünüldüğünde, yaşlı nüfusa yönelik olan verimsiz olduklarına dair tutum, belirli yaştan sonra piyasalarda iş arayanların işverenler tarafından tercih edilmemesi, yaşlıların yeni teknolojilere ayak uyduramaması sebebiyle işten çıkarmalarda ilk işten çıkarılanlar olması gibi sebeplerin etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca iş bulmakta zorlanan yaşlıların buldukları yerden göç ederek işgücü arzının bol olduğu bölgelere göç etmesi diğer yaş gruplarına göre oldukça zordur. Çünkü genellikle belirli yaşa gelmiş olan

kişiler aile yaşantısı ve sosyal çevre konusunda daha katı görüşlere sahip olduğu için yer değiştirmek istemeyecektir (Kayhan Kuzgun, 2006: 1).

Türkiye’de yaşlı işgücünün istihdamı açısından bakıldığında aktif yaşlanma politikalarının bu derece önemli olduğu durumda öncelikli hedef olarak politikanın uygulanacağı dezavantajlı grubun sosyal, ekonomik, coğrafi dağılımını belirleyerek doğru bir politika yolu oluşturulması önem oluşturmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de son zamanlarda aktif yaşlanma konusunda adımlar ortaya atılmaya başlandığı görülmektedir (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2011: 8). Ancak Türkiye için aktif yaşlanmaya ilişkin görüş ve politikaların henüz başlangıç aşamasında olduğu söylenebilir. Politikaları artırmak için yerel yönetimlerin yaşlıların katılımı ve karar almasını kolaylaştırıcı etki yaparak itici güç olacaktır (Çolak ve Özer, 2015: 122).

Yaşlı bireylerin istihdamda artışını sağlamak amacıyla hükümet, özel şirketler ve işverenler aracılığıyla yapılabilecek bazı istihdam artırıcı tedbirler söz konusudur. İşgücü piyasaları için olmazsa olmaz olan kısmi süreli çalışma bunlardan biridir. Her ne kadar kısmi süreli çalışma talebindeki artışlar tam zamanlı işler açısından olumsuz nitelik taşısa da istihdam politikaları içerisinde önemli bir yeri olduğu gerçektir. Doğrudan işsizliği azaltmasa bile, yeni işler yaratarak her yaş grubuna imkanlar sunması, mevcut işlerin korunması ve tam zamanlı işlere geçişin sağlanması açısından önemlidir (Selamoğlu, 2002: 42).

Türkiye’deki istihdam politikalarına bakıldığında önceliğin genç işsizlere ve kadınlara aynı zamanda işe alımlarda önyargıyla karşılaşan özürlü, hükümlü ve eski hükümlülere verildiği yaşlıların bu kapsamda değerlendirilmediği görülmektedir. Vergi ve prim destekleri ile beraber bahsedilen grupları işe alma ve vasıf yönlerini artırmak için yetiştirme kursları yapılmaktadır. Diğer yaş gruplarına göre işgücüne katılımları oldukça düşük olan yaşlı bireylere yönelik herhangi bir düzenleme ya da politika yapılması söz konusu değildir. Bundan dolayı yaşlılara yönelik olmayan bu politikaların yaşlılar için işgücü piyasalarında istihdam edilmelerini elverişsiz konuma getirdiği söylenebilir (Baş, 2012: 37-38).

Türkiye’de yapılan demografik çalışmaların boyutu nüfusun yaşlanmasının işgücü piyasalarına olan etkisini inceleyebilme açısından yeterli olmamaktadır. Bu araştırmaların artan işsizlik ve işgücü arzındaki fazlalığın aktifleştirilmesini kapsamaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar Avrupa ülkeleriyle ortak gerçekleştirilen aktif istihdam politikaları ile yaşanan nüfusun işgücü piyasalarına olan yükünü azaltmaya yönelik olarak ele alınmaktadır. Türkiye’de yaşlanma sadece emeklilik ve sağlık boyutuyla ele alındığı için işgücü piyasalarında yaşlanmaya yönelik önlemler görülmemektedir. Ancak yaşlanmanın her boyutta ele alınarak her yaşta öğrenmeyi esas alan yaşam boyu öğrenme politikaların uygulanması büyük önem arz etmektedir. Eğitim açısından bakıldığında Türkiye’de eğitimde sayısal artış sağlanırken kalitede artış sağlanamaması dikkat çekicidir. Sayısal artış sağlanarak kalitede artış sağlanamaması ve gerekli materyallerin eksikliği

yaşam boyu öğrenme politikalarının hayata geçirilmesinde başarısızlıklara neden olmaktadır. Ancak yaşlanmanın hızlanacağı 2025 yılında ve sonrasında eğitimde sayısal artış yerine kalitede artışın yakalanarak özellikle orta yaş ve yaşlı grup için yaşam boyu öğrenmenin hız kazanacağı beklenmektedir (Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği [TÜSİAD], 1999: 30-40). Yaşlılar için çok önemli olan yaşam boyu öğrenmeye katılım oranına Avrupa ülkeleri en yüksek 2006 yılında ulaşırken, Almanya en yüksek katılım oranına % 7,9 ile 2008 yılında, Fransa'da % 6,4 oranla 2006 yılında, İngiltere ise % 26,7 oranıyla 2006 yılında ve Türkiye ise % 2,9 oranıyla 2011 yılında ulaşmıştır. Oranlara bakıldığında en düşük katılım oranının Türkiye'de olduğu görülürken artış olması olumlu bir gelişme olarak görülebilir. Ancak 2006 yılından sonra yaşam boyu öğrenmeye katılımın düşmesi AB ülkeleri için olumsuz bir durum olarak görülebilir (Poyraz ve Titrek, 2013: 118).

1.2.4.3. İşgücü Piyasasında Yaşlı Nüfus

Sağlık sektöründe ve teknolojiadaki ilerlemeler nedeniyle artan yaşam süresi dünyada var olan insan sayısının artması sonucunu beraberinde getirmiştir. Özellikle geleneksel toplumlarda belli bir yaştan sonra yaşlı bireylerin üretimden çekilerek toplumda tüketici konuma düştüğü görülmektedir. Bu durum işgücü piyasalarına yaşlıların işgücünden çekilmesi veya işsizlik sorunuyla karşılaşması olarak yansımaktadır.

55 yaş ve üstü kişilere yönelik olarak bu kişilerin istihdamlarını olumsuz etkileyecek şekilde yeni teknolojiye ayak uydurarak yeni becerileri öğrenme konusunda motive olamadıkları, mental ve fiziksel açıdan işlerin gerektirdiği yeterliliklere geri dönüt veremeyecekleri ve vasıf yönünden düşük olanların kariyer yollarının açık olmadığı gibi önyargılar bulunmaktadır (Radovic-Markovic, 2013: 150). Bu hususta bir diğer önyargı da yaşlı bireylerin hepsinin aynı olduğunun düşünülmesidir. Oysa insanların yaş aldıkça tecrübe, yetenek ve potansiyellerinde daha fazla farklılaşma ve değişim olduğu unutulmamalıdır. İşgücü piyasası açısından bakıldığında, yaşlı bireyleri motive eden uygulamaların yanı sıra, insanların yaş aldıkça neden emekli olmak istedikleri ya da esnek çalışma biçimlerini tercih ettiklerini anlamaya çalışmak gerekmektedir. İşverenler açısından yaşlı bireylerin iş başvurularında olumsuz olarak görünmesine neden olan ve ilk aşama olan işe alınma aşamasında elenmelerine sebep olan bu kalıplar yaşlı bireylerin işgücüne katılım konusunda olumsuz düşünerek istihdam oranlarını azaltmaktadır. Bu kapsamda yaşlıların işgücüne katılım durumları yaşlıların istihdamda olma istekleri konusunda önemli bir göstergedir (CIPD, 2012: 8,12).

1.2.4.3.1. Yaşlıların İşgücüne Katılım Durumları

Bugün tüm dünyada etkisi görülen demografik dönüşüm süreci ekonominin temel anahtarı olan işgücü içerisindeki nüfusta da fark edilecek düzeyde değişimler görülmesine neden olmuştur.

15-64 yaş aralığındaki nüfusun değişimine bakıldığında 2010 yılına kadar belirli bir artış göstermekte daha sonra azalışa geçtiği görülmektedir. 2010 yılında % 65,6 olan aktif nüfus yapılan projeksiyonlara göre, 2030 yılında % 65,4'e, 2050 yılında ise % 63,3'e düşecektir (Baş, 2012: 30). Yaşlı bireyin işgücüne katılım kararını ve isteğini etkileyen nedenlerden biri çalışılan ortam ve iş arkadaşlarının tutumudur. Birey çalıştığı ortamda mutlu değilse ve iş arkadaşlarının kendisine karşı olan tavırlarından hoşlanmıyorsa çalışmamayı tercih edecektir. Yine yaşanılan hayatın ve aile bireylerinin durumu da işgücü piyasasında yer alıp almama kararını şüphesiz etkileyecektir. Hane halkı içerisinde tek kişinin çalıştığı bir durum varsa ve bu hanede çocuk sayısı fazlaysa yaşlanan birey kaç yaşına gelmiş olursa olsun kendisini çalışmak zorunda hissederek işgücü piyasasında yer alarak emekli olmamayı isteyebilir. Bu gibi durumlar bireylerin emekli olmaya ilişkin görüşlerini etkilemektedir (Gündoğan, 2001: 101).

Belirli bir yaştan sonraki emeklilik kararı kişiden kişiye değişen bir karar olmakla beraber, ülkelerin gelişmişlik durumuna göre emeklilik dönemindeki gelire doğru orantılı olarak değişim gösterebilmektedir. Bazı insanlar için emeklilik, bireyde ve o hane içerisinde gelir azalmasıdır ve özellikle gençlik döneminde de aynı sorunu yaşayanlarda daha fazla hissedilen bir yoksulluğun içine düşme anlamına gelmektedir. Geliri düşen yaşlı birey emekli olup işgücü piyasasından uzaklaşınca yoksulluk sınırında veya yoksulluk sınırının altında yaşamak zorunda kalmaktadır. Emeklilik sonucu oluşan bu olumsuz durumda yaşlı bireyler tekrardan istihdam piyasasına girmek zorunda kalarak işçinin korunmadığı, kayıt dışı istihdamın fazla yaygın olduğu ve çalışanların elverişsiz koşullarda çalışarak sağlığının tehdit altında olduğu sektörlerde daha çok yer almaktadır. Bu kapsamda emeklilik döneminden sonra çalışmak isteyenlerde karşılaşılan temel sorunlardan biri yaş ayrımcılığıdır (Buz, 2015: 275). Ayrıca ülke içerisindeki politikalara ve ülkenin ekonomik durumuna bağlı olarak değişen emeklilik yaşı da yaşlanan bireylerin işgücü piyasasındaki durumunu değiştirebilmektedir. Emeklilik yaşının erken olduğu ve gelirin yeterli olmadığı ekonomilerde emeklilik yaşı yaşlı bireylerin işgücü piyasasında yer alıp almaması konusunda önem teşkil etmektedir (European Commission, 2006: 49).

Emeklilik kararı verirken belirleyici olan etkilerden biri de emeklilik sistemlerinin olanakları ve bireylere sunduğu gelir düzeyleridir. Bu bağlamda ülkelerin emeklilik yaşıyla ilgili düzenlemeleri yaşlıların katılıma ilişkin bazı artış ya da düşümlere neden olabilmektedir. Tablo 9'da seçilmiş bazı ülkelerde mevcut emeklilik yaşı ve gelecekte yapılması planlanan değişikliklere yer verilmiştir.

Tablo 9: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Uygulanan Mevcut Emeklilik Yaşı ve Gelecekte Yapılması Planlanan Değişiklikler

Ülkeler	Mevcut Durum		Gelecekte Yapılması Planlanan Değişiklik
	Erkek	Kadın	
ABD	66	66	Emeklilik yaşı, 2027 yılı itibarıyla 67 olacaktır.
Almanya	65	65	Emeklilik yaşı, 2024-2027 yılları arasında 67'ye yükseltilecektir
Avustralya	65	64	2017 yılının başından itibaren emeklilik yaşı her iki yılda bir 6 ay artırılarak 67'ye çıkartılacağı yönünde karar alınmıştır.
Danimarka	65	65	Emeklilik yaşı, 2014-2027 yılları arasında 67'ye yükseltilecektir.
Fransa	60	60	Emeklilik yaşının 2018 yılı itibarıyla 62'ye çıkarılacağı açıklanmıştır. Tam emeklilik için gerekli prim ödeme süresi yaşam beklentisiyle bağdaştırılmıştır.
Hollanda	65	65	Emeklilik yaşı, 2025 yılında 67'ye yükseltilecektir.
İngiltere	65	60	Kadınlar için emeklilik yaşı 2020 yılında 65'e çıkarılacak ve daha sonra emeklilik yaşı kadın ve erkek için 2046 yılında 68 olacaktır.
İspanya	65	65	Hükümet, emeklilik yaşını 67'ye çıkarma niyetini açıklamıştır
İsrail	67	62	Emeklilik yaşını eşitlemek konusunda tartışmalar devam etmektedir.
İsveç	65	65	Çalışanların mevcut yaşta emekli olmaya devam etmeleri halinden emeklilik maaşlarının yaşam beklentisine bağlı olarak azaltılması söz konusudur.
Japonya	65	65	Sistemin, önceki kazançlarla bağlantılı olarak belirlenen modeli için 60 olan emeklilik yaşı; erkekler için 2025, kadınlar içinse 2030 yılında 65 yaşa çıkarılacaktır.
Norveç	67	67	Emeklilik yaşının artırılması için herhangi bir çalışma yoktur.
Yunanistan	65	60	1993 yılından sonra sigortalı olan kadınlar için emeklilik yaşı 65'e çıkarılmıştır. Ayrıca emeklilik yaşının hayat beklentisiyle bağdaştırılması planlanmaktadır

Kaynak: Department for Work and Pensions, 2010: 8

Tablo 9 incelendiğinde yaşlı bireylerin emeklilik maaşı alabilmek için asgari yaş şartının olduğu görülmektedir. Yaşlanmanın etkisiyle beraber ülkelerin özellikle ekonomik anlamda zor durumda kalmamaları için gelecek yıllarda planlanan durumlar ayrı gösterilmiştir. Bu kapsamda baktığımızda birçok ülkenin emeklilik yaşıyla ilgili genel eğiliminin; emeklilik yaşını 65'e çıkartmak olduğu, hatta mevcut durumu 65 yaş olan ülkelerin gelecek yıllarda emeklilik yaşını 65'in de üstüne çıkarma eğiliminde oldukları görülmektedir.

OECD demografik yaşlanma sürecinin emeklilik sistemleri üzerindeki etkisini azaltmaya ilişkin yapılacak yeniliklerin aşağıda belirtilen dört ana amaca hizmet etmesi gerektiğini belirtmektedir (Yazıcı, t.y., <http://www.mfa.gov.tr/oecd-ulkelerinde-demografik-egilimler-ve-muhtemel-etkileri.tr.mfa>):

1. Çalışma çağındaki nüfusun artırılması: İşgücüne katılan genç nüfusun, göç politikaları veya doğurganlıktaki artışlarla yükseltilmesi gerekmektedir.

2. Çalışma hayatının uzatılması: OECD üyesi ülkelerde çalışma çağındaki nüfusun % 35'lik kısmı işgücü piyasalarında istihdam edilmemektedir. Çalışmak isteyip de çalışamayan bu nüfus aktif olmayan nüfus kapsamı içindedir. Ancak yaşlıların ve özürülerin istihdam oranını yükseltme ve çalışma yaşamında kalınan süreyi uzatma imkanı vardır. Fiili emeklilik yaşı ve yasalarda belirlenen emeklilik yaşının farklı olması, çalışma saatleri ve sürelerinin ülkeler arasında farklılık göstermesi ve erken emekliliğe dair teşviklerin değerlendirilmesi gerekir. Bireylerin emekli olduktan sonraki sürenin kısaltılması gerekir.
3. Emeklilik sonrası ödemelerin azaltılması: Birçok ülkede emeklilik sonrası ödemelerde kısıntılar yapılırsa dahi hala bazı ülkelerde yüksek miktarlarda emeklilik ödemeleri yapılmaktadır. Bu ödemelerin tekrar gözden geçirilmesi gerekir.
4. Emeklilik geliri kaynaklarının çeşitlendirilmesi: Sağlam bir altyapı ve işlevsel piyasalarla desteklenerek, özel emeklilik fonlarının kamu programlarını tamamlayacak şekilde geliştirmelidir.

Çalışma hayatındaki değişimlerle beraber istihdamı düzenlemeye yönelik olumlu gelişmelerden olan asgari ücretlerdeki yükseklik, esnek çalışma saatleri gibi işgücü piyasası katılıkları dezavantajlı grupları korurken, istihdamdaki artışı azaltacak sonuçlar ortaya koyabilmektedir. Birçok ülkede piyasaların durumuna bakıldığında yaş aralığı 25-54 olan kişiler piyasalarda yer edinme konusunda genç nüfusa ve 55-64 yaş arası nüfusa göre daha şanslı olduğu görülmektedir (Selamoğlu, 2002: 38). Emeklilik çağından sonra yaşlıların istihdamına bakıldığında ise 2002-2007 yılları arasında % 4,6 seviyesinde kaldığı görülmektedir (Avrupa Birliği ortalaması). Özellikle Polonya, Romanya, Yunanistan, İtalya, Portekiz ve Lüksemburg'da emeklilik sonrası istihdam oranının da düşüşler görülürken, rahat hayat standartlarıyla bilinen İskandinav ülkelerinde, Avusturya ve Letonya'da artış görülmüştür (Kurek ve Rachwal, 2011: 402). Tablo 10'da seçilmiş bazı ülkelerin 25-54 yaş, 65 yaş ve üstü kişilerin işgücüne katılım oranları gösterilmektedir.

Tablo 10: Seçilmiş Bazı Ülkelerde 25-54 ve 65 Yaş ve Üstü Arasındaki Kişilerin İKO (%)

Ülkeler	25-54 yaşındaki kişilerin işgücüne katılım oranları				65 yaş ve üstü kişilerin işgücüne katılım oranı			
	2000	2005	2010	2016	2000	2005	2010	2016
ABD	84,03	82,76	82,16	81,31	12,88	15,04	17,35	19,30
Almanya	85,28	86,37	87,28	87,41	2,66	3,40	4,05	6,58
Avustralya	80,28	81,93	82,81	83,44	6,05	7,39	10,77	12,56
Belçika	82,41	84,56	86,32	85,13	1,48	2,02	2,05	2,22
Çekya	88,42	88,28	87,82	88,88	4,10	3,86	4,75	6,31
Danimarka	87,87	88,13	88,67	87,35	2,52	5,52	5,69	8,42
Finlandiya	87,90	87,79	87,55	86,31	3,67	5,08	7,77	10,80
Fransa	86,17	87,31	88,69	87,81	1,32	1,16	1,54	2,92
Hollanda	83,10	85,40	87,81	86,95	3,17	4,04	5,86	7,06
İngiltere	83,88	84,00	84,92	86,12	5,28	6,40	8,56	10,72
İtalya	74,33	77,41	76,86	77,45	3,31	3,15	3,17	3,99
Japonya	81,91	82,46	84,00	86,02	22,61	19,76	19,90	22,76
Kanada	84,75	86,28	86,47	86,52	5,99	8,15	11,32	13,72
Kore	75,22	76,01	76,45	78,81	29,64	30,04	29,39	31,46
Norveç	87,55	86,61	87,36	86,43	11,14	14,30	18,25	18,88
Polonya	82,38	82,76	84,14	84,92	7,97	5,96	4,79	4,88
Rusya	88,31	88,31	89,19	90,45	10,97	12,23	9,55	-
Türkiye	59,60	58,26	61,81	66,51	20,84	13,36	11,97	11,76

Kaynak: OECD, <https://data.oecd.org/emp/labour-force-participation-rate.htm#indicator-chart>, 2016a.

Tablo 10 incelendiğinde birçok ülkede emeklilik yaşı olarak kabul edilen 65 yaşından sonra işgücüne katılım oranlarının ülkelere göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Almanya, Belçika, Fransa ve İtalya gibi ülkelerin 65 yaş sonrası işgücüne katılım oranlarının oldukça düşük olduğu görülürken Kore, ABD ve Norveç'te ise yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'de 65 yaş ve üstü kişilerin işgücüne katılım oranına bakıldığında ise 2000 yılında % 20,84 iken 2016 yılında 9,08'lik bir düşüşle % 11,76 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Tablo genel olarak incelendiğinde işgücü piyasalarına yer edinme konusunda 25-54 yaş aralığındaki kişilerin 65 yaş ve üstü kişilere oranla daha şanslı olduğu dikkat çekmektedir.

Öte yandan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun yaptığı tahminlere göre 2025 yılına kadar 55 yaş ve üzerindeki kişilerin oranının Avrupa'da % 32, Kuzey Amerika'da % 30, Asya'da % 21 ve Latin Amerika'da % 17 olması beklenmektedir. ILO, ilk olarak gelişmiş ülkeleri etkileyecek olan demografik değişimin küresel bir meydan okuma olduğunu belirtmiştir. AB içerisindeki 50-64 yaş bandındaki kişilerin işgücüne katılım oranları düşük olmasına rağmen iş hayatındaki genç nesiller ve yaşlı nesiller arasında denge sağladığı görülmektedir. Ancak AB içerisindeki 50-54 yaş

arasındaki bireylerin işgücüne katımlının düşük olması endişe verici olarak görünmektedir. İşgücüne katılımdaki bu düşüş işgücünün çoğunluğunun normal bir emeklilik yaşından önce çalışma hayatından ayrıldığını göstermektedir. Bu nedenle, zorunlu emeklilik yaşının artık hiçbir önemi olmadığı sonucuna varılabilir (Ilmarinen, 2001: 546). Artan dünya nüfusu ve zorlaşan hayat şartları neticesinde yaşlı insanların nüfusunun artmasıyla beraber istihdam edilme durumları da yıllar içinde değişiklik göstermiştir. Bazı ülkeler için yaşlanan nüfusu piyasalarda tutmak önemli bir görev olarak görülürken, geleneksel düşüncenin devam ettiği toplumlarda yaşlıların bakıma muhtaç yaşaması yönündeki düşünce devam ettiği için bu bakış açısı istihdam durumlarını da etkilemektedir.

1.2.4.3.2. Yaşlıların İstihdama Katılım Durumları

Belirli yaşa gelmiş bireylerin istihdamda kalma durumları birçok sebebe bağlı olarak değişmektedir. Yaş ayrımcılığı veya verimliliklerinin düşük olduğuna dair önyargılar bu sebeplerden bazılarıdır. Dünya genelinde 55 yaş ve üzeri yaşlı çalışanların istihdama katılım durumlarına bakıldığında, genel hatlarıyla yaşlı çalışan oranında Avrupa ve Amerika'da Japonya'ya oranla daha fazla bir düşüş olduğu görülmektedir. Ülkelerin kalkınmışlık seviyesi, eğitim durumu gibi faktörlerle ilişkili olan yaşlıların istihdam durumu ülkelerin benimsediği emeklilik sistemleri ve ulusal gelirdeki artışla da ilişkilidir. Eğitimde kalınan sürenin artması, emeklilik döneminin uzaması, çalışma hayatındaki kalınan sürenin kısalması ve kentleşme eğiliminin artması gibi sebepler yaşlıların istihdamını etkilemektedir (Auer ve Mariangels, 2000). Çeşitli sebeplerden etkilenen yaşlı bireylerin istihdamı ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Bu kapsamda Tablo 11'de 25-54 ve 55-64 yaş arasındaki kişilerin istihdam oranlarına yer verilmiştir.

Tablo 11: Seçilmiş Bazı Ülkelerde 25-54 ve 55-64 Yaş Arasındaki Kişilerin İstihdamı (%)

Ülkeler	25-54 yaşındaki kişilerin istihdamı				55-64 yaşındaki kişilerin istihdamı			
	2000	2005	2010	2016	2000	2005	2010	2016
ABD	81,46	79,34	75,09	77,93	57,79	60,83	60,29	63,38
Almanya	-	77,38	81,60	83,92	-	45,48	57,80	68,58
Avustralya	76,23	78,76	79,46	79,68	46,05	53,47	60,60	62,47
Belçika	77,38	78,30	80,00	79,08	48,10	54,80	58,05	45,42
Çekya	81,58	82	82,15	85,72	36,27	44,48	46,50	58,52
Danimarka	84,13	84,53	82,83	85,72	55,73	59,50	58,45	67,75
Finlandiya	80,85	81,70	81,55	79,92	41,67	52,73	56,25	61,40
Fransa	-	78,85	77,54	79,49	-	38,55	39,73	49,80
Hollanda	81,65	82,92	84,67	82,92	38,17	46,13	53,70	63,48
İngiltere	80,38	81,25	79,75	82,95	50,73	56,83	57,15	62,20
İtalya	67,95	72,30	71,08	68,85	27,68	31,40	36,50	50,33
Japonya	78,71	79,15	80,06	84,43	62,82	63,86	65,52	71,56
Kanada	79,88	81,33	80,47	81,37	48,10	54,80	58,05	60,87
Kore	72,26	73,48	73,79	76,16	57,85	58,29	60,63	66,16
Norveç	85,35	83,25	84,70	82,65	65,15	65,50	68,60	72,63
Polonya	70,92	69,55	77,17	80,33	28,40	27,20	34,05	46,15
Rusya	80,17	82,88	83,57	-	34,77	45,95	46,75	-
Türkiye	-	-	55,35	60,05	-	-	29,55	33,42

Kaynak: OECD, <https://data.oecd.org/emp/employment-rate.htm#indicator-chart>, 2016b.

Tablo 11 incelendiğinde 25-54 yaş aralığındaki kişilerin istihdam oranının yaşlı bireylere göre çok daha yüksek olduğu görülürken, Kanada ve Danimarka gibi OECD ülkelerinde dahi yaşlı nüfusun istihdam piyasasındaki oranı diğer yaş gruplarına göre daha düşük seyretmektedir. Özellikle yaşlanma sorunuyla erken yüzleşen Almanya’da 2005-2010 yılları arasında 12,2 gibi bir puanla artış sağlanmıştır. 2016 yılında Almanya, Japonya ve Danimarka gibi ülkelerde 55-64 yaş arası kişilerin istihdamının yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye incelendiğinde ise yaşlı nüfusun istihdamında küçük de olsa bir artış görülmekle beraber seçilen ülkelerle kıyaslandığında bu artışın az olduğu görülmektedir.

2025 yılına gelindiğinde yaşlı çalışanların istihdamında büyük farklılıklar beklenmemektedir. Ancak, yaşlı çalışanların oranındaki değişim ülkeler arasında kayda değer farklılıklar göstermektedir. İsveç’te yaşlı çalışanların yüzdesinde bir artış görülmezken özellikle Avusturya, İtalya, Slovakya, Slovenya ve İspanya’da yaşlı çalışanların payında büyük oranda bir artış, Hollanda da ise küçük bir artış olması beklenmektedir. Bununla birlikte, son on yılda yaşlı çalışanların payının artması AB ülkelerinin tamamında Danimarka, Finlandiya ve Hollanda’da en yüksek oranda gerçekleşmiştir (Ekamper, 2006: 43). Yaşlıların istihdam durumları açısından

farklılık gösteren bir diğer önemli konu cinsiyete göre olan değişimlerdir. Bu bağlamda yaşlı erkeklerin istihdamında en fazla azalmanın Hollanda, Fransa ve İspanya'da gerçekleştiği söylenebilir. Yaşlı nüfusun en yoğun ülke olduğu Japonya'da ise erkeklerin istihdamındaki azalma düşük bir düzeydedir. Özellikle 55-64 yaş arası erkeklerin istihdamındaki azalmaya karşın Japonya, Kanada, Hollanda, İsveç, İngiltere ve ABD gibi ülkelerde yaşlı kadınların istihdam oranı artmaktadır (Gündoğan, 2001: 101).

İstihdam edilmeyerek işgücü piyasası dışında kalan yaşlıların aktif nüfus üzerinde yük oluşturarak onlara muhtaç şekilde yaşaması yaşlılığa ilişkin en önemli sorunlardandır. Yaşlı nüfusun çalışan nüfusa oranından oluşan yaşlı bağımlılık oranı son dönemlerde gelişmiş ülkeler başta olmak üzere dünya genelinde artış göstermektedir. Yaşlı bağımlılık oranlarında meydana gelen artışlar sonucunda çalışan nüfustan elde edilen primlerin yaşlıların sigortasını karşılamak için yetersiz kalması kamu kaynaklarının bu yönde harcanmasına neden olmaktadır (Acar ve Kitapçı, 2008: 81). Tablo 1 incelendiğinde 1950 yılından 2015 yılına kadar ülkelerde yaşlı bağımlılık oranlarının arttığı görülmektedir. Özellikle yaşlı nüfus konusunda ciddi sorunlar yaşayan Japonya'da 1950 yılında % 8,8 olan yaşlı bağımlılık oranının 2015 yılında % 42,7 gibi çok ciddi bir orana ulaştığı görülmektedir. Aynı şekilde İtalya'da 2015 yılında yaşlı bağımlılık oranının % 35 olarak belirlenmiştir. Türkiye'de ise 1950 yılında % 5,2 olan yaşlı bağımlılık oranının 2015 yılında % 11,7 olduğu görülmüştür. Bu kapsamda Türkiye'nin de gelecek yıllarda yaşlanma sorunuyla karşılaşacağı ve yaşlı bağımlılık oranının ülke açısından sorun oluşturacağı görüşüne varılabilir.

Bir ülkede yaşlı bağımlılık oranının yüksek olması ekonomik açıdan olduğu kadar istihdam açısından da istenmeyen bir durumdur. İstihdam kavramının sadece ekonomik özgürlük olarak görülmediği günümüzde bireye sosyal bir varlık olma hakkını tanıdığı da gerçektir. İstihdam edilerek işgücüne katılan bir bireyin hayatını güvence altına alarak geleceğini garantiye alması hem bireye hem de topluma birçok fayda sağlamaktadır. Özellikle son zamanlarda gittikçe önem kazanan ve dünya üzerindeki sayısız ülkenin sorunu olan yaşlanma olgusunun neden olacağı ekonomik yükleri hafifletmek ancak devletlerin yaşlı bireyleri de istihdama katmaya yönelik sosyal politikalar üretmesi yoluyla olacaktır. Bu bağlamda bugün birçok ülke yaşlı bireylere yönelik sosyal politikalar üretme çabasına girmiştir (Aydın, 2017: 1634). Yaşlıların istihdam edilememesi sonucu işsiz kalması ve bağımlı duruma gelmesi yaşlı birey, ailesi ve içinde bulunduğu toplum ekonomisi açısından sorundur. Bu yüzden yaşlıların işsizlik oranlarının bilinerek politikaların bu yönde uygulanması önemlidir.

1.2.4.3.3. Yaşlıların İşsizlik Durumları

65 yaş üstü dönemde ortaya çıkarak daha da belirgin bir hal alan sorunlardan biri yaşlılık sürecinde bireyin gelirinde olan azalmadır. Bu azalmanın temel sebebi ise küreselleşmeyle beraber neredeyse bütün ülkeleri etkisi altına almış olan işsizlik durumudur. Artan işsizlikle beraber yaşlı

bireylerin iş bulma umudu giderek düşmekte ve piyasalarda gücümüş işçi konumuna gelmektedirler (Can, 1990: 636).

Bireylerin belirli süre gelir kaybı yaşayarak maddi ve manevi zor süreçler yaşamasına neden olan işsizlik yaşlı bireyler için de oldukça olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. İşsizliğin tanımı ve kendisi hakkındaki veriler, özellikle az gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin bilgilerinin düzenli tutulmaması ve işgücünün kırsal alanlar, kayıt dışı sektör ya da ücretsiz aile işçiliği şeklinde olmasından dolayı eksik ya da yanlış olarak belirlenmektedir. Bireyin aldığı eğitim seviyesi, tecrübe, cinsiyet, yaş gibi faktörlerle ilişkili olarak işsiz kalma durumu ve süresi değişim göstermektedir. Aynı şekilde belirli yaşa ulaşmış kişilerin işsizlikten etkilenme süresi değişebilmektedir. Yaşlı bireyler arasında özellikle kadınların işsizlikten daha fazla etkilendiği söylenebilirken, işsizliğin yaşlılar için dünya genelinde büyük bir problem olduğu gerçektir (Kavak, 1997: 23). Bu kapsamda Tablo 12’de seçilen bazı ülkelerde 55-64 yaş arası bireylerin işsizlik oranlarına yer verilerek yaşlıların işsizlik sorunu incelenmektedir.

Tablo 12: Seçilmiş Bazı Ülkelerde 55-64 Yaş Arası Bireylerin İşsizlik Oranları (%)

Ülkeler	2000	2007	2013	2014
ABD	2,5	3,1	5,3	4,3
Almanya	12,3	10,3	5,7	5,1
Avustralya	4,5	2,7	3,8	4,1
Belçika	3	4,2	5,4	5,4
Çekya	5,2	4,6	5,8	4,9
Danimarka	4,4	3,4	5,1	4,8
Finlandiya	9,4	6,5	6,7	7,3
Fransa	7,3	5,1	7	7,3
Hollanda	2,1	4	6,3	7,7
İngiltere	4,4	3,3	4,7	4,2
İtalya	4,5	2,4	5,7	5,5
Japonya	5,6	3,4	3,8	3,3
Kanada	5,5	5,1	6,3	6,2
Kore	2,9	2,2	2,1	2,5
Norveç	1,3	1	1,3	1,3
Polonya	9,4	6,8	7,7	6,8
Rusya	7,3	3,1	3,7	3,6
Türkiye	2,1	4,3	5,3	6

Kaynak: OECD Employment Outlook, 2015a: 273.

Tablo 12’de seçilen ülkelerde 55-64 yaş arası bireylerin işsizlik oranına bakıldığında, çoğu ülkede bu yaş bandında işsizlik oranlarının % 3- % 7 aralığında olduğu görülmektedir. 55-64 yaş

aralığındaki kişilerin işsizlik oranlarının fazla olduğu ülkelere ekonomik bazda bakıldığında zaten işsizlik oranlarının yüksek olduğu ve bu işsizlikten en çok etkilenen dezavantajlı gruplardan birinin de 55-64 yaş aralığındaki kişiler olduğu söylenebilir. 55-64 yaş arası işsizliğin artma eğilimi göstermediği veya çok az bir puanlık artış görüldüğü ülkelere bakıldığında ABD'nin bu konuda diğer ülkelere oranla daha başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Tablo 12 incelendiğinde başarılı ülkelerin arasına Norveç'i de katabileceğimiz görülmektedir. Yıllar içerisinde artış görülen Türkiye'de ise 2000 yılında % 2,1 olan yaşlı bireyler arasındaki işsizliğin 2007 yılında % 4,3, 2013 yılında % 5,3 2014 yılında ise % 6'lık bir seviyeyle artma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Yaşlı çalışanların işsizlikten etkilenmesine neden olan faktörlerden biri ayrımcılık sorunudur. Son 10 yılda 55-59 yaş arası işsizlik oranı diğer yaş gruplarına göre daha belirgin bir şekilde artış göstermiştir. Ayrıca yaşlı çalışanların işsizlik duruma bakıldığında kalıcı hale gelerek uzun süreli olma eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir. Yaşlı bireyler işsiz kaldıklarında asıl problem yeni bir iş bulmaktır. 2000 yılındaki araştırmalara göre 55 yaş ve üstündeki bireylerin % 24'ünde işsizlik görülmüş ve bu kişilerin üçte birinden fazlasının uzun süreli işsiz olduğu belirlenmiştir (Naegele ve Walker, 2002: 3). Yaşlı bireylerin işgücü piyasası içerisindeki durumuna bakıldığında işsizlikten etkilendikleri kesin olarak görülmektedir. Her ülkedeki belirli yaş üzerindeki bireyleri özellikle etkileyen bu durumdan kaçınmak ya da etkilerini en aza indirmek amacıyla yaşlı işçilerin devlet destekli politikalar, dernekler ve vakıflar aracılığıyla işgücü piyasası içinde sürekliliği sağlanmalıdır. İşsiz kalan yaşlı bireyin bu dönemde kendisini geliştirerek tekrardan piyasada aranan kişi olarak görülmesi için pasif politikalar üretilmelidir. Yine yaşlı bireylerin iş ortamında karşılaştığı veya karşılaşması mümkün olan sorunları yok ederek bireylerin istihdamdaki kalma isteğinde artış sağlanması gerekmektedir (Topgü, 2016: 22).

Tüm bu veriler doğrultusunda dünya nüfusunun gitgide yaşlandığı hatta yaşlanan nüfusun kendi içerisinde daha da yaşlandığı görülmektedir. Dolayısıyla yaşlı nüfus önemli bir sorundur. Bu kapsamda sosyal politika açısından ve işgücü piyasaları açısından önem arz etmektedir. Çünkü artan yaşlı bağımlılık oranları işgücü piyasaları açısından dezavantajlı bir durum oluşturarak ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerine yük oluşturmaktadır. Bu nedenle artan yaşlı nüfusun sosyal politika bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN YAŞLILIK

Sanayileşmenin yaygınlaşıp kırsal nüfusun kentlere göçü, makineleşmenin artması ve toplumsal yapının değişmesiyle beraber yaşlanma sorunu bireysel bir sorun olmaktan çıkmış toplumun tümünü ilgilendiren sosyolojik bir sorun haline dönüşmüştür. Yaşlılığın toplumsal bir sorun haline gelmesinden dolayı yaşlılıkla ilgili sorunları en aza indirmek amacıyla ulusal politikalar belirlemek bir zorunluluk haline gelmiştir. Yaşlanan bireylerin kendi gereksinimlerini karşılayamaması muhtaçlık sorununu doğurmuştur. Doğum oranlarının ve ölüm oranlarının düşmesi toplumsal yapıda sosyal ve demografik değişimlere yol açtığı için muhtaçlık dışında toplumsal ve ekonomik kurumlarla ilgili sorunlarda oluşturabilmektedir. Bu nedenle yaşlı nüfus oranının toplam nüfus içerisindeki payı arttıkça kurumlar üzerindeki yük de artmaktadır. Bu yükü hafifletmek ve yaşlanma sorununun gelecekteki durumunu belirlemek için sosyal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır (Bulduk, 2014: 55-57).

Bir toplum içerisinde yaşlılara sunulan hizmetler o toplumda geçmişten geleceğe yaşlılara duyulan kültürel ve dinsel saygıyı yansıtmaktadır. Bu nedenle var olan her toplum, oluşan sorunlarda kendi ulusal standartları dışında uluslararası standartları da ele almalıdır (Terakye ve Güner, 1997: 99). Alınan standartlar doğrultusunda toplum içerisindeki yaşlı nüfusun huzurunu ve ihtiyaçlarını sağlamaya yönelik politikalar üretilmektedir.

2.1. Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar Oluşturmayı Zorunlu Kılan Nedenler

Kapitalizmin Altın Çağı olarak bahsedilen dönemden sonra refah devleti anlayışının 1970'lerdeki ekonomik krizle beraber zora girmesiyle mali ve demografik baskılar Avrupa başta olmak üzere dünyadaki birçok ülkeyi etkisi altına almıştır. Batı toplumlarında ortaya çıkan yaşam tarzı, tek çocuklu aile yapısı, iş ve ev hayatının birbirinden fazlasıyla kopuk konuma gelmesi insanları geleneksel yapıdan uzaklaştırarak aile bağlarını da kopuk hale getirmiştir. Bu dönemde sendikaların güç kaybetmesi iş piyasalarını da olumsuz etkileyerek istihdamın yapısını değiştirmiştir. Özellikle çocuklar, gençler ve yaşlılar çok düşük ücretlerle elverişsiz çalışma koşullarında çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu olumsuz koşulların da etkisiyle belirli gruplara yönelik refahı artırıcı uygulamalar benimsenmiştir. Bahsedilen sebeplerden yola çıkarak uygulanan refah planlı uygulamalarda özellikle yaşlı bireylere yönelik uygulananlardan en önemlisini bakım hizmetleri oluşturmaktadır. Dünyanın hemen hemen bütün ülkelerinin problemi olan nüfusun

yaşlanması yaşlı bakımına yönelik ihtiyaçları artırırken aynı zamanda kamu ekonomisi açısından yük meydana getirmektedir. Bu nedenle refah devletin en önemli ayaklarından birini yaşlı bakımı oluşturmaktadır (Gökbayrak, 2009: 58-59).

Yaşlılara yönelik uygulanan sosyal politika önlemlerinin öncelikli amacı yaşlı nüfusun sağlık ve huzurunu korumaktır. Bu kapsamda sayılabilecek olan demografik nedenler dünya nüfusundaki değişimleri içerirken, aile yapısındaki değişimler yıllar içinde toplumsal yapının değişmesiyle beraber aile kavramındaki değişimleri içermektedir. Ayrıca toplumdaki bireylerin birbirine olan sorumluluğunu kapsayan insani nedenler, yaşlı nüfusun ekonomik açıdan değerlendirildiği iktisadi nedenler ve vatandaşların refahını sağlamaya yönelik olan sosyal hukuk devleti anlayışı yaşlılara yönelik sosyal politikalar oluşturulmasının nedenlerindedir.

2.1.1. Demografik Nedenler

1. ve 2. Dünya Savaşları'nda meydana gelen demografik değişimlerden sonra dünya üzerindeki birçok ülkenin hem demografik hem de ekonomik ve sosyal yönden kendisini toplaması zaman almış, bu toparlanma sürecinde ülkeler sanayi sektörüne yatırım yapmayı öncelikli amaç haline getirmiştir. Sanayileşmenin getirdiği modernleşme ve küreselleşmeyle beraber doğum ve ölüm oranlarında azalmalar meydana gelmiştir. Savaştan bu yana yüksek doğum ve ölüm oranlarının yerini düşük ölüm oranları ve kontrol altına alınan doğumların takip ettiği bu süreç demografik dönüşüm olarak adlandırılmaktadır (Yavuz ve Yüceşahin, 2012: 78).

2. Dünya Savaşı'nın son bulmasıyla hız kazanan sağlık ve teknoloji alanındaki gelişmeler vatandaşlara daha konforlu bir hayat imkanı sunmuş, buna paralel olarak da geçmiş dönemlere oranla ortalama yaşam sürelerinde artış sağlamıştır. Özellikle aşılama yönteminin gelişmesiyle beraber birçok hastalık çocukluk çağlarında engellenebilir hale gelmiş, çaresiz olarak görülen hastalıklara çare bulunmuştur. Bunun sonucunda dünya genelinde ortalama yaşam sürelerinde artış görülmüştür (Aydın, 1999: 47). Geçmişten bugüne yaşanan ortalama yaşam süresinin artması sonucunda birçok ülkede yaşlı nüfus artmış, artan nüfusun ekonomi ve toplum üzerinde maddi manevi sonuçları oluşmuştur. Artan yaşlı nüfusun olumsuz bir durum haline gelmesindenense aktifleştirilmesi ve toplumlar için katkı oluşturması adına politikalar üretilmiştir.

2.1.2. Aile Yapısının Değişmesi

İçinde bulunulan topluma göre tanımı ve çerçevesi farklılık gösteren aile kavramı kültürel bağlamda büyük farklılıklar göstermektedir. Geçmişten bugüne yaşanan birçok değişim aile kavramının da değişikli göstermesine neden olmuştur. Sanayi Devrimi'nin başlangıcı, tarımsal ekonomiden dev fabrikaların var olduğu döneme geçiş, teknolojideki ilerlemeler, kadının istihdamdaki rolünün değişmesi günlük yaşantıdaki değişimlere ilave olarak aile yaşantısını da

değiştirmiştir. Geçmişte var olan anne baba ve dedelerden oluşan geniş aile yaşamından ziyade bugün daha çok anne baba ve az sayıda çocuktan oluşan aile modeli tercih edilmektedir. Hatta heteroseksüel ilişkiler ve evlilikler birçok ülkede doğal sayılırken devlet destekli evlat edinmeler de kolaylaştırılmıştır. Ülkemiz açısından böyle bir durum söz konusu olmasa da aile kavramı da değişim göstererek çocuk sayısının nispeten daha az olduğu aile modeli yaygınlaşmıştır (İçağasıoğlu Çoban, 2005). Özellikle Sanayi Devrimi'nin etkisiyle birlikte yaygınlaşan çekirdek aile modeliyle beraber aile içerisindeki roller de değişim göstermiştir. Piyasada tek kişinin çalışmasıyla elde edilen gelir yeterli gelmemiş ve bu durumda kadın işgücü piyasalarındaki yerini almıştır. İş hayatında yer bulan kadın evdeki yaşlı bakımı görevinden de uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Bu koşullar altında yaşlıların bakımı konusunda değişen aile yapısı sorun teşkil eder bir hale gelmiştir.

Modernleşme kavramının ailelerde fazlasıyla hissedilmesiyle beraber ailenin toplum içerisindeki yeri değişmiştir. Geçmişte kutsal ve toplumun en küçük yapıtaşı misyonunu yüklenmiş olan aile kurumu değerini gitgide kaybetmiştir. Özellikle kadının toplum içerisindeki yeri değişmiş evde yemek yapan, çocuk bakıp büyüten rolünden sıyrılarak piyasalarda iş arayan ve yönetici pozisyonlarında yer alan bir güç olarak kendini göstermiştir. Erkek üstün toplumlar hala var olmakla beraber, kadınlar ve erkekler için fırsat eşitliği ilkesi benimsenmiş, hatta bazı durumlarda kadınlara pozitif ayrımcılık verilmiştir. Kadının tek başına kendi geçimini sağlayacak konuma gelmesi kadını evliliği mecburiyet olarak görmekten uzaklaştırmıştır. Geniş ve geleneksel aile yapısından bireysel bir yapıya geçilmesi artan yaşlı nüfusu olan toplumlar için dezavantaj haline gelmiştir (Sayıl, 1994: 273). Değişen aile yapısı daha çok modern olarak kabul edilerek yaşlı bireylerin de bu değişimlere ayak uydurması beklenmiştir. Sanayileşmenin getirdiği kentleşme ve teknolojik yeniliklerle beraber yaşlılar da olabildiğince gelişen teknoloji ve yeniliklere ayak uydurmaya çalışmıştır. Bu durum yaşlı bireylerin sosyal hayattan kopmaması açısından olumlu olarak değerlendirilirken, bireyselleşme yönü daha fazla gelişen yaşlıların alt kuşaklarla iletişim kurma konusunda problemler yaşamasına sebep olmuştur. Bu süreç modern aile yapısı içerisinde yer bulamayı kendisini kötü hisseden yaşlının, bulunduğu ortamı değiştirme fikrine düşmesine sebebiyet vermiştir (Canatan, 2008: 68). Bu fikir ise ayrı bir eve çıkmaktan ziyade bakım merkezleri şeklinde olmuştur. Günümüzde de önemli bir sorun halinde olan yaşlı bakımı konusu devlet destekli olarak çözüme konusunda geçmişe nazaran daha çok imkan sağlamaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde yaygın olarak yer alan huzurevleri, günlük bakım hizmetleri ve evde bakım gibi hizmetler yaşlıların kimseye muhtaç olmadan bakımlarını sağlamalarına olanak vermektedir.

2.1.3. İnsani Nedenler

Toplumun bir araya getiren bireylerin, toplum içerisinde yaşayan diğer bireylere karşı kuşkusuz ki sorumlulukları vardır. Bu sorumlulukların başında yaşlı bireyleri sosyal hayattan

dışlamamak, insan onuruna yakışır şekilde yaşamaları için yardımcı olmak yer alır. Yaşlıların karşılaştığı sorunlara karşı bireylerin el ele vererek yardımsever bir yaklaşım göstermesi yalnızca iyilik olarak düşünülmenin aksine yaşlı bireylere yardım etmek yaşlıların ömür boyunca topluma ve devlete sağladığı katkıların karşılığını verebilmek içindir. Bahsedilen durumlarla beraber yaşlılara olan toplumsal borç tamamen olmasa da kısmen ödenmiş olacaktır (Altan ve Şişman, 2003: 15).

Yaşlanan bireylerin en sık karşılaştığı sorunlardan biri sosyal dışlanmışlık sorunudur. Dışlanma eylemine maruz kalan yaşlı birey aile ve arkadaşları tarafından dışlanma, tiyatro, sinema gibi kültürel faaliyetlerden dışlanma, siyasi parti ve sendika üyeliği gibi toplumsal faaliyetlerden dışlanma ve temel hizmetlere erişimden dışlanma gibi durumlarla karşılaşmaktadır. Karşılaştığı durumlar içerisinde kendisini yalnız ve çaresiz hisseden yaşlı bireyler toplumdan geri çekilmek zorunda kalmaktadırlar. Bu gibi problemlerin yaşanmaması için yaşlılara yönelik sosyal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu politikaların hem toplum hem de devlet tarafından sağlanması gerekmektedir. Ancak bireyler aracılığıyla sağlanan yardımların toplumda sayısız olan yaşlı nüfusuna katkı sağlayamayacağı gerçektir. Bu sebepten yaşlılara yönelik politikaların başarısı bireylerden ziyade devlet tarafından desteklenmesiyle doğrudan orantılıdır (Genç ve Dalkılıç, 2013: 469). Bireyler aracılığıyla sağlanan politikaların iktisadi anlamda da yeterli olamayacağı kesindir bu açıdan devlet tarafından iktisadi politikalar da yürütülmelidir.

2.1.4. İktisadi Nedenler

Dünya üzerindeki birçok toplum için temel bir sorun haline gelen nüfusun yaşlanması sorunu beraberinde yaşlanan nüfusun bakımı sorununu da doğurmaktadır. Yaşlanan nüfusla beraber artan bakım hizmetlerinin maliyeti, yaşlanan bireye kimin bakacağı konusu, zaten yeteri kadar yükü olan kadınlara bakım hizmeti için verilen sorumluluk gibi sorunlar çözülmeyi bekleyen bir sorundur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bakımı üstlenen kadınlar olduğu için kadının iş piyasasından çekilme ya da piyasaya hiç girememesi gibi bir durumu olabilmektedir. Bu durum kadının maddi olarak eve katkı yapmasına engel olarak ailenin gelirini de düşürmektedir (Adak, 2003, dergipark.gov.tr/download/article-file/198175). Yaşlı bireye bakım hizmeti veren kadınlar hem çocuklarının hem de yaşlı bireyin bakım yükünü çekerken zaman içinde kendi yaşlanma deneyimlerini yaşamakta, bu dönemin sorunları ve hastalıkları ile mücadele etmekte, kendisinin de bakıma ve desteğe ihtiyacı olabilmektedir. Psikolojik olarak sorun yaşayan kadın kendi hayallerinden vazgeçerek evde yaşlı bakımını üstlendiği için toplumda bir huzursuzluk ortamının oluşması mümkün hale gelebilmektedir.

İktisatçılar nüfusun değişimini bir bütün olarak incelemenin yanında yaş aralıkları itibarıyla nasıl bir değişim yaşandığını da değerlendirmişlerdir. Çünkü yaş aralıklarına göre bireylerin ihtiyacı değişkenlik göstermektedir. Gençler daha çok eğitim alanında kendileri için yatırım

yaparken, orta yaşlılar geleceğe yönelik (ev, araba, vs..) yatırımlar, yaşlılar ise daha çok sağlık üzerine harcamalar yapmaktadır. Bağımlılık oranının artmasıyla beraber sağlık ve sosyal güvenlik alanında harcamalar artmaktadır. Bu artışta vergilerin yanı sıra ayrıca emekliye ayrılan yaşlıların sayısını artırmakta ve emekli maaşı alan yaşlı sayısı da artmaktadır. Ülke içerisinde enflasyon, vergilerin artması gibi ekonomik sorunlar emekli maaşlarının ödenmesinde ya da verilen maaşların yeterliliği konusunda sorun oluşturabilmektedir. Emekli maaşı yetmeyen yaşlı birey geçim derdine düşerek işgücü piyasasında tekrar yer bulmak için çabalasa da bu pek mümkün olmamaktadır (Gökbunar ve Koç, 2009: 18, aktaran: Günsoy ve Tekeli, 2015: 76).

Yaşlanma dönemine giren bireylerin ülkelerde uygulanan emeklilik politikalarıyla beraber emeklilik dönemine girmesiyle piyasadan çekilmesi paralel seyretmektedir. Yaşlılığın getirdiği hastalıklarla uğraşmak zorunda kalan yaşlılar sosyal risklerle daha fazla karşılaştığı için ekonomik açıdan sıkıntılar yaşayarak kendisinin ve ailesinin bakımını sağlama konusunda sorunlar yaşamaktadır. Aile gelirinin düşmesine dolaylı olarak neden olan yaşlı nüfus, sadece bireye değil devlete de yük oluşturabilmektedir. Bu nedenle özellikle sanayileşmiş ülkelerde yer alan bu durumu engellemek için yaşlıların istihdamına yönelik devlet destekli politikalar hız kazanmış, yaşlıların aktif nüfusa olan bağımlılık oranını azaltmak hükümet politikası olarak sayılmıştır. Yaşlıları istihdama kazandırmaya yönelik politikaların yanı sıra çalışamayacak durumda olan yaşlıları sosyal hayata kazandırmak amacıyla kültürel ve sosyal programlar yürütülmektedir. Yaşlıların bir arada bulunmasını amaçlayan, yaşlı bireyin bağımlılığını azaltmayı üstlenen huzurevleri ya da evde bakım uygulamaları devletler tarafından son yıllarda yoğun olarak uygulanmaktadır.

2.1.5. Sosyal Güvenlik Sistemindeki Gelişmeler

Yaşlılara yönelik sosyal politikalara gereksinim duyulmasını gerektiren nedenlerden biri de sosyal güvenlik sistemlerindeki gelişmelerdir. Bu bağlamda bakıldığında dünyada 65 yaş ve üzeri nüfusta görülen artışlar sonucunda yaşlılık, malullük ve ölüm sigortalarından yararlanan kişi sayısının arttığı da görülmektedir. Emeklilik yaşı ve ortalama yaşam süresi arasındaki zaman açıldıkça finansman sağlama konusunda birçok sorun ortaya çıkmaktadır (Aydın, 1999: 46).

Ülkeleri ekonomik açıdan zor duruma sokan nedenlerden bazıları emeklilik yaşının erken olması, emeklilik maaşlarının yüksek olması, yaşlılık sigortasından yararlanma koşullarının kolaylaştırılması gibi etkenlerdir. Bu etkenlerin yanı sıra değişen teknolojilerle beraber yaşlılar daha fazla yaş ayrımcılığıyla karşılaşarak işgücü piyasaları dışına itilmekte ya da kendisini yetersiz hisseden yaşlı bireyler işgücü piyasalarından çekilerek pasif konuma düşmekte, aktif nüfusun üzerinde yük oluşturmaktadır. Ayrıca özel sigorta uygulamalarının geliştiği ülkelerde bu sigortalar bireylere gelir güvencesi sağladığı için piyasalardan çekilme konusunda avantaj sağlamaktadır. Sosyal güvenlik sistemlerinde meydana gelen bu gibi değişimler sonucunda yaşlıların konumları

etkilenmekte, yaşlılara yönelik sosyal politikalar oluşturulması zorunlu olarak görülmektedir (Altan ve Şişman, 2003: 11-12).

2.1.6. Sosyal Hukuk Devleti Anlayışı

Sosyal devlet toplumdaki bireyler arasında eşitsizlik yaratılmasını engellemek ya da meydana gelen eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı hedefleyen devlet şekli olarak tanımlanmaktadır (Ruggie, 1984: 11). Anayasal ilkelerden biri olan sosyal devlet 20. yüzyıl kapitalizminin devlet biçimlerinden biridir (Ayman Güler, 2006: 30).

Eski dönemlerde refah rejiminin temelini, zayıf ve dar kapsamlı sosyal hizmetler oluşturmaktadır. Akrabalık, eş dost aracılığıyla sağlanan yardımlar her ne kadar katkı sağlasa da yardıma ulaşan ve ulaşamayanlar arasında fark kaçınılmaz olmuştur. Vatandaşlar arasında cinsiyete, aileye ve yaşa dayalı ayrımcılık hat safhaya ulaşmıştır. Refah devletinin güçlü olmaması yüzünden yardımlar çoğunlukla kilise ya da geleneksel kurumlar tarafından karşılanmıştır. Bunun yanı sıra çocuk ve yaşlı bakımı ise aile içerisinde kadınlar tarafından üstlenilmiştir. Ailenin rol paylaşımında ise erkek daha çok haneyi geçindirmekle sorumlu olmuştur. Bu koşullar altında devlet vatandaşlarına refah odaklı bir hayat sunmayı görev olarak üstlenerek toplum içerisindeki eşitsizlikleri olabildiğince azaltmaya çalışması gerektiğini fark etmiştir (Dedeoğlu, 2009: 43).

Merkantilizmde var olan, devletin vatandaşların ekonomik ve sosyal açıdan gelişmesine ve korunmasına yardımcı olan sosyal hukuk devleti anlayışı aynı zamanda vatandaşların sosyal durumu hakkında koruyucu tedbirler alırken, 19. yüzyılda liberalizme dayanan serbest piyasa ekonomisiyle beraber sekteye uğrayarak toplum içerisinde gelir eşitsizliği ve karmaşa gibi olumsuzluklarla karşılaşmıştır. Daha sonraki siyasi görüşler altında devletlerin vatandaşların yaşam hakkı başta olmak üzere birçok hakkını güvence altına alması “hukuk devleti” ilkesinin gereği olarak sayılmıştır (Soysal, 1968: 179). Bu tür bir bakış açısıyla yaşlılara sağlanan koruma ve bakım hizmetleri gibi yaşlılara fayda sağlayan girişimler bir hak, üzerinde yaşadığı devlet için ise bir sorumluluk haline gelmektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda yaşlıların refahını amaçlayan kanunlar birçok ülkenin anayasasında yer almakta ve bu durum ülkenin imajına olumlu yönde katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda yaşlıların korunması, sağlıklı bir şekilde bakımı, istihdam piyasasında yer bulup bu yeri uzun süre koruması, iş hayatında özellikle yaştan kaynaklanan ayrımcılığa maruz kalmaması, yaşlıların gelirlerinin garantisi konusunda endişe duymamaları gibi başlıca durumlar bir devletin sosyal hukuk devleti olarak görülmesinin koşullarından olarak da gösterilebilir. Bu sebeple vatandaşlarının refahını ön plana alan sosyal hukuk devleti ilkesinin gitgide daha fazla benimsenmesi, yaşlıları da içine alan sosyal politikaların değer kazanmasını sağlamıştır (Altan ve Şişman, 2003: 16).

2.2. Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalarda Temel İlkeler

Uluslararası sözleşme, tavsiyeler ve yasal mevzuatların yanı sıra sosyal devlet çerçevesinde politikalar uygulayarak yaşlılara yönelik kurumsal yapıların oluşturulmasında benimsenmesi gereken yaşlılık politikaları ilkeleri şöyle sıralanabilir (Uyanık, t.y.: 91);

1. Sağlıklı yaşlanma ile bunun yanı sıra aktif ve kaliteli bir hayat modelinin sağlanması.
2. Yaşlı hizmetlerinde hedef, sağlıklı ve kaliteli yaşam ile bağımsızlık düzeyi artmış bir yaşlılık döneminin sağlanması.
3. Bakıma muhtaç olsun ya da olmasın bütün yaşlılar, insan onuruna yaraşır bir hayat hakkına sahiptir. Kendilerini geliştirme, eğitim alma verme, sosyal, sportif, kültürel faaliyetlere ve serbest zamanlarını faydalı faaliyetlerle geçirme hakkını kullanabilmelerine olanak sağlanması.
4. Entelektüel sermaye oluşum ve geliştirme faaliyetlerine katılımlarının sağlanması.
5. Merkezi/yerel tüm demokratik haklarının kullanabilmeleri, karar alma/ verme süreçlerinde bulunabilmelerine imkân tanınması.
6. Sosyal güvenlik sistemi dışında kalan özellikle yalnız ve kimsesiz yaşlıların hayat standartlarının yükseltilmesi. Aile içindeki yaşlıların ekonomik bağımsızlıklarının sağlanması için sosyo-ekonomik destek sağlanması.
7. Gerek ülke içinde gerekse dışında güven içinde yaşanabilecek fiziki ortamların oluşturulması.
8. Ayrımcılığa maruz bırakılmamaları için gerekli düzenlemelerin yapılması.
9. Kaynaklara ulaşmada ve sorunlarını kendi çabaları ile çözme hususunda sosyal hizmetlerin etkin desteğinin sağlanması.
10. Kentsel ve kırsal bölgeler göz önüne alınarak, yaşlıların yaşadıkları bölgelerin özelliklerine uygun sosyal politika uygulamalarının tesis edilmesi.

2.3. Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalara Zemin Hazırlayan Norm Düzenlemeleri

Sosyal politika için toplum içerisinde huzur ve refahı birlikte sağlamak ve bunu yaparken toplum içerisinde çatışma yaratmamak esastır. Bu nedenle amacına ulaşmak için sosyal adalet, sosyal barış, sosyal bütünleşme gibi hedeflerinin olması gerekmektedir. Bu hedefler toplum içerisinde huzursuzluğu engelleyerek bireylerin daha dengeli ve adaletli bir toplumda yaşamasına olanak sağlamaktadır. Yaşlı bireylere yönelik sosyal politikalar sağlanırken de uluslararası belgeler bu yöndeki sosyal politikaların oluşumunda bir kılavuz niteliği taşımaktadır (Uyanık, t.y.: 83-84).

2.3.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

BM Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde 217 A(III) sayılı kararla ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yaşlıları da kapsayan belirli maddeler vardır. Bu kapsamda madde 25 yaşlılar için sağlanacak olan hakları içermektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. Maddesinde "herkesin gerek kendisi, gerek ailesi için yiyecek, giyecek, konut, sağlık bakımı, gerekli toplumsal hizmetlerde içinde olmak üzere sağlığına ve esenliğine uygun bir yaşam düzeyine, işsizlik, sakatlık, hastalık, dulluk, yaşlılıktan ya da geçim olanaklarından kendi iradesi dışında yoksul kaldığı başka durumlarda, güvenliğe hakkı vardır" denilmektedir (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, madde: 25).

2.3.2. Avrupa Sosyal Şartı

Temel sosyal ve ekonomik hakları koruyan, medeni ve politik hakları garanti altına alan 18 Ekim 1961 yılında Torino'da imzalanan ve Türkiye'nin de üye olduğu Avrupa Konseyi'nin kabul ettiği Avrupa Sosyal Şartı'nda yaşlıların bakımı, gözetimi ve koruma gerekliliğinden bahsedilmiştir. 1996'da Gözden Geçirilmiş Şart'ın 23. maddesinde "her yaşlı insan sosyal korunma hakkına sahiptir" denilerek yaşlıların sosyal korunma hakkına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Akit taraflar bu madde hükümlerine göre (ÇSGB, 2014: 77-78):

- a. İyi bir yaşam sürmeleri ve kamusal, sosyal ve kültürel yaşama etkin olarak katılmalarına olanak sağlayan yeterli kaynakları;
- b. Yaşlılar için var olan hizmetler ve kolaylıklar ve onların bunlardan yararlanma olanakları konusunda bilgi sağlamak yoluyla, yaşlıların olabildiğince uzun bir süre toplumun bütün haklara sahip üyesi olarak kalabilmelerine olanak sağlamayı;
- c. Gereksinimlerine ve sağlık durumlarına uygun konutlar ya da konutlarının buna uygun hale getirilmesi için yeterli destek sağlamayı;
- d. Durumlarının gerektirdiği sağlık bakım ve hizmetleri yoluyla yaşlıların kendi yaşam biçimlerini özgürce seçmelerine ve alıştıkları çevrede yaşamlarını istedikleri ve yapabildikleri sürece bağımsız olarak sürdürmeye olanak vermeyi;
- e. Kurumlarda yaşayan yaşlılara, özel yaşamlarına saygı içinde, uygun yardım ve bunların kurumdaki yaşam koşullarına ilişkin kararlara katılımlarını sağlamayı amaçlayan önlemler almayı ya da bunları özendirmeyi taahhüt ederler.

2.3.3. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Sözleşme ve Tavsiye Kararları

Yaşlılara yönelik sosyal politikalara zemin hazırlayan en önemli uluslar arası belgelerden biri ILO'nun sözleşme ve tavsiye kararlarıdır. Bu kapsamda bakıldığında ILO'nun sözleşme ve tavsiye

kararlarında yaşlılıkta bazı durumları güvence altına almaya yönelik hükümler olduğu görülmektedir.

ILO'nun en önemli belgelerinden biri olan 1952 tarihli Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı ILO Sözleşmesi'nde yaşlılık da yer almaktadır. Bu sözleşme tarafları bağlayan hükümler içermektedir. Sosyal güvenlik için temel olan risklere karşı dokuz sosyal sigorta kolunu tek bir belgede toplamaktadır. Bu riskler sağlık (tıbbi tedaviler), hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazaları ve meslek hastalıkları, aile yükleri, analık, maluliyet ve ölüm riskleridir. Bu kapsamda Bölüm 4'de ihtiyarlık yardımlarına yer verilerek hangi durumlarda ihtiyarlık yardımlarına tayin olunacağı belirtilmiş ihtiyarlık riskine karşı sözleşmeyi kabul eden taraflara belirli yükümlülükler yüklenmiştir (Selvi, 2014: 25-27).

Ayrıca 1933 tarihli 35 No'lu Yaşlılık sigortası (Sanayi vb.) sözleşmesi ile zorunlu yaşlılık sigortasının endüstriyel veya ticari kuruluşlarda veya serbest mesleklerde çalışan çıraklar da dahil olmak üzere, el işi ve elle çalıştırılmamış işçilere, işverenlere ve ev hizmetçilerine uygulanacağından bahsedilmiştir. Bu kapsamda sigortalı kişinin haklarından ve yükümlülüklerinden bahsedilmiştir (http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C035).

1967 tarihli 128 No'lu Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Yardımları Sigortası sözleşmesinde de yaşlılık ele alınmaktadır. Bu kapsamda “gelir desteği ve aynı zamanda sağlık yardımları, rehabilitasyon ve uzun süreli bakım olmak üzere malullükte koruma; yine gelir desteği ve uzun süreli bakım olmak üzere yaşlılıkta koruma; aileyi geçindirenin ölümü durumunda geride kalanlara yönelik koruma” şeklinde bahsedilmiştir (Selvi, 2014: 24).

ILO'nun yaşlı işçi önerisine ilişkin 1980 tarihli 162 sayılı tavsiye kararı önemli diğer belgelerden biridir. ILO yaş ve ilerlemeden dolayı istihdamda ve meslekte zorluklarla karşılaşma yükümlülüğü olan tüm işçiler için bu tavsiye kararını yayınlamıştır. Tavsiye kararının uygulandığı yaş grubu daha yaşlı işçilerdir. Daha yaşlı çalışanların istihdam sorunları, tam istihdam için tam ve dengeli bir strateji ve üst düzey ve dengeli bir sosyal politikanın üstlenilmesi aşamasında ele alınması gerekliliğinden bahsetmiştir. Tavsiye kararında ayrıca her ülkenin işçiler için fırsat eşitliği ve muameleyi teşvik edecek bir ulusal sosyal politika çerçevesinde istihdam ve meslekte ayrımcılığı önlemek için önlemler alması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca yaşlılar için mesleki rehberliğe ve yerleştirme hizmetlerine erişim, eşit işe eşit ücret, sosyal güvenlik önlemleri ve sosyal yardımlar, iş güvenliği ve sağlık önlemleri ile çalışma koşullarından bahsedilmiştir. Emeklilik İçin Hazırlık ve Erişim Bölümünde ise yaşlılar için yaşlılık ödeneği ve emeklilik ödeneği gibi durumlar ele alınmıştır (http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R162).

Diğer önemli tavsiye kararı 14 Haziran 2012 tarihinde 101. Uluslararası Çalışma Konferansı'nda, Türkiye'nin de kabul ettiği ve 24 paragraftan oluşan Sosyal Koruma Tabanları Hakkında 202 Sayılı ILO Tavsiye Kararı'dır. Söz konusu tavsiye kararı, üye ülkelere; ulusal sosyal koruma tabanlarının aciliyetle kurulması ve uygulanmasını, bunların asgari, analık bakımı da dâhil olmak üzere, temel sağlık hizmetlerini teşkil eden ulusal düzeyde tanımlanmış mal ve hizmetlerin tamamına erişim ile çocuklar, aktif çalışma yaşında olup yeterli gelir kazanamayanlar ve yaşlılar için en azından ulusal düzeyde tanımlanmış asgari seviyede temel gelir güvencesinden oluşan sosyal güvenlik teminatlarından oluşmasının sağlanmasını, sosyal diyalog ve sosyal katılıma dayalı ulusal sosyal güvenliği genişletme stratejilerinin oluşturulmasını ve son olarak da sosyal korumanın uygulanmasını ve gelişimini izleyen bir mekanizmanın kurulmasını tavsiye etmektedir (ÇSGB, 2012: 19-20). Bu tavsiye kararı sosyal güvenliğin kapsamı açısından da önemlidir. Temel sağlık ve gelir güvencesini kapsayan tavsiye kararı, sosyal güvenlik sistemlerinin 4 temel güvenceyi içermesini önermektedir. Bu güvenceler (Altıntaş, 2015: 46):

1. Herkes için uygun, erişilebilir ve kaliteli sağlık güvencesi,
2. Çocuklar için gelir güvencesi de dahil gerekli tüm hizmetler,
3. Aktif çalışma yaşındakiler (özellikle de hastalar, işsizler, gebeler ve engelliler) için temel
4. gelir güvencesi,
5. Yaşlılar için temel gelir güvencesidir.

2.3.4. Türkiye'de Yaşlıların Korunmasına İlişkin Hukuki Düzenlemeler

Türkiye'de var olan yaşlı nüfusu hukuksal anlamda korumaya yönelik bazı kanunlar mevcuttur. Bu bağlamda 1982 Anayasasında yer alan “Yaşlılar devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir” maddesi yaşlılara verilen önemi göstermektedir (1982 Anayasası, madde: 61). Anayasanın bu hükmü doğrultusunda hazırlanan ve 27/05/1983 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu ile; sosyal hizmetlere ilişkin faaliyetlere devletin denetim ve gözetiminde halkın gönüllü katkı ve katılımı da sağlanarak bir bütünlük içinde yürütülmesi esası getirilmiştir. 2828 sayılı kanunla kurulan SHÇEK “Ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde olan özel ihtiyaç gruplarının (aile, çocuk, sakat, muhtaç yaşlı ve diğer kişiler) ihtiyaçlarının karşılanmasını, çeşitli sorunların önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını, hayat standartlarının iyileştirilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü olarak mahalli ve ulusal düzeyde planlama, yönetim ve denetleme” görevini üstlenmiştir (DPT, 2007: 13).

Kanunun 3. maddesi (d) bendinde muhtaç yaşlı “sosyal ve ekonomik yönden yoksunluk içinde olup, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç kişi” olarak ifade edilmektedir. Kanunun 4. maddesi (b) fıkrasında “sosyal hizmetler alanında faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları ile

gönüllü kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliği tesis edilerek güç birliği sağlanır ve mevcut kaynaklara en verimli şekilde işlerlik kazandırılır, (f) fıkrasında “bu kanunla kurulan kuruma bağlı kuruluşların dışındaki sosyal hizmet kuruluşlarının kurulması izne tabi olup, alınacak tertip ve tedbirlerle bunların hizmet, işleyiş ve personele ilişkin hususlarda tespit edilen standart ve esaslara uygun olarak faaliyette bulunmaları sağlanır” ifadelerine yer verilmiştir. Kanununun 9. Maddesi (b) bendinde korunma, bakım vb. hizmetler SHÇEK'nin çalışma alanı olarak belirtilmiştir. Kanununun 9. maddesi (f) fıkrasında SHÇEK'ya “dernek ve vakıflardan sosyal hizmetler alanındaki faaliyetlerini yönlendirmek, bunların bütçelerinde sosyal hizmetlere ayırdıkları payların yerinde ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla görüş ve tavsiyelerde bulunmak” (g) fıkrasında “kuruma bağlı olanların dışında kurulacak sosyal hizmet kuruluşlarının açılış iznine, her türlü standartlarına ve işleyişlerine ilişkin esasları, varsa ücret tarifelerini tespit etmek, denetimini yapmak ve bu esaslara uymayanların faaliyetlerini durdurmak” görevleri verilmiştir (Altan ve Şişman, 2003: 26-27). Kanununun 10.maddesi (f) fıkrası ile kurulan SHÇEK Yaşlı Hizmetleri Daire Başkanlığı (DPT, 2007: 13);

- Sosyal ve ekonomik yoksulluk içinde bulunan yaşlıların tespiti, bakımı ve korunmaları ile ilgili hizmetleri düzenlemek, takip etmek, koordinasyon sağlamak, denetlemek,
- Yaşlılara yönelik huzurevi ile benzer nitelikteki sosyal hizmet kuruluşlarının yurt sathında dengeli ve ihtiyaçlara dayalı olarak kurulması ve belirli program çerçevesinde yaygınlaştırılması ile ilgili faaliyetleri planlamak, uygulamak ve yürütülmesini takip ve koordine etmek,
- Yaşlıların toplum içinde korunması ile ilgili faaliyetleri düzenlemek ve yürütülmesini sağlamak,
- Kamu kuruluşları ile gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerince açılacak yaşlı kuruluşlarının açılmaları, çalışmaları ve denetlemeleri ile ilgili esasları belirlemek, rehberlik etmek, uygulamayı takip, koordine etmek ve denetlemekle görevlendirilmiştir.

2001-2005 yılları arasında uygulanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda “ülkemizin sosyoekonomik gelişmesine paralel olarak gelişme gösteren sanayileşme, kentleşme ve aile yapısında meydana gelen değişimler ve 60 ve üstü yaş grubunda yavaş da olsa görülmeye başlayan nüfus artışı, huzurevi ve yaşlı dayanışma merkezlerinin açılmasını, bu kesime yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin artırılarak sürdürülmesi ihtiyacının önemini ortaya koymaktadır” denilmektedir (Altan ve Şişman, 2003: 28).

Ayrıca 2013 yılında Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı'nda yaşlıların karar verme süreçlerine katılımını sağlamak hedefi olması dikkat çekicidir. Aynı zamanda Yaşlılar ve Kalkınma başlığı altında yaşlı bireyleri aktif olarak işgücü piyasasında tutmanın önemi vurgulanmıştır. Yaşlılıkta sağlık ve refahı artırmak da önemli bir konu olarak ele alınmış yaşlılıkta

olanaklar sunan destekleyici ortamların sağlanması başlığı ile yaşlılara yönelik bakım hizmetleri ve yaşlı bireylerin çok karşılaştığı durumlardan biri olan yaşlı istismarının önlenmesinden söz edilmiştir. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu kapsamında Büyükşehir belediyelerine ve büyükşehir ilçe belediyelerine yaşlılara yönelik sosyal politika yapma yetkisi verilmiştir. Kanunda ayrıca yapılan uygulamaların bakım, gıda temini gibi özelliklerden çok ayrıca yaşlıların aktif olarak sosyal hayata katılımını da sağlaması gerekmektedir. Yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerin ekonomik açıdan desteklenmesi gerektiği düşünüldüğünde verilen hizmetlerin ülke genelinde eşit oranda verilmesi konusunda engel oluşturmaktadır (Çolak ve Özer, 2015: 120).

2.4. Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar

Yaşadığımız yüzyılın sorunu olan yaşlanma geçmiş dönemlerde bu kadar sorun olmadığı için bu konu üzerindeki deneyimler azdır. Ancak günümüzde sadece gelişmekte olan ülkeler için değil gelişmiş ülkeler için de sorun olan bu durumun üzerinde düşünülüp politikalar üretilmesi ülkeler açısından büyük önem arz etmektedir. Yaşlanan nüfusun sayısal olarak eskiye oranla artması nüfus yapısındaki değişmelerin yanı sıra aktif çalışan nüfus üzerinde de yük olarak görülmektedir. Yaşlı nüfusa yönelik politikalarla birlikte aktif nüfus üzerindeki bu yük azaltılmaya çalışılmaktadır. Dünya üzerindeki yaşlıların ortalama yaşam süresini artırmaya yönelik politikaların yanı sıra, yaşlı bireylere güzel ve sosyal aktivitelerin olduğu bir yaşam sağlayabilmek için hem ulusal hem de uluslararası politikalara gerek duyulmaktadır (Çolak ve Özer, 2015: 122).

Bu hususta hem ulusal hem de uluslararası örgütler politikalar yürütmektedirler. Bu politikaların kapsamı yaşlıların hangi alanda, hangi olumsuzluklara karşı nasıl korunmaları gerektiğini içermektedir. Bu politikalar yaşlılara gelir güvencesini sağlamaya yönelik, işgücü piyasasında yer almalarına yardımcı olmaya yönelik, yaş ayrımcılığından korumaya yönelik, sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını ve bakım hizmetlerini sağlamaya yönelik politikalardır. Yaşlı bireylerin yoksulluk sorunuyla karşılaşmasını önlemek için emeklilik ve yaşlı aylıkları bağlanması yaşlılara gelir güvencesi sağlama açısından önemlidir. Yaşlandıkça işgücü piyasalarında yer bulma konusunda büyük sıkıntılar yaşayan yaşlılara yardımcı olmak ve onları yer aldığı işgücü piyasalarında yaş ayrımcılığına karşı korumak da diğer nedenlerdendir. Ayrıca yaşlı bireylere zaman içinde fiziksel ve zihinsel açıdan sorunlar yaşamasına bağlı olarak diğer vatandaşlarla eşit haklar verilmesi ve bu bireylere gerek özel kurumlar gerekse devlet eliyle bakım hizmetleri sağlanması yaşlılara yönelik sosyal politikaların kapsamını içermektedir (Altan ve Şişman, 2003: 18).

2.4.1. Gelir Güvencesi Sağlamaya Yönelik Politikalar

Yaşlanarak fiziksel ve biyolojik bakımdan zor dönemler geçiren yaşlı bireyin ekonomik hayattan uzak tutularak harcamalarını olabildiğince az seviyede tutmak ve toplumsal hayatta yük

olmasını engellemek yaşlıların bakımı konusunda kabullenilmiş bir bakış açısıdır. Günümüzde yer alan emeklilik ve yaşlı aylıkları bu tarz bir tutum içerisinde var olmuştur. Yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının yanı sıra toplum üzerinde oluşturdukları kamusal yük, emekli maaşları, sağlık ve sosyal güvenlik sistemi açısından rolleri tartışma konusu olmuştur. Bu durum yaşlı bireyin hakları açısından risk oluşturmaktadır. Oysa yaşlanma denilen olgu bir tercih değil maalesef ki zorunluluktur. Her bireyin er ya da geç karşılaşacağı kaçınılmaz bir gerçektir. Bu nedenle bu gerçeğe karşılaşan bireylere sağlıklı ve onurlu bir yaşam sunma hakkı için kamusal destek kaçınılmazdır (Ergin, 2016: 13-14).

Kamusal destek sağlama aşaması özellikle işgücü piyasasındaki yaşlı yoksulluğunu etkileyen faktörler için geçerlidir. Çünkü yaşlılık döneminde karşılaşılan yoksulluğun en temel sebebi çalışma hayatına katılamama durumundan kaynaklanmaktadır. Özellikle gençlik döneminde iş hayatında yer almamış ya da yer alsa bile kayıt dışı işlerde çalışarak sosyal sigorta primleri ödenmemiş bireyler yaşlı yoksulluğuyla daha fazla karşı karşıya kalmaktadır. Aynı zamanda kadınların işgücüne katılım oranının az olduğu Türkiye gibi ülkelerde ya da kadınların çalışsa bile düşük ücretlerle kötü koşullarda çalıştığı ülkelerde kadınlar arasında erkeklere oranla daha fazla yaşlı yoksulluğu görülmektedir (Karadeniz ve Öztepe, 2013: 92). Görülen yaşlı yoksulluğunu önlemenin ilk basamaklarından biri yaşlıların işgücü piyasalarında yer almaları için yardımcı olmaktır.

2.4.2. İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Politikalar

Birçok ülkede kaçınılmaz hale gelen yaşlı nüfus dikkate alındığında işgücü piyasasında çalışanların yaşının yüksek olduğu görülebilir. İşgücünde çalışan nüfusun yaşlanmasının çeşitli sebepleri varken bunlardan biri 2. Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen bebek patlaması olayı ve 1980'lerle beraber ortaya çıkan düşük doğum oranlarıdır. Yapılan araştırmalara göre 1985 yılında Avrupa Birliğinde 50-64 yaş ve 15-24 yaş arasındaki grupların çalışan nüfusun % 25'ini oluşturduğu görülmüştür. ILO'nun araştırmalarına göre 2025 yılına kadar 55 yaş üzerindeki bireylerin oranının Avrupa'da % 32, Kuzey Amerika'da % 30, Asya'da % 21 ve Latin Amerika'da % 17 olacağı tahmin edilmektedir. Bahsedilen bu demografik değişim ilk olarak gelişmiş ülkeleri etkileyecektir. AB işgücündeki 50-54 yaşındaki çalışanların endişe verici düşüşü yaşlanma ile iş verimi arasındaki kritik sorunlara uygulamalar getirmeyi gerekli kılmaktadır (Ilmarinen, 2001: 546).

Yaşlıların istihdamını kolaylaştıran bir diğer etken küreselleşmenin etkisiyle beraber iş hayatında meydana gelen teknolojik gelişmeler gibi birçok gelişmelerin esnek çalışma şekillerini tercih edilebilir hale getirmesidir. İşin ve işgücünün niteliğini değiştiren esnek çalışma kavramı aile içerisindeki rolleri de değiştirmiştir. Değişen aile içi rollerle beraber yaşlı bireyler de evde oturmak yerine çalışma hayatında daha kolay yer alabilecekleri gibi, çalışma saatleri daha az olan -çağrı

üzerine çalışma gibi- ya da fiziksel aktivitenin fazla gerek olmadığı evden çalışma şeklindeki işlerde çalışarak işgücü piyasasından çekilmemiş olacaktır. Şüphesiz ki yaşlı bireylerin çalışması, ülke ekonomisine sosyal güvenlik harcamaları ve vergiler açısından katkı sağlayacaktır (Doğrul ve Tekeli, 2010: 12).

Yaşlı bireyler işgücü piyasasında yer edinme konusunda sıkıntı yaşamakta, yer edinse bile bu yeri korumak oldukça zor olmaktadır. İşgücü piyasası içerisinde yer almayı başarabilen yaşlı birey bilgi, deneyim ve değişen koşullara ayak uyduramama gibi nedenlerden dolayı konjonktürel dönemlerde ilk vazgeçilecek kişiler olarak görülmektedir. Bunun yerine zor dönemlerde yaşlı bireylerin bilgi ve birikiminden yararlanma alternatifi tercih edilmelidir. Bir diğer sorun işe alımlarda belirli bir yaş sınırının var olması ve bu sınırı aşan kişilerin işe alınmaması yaşlı bireylerin karşılaştığı ve iş bulma konusunda problem yaşamalarına sebep olan bir durumdur (Clarke, 1994: 104). Yaşlıların işgücü piyasalarında yer almalarını sağlayan bazı uygulamalar mevcuttur. Bu uygulamalardan en etkili olabilecek yöntem yaşam boyu öğrenmedir. Değişimi öncü olarak kabul eden yaşam boyu öğrenme modeli, küreselleşen dünyaya uyum sağlayarak yeni yüzyılın en önemli geçim kaynağı haline gelen bilgiyi bireylere benimsetmeye odaklanmaktadır. Bu görüş çerçevesinde eski çalışma koşullarına alışmış, bilgiden ziyade el becerisi gerektiren işlere yatkın olan bireylerin çağa ayak uydurarak işgücü piyasasında uygun koşullarda uygun ücretlerle yeniden var olmalarını sağlamayı hedeflemektedir (Gündoğan, 2001: 104).

2.4.2.1. Yaşam Boyu Öğrenme

Yaşlanan toplumlarda önemli bir rol oynayan öğrenme, toplum içerisinde yaşlıların istihdama katılımını sağlayarak bilgi ve becerilerini yeniden geliştirmek, sağlık ve sosyal harcamalarını kontrol altında tutmak gibi uygulamalarla yaşlanan toplumlardaki zorlukları fırsatlara çevirme konusunda önemlidir. Gün geçtikçe küresel bir hal alan dünyamızda yeni teknolojiler ve uygulamaların sürekli gelişmesi sonucunda öğrenme durağan değil aksine sürekli bir eylem olma zorunluluğu haline gelmiş, işyerlerinde informal öğrenme yerine bilgi alışverişi tercih edilir bir yöntem olmuştur. Bu açıdan bakıldığında yaşlı insanlar için yaşam boyu öğrenme bilgi toplumuyla iletişim halinde olmak açısından önemlidir (Ala-Mutka vd., 2008: 15-16).

Toplumun öğrenme yolunda ilerlemesi yönündeki fikir 1970'li yıllara gelindiğinde OECD gibi uluslararası yapılanmaların raporlarında gündeme taşınmış ve zorunlu eğitim sürecinin yaşamın her anında olması gerektiğinin üzerinde durulmuştur. UNESCO bünyesindeki Eğitimin Geliştirilmesi Komisyonu'nda 1972 yılında eğitimin yaşam boyunca süren bir etkinlik olduğu kararıyla şu önerilerde bulunulmuştur (Faure, 1972: 37):

- Eğitimi okul yaşı ve okul binaları ile sınırlamak yanlıştır.
- Eğitim, hem okul eğitimini hem de okul dışı eğitimi kapsayan tüm eğitsel etkinliğin temel bileşeni olarak düşünülmelidir.
- Eğitsel etkinlik daha esnek olmalıdır.
- Kısaca eğitim yaşam kadar uzun bir varoluşsal süreklilik olarak tasarlanmalıdır.

Yaşam boyu öğrenme kavramının ülkelerce benimsenmesi konusundaki bir diğer adım ise OECD tarafından 1973 yılında yayınlanan Yaşam Boyu Öğrenme İçin Bir Strateji Raporu'nda ekonomik rekabetin en yoğun şekilde yaşandığı küresel çağda yaşam boyu öğrenmenin gerekliliğinden söz edilmesiyle olmuştur (Eurydice European Unit, 2000: 9).

Ekonomik bir birlik olmasıyla dikkat çeken AB 1990'lara kadar eğitimle çok ilgilenmezken, küreselleşen dünyayla beraber eğitimin rekabette belirleyici bir etken olduğunun görülmesiyle eğitime özel bir önem vermiş ve bu konuda projeler üreterek ülkeleri yönlendirmek amacıyla adımlar atmıştır. Yaşam boyu öğrenme konusuyla ilgili 1995 yılında "Öğrenen Topluma Doğru" adlı çalışması olan birlik, aynı zamanda 1996 yılını komisyonun ortak kararıyla Avrupa Yaşam Boyu Öğrenme Yılı olarak kabul etmiştir (Polat ve Odabaş, 2008).

Yaşam boyu öğrenmeyi sonu olmayan ve insanın var olduğu sürece devam etmesi gereken bir etkinlik olarak tanımlayan OECD'nin aksine bu kavramın sadece öğrenme etkisinin üzerinde duran görüşler de vardır. Bu görüşe göre zaman kavramının tersine öğrenme süreci, birey için dünyaya geldiği andan başlayarak iş hayatında devam eden, iş hayatı son bulsa bile emeklilik dönemi boyunca devam eden bir süreçtir (Ersoy ve Yılmaz, 2009: 806). Mevcut sistemi yeniden düzenlemeye çalışan ve formal eğitim sistemi dışında bir eğitim vermeyi amaçlayan yaşam boyu öğrenme metodunda, kişinin kendi eğitimiyle ilgili sorumluluk alması sağlanarak kendine uygun eğitimi seçmesi istenmektedir. Ayrıca bireyi merkeze alan eğitim anlayışıyla devletin rolünün azaltılması, öğrenmenin sadece okulda değil okul dışında da yapılması, eğitimi zamansal sınırlamalara tabi tutmaması yönünden yaşam boyu öğrenme farklılıklar göstermektedir (Güleç vd., 2012: 35).

Bu farklılıklardan dolayı daha çok tercih edilip devlet tarafından desteklenerek artırılma amacı güdülen yaşam boyu öğrenmeye yönelik politikalarda, bilgi ve becerinin artırılması, toplumsal yaşamdan ekonomiye kadar her alanda katkı sağlanması bu politikaların uygulanmasında önemli bir hale gelmektedir. Yaşam boyu öğrenmenin önünde engel olarak görülen durumların aşılması ve bireylere bu süreçten yararlanma hususunda fırsatlar yaratmak devletler için politika olarak benimsenmektedir (Ayaz, 2016: 12). Özellikle belirli yaşa gelmiş bireylerin kendilerine yenilikler katmasını sağlayan yaşam boyu öğrenme sayesinde yaşlılar aktif olarak yaşamaya devam etmektedir. Benimsenen politikaların geçmişten bugüne dünyanın yaşadığı dönüşümle ilişkisi

düşünüldüğünde yaşam boyu öğrenme politikalarının ortaya çıkışında bazı nedenler vardır. Bu nedenler politikaların anlaşılması ve uygulanması aşamasında önem arz etmektedir.

2.4.2.1.1. Yaşam Boyu Öğrenmenin Ortaya Çıkış Nedenleri

Üç temel amaca yönelen yaşam boyu öğrenmede ilk amaç bireylerin kişisel gelişimini destekleyerek yaşadıkları her döneme ayak uydurmasını sağlamak, ikinci amaç ekonomik anlamda hem bireyin hem de devletlerin refahını artırmakken, üçüncü amaç ise toplumsal bütünleşmeyi sağlamaktır. Yaşam boyu öğrenmede ilk dönem bebeklik dönemini kapsarken sonraki dönemler yetişkinlik dönemi ve emeklilik dönemini kapsamaktadır. Yetişkin olan bir bireyin evden ayrılıp aile kurmasını, emeklilik döneminde ise bireyin sosyal yönden hala gelişime açık olarak hayatına olumlu yönler katmasını kapsamaktadır (Turan, 2005: 89).

Yaşam boyu öğrenmenin ortaya çıkmasında etkili olan bazı nedenler vardır. Bunlar ekonomik nedenler, istihdamı artırıcı nedenler, dünyadaki değişime bağlı nedenler, demokratikleşme ve kişisel ihtiyaçlardır.

2.4.2.1.1.1. Ekonomik Nedenler

Yaşam boyu öğrenmenin ortaya çıkmasında en önemli ekonomik neden, küreselleşen dünyayla beraber büyük ölçekli ekonomilere dayalı şirketlerin ortaya çıkması ve bu şirketlerin eskiye oranla daha vasıflı işgücüne ihtiyaç duymasıdır. Küreselleşen ekonomi içerisinde rekabeti belirleyen en önemli unsur eğitimidir. Bu unsuru mesleki yetenek, bilgi ve beceri etrafında şekillendirmek rakiplerin arasında bir adım öne çıkmak için tercih değil zorunluluk haline gelmiştir. Yeni trend haline gelen büyük şirketlerin tercih ettiği çalışan modeli genellikle kendini geliştirmiş, bugünü değil yarını düşünen, bedensel güçten ziyade bilgi teknolojisini kullanabilen ve yetkinliklerini kısa zamanlı iş hayatından ziyade ömür boyu kullanabilecek derecede olan çalışanlardır. Önceleri bireyler örgün eğitimde aldığı bilgileri hayat boyu sürdürürken, bugün aynı bireyden tüm hayatını mesleği için ayırması beklenmektedir. Böyle bir ortamda günün şartlarına uyum sağlayamayan bir çalışanın istihdam edilmesi olanağı düşmekte bu da bireyde işsizlik korkusunu ortaya çıkarmaktadır. Kapitalist ekonomilerin getirdiği bu korkudan arınma yöntemlerinden biri yaşam boyu öğrenme modellerini uygulayarak kişisel yetkinliklerini olabildiğince artırmaktır (Özcan, 2008: 65). Ekonomik açıklamaların yanı sıra daha ileri düzeyde bir düşünce yapısına gidilmesi gerekmektedir. Özellikle klasik çalışma yöntemlerini benimseyen yaşlı bireylerin ekonomik açıdan zor durumda kalmaması için yaşam boyu öğrenmeyi benimseyerek kendilerini günün şartlarına uyumlu hale getirmesi gerekmektedir (Kaya, 2014: 95).

2.4.2.1.1.2. İstihdamı Artırıcı Nedenler

Küreselleşen dünyada rekabetin artmasıyla beraber kâr elde etmenin ilk şartı şüphesiz ki fark yaratmaktır. Bu amaçla işverenler için çalışanını seçme aşaması oldukça önemli bir aşamadır. Bu aşamada tercih edilen çalışanlar en üst düzey verimliliğe sahip, değişimlere ayak uydurabilen ve kendini geliştirmeyi amaçlayan çalışan tipidir. Çalışanın insan sermayesi olarak görülmesi entelektüel bilişsel düzeyi yüksek, sosyal açıdan kendini geliştirmiş olmasına bağlıdır. Sorunlar karşısında hızlı çözümler üreterek çare üretmesi işverenler açısından oldukça önemlidir (Sennett, 2009: 66).

Ekonominin konjonktür dönemlerinde istihdam edilmek insanlar için çok önemli bir durumdur. Bu dönemlerde vasıfsız işçilerin vasıflı işçilere oranla daha olumsuz etkilendiği kesindir (Australian Workforce and Productivity Agency, 2012: 11). Konjonktürden etkilenen vasıfsız işçilerin işten çıkarılma oranlarının yüksek ve örgüte karşı bağımlılıklarının düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Teknoloji ve küreselleşmenin artması insanların iş rollerini ve becerilerini değiştirmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Clemans vd., 2012: 11). Teknolojideki yenilikler yaşam boyu öğrenme aracılığıyla işe yabancılaştırmış olan çalışanlara aktarılacak bu çalışanların istihdamdaki konumlarının korunması konusunda yardımcı olmaktadır.

Sosyal ve ekonomik bir süreç olarak da tanımlayabileceğimiz yaşam boyu öğrenmede her bir yaş grubu için öğrenme teknikleri farklılıklar göstermektedir. Örneğin 60 yaş üstü grubun öğrenme yetileri genellikle el sanatları kursları, spor ve müzik etkinlikleri şeklinde etkinlikler aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu sayede kendi döneminde kalarak sosyal ortama uyum sağlayamayan yaşlı bireyin uyumsallaştırılması kolay bir hal alırken yaşlı birey için yaptığı ürünleri sergilemek ya da maddi kazanç sağlayarak kendisine faydalı olmasını da mümkün kılmaktadır. Bu bakımdan özellikle yaşlı bakım evlerindeki yaşlıların toplumdan soyutlanmayarak hayata yeniden kazandırılması aynı zamanda da toplumsal ilişkiler adına yarar sağlaması için yaşam boyu öğrenmeye ilişkin çabalar önemlidir. Eğitim ve öğretimde bir yol olmanın yanı sıra felsefik açıdan da bireyin bütün yaşamını kapsayan, öğrenme yeteneğinin öğrenme amacıyla aktif olarak güdülenmesiyle ortaya çıkan yaşam boyu öğrenme, hem bireysel hem de toplumsal bir mekanizma olarak ele alınmaktadır. Çünkü sistemli olarak okullarda, yetişkinlere yönelik eğitim kurumlarında desteklenirken, sistemden bağımsız olarak evde, işte ya da sokakta yürürken istihdam politikalarının bir parçası haline gelmektedir (Toprak ve Armağan, 2012: 74-75).

2.4.2.1.1.3. Dünyadaki Değişime Bağlı Nedenler

Sanayi Devrimi öncesinde toplumların ekonomik ve sosyal yönden fazla gelişmiş olmadığını düşündüğümüzde bu toplumlardaki üretimin daha çok fiziksel güce dayalı olduğu söylenebilir. Ancak İngiltere’de ortaya çıkarak tüm dünyaya yayılan Sanayi Devrimi ve sonrasında dünya büyük

bir değişime sürüklenmiştir. Bu değişim özünde hizmet sektörüne dayalıdır. Bilginin artan önemi, enformasyon teknolojileri ve internetin yükseliş i ile büyük şirketlerin egemen olduğu bir alt yapıya sahiptir. Günümüzde bir malın üst düzey bilgisini üretmeyen bir firmanın o malın üzerindeki rekabet şansının oldukça az olduğu gerçektir. Ayrıca bilginin stratejik bir kaynak haline gelmesi sonucunda yatırım yapılan kaynaklar değişiklik göstermiş, artık devletlerin eğitim ve araştırma-geliştirme harcamalarına daha çok yatırım yaptığı görülmektedir. Tüm bu değişimler beraberinde sosyal hayata ve istihdam hayatına da etki ederek tercih edilen çalışan tipini değiştirmiş, kendini geliştirmeye açık, bilgisayar teknolojilerinden anlayan bireylere ihtiyacı artırmaktadır (Bozkurt, 2014: 23-34). Yeniliklere adapte olma konusunda en büyük sıkıntıları yaşıyan yaşlı bireyler değişen dünyaya ayak uydurmakta zorluk çekmektedir. Dolayısıyla adaptasyon sürecinin yaşam boyu öğrenme sayesinde sağlanması gerekmektedir.

2.4.2.1.1.4. Demokratikleşme

İstihdam ve sosyal amaçlar içermesinin yanı sıra vatandaşlıkla ilgili amaçları kapsayan yaşam boyu öğrenme, demokratikleşme olgusuyla paralel seyretmektedir. Devletin tüm vatandaşlarına eşit haklar sağlamaya çalıştığı bir sistem içerisinde sistemin bir parçası olan vatandaşlar yararlanamadığı herhangi bir hizmetten farklı şekillerde yararlanmak isteyebilir. Buna örnek olarak örgün eğitimle gerekli eğitimi alamayan bir bireyin yaygın eğitimle çağın gereklerine uygun özelliklere sahip olmak istemesi gösterilebilir. Büyük şirketler için istihdam edilebilirliğin temel şartlarından olan birçok özelliğin yaşam boyu öğrenme metotlarıyla bireye yüklenmesi, öğrenmeyi hayatın tümüne yayarak kendisine uygun bir hayat tarzı beklemesi ve demokratik devletin de bunu sağlamak için gerekli politikaları üstlenmesi gereklidir. Böylece gençlik dönemlerinde eğitim fırsatı bulamayan belirli yaş gruplarının yaşam boyu öğrenme sayesinde yetkinliklerini artırarak değişen dünyaya ayak uydurması kolaylaşmaktadır (Güleç vd., 2012: 39).

2.4.2.1.1.5. Kişisel İhtiyaçlar

Bireyin yeteneklerini ve hayata yönelik her türlü ihtiyaçlarını gideren yaşam boyu öğrenme, bireyi her zaman yeni bilgiler öğrenmek ve bunları hayata uygulamak yönünde aktif tutmaktadır. Özellikle yaşlı bireylerin kuşak farkından dolayı yaşadıkları çevreyi yabancılayarak, kendi kabuklarına çekilip dünyadan habersiz yaşaması çok sık görülen bir durumdur. Bu durumdaki bir bireyi hayata yeniden kazandırmak için yaşam boyu öğrenme çerçevesinde sağlanabilir. Bu açıdan bakıldığında yaşam boyu öğrenmenin bireyin yaşadığı sosyal ve ekonomik çevreye uyum sağlayarak kaliteli bir hayat yaşaması için önemli olduğu ve bu ihtiyaç dahilinde ortaya çıktığı söylenebilir.

Kişisel, ekonomik ve istihdama dayalı birçok nedene bağlı olarak yaşam boyu öğrenme olgusundan en fazla yararlanan gruplardan biri de yaşlılardır. Yaşlı bireylerin bulunduğu sosyal

çevreyi yabancılaştırması, değişen istihdam piyasasına ayak uydurabilmesi yukarıda bahsedilen şekillerde sağlanarak bireyin hayata tekrar tutunmasına yardımcı olmaktadır. Bu özelliğiyle yaşam boyu öğrenme yaşlı bireylerin istihdamına katkıda bulunarak ekonomik özgürlüklerini elinde tutmasını sağlamaktadır. Ancak ileri ki yaştaki bireylerde yaşam boyu öğrenmenin hem bireyler hem de çevre açısından pek olumlu bir bakış açısıyla karşılanmadığı üzücü bir gerçektir (Güleç vd., 2012: 39-40).

2.4.2.2. Aktif Yaşlanma Eylem Planları

Aktif yaşlanma kavramı, insanların yaş aldıkça yaşadıkları hayattan daha fazla zevk alarak güvenlik ve sağlık hizmetlerinden olabildiğince çok yararlanmasını içermektedir. Bu kavram özünde bireylerin sağlık ve güvenlik gibi zorunlu ihtiyaçlarını gerçekleştirirken kendilerini ifade edebilmesini ve yaşlandıkları toplumdan soyutlanmak yerine toplum içerisinde yer bulmasını kapsamaktadır. Genel anlamıyla yaşlı bireylerin aktif olarak hayata katılması yönünde politikalarla oluşan kavram ayrıca bu bireylerin hayat standartlarını üst seviyede yaşamasını sağlamaktadır. Bedensel anlamda aktif olma halini ifade eden aktif yaşlanma işgücüne katılım ve sosyal ortamlarda aktif olmayı da içermektedir (AB Bakanlığı, 2011: 2).

2002 yılında Aktif Yaşlanmayı “insanların yaşlandıkça yaşam kalitesini yükseltmek için sağlık, katılım ve güvenlik için fırsatları optimize etme süreci” olarak tanımlayan Dünya Sağlık Örgütü (WHO) birden çok sektörde eylem yapılmasını vurgulamaktadır. Ekonomik, davranışsal, kişisel, sosyal sağlık, sosyal hizmet ve fiziksel çevre olarak altı temel etken belirleyen WHO, aynı zamanda iyi bir sağlık politikası için dört bileşen önermiştir. Bunlar (World Health Organization, 2002: 16):

1. Aşırı özürsüzlük, kronik hastalık ve erken ölüm oranını önlemek ve azaltmak,
2. Büyük hastalıklarla ilişkili risk faktörlerini azaltmak ve yaşamı sağlıklı koruyan faktörleri artırmak,
3. Yaşlandıkça insanların ihtiyaç ve haklarına hitap eden satın alınabilir, ulaşılabilir, yüksek kaliteli ve yaşça uyumlu bir sağlık ve sosyal hizmet sürekliliği geliştirmek,
4. Tıbbi tedavi ve hizmetlere ilişkin masrafları azaltmak şeklindedir.

Yaşlılıkla ilgili birçok yaklaşım bulunmasına karşın yapısal yaklaşım olarak da bilinen yaşamla ilişkisini kesme yaklaşımında, yaşlı bireylerin yaşlanma sürecinde fiziksel ve biyolojik yönden aktivite durumunu kaybederek toplumun da yapısını bozduğu söylenmektedir. Yapısalcı yaklaşıma göre 60 yaş üstü bireylerin toplumdan çekilerek toplumun işleyişini bozmaması gerekmektedir. Bu geri çekilme büyük oranda emeklilik süreciyle gerçekleşirken, bu süreç bireyin pasif kalmasını ifade etmenin aksine, bireyin daha fazla sosyalleşmesini içermektedir. Yapısalcı yaklaşımı desteklemeyen aktivite yaklaşımına göre ise yaşlılık sürecinde toplumla uyum içerisinde

ve iç içe olmanın yaşlı birey için daha fazla yaşama isteği ve kendine güven getireceğinden söz edilmektedir. Aktivite kuramcılarının çoğuna göre yaşlıların özel hayatlarında ve toplumsal hayatta karşılaştığı yaşa dayalı ayrımcılık olmak üzere birçok sorun bireyin mutsuz olmasına neden olmakta, bu mutsuzlukta topluma uyum sağlayamamakla sonuçlanmaktadır. Oysa yaşlı bireyler ne kadar desteklenip hayatın içerisine katılmaya çalışırlarsa hem kendileri hem de toplum için yararlı olacaktır. Ayrıca toplumdan izole olmak yerine topluma karışarak sosyal bir çevre edinen bireyin daha sağlıklı ve mutlu olacağı iddia edilmektedir. Bu gibi bir durumun sağlanması kuramcılara göre ancak aktif yaşlanma kavramının bireylere benimsetilerek uygulanmasıyla olacaktır böylece aktif yaşlanma kapsamında yaşlı bireyler yaşadıkları zor dönemi daha aktif ve mutlu olarak geçirecektir (Demirbilek ve Özgür, 2017: 16-17).

Yapısalcı yaklaşımın öngördüğü emekliliğin, bugün gelişmiş ülkelerdeki yaşlı nüfusu göz önüne alındığında sorunları çözecek bir durum olmadığı görülmektedir. Şayet artan yaşlı nüfusuyla orantılı şekilde ilerleyen işsizlik ve sağlık hizmetlerinin maliyetindeki artış sosyal güvenlik sistemlerini ekonomik bir krize sürüklemektedir. Çoğu ülke emekliliği bireylere erkenden sunma yerine geciktirerek çözümler bulmaya çalışmaktadır. Örneğin; Almanya ve Avustralya’da kadın çalışanların erkek çalışanlarla yaş yönünden aynı zamanda emekli olması için politikalar üretilirken, Macaristan ve İtalya’da her iki cinsiyet içinde emeklilik yaşının yükseltilmesi planlanmaktadır. Ayrıca bazı ülkelerde prim süreleri ve işsizlik ödemelerinde de düzenlenmeye gidilmektedir (Becerren ve Kasalak, 2010: 52). Öte yandan yaşları ilerledikçe sağlıklarını koruyabilen insanların çalışma hayatında daha uzun süre kalmaları, erken emekliliğin getirdiği ekonomik yükün hafifletilmesine katkı sağlamaktadır. Çalışma hayatında fazladan geçirilen süre gelir güvencesi yanında tıbbi ve sosyal bakım masraflarının artışı da engellemeye yardımcı olmaktadır (Walker, 2006: 79).

Nüfusun yaşlanması ülkeler açısından iktisadi ve sağlık önlemleri açısından bir tehdit oluşturmaktadır. Yaşlı insanların toplumla bütünleştirilmesini sağlamak amacıyla BM ve WHO tarafından aktif yaşlanma eylem planları önemlidir (Usta ve Murat, 2017: 215). 21. yüzyılda WHO tarafından “Herkes İçin Sağlık” temalı eylem planında 5. hedef ve 13. hedef yaşlılık ve yaşlanmayla ilgili konulara ilişkindir. Kahire’de yapılan Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı’nda dünya ülkelerinin yaşlandığından, yaşlanmanın iktisadi ve toplumsal etkilerinden bahsedilerek yaşlanmanın olumsuz sonuçlarını azaltmak amacıyla neler yapılabileceğinden konuşulmuştur. Ayrıca yaşlı bireyler için sosyal destek sistemlerinin ve bakım hizmetlerinin gerekliliği üzerinde durulmuştur (DPT, 2007: 15-16).

İlk defa 1982 yılında Viyana’da düzenlenen 1.Yaşlılık Asamblesi’nde yaşlanma ile ilgili politikaları belirlemek hedeflenmiştir. Asamblede kabul edilen “Viyana Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı” BM Genel Kurulu tarafından kabul edilerek yaşlılar açısından önem arz eden bağımsız yaşam, onurlu yaşam, katılımcılık, kendini gerçekleştirme ve bakım gibi ihtiyaçlar

sunulmuştur (DPT, 2007: 16). Nisan 2002' de BM tarafından Madrid'de düzenlenen 2. Dünya Yaşlılar Asamblesi'nde ise yaşlılara yönelik "Uluslararası Eylem Planı" hazırlanmıştır. Hazırlanan Yaşlanma-2002 Uluslararası Eylem Planı yaşlılara yönelik iyileştirmeleri kapsarken bu planın içeriğinde konunun hangi boyutlarda ele alındığından bahsedilmiştir. Bunlar (Yaşlanma 2002 Uluslararası Eylem Planı, 2002: 7-8);

- a. Güvenli bir şekilde yaşlanmanın sağlanarak, yaşlıların karşılaştığı yoksulluk riskinin azaltılması, yaşlı haklarının önemszenmesi,
- b. Gelir getiren işler ve projelerde yaşlı bireylerin katılımının sağlanması,
- c. Yaşlılarda yaşam boyu öğrenme metotları kullanılarak yaşamları boyunca kişisel tatmin ve bireysel gelişme açısından iyi durumda olmalarının sürdürülmesi,
- d. Ekonomik, sosyal ve siyasi bütün haklara ulaşmalarının sağlanarak, yaşlı ayrımcılığı ve istismarının önlenmesi,
- e. Yaşlılarda cinsiyet eşitliğinin sağlanması,
- f. Sosyal kalkınma için ailenin önemi, kuşaklar arası bağlılık, dayanışma ve karşılıklı ilişkilerin öneminin kavranması,
- g. Yaşlılar için, sağlık hizmetleri ve bakım hizmetlerinin sağlanması,
- h. Uluslararası Eylem Planı'nın uygulamaya dönüştürülmesi için yaşlılar ile hükümet, sivil toplum ve özel sektörün bütün düzeyleri arasında işbirliğinin kolaylaştırılması,
- i. Başta gelişmekte olan ülkelerde teknolojiye de yararlanarak yaşlı bireylerin sağlığı ve gelişimine odaklanarak bilgi ve beceri düzeylerinin artırılması,
- j. Yaşlıların sorunları ve onları ilgilendiren her türlü konularda şikayetlerinin dikkate alınarak gerekli yardımların yapılmasıdır.

Yaşlanmaya ilişkin uluslararası önlemlerden biri de Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) tarafından alınmaktadır. UNFPA, yaşlanmakta olan nüfusa ilişkin sosyal ve ekonomik araştırmalar yaparak bu nüfusun durumunu incelemektedir. Fon, "Uluslararası Malta Yaşlanma Enstitüsü" ve Columbia Üniversitesi'nde kurulan "Uluslararası Politika Geliştirme ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşlı Nüfusun Kapasitesini Artırma Programı" gibi eğitim kurumlarını destekleyerek, yaşlı insanların sorunlarını ele alan gelişmekte olan ülkelerin ulusal kapasitelerini artırmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda yaşlanan dünyaya dikkat çekmek amacıyla 1999 yılı BM tarafından Yaşlılar Yılı olarak ilan edilmiştir (DPT, 2007: 17).

İstihdamda aktif yaşlanma, özellikle son Avrupa 2020 stratejisinde olmak üzere Avrupa istihdam stratejileri dahilinde Avrupa politikasında uzun süredir devam eden bir konudur. Aktif Yaşlanma ve Nesiller Arası Dayanışma 2012 yılının üç önemli konusundan biridir. Bu kapsamda yaşlı işçilerin istihdam oranını artırmayı, 55-64 yaş grubundaki kişilerin işe alınmasını ve işgücü piyasalarında uzun süre tutulmasını, aynı zamanda yaşlı bireylerin işgücü piyasasından çıkış yaşını yükseltmeyi hedeflemektedir (Eurofound, 2012: 7).

Sonuç olarak yaşamın her adımında bireyin kendisi ve toplum adına bir gelişim içerisinde olarak sürekli öğrenme ve gelişme çerçevesinde toplumla uyum içerisinde olmasını hedefleyen aktif yaşlanma stratejisi dinamik olma özelliğini uzun süre taşımak zorundadır. Toplumla alakalı olmasına ek olarak sağlık, güvenlik, istihdam ve genel huzuru kapsayan bu strateji hepsinin birbiri ile bir bütün olarak karşılıklı desteklenmesini içermektedir. Aktif yaşlanmaya ilişkin politikaların başarılı olabilmesi için ırk, cinsiyet ve yaş ayrımı yapılmaksızın toplumun her kesiminden bireye ulaşabilmesi ve herhangi bir yaş kalıbına girilmeden herkese sunulması gerekmektedir. Bu stratejiyi anlamaya ilişkin en önemli noktalardan biri de aktif yaşlanmaya dair politikaların sadece yaşlı bireylere özgü değil, her bireyin yaşlanmaya yönelik duygularını ve görüşlerini ifade etmesidir (Uyanık, t.y.: 90).

2.4.2.3. Kamu Politikaları

60 yaş üstü bireylerin istihdamının sağlanması devletlerin gelişmişlik düzeyiyle ilgili görünmektedir. Bir ülke içerisinde yaşlı bireylerin istihdamda yer almamasının birçok sebebi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları belirli yaş üstündeki bireyler için kendilerine uygun işlerin bulunmaması, mesleki yeteneklerinin teknolojinin gelişimiyle beraber yetersiz kalması gibi nedenler olarak sıralanabilir. Ayrıca ülkelerde erken emekliliğe ilişkin fırsatların yer alması, zorunlu emeklilik yaşının düşük olması ve yaşlı bireylerin çalışmasına dair tutumun olumsuz olması gibi nedenler yaşlıları piyasadan uzaklaştırmaktadır. Fiziksel açıdan yaşlılık sürecine giren bireylerin çalışma hayatında gençlere nazaran biraz daha verimsiz ve pasif olacağı düşünüldüğünde bu bireylere uygun çalışma ortamı ve esnek çalışma saatleri sunulmaması gibi bir durum da piyasa da çalışan yaşlı işçi sayısını azaltabilmektedir (Drury, 1994: 496).

Uluslararası tecrübeler, 50 yaşın üzerindeki insanların çalışma hayatını uzatmak için gerekli üç önlemin mevcut olduğunu göstermektedir. Bu önlemler (The Programme “Solidarity Across Generations”, t.y.: 2):

1. Organizasyonlarda yaş yönetimine ilişkin politikalar üreterek yaşlıların istihdamının geliştirilmesi, 45 yaş üzerindeki insanların niteliklerinin ve yeterliklerinin iyileştirilmesi ve değiştirilmesi için kamu önlemleri almak,
2. Kamu İstihdam Hizmetleri ve Kamu İstihdam Servisi(PES) dışında görevlendirilen istihdam hizmetleri sağlayıcıları da dahil olmak üzere, yetkili kuruluşlarca etkili ve uygun bir şekilde uygulanan açık hedefi olan 45-50 yaş grubundaki işsizlerin etkinleştirme programlarını organize etmek,
3. Erken emekliliğe dair olanakları azaltarak mobilitayı artırmaktır.

Demografik değişimin yaşlanma yönünün gün geçtikçe daha da göze çarpması sonucunda nüfusa ilişkin sosyal politikalar da yaşlanma yönünde olmuştur. Devlet işgücü politikaları yoluyla

dezavantajlı gruplar başta olmak üzere vatandaşlarına yardımcı olmaktadır. Bu kamu politikaları bireylerin daha huzurlu ve refah bir hayat yaşamasını sağlamaktadır. Özellikle işgücü politikalarının aktif ve pasif olmak üzere iki ayağı vardır. İşsizlik sigortası ve kıdem tazminatı gibi pasif işgücü politikaları işinden ayrılan bireyin gelir desteği almasını sağlarken, aktif işgücü politikaları ise bireyin mesleki yeteneklerini artırarak bireyi piyasada tutmak ya da yaşam boyu öğrenme ve aktif yaşlanma gibi metotlar sayesinde işsiz kalınan süreyi olabildiğince kısaltmayı hedeflemektedir (Şener, 2010: 3). Devletlerin dezavantajlı grup olarak gördüğü gruplara yönelik istihdam politikası üretmesi çalışan yaşlı işçi nüfusu açısından olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin genç işsizlerin istihdamını artırmak amacıyla yapılan sosyal güvenlik destek primi ödemeleri yaşlılık aylığı alan yaşlı bireylerin yeniden piyasaya girerek üretimde bulunmasını engellemektedir. Ya da emeklilik sonrası çalışmayı teşvik edici uygulamaların erken emekli olan bireyler için olumlu olurken ilk defa piyasaya girecek olan yaşlı bireyler için olumsuz olacağı açıktır. Çünkü firmaların işçi seçiminde kriter olarak belirledikleri tecrübe şartı hiç piyasaya girmemiş, tecrübesiz bir birey için olumsuz bir sonuç yaratacak ve bu durumda yaşlı birey güvenmiş işçi durumuna düşebilecektir (Oral, 2008: 176-177).

Yaşlıları işgücü piyasasında tutmaya yönelik kamu politikalarına verilebilecek bir örnek Avusturya Kamu İstihdam Kurumu'nun uyguladığı işsizlik sigortası fonundan finanse edilen Yaşlı İşçiler İçin Yarı Zamanlı Çalışma Planı'dır. Bu plan içerik olarak yarı zamanlı çalışmaya geçen 55,5 yaş üstü erkekler ve 50,5 yaş üstü kadınları kapsamaktadır. Gelir kaybına uğrayan yaşlı işçilerin kayıplarının en az % 50'sini gidermeye çalışmaktadır. Uygulanmadan yararlanmak için emeklilik yaşı sınır olarak belirlenmiştir ve her yıl altı ayda bir yükseltilmektedir. Aynı zamanda yarı zamanlı işe başlamadan önceki son 25 yıl içinde en az 780 hafta (15 yıl) işsizlik sigortası primi ödenmiş olması gerekmektedir. % 40 ile % 60 arasında çalışma süresinin azaldığına dair ispat gereklidir. İşverenler aracılığıyla aktarılan ödemeler sonucunda ödenekten 8 yılı aşmamak suretiyle yararlanabilmektedir. Plan sayesinde yaşlı çalışanlar emekli olana kadar istihdamda tutularak aktif kalmaktadır (Gündüz, 2007: 49-50).

Avusturya'da uygulanan diğer bir kamu politikası, teşvik ve engel sistemidir. Bu sistem 50 yaş üstündeki bireylerin ücret dışı maliyetlerden tasarruf etmesini sağlamaktadır. Sistemden yararlanabilecek olan kişiler 50 yaş üzeri işi olmayan bireyler ve en az 10 yıl aynı firmada çalışmakta olan işçilerdir. Bu sistem 50 yaş üzeri işçi istihdam eden firmalara belirli teşvikler vererek diğer firmaları da bu konuda özendirerek yaşlı bireylerin istihdamını artırma amacı gütmektedir. Aynı zamanda kamu destekli bu politikada işverene işsizlik sigortası işveren payından muaflık getirilmiştir. İşverenin 50 yaş üzeri ve en az 10 yıldır o firmada çalışan bireyi işten çıkarması durumunda ise belirli cezalar ödeyerek yaşlı işçilerin istihdam uzaklaştırılması engellenmeye çalışılmaktadır (Gündüz, 2007: 49-50).

Nüfusun yaşlanmasıyla beraber gerek gelişmiş ülkelerde gerekse gelişmekte olan ülkelerde yaşlılara yönelik daha fazla politikalar üretilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda yapılan yaş ayrımcılığını engellemek en önemli politikalarındandır.

2.4.3. Yaş Ayrımcılığını Önlemeye Yönelik Politikalar

Yaş ayrımcılığı genellikle bireyin dış görünüşüne ya da yaşa bağlı olarak oluşan ayrımcılığı ifade etmektedir. Yaşlı işçilere karşı yapılan yaş ayrımcılığı politikaları, işe giriş aşamasından başlayarak yaşlıların işten erken çıkışını teşvik etmeye yönelik olarak gerçekleşmektedir (Benny, 2000: 269). Bireyin yaşından dolayı yapılan bu ayrımcılık türünde birey bazen genç olduğu için bazense yaşlı olduğu için işgücü piyasasında farklı muamele görmektedir. Gençlere yapılan ayrımcılığın en temel sebebi mesleki yeterlilik kapsamında fazla tecrübesi olmaması, işyerinde daha çok bilgi gerektirmeyen ve angarya olarak tabir edilen işlerde kullanılması, gençliğinden dolayı yeteneksiz olarak görülmesidir. Yaşlı bireylerin karşılaştığı genel durum ise yaşlanmanın sonuçları itibarıyla fiziksel açıdan yetersizlik, gelişen teknolojiye ayak uyduramama nedeniyle teknolojik aletleri kullanamama durumu ve yaşlı bireylerin ekonomik olarak yük görülmesinden kaynaklanmaktadır. Geçmiş dönemlerde işveren ve toplum için daha değerli olan yaşlı bireyler ve meslek hayatına ilişkin tecrübeleri bugünün toplumunda çok önemsenmemekte, işgücü piyasasında gereksiz olarak görülmektedir (Buz, 2015: 269).

Sosyal Güvenlik reformuyla yükseltelen yaş sonucunda kesin bir yargı olmamakla beraber dünyada 40-65 yaş sınırı yaşlı işçi olarak kabul edilmektedir. Ancak bu yaş eşliğinin belirlenmesinde her ülkenin uyguladığı sosyal politikalar ve kanunların sosyal ve kültürel yapıya göre değişiklik gösterdiğini söylemek mümkündür. Yaşla birlikte fiziksel kapasitede düşüş, algılama yeteneğinde zayıflık, teknolojilere uyum sağlayamama, iş motivasyonunun düşmesi gibi olumsuz durumların yaşanmasından dolayı işverenler işçi alımında yaş ayrımcılığına gidebilmektedir. Özellikle yaş arttıkça geline bu süreçte 65 yaşına yaklaştıkça ayrımcılığa daha fazla maruz kalındığı görülmektedir. Ayrımcılığa maruz kalmasa bile 50 yaşından sonra işgücü piyasasında yer alan yaşlı bireylerin aynı işi yapan iş arkadaşlarına oranla daha az ücret aldığı bilinmektedir (Öğütoğulları ve Kılıç, 2016: 89). Ayrıca zorunlu emeklilik uygulamaları yaş ayrımcılığının başka bir örneği olarak gösterilebilir. Çalışma isteğinde olan kişilerin zorunlu olarak çalışmayı bıraktırılması bireyin çalışma hakkına müdahale olarak görülerek yaş ayrımcılığı kapsamına girmektedir (Baybora, 210: 39).

Yaşa dayalı ayrımcılıkta Butler (1975) ve Thompson (2001) üç düzeyden bahsetmektedir. Bunlardan ilki ayrımcılığı düşünen bireyin doğup büyüdüğü çevre ve kendisine yüklenen yaşlı algısıyla ilişkilidir. İkincisi kültürel düzeydedir ve bu aşamada toplum tarafından yaşlanmanın nasıl görüldüğü, yaşlı bireylere karşı sergilenen olumlu ya da olumsuz tutumlara yöneliktir. Sonuncusu

ise yapısal düzeyde meydana gelir ve burada ayrımcılığı oluşturan faktör kurumsal olguların yaşlılara karşı sunduğu hizmetler ve politikaları içerir (Buz, 2015: 270).

İnsanların neden yaşlı ayrımcılığı yaptığına dair bazı nedenler vardır. Ayrımcılığın öne çıkmasında etkili olan ilk neden ölüm korkusudur. Özünde korkuyu barındıran ölüm, gençlerin ve orta yaşlıların, yaşlı bireyler için ilk düşündüğü kavramdır ve ölümü hatırlatan yaşlı bireyler ayrımcılığa maruz kalmaktadır. İkinci neden ise dünyada dış görünüşe verilen önem yüzünden yaşlı bireylerin dışlanmasıdır. Özellikle reklam filmleri, afişler ve dizilerde genç olmanın güzelliklerine karşı verilen önem yaşlı bireylerin bu sektörlerde istihdamını azaltmaktadır. Üçüncü önemli sebep ise üretkenlik konusundaki görüşlerdir. Toplumsal algılar genellikle yaşlılık ve çocukluk aşamasının üretmek değil de tüketmeye dayalı olduğu yönündedir. Bu sebepten yaşlı bireyler her zaman sırta taşınan yük, sosyal sigortalar ve yardımlar açısından devletler için harcama olarak görülmektedir. Son olarak genellikle yaşlılara dair araştırmaların bakım merkezlerinde yapılmasından dolayı çoğu sonuç yaşlıların bakıma muhtaç olduğu kanısına varmaktadır. Bununla bağlantılı olarak yaşlı bireylerin bakıma muhtaç olarak görülmesi ayrımcılık yapılmasının bir diğer nedeni olarak sıralanabilir (Çilingiroğlu ve Demirel, 2004: 229).

Bu sınırlamaların temel sebebi işverenlerin yaşlı olarak görülen bireylerin daha verimsiz olduklarını düşünmesi, tecrübeleri olmaları nedeniyle ücret konusunda genç bireylere nazaran daha fazla beklentiye girmeleri, iş değişimlerine açık olmamaları gibi nedenlerdendir. Belirli yaşa ulaşmış bireylerin işletmenin istediği bazı görevleri yerine getiremeyeceği düşünülür. Bu açıdan bakıldığında yaşlı bireylerin genellikle evli ve çocuklu olmasından dolayı seyahat ya da iş nedeniyle şehir değiştirme imkanları gençlere göre daha azdır. Ayrıca işletmelerin uzun vadeli planlar yaptığı düşünüldüğünde yaşlı bireylerin fazla tercih edilmeyeceği açıktır. Bu gibi sebepler yaşlı bireylerin işe alınmamasında fazlasıyla etkilidir. Ancak işe alımların olumsuz olma sebebi genellikle örtülü şekilde başka nedenlere dayandırılmaktadır (Demir, 2011: 768-769).

Bazı araştırmalara göre ise şirket yöneticileri için farklı durumlarda yaşlı, kendisini geliştirmiş ve tecrübe sahibi olan bireyler tercih etmektedir. Bunun nedenleri ise genel olarak şöyle sıralanmıştır (Mujtaba vd., 2006: 31):

- Yaşlı çalışanlar işgücü piyasasında gençlere oranla daha uzun süre kaldıkları için sıkı çalışma düzenine ve kalite konusuna daha iyi odaklanırlar.
- Bir işletmeye uzun yıllar bağlı oldukları için daha sadıktırlar.
- Yaptıkları işin en iyi olmasını istedikleri için amaçları devamlı en iyi olanı yapmaktır.
- Yapılan işin zamanına ve işin kendisine karşı daha duyarlıdırlar.
- Politik durumların içerisinde bulunmaktan hoşlanmazlar.
- Karşılıklı grup bilincine sahiptirler.

Bahsedilen olumlu özelliklere rağmen bugün birçok ülkede işgücü piyasalarında en çok uygulanan ayrımcılık türü yaş ayrımcılığıdır. Çünkü işverenler genellikle yaşlı bireyleri verimsiz ve ekonomik bir yük olarak görerek, yaşlı işçilerin özellikle sağlık problemleri yüzünden ortaya çıkan sağlık sigortası masrafları, hastalığı iş arkadaşlarına bulaştırma ve sık sık rapor alarak işe devam konusunda sıkıntı yarattıkları yönünde önyargıya sahiptir. Ayrıca yaş ayrımcılığında ortaya çıkan bir diğer unsur yaşlı bireyler arasında yapılan cinsiyet ayrımcılığıdır. Araştırmalar yaşlı işgücü piyasası içinde kadınların erkeklere oranla daha fazla işsiz oldukları, iş bulsalar dahi erkek çalışanlara oranla daha az ücret aldıklarını ortaya koymaktadır (Çilingiroğlu ve Demirel, 2004: 228).

Farklı biçimlerde, farklı sektörlerde ortaya çıkan ayrımcılık yaşamın birçok evresinde karşımıza çıkabilmektedir (Baybora, 2010: 35). Yaş ayrımcılığına ek olarak kabul edilen diğer bir ayrımcılık pozitif ayrımcılıktır. Bu konuda kanunların da kabul ettiği şekliyle kadınların ve çocukların yer altı işlerinde çalışmasının yasaklanması olarak gösterilebilir. Buna benzer bir ayrımcılığın da yaşlı bireyler için de yapılması mümkündür. Belirli konularda ve sektörlerde 65 yaş üzeri kişilerin çalıştırılması ya da birçok ülkede var olan işe alımda ve sınavlara girişte sınır olarak kabul edilen yaş etkeninin kaldırılması bu konuda bir nebze olsun yardımcı olacaktır. Bunun yanında işgücü piyasasında yaşlı bireye verimi düşük olduğu gerekçesiyle diğer çalışanlara oranla daha az ücret verilmesi durumu da çok karşılaşılan bir durumdur (Johnson ve Slater, 1993: 201).

Gerek eğitim hayatını yeni bitirdiği için tecrübesiz olan genç bireyler gerekse toplumsal standartlara göre yaşlı kabul edilen bireyler yaş ayrımcılığına maruz kalarak işsizlik ve işsizliğin yarattığı maddi ve manevi problemlerle baş etmek zorunda kalmakta ve bu sorunların doğurduğu yoksulluk ya da dışlanmayla karşı karşıya gelmektedir. Özellikle emeklilik dönemiyle beraber yoksullukla daha fazla mücadele etmek zorunda kaldıkları için gençlere oranla yaş ayrımcılığından daha fazla etkilenmektedir. Bu durumun bireyler ve toplumdaki olumsuz etkilerini en aza indirmek için yaşlılığı çelimsizlik, güçsüzlük gibi aşağılayıcı bir statüye koymak yerine yaşlanma konusunu toplumlar açısından bir fırsat penceresine çevirmek devletlerin asıl görevlerinden biri olmalıdır. Bu çerçevede sosyal devlet anlayışının da getirdiği sorumluluklardan dolayı gelişmiş ya da gelişmekte olduğu fark etmeksizin birçok ülkede yaş ayrımcılığını engellemek amacıyla kanun, yasa ve yönetmelikler çıkarılmıştır (Çayır, t.y.: 11).

2.4.4. Sağlık Yardımlarından ve Hizmetlerinden Yararlandırmaya Yönelik Politikalar

Yaşlı bireylerin sağlıkta eşit haklara sahip olması kuşkusuz çok önemlidir. Ancak birçok etken sağlıkta eşitsizlikler yaratarak her yaştan bireyin sağlık hizmetlerinden aynı ölçüde yararlanmasına engel olmaktadır. Halk Sağlığı Uzmanları Derneği'nin yaptığı bir araştırmaya göre yaşlı bireylerde düşük eğitim düzeyi sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda eşitsizlik yaratan bir ölçüttür. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde olan bu durumun önüne geçilebilmesi için bu

konuya ilişkin çalışmaların üzerinde durulmalı, özünde toplum içerisinde olan bütün eşitsizliklerin önüne geçilerek yaşlılıkla beraber daha çok sıklaşan eşitsizliklerden bireylerin korunması sağlanmalıdır (Aslan ve Ertem, 2012: 14).

2.4.5. Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya Yönelik Politikalar

Yaşlanan dünya ile beraber bir sorun haline gelen yaşlı bakımı sosyal hizmetlerin alanına giren konulardan biridir. BM'nin benimsediği yaşlı ilkelerinde, yaşlı bireyin gereksinimlerinin karşılanarak aile ve toplum tarafından benimsenmesi aynı zamanda mutlu ve huzurlu bir yaşlılık dönemi için kamusal politikalar tarafından desteklenmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bakım, bağımsızlık, katılım, kendini gerçekleştirme ve itibar olarak belirlenen yaşlı ilkeleri; yaşlı bireylerin kendilerine yetecek gelire sahip olarak toplum içerisinde dışlanmadan, bilgi ve yeteneklerine dayalı bir hayat sürdürmelerini, eğitim, kültür ve sosyal aktivitelere katılarak aktif olarak yaşlanmalarını desteklemektedir (Fadıloğlu, 2006'dan aktaran: Bahar vd., 2009: 89). Bu ilkelerin yanı sıra yaşlı bireylerin sağlığı ve huzuru için verilecek olan hizmetler de çok önemlidir. Bu hizmetlerin başlıca amaçları (Gökkoca ve Baharlıteiler, 1999):

- Yıllarca aynı ortamda yaşayan bireyin yine bulunduğu ortamda konforlu ve güvenilir bir hayat yaşamasına imkan sağlamak,
- Yoksulluk riskiyle karşılaşan yaşlı bireylere zor durumda olduklarında bakım gibi konularda seçim yapabilecekleri alanlar sağlamak,
- Bedensel sorunlarla ya da ruhsal problemlerle karşılaşanlar için hastanelerde ihtiyaçları bulunan olanakları sağlamak olmalıdır.

Yaşlıların barınacak yer bulmasıyla alakalı hizmetlerden en önemlilerinden biri kurum bakımındır. Kurumsal bakım, yaşlı bireylerin hayatını gündüz ve gece aynı ortamda geçirmek suretiyle hazırlanmış bir kurumda diğer yaşlı arkadaşlarıyla beraber sürdürmesidir. Kurum bakımı sadece Türkiye'de değil birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede uygulanan bir yaşlı bakım modelidir. Kurum bakımı yaşlı bireyin ortama ayak uydurabilmesiyle beraber en çok tercih edilebilecek seçeneklerden biridir (Sevil, 2005: 12).

Güçlü aile bağlarına sahip olan ülkemizde yaşlıların kuruma gönderilmesi olumsuz bir bakış açısıyla karşılanmaktadır. Ancak küreselleşen dünya ve değişen sosyal çevreyle beraber, özellikle kadının da toplum içerisinde yerinin değişmesiyle yaşlıların kurumlarda ya da evde devlet destekli olarak bakımları bir tercih değil zorunluluk haline gelmiştir (Palabıyıkoglu vd., 1993: 30). Bu zorunluluk sonucunda kuruma giden yaşlılarda değişimler olmaktadır. Değişimler genellikle psikolojik olarak dışlanmışlık hissi, kendine olan güven ve saygıda azalma gibi duygulardır. Zaten fiziksel açıdan risk altında olan yaşlı bireyler ruh sağlığı açısından da büyük sorunlar yaşayarak

huzurevlerinde mutsuz olmaktadır. Bunun sonucunda toplum içerisinde yer almaktan kaçınarak kendi köşesine çekilmeye başlamaktadırlar (Karataş, 1990: 106).

Yaşlı bireylere yönelik barınmaya ilişkin hizmetleri belirtecek olursak yaşlının kurum bakımı altında aldığı hizmetleri; huzurevi, yaşlı kulüpleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri, yaşlı apartmanları, korumalı meskenler, gündüz bakım ve destek hizmetleri olarak ele alabiliriz. Kurum bakımı dışında yaşlılara sunulan bir diğer bakım modeli ise evde bakım hizmetidir. Evde bakım hizmeti ile yaşlının evinde, kendi yaşadığı, yaşamını sürdürdüğü yerde hizmet verilmeye çalışılmaktadır (Çavuş, 2013: 45).

2.4.5.1. Huzurevleri

Huzurevleri genellikle belirli yaşa erişmiş yaşlılara 24 saat boyunca bakım hizmeti vererek günlük hayattaki ihtiyaçlarına ulaşmasına yardımcı olan hastane tarzı bir hayat standardı sunan bakım merkezleridir (Özyer, 2016: 51).

Huzurevleri, fiziksel aktivitelerini yerine getirmekte güçlük yaşamayan yaşlılar için günlük eğlencelerini istediği gibi uygulayarak yeni arkadaşlıklar edinme fırsatı buldukları, düzenlenen seyahatlere katılma aynı zamanda ziyaretçi kabul ederek evindeymiş hissine sahip olarak, spor ve kültürel faaliyetlerle yoğun ve sıkıcı olmayan bir yaşlılık dönemi geçirmesine yardımcı olan alanlar olarak da tanımlanabilir (Altunay, 2016: 25).

Huzurevlerinde kalmaya başlayan bireylerin ilk aşamada aile hayatından uzak kalması, eş dost ve akrabaları tarafından başka yere bırakılmış olması ve yıllardır alışılmış olan düzenin bırakılarak yeni bir ortama girmesi bireyde yeni ortama uyum sağlayamama gibi bir sorun oluşturmaktadır. Bulunulan ortam bütün olanakları bireylere sağlasa bile aile hayatından uzak kalan bireylerin özel duygusunun olmaması normal olarak değerlendirilir. Bu nedenle bulunduğu ortamı bırakıp yeni bir ortama giren birey şüphesiz ki uyum sorunu yaşayacak ve zorla huzurevinde kalıyor hissine sahip olabilecektir (Konak ve Çiğdem, 2005: 24). Bu sebeplerden dolayı yaşlılar için huzurevinde kalmak son tercih edilen seçenektir. Genellikle huzurevine yerleşerek hayatını orda sürdürmeye karar vermiş olan yaşlı birey, kendisini düşkün hissederek bulunduğu konumdan rahatsız olabilir. Ayrıca yaşadığı psikolojik rahatsızlıklar yaşlı bireyde stres yaratabilir (Danış, 2009: 75). Kılıç ve Şelimen'in (2009) İstanbul'da 7 huzurevinde yaptıkları araştırmada yaşlıları huzurevi yaşamını tercih etmeye zorlayan nedenler incelendiğinde, % 25,3'ü kendi istediği için, % 23'ü çocukları bakmadığı için, % 16,4'ü yalnız olduğu için, % 15,6'sı çocuklarına yük olmak istemediği için, % 8,9'u yakınları bakmadığı ve gidecek yeri olmadığı için, % 5,8'i huzurevi tek çaresi olduğu için, % 3,1'i gelini/damadı yaşlıyı istemediği için ve % 1,9'u ise çocuklarıyla yüz göz olmak istemediği için huzurevine geldiklerini belirtmiştir.

Yaşlıların uyum problemlerine ve isteksizliğe rağmen huzurevleri çağın da gereği dolayısıyla artık en çok tercih edilen bakım merkezleridir. Bireyleri mutsuz eden itici yönleri olduğu kadar çekici yönleri de mevcuttur. Top ve arkadaşları (2010) Ordu'da bir huzurevinde yaptıkları çalışmada özellikle geliri olmayan yaşlı bireylerin kendi bakımlarını gerçekleştirememesi, kendilerini önemsenmeyen ve yalnız hissetmeleri, öldükten sonra cenaze işlemlerinin yapılamayacağı korkusu gibi durumların bireyleri ölüm korkusuyla yüzleştirerek huzurevlerinde yaşamaya ittiğini belirtmektedir. Huzurevlerinde yaşlı bireylerin ölüm korkusuyla başa çıkabilmesi amacıyla psikolojik destek verilmesi, sosyal hayata katılması için yardımlar sağlanması, yaşlılığın getirdiği fiziksel ve ruhen oluşan zorluklarla baş edebilmeyi sağlaması yaşlı bireylerin huzurevlerini tercih etme nedenlerindedir.

Huzurevinde kalan yaşlıların günlük ihtiyaçları ve bakım hizmetlerinin dışında sosyal konulardaki sorunlarının çözümü ve sağlık açısından düzenli olarak kontrollerinin sağlanması evde yalnız başına kalan yaşlı bireylerle karşılaştığında büyük avantaj oluşturmaktadır. Huzurevlerinde yer alan diyetisyen, fizyoterapist, hemşire, sosyolog ve doktor gibi meslek çalışanları tarafından yaşlı bireylerin beslenmesi, sağlık problemleri, fiziksel ve ruh sağlığı ile ilgili problemler gözetim altında tutularak düzenli olarak kontrol edilmektedir (Ongan, 2012: 32).

2.4.5.2. Yaşlı Kulüpleri

Yaşlılık döneminde uğraşacak herhangi bir şeyi olmayan yaşlı bireyler için boş zamanın değerlendirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Bu konuda yapılabilecek alternatiflerden biri farklı öğrenim düzeylerinde, farklı cinsiyetlerde ve farklı kültürlerdeki birçok yaşlının bir araya geldiği yaşlı kulüpleridir. Bu kulüplerde yaşlı bireyler bir araya gelerek sosyal aktiviteler, geziler ve yemek organizasyonları gibi durumlar sayesinde kaynaşarak boş zamanlarını hem sosyal hem de kültürel açıdan tatmin edici bir düzeye getirmektedirler (Sevil, 2005: 103).

2.4.5.3. Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi

Rehabilitasyon merkezi yaşlı olarak saydığımız bireylerin kendi yaşamlarını sürdürebilmeleri için sağlık ve huzurunu koruyarak rehabilitasyonlarının sağlandığı, tedavi durumunun mümkün olmaması halinde ise aralıksız olarak bakımının sağlandığı barınma amaçlı bir sosyal hizmet kurumudur. Bu kurumlar herhangi bir bulaşıcı hastalığa sahip olmayan ancak fiziksel ve zihinsel olarak kendisine yetemeyecek durumda olduğu için özel bakım ve koruma isteyen yaşlıları kapsamaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014b).

2.4.5.4. Yaşlı Apartmanları

Belirli bir kurumun bakımına gerek duymadan yalnız yaşamayı seçen yaşlıların toplumda dışlanmasını engelleyerek huzurlu bir hayat sürmesine yardımcı olan alanlardır. Sunumları yerel yönetimler tarafından karşılanmaktadır. Her bir yaşlının kendine ait özel alanı olmakla beraber bu alanların temizliği ve güvenliği görevlilerce sağlanmaktadır. Bu alanlarda yaşlıların gerek duyduğu hizmetler yaşlılara sağlanarak zor durumda kalmaları engellenmektedir (Sevil, 2005: 159-160).

2.4.5.5. Korumalı Meskenler

Yaşlının sosyal hayatına uygun, özgürlüğünü yaşamasına engel olmayan, ekonomik açıdan yaşlı bireyi zorlamayan ve kendisini güvende hissetmesine yardımcı olan alanlardır. Bu alanlarda yaşayan yaşlıların başlıca amaçları artık kendisine yetebilmek isteği, yaşlılarıyla paylaştıkları bir hayat yaşamak ve ailenin üzerine yük olmamak şeklindedir. Bu alanlar yaşlı bireyin rahatça hareket edip yaşamasına uygun olarak hazırlanmıştır. Genellikle gelişmiş ülkelerde yer alan bu meskenler, dairelerden oluşmakta ve bu dairelerde de yer alan görevliler yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadırlar (Çavuş, 2013: 29).

2.4.5.6. Gündüz Bakım Merkezleri

Evde bakım hizmetlerine benzeyen bu hizmet türünde yaşlı bireyin refahının sağlanması amaçlanmaktadır. Birçok hizmetin bir arada sunulduğu gündüz bakım merkezlerinde yaşlı bireylerin kendisine saygısını kaybetmeden erken ve gereksiz şekilde kurum bakımına yönlendirilmesini geciktirmek amaçlanmaktadır. Merkezde yaşlılar sabahın erken saatlerinden akşam 5'e kadar kalmaktadırlar. Aynı zamanda dinlenme odası, hizmet odası gibi alanlarda gerekli ihtiyaçlar da karşılanmaktadır (Çavuş, 2013: 31) .

Yaşlı bireyin sadece günlük ihtiyaçlarının karşılandığı bir evde yaşamaktansa sosyal yönünü de geliştirebileceği kurum bakımı ya da evde bakım hizmetleriyle bakan bireye ve bakımı alan yaşlıya destek sağlanması önemli rol oynamaktadır. Sosyal ortam içerisine giren yaşlının hem kişisel bakımı sağlanmış olacak hem de yaşlı bireyin bakımını üstlenen birey, iş yaşamından ayrılmak zorunda kalmayacaktır.

2.4.5.7. Evde Bakım Hizmetleri

Evde bakım hizmetleri, kronik hastalığı olan bireylerin kendi yaşadığı evde daha rahat bir şekilde bakım hizmetinin sağlanması amacıyla yapılmaktadır. Büyük oranda yaşlı bireyler için sağlanan evde bakım hizmetleri; bireye ve ailesine eczacı, doktor, hemşire, fizyoterapist gibi farklı meslekteki uzmanlar tarafından psikolojik ve fiziksel bakımının bireyin kendi evinde sağlandığı

bakım hizmetleridir. Geçmişten bugüne evde bakımı (özellikle yaşlıların) aile bireyleri kendileri üstlense de bugün evde bakım hizmetleri işinde uzman hemşireler tarafından karşılanmaktadır (Hacettepe Üniversitesi, 2012).

Evde bakım hizmetlerinin kaynağı Roma döneminde ebeler tarafından evde yaptırılan doğumlar ve Orta Çağ'da bulaşıcı hastalığı olanların tedavilerinin evde yapılmasından gelmektedir. 19. yüzyılda Lillian Wald tarafından resmi organizasyonlarla beraber evde bakım hizmetleri artmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonucunda hastanelerin tahribatı nedeniyle evde bakım hizmetleri daha da yaygınlaşmış, sadece doktor ve hemşire tarafından değil sosyologlar gibi meslek erbapları tarafından da verilir hale gelmiştir. Belirli süre sonra devletin gücünün yetmemesi üzerine özel şirketler hizmet vermeye başlamıştır. ABD'de evde bakım şirketleri büyük sıçramayı 1990-1996 yılları arasında % 31,4'lük bir artışla yapmıştır. Evde bakım hizmetlerinin genellikle yaşlılara yönelik olmasının temel nedeni herhangi bir sağlık sorunuyla karşılaşan yaşlıların hastanelerde gerekli bakımı sağlansa bile tekrardan tedaviye ihtiyaç duymalarıdır. Uluslararası anlaşmalarda evde bakım hizmetleri konusunda temel bir anlaşmaya varılmış evde bakım kanunu yoktur. Ancak WHO'nun Ev Temeline Dayanan Uzun Dönem Bakım 2000 Raporu'nun bütününde bakım konusunda uzun süreli bir ihtiyaç halinde olan ve en temel ihtiyaçlarını bile karşılama konusunda başkalarına muhtaç durumda olan bütün yaştaki kişiler üzerinden değerlendirilmiştir. Evde bakım hizmetlerinin bireylere sağladığı sosyal hizmet ve sağlık açısından katkısının yanı sıra batı ülkelerinde hastanelere alternatif olup olmayacağı tartışılan bir konudur (Yılmaz vd., 2010: 125-127).

Bireyin yaşam alanında sağlık ve sosyal hizmetleri bireye ulaştırarak onun refahını sağlamaya çalışan ve bireylere uzun süreli hizmeti amaçlayan evde bakım hizmetlerinin her eyalette ve her ülkede farklı modelleri vardır. Medikal hemşirelik ve rehabilitasyon hizmetlerinden oluşan evde bakımın genel amaçlı 3 bakım modeli vardır (Office of Health and Information Highway Canada, 1998: 1):

1. Akut ve kısa süreli bakım hizmetlerine destek olmak amacıyla verilen evde bakım,
2. Uzun süreli bakım gereksinimi için evde bakım,
3. Tıbbi hemşirelik ve rehabilitasyon hizmetlerinin bileşiminden oluşan evde sağlıklı bakım.

Yeni olmayan ve evde bakım hizmetlerinin yükünü azaltan diğer bir uygulama ise tele tıp olarak adlandırılan evde bakım hizmetidir. Bu hizmette hastanın sorunu uzaktan teşhis edilerek gerekli müdahalenin ilk aşaması yapılmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve piyasadaki taleple ilişkili olan bu hizmette şebeke ağlarının yeterli olması ve hastanın ikamet yerinin kesin olarak bilinmesi gerekmektedir. Hastaların ve devletin ekonomik yükünü azaltmak için oldukça elverişli bir uygulama olan tele tıp uygulaması birçok fayda sağlamaktadır. Bu faydalar (Office of Health and Information Highway Canada, 1998: 2-3):

1. Acil servislerindeki yoğunluğu azaltması,
2. Doktorların odasına yapılan yerli yersiz hasta ziyaretlerini azaltması,
3. Gerekli tetkiklerin yapılarak erken müdahalenin sağlanması ve hastaneye tekrar yatışın engellenmesi,
4. Belirtilerin belirlenmesi konusunda hastaya yardımcı olunması,
5. 24 saat içinde vital bulgular hakkında veri toplayarak erken müdahalenin yapılması şeklinde sıralanabilir.

Kısa süreli ve uzun süreli olarak değişen evde bakım hizmetlerinde bakımın tıbbi ve sosyal yönü değişkenlik göstermektedir. Kısa süreli evde bakım hizmetlerinde daha çok tıbbi hizmetler uygulanarak bireyin yaşadığı sıkıntılar giderilmeye çalışılmaktadır. 6 ay civarı süren uzun süreli evde bakım hizmetlerinde ise hem tıbbi hem de sosyal bakım sağlanmaktadır. Uzun süreli evde bakım hizmetlerine ihtiyaç duyanlar genellikle yaşlılar, kronik hastalığı olanlar ya da özürlüler gibi günlük hayatın rutin işlerinden en az birini yerine getiremeyen bakıma muhtaç bireylerdir. Bu bakım türündeki amaç bireyin var olan sorununun daha da ileri gitmesini engelleyerek, bireye uygun yaşam şartını olabildiğince sunmaktır. Kısa süreli evde bakım hizmeti ise genellikle 30 gün ile sınırlıdır ve temel amaç hizmete ihtiyaç duyan kişinin en kısa sürede kendi kendine yetebilecek hale gelmesini sağlamaktır. Bunun dışında verilen hizmetin uzmanlar tarafından verilmesi ya da aile bireyleri tarafından gerçekleştirilmesi de evde bakım hizmetlerinin ayırıcı yönlerinden biridir. Uzmanlar tarafından verilen evde bakım hizmetlerinde sağlanan hizmetler genellikle şu hizmetleri kapsamaktadır (Yılmaz vd., 2010: 127-128):

1. **Hemşirelik hizmetleri:** Uzman hemşireler tarafından bireyin evine gelinerek gerekli sağlık hizmetinin bireye en uygun şekilde verilmesi
2. **Destek sağlık hizmetleri:** Fizik tedavi, konuşma, yürüme gibi konularda bireyin kimseye muhtaçlık duymadan yaşamasının sağlanması
3. **Gündüz/Gece bakımı:** Özellikle bakıma muhtaç bireylere verilen hizmet
4. **Kişisel bakım (özbakım):** İhtiyaçlarını karşılamada zorluk yaşayan bireylerin kişisel temizliğinin yapılması, yemeğinin yedirilmesi gibi uygulamaları kapsayan bakım
5. **Ev işlerine yardım:** Ev işlerini gerçekleştiremeyen bireyin temizlik, ütü, yemek gibi günlük ev işlerinin yapılmasında yardımcı olunması
6. **Sosyal destek:** Günlük hayatın sürdürülmesi için zorunlu olan faturaların ödenmesi, alışverişe gidilmesi gibi rutin işlerin yapılması
7. **Gıda ve beslenme hizmetleri:** Evinde yemek yapma konusunda yeteri gücü bulmayan bireyin evinde yemeğinin yapılması gibi durumlarda yardımcı olunması
8. **Danışmanlık hizmetleri:** Bireyin yaşaması için ihtiyacı olan hakları ve sorumlulukları konusunda bireye yardımcı olunması.

Dünya nüfusunun giderek yaşlandığı göz önüne alındığında yaşlı nüfusa yönelik sosyal politikalar önem arz etmektedir. Yaşlılara yönelik sosyal politikalar kurumsal bakım ve gözetim sunmayı sağlamaya yönelik politikaların yanı sıra yaşlıların işgücü piyasasında yer almalarını sağlamaya yönelik politikalarından oluşmaktadır. Bu politikalar aracılığıyla yaşlılara bakım hizmetleri sunmak ve istihdamlarını artırmak amaçlanmaktadır. Ayrıca bu politikalar yaşlılara gelir güvencesi sağlamak, yaş ayrımcılığını önlemek, sağlık yardımlarından yararlandırmak gibi amaçlar da gütmektedir.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI

Dünya'da yaşlılığın bir sorun haline geldiği görülmektedir. Bu kapsamda yaşlı nüfus yoğunluğunun fazla olup yaşlı nüfus sorununu yaşayan ülkelerin yürüttüğü politikaların ne olduğu önemlidir. Dolayısıyla bu bölümde yaşlı nüfusun yoğun olduğu Japonya, Almanya, Hollanda, Finlandiya gibi ülkeler seçilerek bu ülkelerin yaşlı nüfusa yönelik yürüttüğü sosyal politikalara yer verilmiştir. Bu sosyal politikalar yaşlılara kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri sunmayı sağlamaya ve işgücü piyasasında yer almalarını sağlamaya yönelik politikalardan oluşmaktadır. Aynı zamanda yaşlı nüfusun yine yoğun olduğu Çekya, Polonya, Fransa, Norveç ve İtalya'da uygulanan şirket uygulamalarına ve diğer sosyal politikalara yer verilmiştir. Bu ülkelerde uygulanan sosyal politikalar sayesinde yaşlı nüfusun kurumsal bakım ve gözetiminin sağlanması ve işgücü piyasasında yer almaları konusunda başarılı oldukları görülmüştür. O nedenle bu ülkeler ve karşılaştırma yapmak açısından henüz yaşlı olmasa da gelecek yıllarda yaşlı bir ülke olması beklenen Türkiye seçilerek ülke için öneriler sunulması hedeflenmiştir.

3.1. Japonya'da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları

Yaşlanma sürecine giren ve dünyanın en hızlı yaşlanan ülkelerinden olan Japonya'da verilere bakıldığında, ülke sınırları içerisinde doğan bir bebeğin 81 yıl yaşayacağı beklenmektedir ve bu ortalama yaşam beklentisi dünya üzerindeki en uzun olandır. 1920'li yıllarda Japonya'da yaşayan insanlar için orta yaş 27 iken, bugün 46'lı yaşlar orta yaş olarak kabul edilmektedir. Doğurganlık oranı açısından bakıldığında ise her bir Japon kadına 1,6 çocuk düşmekte ve bu durum nüfusun yaşlanmasını daha da hızlandırmaktadır. 2050 yılında 65 yaş üstü nüfusun % 42, 80 yaş üstü nüfusun % 15 olacağı tahmin edilen Japonya'da bağımlılık oranının % 96 gibi çok ciddi bir seviyeye ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu denli bir yaşlı nüfusla karşılaşacak olan Japonya'nın gelecek yıllarda ekonomik açıdan da büyük sorunlar yaşaması beklenmektedir (Blomm vd., 2001: 28). Tablo 13'de yaşlı nüfus oranıyla dikkat çeken Japonya'nın 1950-2050 yılları arasındaki yaşlı nüfus oranlarına ve bu orana ilişkin tahminlere yer verilmektedir.

Tablo 13: Japonya’da Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranları (1950-2050)

Yıllar	0-14 yaş		15-64		65+	
	Bin	%	Bin	%	Bin	%
1950	29.080	35,4	49.053	59,7	4.066	4,9
1960	27.890	30,2	59.314	64,1	5.297	5,7
1970	25.017	24,1	71.400	68,8	7.293	7
1980	27.312	23,6	78.118	67,4	10.485	9,0
1990	22.387	18,3	85.257	69,7	14.607	11,9
2000	18.386	14,6	85.733	68,2	21.602	17,2
2010	16.903	13,4	80.926	64	28.707	22,7
2020	15.910	12,7	73.461	58,9	35.432	28,4
2030	14.980	12,5	68.833	57,3	36.404	30,3
2040	14.611	12,8	61.079	53,4	38.651	33,8
2050	14.504	13,4	55.446	51,1	38.599	35,6

Kaynak: UN, <https://esa.un.org/unpd/wpp/>, 2012.

Tablo 13 incelendiğinde herhangi bir üretim faaliyetine katılmayan 0-14 yaş grubunun toplam nüfus içindeki payı 1950 yılında % 35,4 dolaylarındayken, bu oranın yıllar içinde düşüş eğiliminde olduğu görülmekte, 2050 yılına gelindiğinde ise % 13,4 gibi bir oranda gerçekleşeceği öngörülmektedir. Aktif nüfus olarak üretici konumda olan 15-64 yaş grubu nüfusun toplam nüfusa oranına bakıldığında ise 1950 yılında % 59,7 iken 2000 yılında % 68,2 olarak gerçekleşmiş, 2050 yılında ise % 51,1 olacağı tahmin edilmektedir. 65 ve üzeri yaşlı nüfusuna bakıldığında 1950 yılında % 4,9 oranında oldukça düşük seviyede gerçekleşen yaşlı nüfus oranı 2000 yılında % 17,2 kadar yüksek bir orana ulaşmıştır ve bu oranın 2050 yılına kadar % 35,6'lara kadar çıkacağı beklenmektedir. Bu denli yaşlı nüfusa sahip olan ülkede yaşlılara kurumsal bakım ve gözetim sunmayı sağlamaya yönelik ve işgücü piyasasında yer almalarını sağlamaya yönelik sosyal politika uygulamaları mevcuttur.

3.1.1. Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya Yönelik Politika Uygulamaları

Gerçekleşen değişimler ve nüfus projeksiyonlarına bakıldığında Japonya'nın ciddi anlamda yaşlanma sorunuyla karşılaştığı ve gelecek yıllarda ülkenin yaşlı nüfus oranında büyük bir artış yaşayacağı inkar edilemez bir gerçektir. Bu bağlamda yaşlılar için politika ihtiyacı doğmuş, yaşlı kesimin huzurunu sağlamak temel amaçlardan olmuştur. Altın Plan, Uzun Süreli Bakım Sigortası ve Sosyal Hizmet Kurumları çatısındaki uygulamalar yaşlılara kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri sunmayı sağlamaya yönelik sosyal politikaları oluşturmaktadır.

3.1.1.1. Altın Plan

Japonya’da yaşlıların sıhhat ve huzurunu sağlarken bakım maliyetlerini azaltmaya yönelik Altın Plan önemli bir adımdır. 1989 yılında yaklaşık 43.5 milyar dolar bir bütçeyle Bakanlık tarafından tanıtılan Altın Plan programı engelli ve yaşlıları toplumdan dışlamak yerine mümkün olduğunca toplum içerisinde tutarak hastane dışı bakım dağıtım sistemi ihtiyacını vurgulamaktadır (Palley and Usui, 1995: 251). Altın planın başlıca amaçlarından biri geriatrik rehabilitasyon merkezlerinde herhangi bir sağlık kuruluşunda tedavisi yapılamayan yaşlıların fiziki fonksiyonlarının ve kişisel bakımının sağlık uzmanları tarafından yapılmasını sağlamaktır. Ayrıca hayatına yardımcıları, tekerlekli sandalyeler gibi ek donanımlarla devam edebilen yaşlı bireyler için yeni bir yaşam tarzı sağlamak bir diğer amaçtır (Ministry of Health and Welfare, 1992: 39).

3.1.1.2. Uzun Süreli Bakım Sigortası

Artan yaşlı nüfusla baş etmek zorunda kalan Japonya’da yaşlılara yönelik başka bir politika yaşlıların bakımını kapsayan Uzun Süreli Bakım Sigortası’dır. Uzun Süreli Bakım Sigortası Nisan 2000 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Programın öncelikli amacı yaşlıların bakımını aile bireylerinin üzerinden alarak toplumun tüm üyeleri arasında paylaşmaktır. Aynı zamanda yaşlıların artan sağlık harcamaları sonucunda maddi giderlerini azaltmak da amaçlanmaktadır (Fukawa, 2002: 27-28).

Uzun süreli bakım sigortasından yararlanabilecek yaş grubu ikiye ayrılır. Bunlar 40-64 yaş arası olanlar ile 65 yaş ve üstü kişilerdir. Bu hizmete öncelikli olarak ihtiyaç duyan yaş grubu 65 yaş ve üstü kişilerdir. Uzun süreli bakım sigortası bir yana yaşlı bireyin sağlanan hemşire bakımı ve uygulanan bütün tedavilere rağmen sağlık durumunda bir iyileşme yoksa bireyin daha ileri düzeyde tıbbi tedavi alması önerilmektedir. Yaşlı bireylerin bu hizmetten faydalanabilmesi için belediyeye müracaat ederek desteğe ihtiyaç duyduğunun sosyal yardım, medikal ve sağlık uzmanlarının bulunduğu Uzun Süreli Bakım Sertifikası Komisyonu tarafından belirlenerek, kararın 30 gün içinde verilmesi gerekmektedir (Simizutani and Inakura, 2007: 29-30). Vergiler ve primlerin birleştirilmesi yoluyla finanse edilen uzun süreli bakım sigortasının % 50’sinin primlerle finansmanında; 40-64 yaş arası kişiler yararlanacaksa sağlık sigortası primine ek bir ödemede bulunurken, eğer yararlanacak kişi 65 yaş ve üzeri ise bireylerin aldıkları maaş, ücret gibi elde ettikleri gelirlerden düşülmektedir. % 50’ sinin vergilerden oluşturularak finanse edilen sigortada ise finansmanın % 25’i illerden, % 25’i ise belediyelerden karşılanmaktadır (Erol, 2013: 54-55).

3.1.1.3. Sosyal Hizmet Kurumları

Yaşlılara sunulan maddi imkanların haricinde değişen toplum yapısına ayak uydurmaları amacıyla politikalar da uygulanmaktadır. Bu kapsamda yaşlanma sürecinin erken başladığı ve

çekirdek aile tipinin yaygın olduğu Japonya’da yaşlıların kuşaklararası ilişkilerini geliştirme ihtiyacını karşılamak için farklı nesilleri bir araya getirmek amacıyla hizmet veren sosyal hizmet kurumları önemli rol oynamaktadır. Bu kurumlardan birkaç tanesi şunlardır (Murakami, 2017: 262-263):

Konoyubi To-mare: Sosyal hizmet kurumu özelliği taşıyan bu örnekte yaşlı, çocuk veya engelli fark etmeksizin ihtiyaç duyan herkese bakım hizmeti verilmektedir.

Omocha-Toshokan TENJU-en (Oyuncak Müzesi): Yaşlıların kuşak farkı olan çocuklarla aynı ortamda bulunmasını amaçlamaktadır. Yaşlıların eskiden sürdürdüğü hayat tarzını devam ettirmek amacıyla herhangi bir organizasyon olması durumunda aileleri, dostları ve kurumun bulunduğu mahalledeki insanlarla bir araya gelerek yeni nesillerle kaynaşması sağlanmaktadır.

Koto-en: Aynı arazide bulunan çocuk kreşleri, kurumda çalışan görevliler ve yaşlıların konaklama yerlerinden oluşan bu uygulamada büyük ve geniş bir aile yapısına benzeyen bir durumdan söz edilmektedir.

3.1.2. İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları

Hiper yaşlı olarak algılanan toplumlarda nüfusun % 21’inin ya da daha üstünün 65 yaş ve üzeri olduğu düşünüldüğünde bugün Japonya için kullanılabilir en uygun demografik kavram bu ülkenin Hiper yaşlı bir ülke olduğudur. Bu açıdan bakıldığında Japonya’da nüfusu gençleştirmeye yönelik birçok politikanın varlığından söz edilebilir. 1966 yılından beri Japonya’da 15 Eylül tarihinin Yaşlılara Saygı Günü olarak anılması aslında ülkenin de bu durumun farkında olup kabullendiğini göstermektedir. Ülkenin yaşlı nüfusunun karşılaştığı birçok sorunun varlığından söz edilebilirken en dikkat çekenler yaşlı bireylerin yeni jenerasyonla olan ters düşüşü, çalışma şartları bakımından eşitlik olmadığı için bireylerin kendisini mutsuz hissetmesi gibi durumlardır. Öyle ki Japon emek piyasaları yaşlılar açısından incelendiğinde tam zamanlı çalışan bireylerin uzun saatler çalışıp daha fazla ücret kazandığı görülürken yarı zamanlı çalışanların ise daha az çalışıp daha az kazandığı görülmektedir. Ayrıca emeklilik açısından bakıldığında Japon emeklilik sisteminin belirli bir süre içinde büyük sorunlar yaşayacağı öngörülmektedir. Çünkü yaşlı nüfusun sosyal güvenlik sistemi üzerinde yarattığı yük hafife alınmayacak kadar ağırdır (Karaömerlioğlu ve Devres, 2013: 19-24).

OECD ülkelerine oranla emeklilik yaşının kadınlarda % 29, erkeklerde % 13 oranında yüksek olduğu Japonya’da hala işgücü oranları oldukça yüksektir. Yaşlı işgücünün bu derece yüksek olmasının temel sebebi part time çalışmaya yatkınlığın yüksek olmasından kaynaklıdır. 2009 yılında 60-64 yaş arası çalışanların % 27 si ve 65 yaş ve üzeri çalışanların % 42 si part time

çalışmaktadır (bütün çalışanların yaş gruplarıyla karşılaştırıldığında) (Duell, 2010: 38). 60-65 yaşından sonra işgücü piyasasında olan işçi sınıfının payının yüksek ve hala çalışma isteğinde olmasının nedeni nispeten düşük emeklilik gelir seviyesidir. Emekçi işçiler için mevcut net emeklilik sistemi içindeki payı % 50'nin çok az üstünde olan Japonya mevcut emeklilik sistemleri arasında OECD ülkeleri içinde en düşük düzeyde bulunmaktadır (Duell, 2010: 39). Bu bağlamda Japonya'da yaşlıların işgücü piyasasında yer almalarını sağlamak amacıyla yaşlıların istihdamı için finansal destek, esnek çalışma biçimleri ve çalışma saatlerini ve koşullarını iyileştirme gibi sosyal politikalar yürütülmektedir.

3.1.2.1. Yaşlıların İstihdamı İçin Finansal Destek

2003 yılında başlayan uygulamada işverenlere orta yaşlıları ve yeniden iş arayan yaşlıları işe almaları şartıyla bazı sübvansiyonlar verilerek yaşlı istihdamını artırmak amaçlanmıştır. Böylelikle işverenlere yaşlı işçilerin de verimli olabilecekleri, gerekli koşullar sağlandığı takdirde yeniden üretim sürecine katılabilecekleri anlatılmaya çalışılarak yaşlıların istihdamını artırmak istenmektedir. Aynı zamanda yaşlı işçiler ve uygulamaya dahil olan diğer gruplar için düzenli istihdam oluşturmak uygulamanın temel amaçlarından biridir (OECD, 2003: 3).

Tablo 14: Japonya İstihdam Sübvansiyonları (2007)

Programa Katılan Kesimler	Deneme İstihdam Başlangıç Sayısı	Katılım Oranı	Bütçe(Japon Milyon Yeni)	Düzenli İstihdama Geçme Oranı (%)
Orta ve İleri Yaşlılar	3461	6,46	540,0	76,2
Gençler	4198	78,37	5814,8	80,2
Tek Ebeveynli Anneler	290	0,54	54,0	72,0
Mevsimlik İşçiler	17	0,03	84,0	66,7
Engelli Kişiler	7744	14,45	902,4	82,3
Günlük İşçiler/Evsizler	80	0,15	23,0	71,1
Toplam	53580	100,00	7,4	80,2

Kaynak: Duell, 2010: 128.

Tablo 14'den görülebileceği gibi Japonya'da özellikle gençlerin istihdamını artırmaya yönelik olarak yapılan istihdam sübvansiyonlarında gençlerin yanı sıra orta ve ileri yaşlılar, tek ebeveynli anneler, mevsimlik işçiler, engelli kişiler ve günlük işçileri de kapsamaktadır. Bu bağlamda programın başında 3461 orta ve ileri yaşlı programa katılmış Japon hükümeti yaşlılar için 540.0 Japon Milyon Yeni bütçe ayırmıştır. Ayrılan bütçe ve politikanın sonucunda % 76,2'lik bir oranla orta ve ileri yaştaki bireylerin düzenli istihdama geçtiği görülmüştür.

3.1.2.2. Esnek Çalışma Biçimleri

Yaşlıların işgücüne katılımını etkileyen en önemli unsurlardan biri çalışma biçimleridir. Bu kapsamda Japonya’da 2008 yılında yarı zamanlı çalışanların statüsünü korumak ve düzenlemek amacıyla part-time iş yasası revize edilerek işverenlerin çalışma hayatına ilişkin olan ücret, çalışma şartları gibi durumların Çalışma Standartları Yasası’na uygun olması zorunluluk haline getirilmiştir. Yarı zamanlı çalışanların eşit ve adil çalışmasını sağlamak ve çalışma koşullarını sağlamak amacıyla işverenlere sübvansiyonlar sağlanmıştır. Yarı zamanlı çalışanlar üzerine araştırmaya göre; Revize Yarı Zamanlı İşçiler Yasası’nın 2010’da uygulamasından sonra duruma bakıldığında işgücü piyasalarında işverenlerin % 62,6’sının yasaya uygun davranmak için tedbirler aldığı görülmektedir (OECD, 2003: 3).

2008 yılındaki krizin ardından sabit süreli sözleşmeler, istihdamdaki kesintiler ve yetersiz eğitim gibi durumlar üzerinde tartışılmış yalnız bu tartışmaların çoğu yaşlı işçilerle akalı olmamıştır. Bununla birlikte sabit süreli iş sözleşmeleri daha çok belirli yaşa gelmiş işçileri bağladığı için bu konu yaşlı bireyler için önemli olmuştur. Bu bağlamda, 2010 yılında İşyeri Politikası Konseyi’nde tartışmaların 2011 de sonuçlanmasıyla 2012’de hükümet tarafından, İş Sözleşmesi Yasası’nda değişiklik yapılarak eğer bir sözleşme 5 yıldan daha fazla tekrar tekrar yenilenirse, sabit süreli sözleşmenin açık uçlu bir sözleşme niteliğine dönüştürülmesine imkan verilmiştir (OECD, 2003: 3-5).

3.1.2.3. Çalışma Saatlerini ve Koşullarını İyileştirme

Birçok toplumda olduğu gibi yaşam biçimlerindeki değişimler Japon toplumunda da etkili olmakta ve bu aşamada insanların hayatının büyük bir kısmını oluşturan çalışmanın doğasını insanın yaşam standartlarına uygun hale getirerek çalışma saatlerini bu ölçüde düzenlemek gerekliliği doğmaktadır. Japon hükümeti bu bağlamda çalışma saatleri ve resmi tatilleri kapsayan bir yasa ve kılavuz hazırlayarak yayınlamıştır. 2006 yılında yarı zamanlı çalışma ve bu sistemdeki işçiler hakkında bilgi vermek amacıyla bir web sitesi kurularak bu sisteme uyan firmalar örnek olarak gösterilmiştir. Bu uygulama kapsamında firmaların % 20,5’i düzenli çalışanlar için yarı zamanlı çalışma sistemi geliştirmiş ve 2005 yılında % 8,6’lık bir artış sağlanmıştır. Buna ek olarak yaşlı çalışanların haftalık 49 ve daha fazla saat çalışma oranında bir azalma sağlanmıştır. Ancak hala 50 yaş üstü işçilerin % 10,8’inin 2010 yılında 49-59 saat arası çalıştığı ve % 8,2’sinin 60 ve daha fazla saat çalıştığı görülmektedir (OECD, 2003: 3-5).

3.2. Almanya’da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları

Yaşlanma konusunun sorun halini aldığı ülkelerden biri de Almanya’dır. 2016 yılı itibarıyla Almanya nüfusu 80 milyonun üzerindedir. Belirtilen nüfus içerisinde 65 yaş ve üzeri nüfus oranı %

21,76'dır. Ortalama yaş erkeklerde 45,7, kadınlarda ise 47,9 olarak gerçekleşmiştir. Yaşlı nüfusun toplam nüfus üzerindeki bağımlılık seviyesini gösteren yaşlı bağımlılık oranı ise % 32,2 gibi çok yüksek bir seviyededir. Ayrıca bireylerin doğduktan sonraki ortalama yaşam beklentisi kadınlarda 83,1, erkeklerde ise 78,4'tür. Diğer ülkelerde olduğu gibi Almanya'da da doğum oranlarında azalma yaşanmaktadır (Germany Demographics Profile, 2018).

Almanya Federal İstatistik Bürosu'na göre azalan doğum oranları gelecek yıllarda genç nüfusu oranında azalmaya neden olacak, özellikle çok yaşlı nüfus ağırlıklı olmak üzere yaşlı nüfus oranı artacaktır. Ayrıca 2050 yılına kadar 60 yaş ve üzerindeki nüfus toplam nüfusun yaklaşık % 36'sını oluştururken, 20 yaşın altındaki nüfus % 19'a gerileyerek toplam nüfus 70 milyon kişiye kadar bir düşüş yaşacaktır. Ortalama yaşam beklentisinin artması beklenen ülkede, 80 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfusun % 11 fazlasına yükselecektir. Genel hatlarıyla bakıldığında Almanya yaşlı bir ülke olarak sayılırken nüfus sayımlarında yaşlanma boyutu üçlü yaşlanma şeklinde ilerlemektedir. Yani yaşlanma boyutu yaşlı nüfusun mutlak sayısında artış, yaşlı nüfusun toplam nüfusta göreceli olarak artışı ve daha uzun yaşaması şeklinde gerçekleşmektedir. Nüfus yapısını değiştiren göç olayları göz önüne alınsa dahi bu durumun durdurulması mümkün değil ancak azaltılması mümkündür (Naegele ve Walker, 2002: 1-2). Yurtdışından alınan göçün artırılması gibi yaşlanmayı önlemek amacıyla Federal Hükümetin ailelere çocuk yapmaları için teşvik vermesine ve doğum sonrası kadınlara verilen iznin 47 haftalık ücretli izin ile dünyadaki en fazla izin veren ülke olmasına rağmen bu sürecin önüne geçilememiştir (Dalaman, 2010). Önüne geçilemeyen yaşlılık sürecine ayak uydurmak ve etkilerini en aza indirebilmek amacıyla yaşlılara kurumsal bakım ve gözetim sağlamaya yönelik bakım sigortası ve sosyal hizmetler, işgücü piyasasında yer almalarını sağlamaya yönelik aktif istihdam politikaları, yaşlılık yarı zamanlı istihdam yasası ile politika dengesi tamamlayıcılık ve tutarlılığın sağlanması yönünde politikalar yürütülmektedir.

3.2.1. Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya Yönelik Politika Uygulamaları

Almanya'da yaş arttıkça, yaşlı bireylerin bakıma muhtaçlık durumunun artması da paralel seyretmektedir. Bu bağlamda Alman Hükümeti yaşlılara kurumsal bakım ve gözetim sunmayı sağlamaya yönelik bakım sigortası ve sosyal hizmet uygulamaları yürütmektedir (Taşcı, 2010: 190).

3.2.1.1. Sosyal Sigortalar

Almanya'da yaşlılara sunulan sosyal politika uygulamalarından biri sosyal sigortalardır. Sosyal sigortalarla özellikle bakıma muhtaç olan yaşlı bireylerin desteklenmesi ve daha yüksek bir yaşam standardına ulaştırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca var olan sigortalar sayesinde yaşlıların

bakım hizmetlerine ulaşması daha kolay olmaktadır. Bu bağlamda ülke içerisinde yaşlılara yönelik uygulanan sigortalardan biri bakım sigortasıdır (Taşcı, 2010: 190).

3.2.1.1.1. Bakım Sigortası

Almanya’da bakım sigortası çerçevesinde bakıma muhtaçlık tanımı önemlidir. 1995 yılından bu yana Bakım Sigortası Kanunu’nda yer alan bakıma muhtaçlık “hastalık veya sakatlıktan dolayı yardım ve bakım görmeksizin hayatını idame ettiremeyen bireyler” olarak tanımlanmaktadır. Bakım Sigortası Kanunu kapsamında fiziken, mental olarak ya da psikolojik açıdan kendisine yetemeyen, rutin görevlerini yerine getiremeyen kişiler bakıma muhtaç olarak görülmektedir (Seyyar, 1998: 204). Bahsedilen kanunlar çerçevesinde yaşlıların da bakım hizmetleri konusunda bu kapsama girdiği söylenebilir. Çünkü fiziki açıdan güçsüz olan yaşlılar, hastalıklara da daha açık durumdadır. Diğer yandan yaşlanma döneminin yarattığı psikoloji yaşlı bireyleri manevi yönden zayıflatarak kendilerine yetebilme konusunda yetersiz olmalarına sebep olmaktadır (Taşcı, 2010: 190).

Yaşlı nüfusun bakımı için 1995 yılından beri uygulanan bakım sigortasından sadece yaşlıların yararlandığını söylemek doğru olmayacaktır. Yaşlılara ek olarak toplumun çoğunluğunun bakım sigortasından yararlanma hakkı vardır (Pflegeversicherungsgesetz, 2013). Ancak yine de bakım sigortasından yararlanacak kişilerin belirli kanunlar çerçevesinde vurgulandığını belirtmek gerekir. Bugün hastalık sigortasından yararlanan herkesin bakım sigortasından da yararlandığı görülürken, Alman toplumunun % 90’lık bir kısmının bakım sigortası kapsamında olduğu görülmektedir. (Bundesministerium für Arbeit und Soziales, 2016: 654). Genel hatlarıyla bakıldığında isteğe bağlı ya da zorunlu olup olmadığının yanı sıra hastalık riskine karşı güvence altına alınıp alınmadığına dikkat edilmeksizin bireylerin bakım sigortası kapsamına alındığı görülür. Buradan hareketle bakım sigortasının zorunlu bir sigorta dalı olarak toplumun her kesimine yöneltildiği söylenebilir (Hekimler, 2015: 237). Her sigortalının bakıma olan ihtiyacının farklılık gösterdiği düşünüldüğünde kişinin hastalık veya özürülük durumundan kaynaklanan ihtiyacının kendisi ya da bir başkası tarafından karşılanması önemlidir. Bundan dolayı bakıma muhtaçlık konusunda bakım sınıfları düzenlenmiştir. Bu sınıflar sırasıyla (Hekimler, 2015: 62):

Bakım Sınıfı I: Esas itibariyle bakıma muhtaç

Bakım Sınıfı II: Ağır bakıma muhtaç

Bakım Sınıfı III: Çok ağır bakıma muhtaç şeklindedir.

Bu kapsamda düşünüldüğünde Bakım Sigortası uygulamasının yaşlıların bakımına yönelik ihtiyaçlarını karşılamasının yanı sıra yaşlı bireyler için kurumsal ya da ev ortamında bakımlarını sağlama konusunda güvence oluşturduğu söylenebilir.

3.2.1.2. Sosyal Hizmetler

Yaşlıların evde bakımının sağlanmasının öncelikli olduğu ülkede evde bakım mümkün değilse bakıma muhtaç olan yaşlının destekli yaşam evleri ya da daha ileri dönemdeki yaşlılara direkt olarak bakım evlerine verilmesi söz konusudur. Bu kapsamda yaşlıların bakımına ilişkin alternatifleri üç başlık olarak incelemek mümkündür. Birincisi klasik olan yatılı bakım kuruluşu; ikincisi evde bakım hizmeti; üçüncüsü ise ev ortamının sağlanarak bakım hizmetinin sağlanmasıdır. Ev ortamı sağlanarak bakım hizmetinin yapıldığı yerler yaşam evleri, üç kuşak evleri, özel mahalleler, yaşlı rezidansları ve köyleri ile hospizlerdir (Çağlar, 2015: 114-115).

3.2.1.2.1. Yatılı Bakım Merkezlerinde Verilen Bakım Hizmetleri

Yaşlılarevi (Altenwohnheim), bakımevi (Pflegeheim) ve huzurevi (Altenheim) şeklinde bulunan yatılı bakım merkezlerinde yaşlılara yönelik bakım hizmetleri verilmektedir. Yaşlıların aynı apartman içerisinde bulunarak her dairesinde kendine özel bir banyo ve mutfak bulunduğu yaşlı evleri, sürekli olarak bakıma muhtaç yaşlıların bulunduğu ve genellikle ileri yaşta yaşlıların bulunduğu bakım evleri, son olarak da günlük ev hayatındaki sorumluluklarını yerine getiremeyen yaşlıların tercih ettiği huzurevleri Almanya’da yatılı bakım merkezleri olarak hizmet vermektedir. Huzurevlerinde yaşayan yaşlıların kişisel yaşam sahaları yaşlı evlerinde yaşayanlara göre daha azdır (Çağlar, 2015: 115).

Bakımevleri, rutin ihtiyaçlarını karşılayamayan ve oturduğu evin bakımını yapamayan yaşlılar için tasarlanmıştır. Yurtlarda bir veya iki yataklı odalar haricinde jimnastik salonları, toplantı odaları, bakım banyoları gibi alanlar da yer almaktadır. Belediyeler ve sosyal kurumlar tarafından yapılan muayeneler sonucunda bakıma muhtaçlığın belirlenmesiyle kabul olunan bu yurtlarda 24 saat boyunca uzman bakıcılar bulunur. Aylık 2.000 Euro civarı olan ücretler kişinin kendi katkısının yetmemesi durumunda bakım sigortası ve sosyal daireler tarafından karşılanmaktadır. Yaşlıların bakımevlerine gönderilmesi aile bireyleri için ilk durumda zor gibi görünse de yaşlı bireyin orada uzman kişiler tarafından bakıldığı ve aynı yaştaki kişilerle sosyal bir ortamda olacağı düşünüldüğünde yararlı ve gerekli olduğu görülmektedir (Yaşlılar Rehberi, https://www.braunschweig.de/.../Tuerkischer_Seniorenwegweiser_2007_neu.pdf).

3.2.1.2.2. Ev Ortamı Sağlanarak Verilen Bakım Hizmetleri

Almanya’da yaşlı bireylere ev ortamı sağlanarak yapılan bakım hizmetlerinde yaşlı bireyin evindeymiş gibi yaşaması kendine özel bir yaşam alanı oluşturulması önemlidir. Bu kapsamdaki uygulamalardan biri yaşam evleridir. Özel kuruluşlar tarafınca açılan, bütün ihtiyaçları karşılamaya yönelik olan genellikle 5-7 arası yaşlının aynı ev ortamında bakıcı gözetiminde olduğu alanlardır. Bunun yanı sıra yaşlı rezidansları ise yaşlı bireyin genellikle eşiyile kaldığı aynı bina içerisinde

diğer yaşlılarla beraber yaşadığı gün içerisinde hemşire, temizlikçi gibi çalışanların gelerek yaşlıların ihtiyaçlarını karşıladığı ve gereken tutarın yaşlının sigortasından alındığı uygulamadır (Doğan, 2014: 37-38).

Farklı nesilleri bir araya getirmeyi amaçlayan üç kuşak evleri diğer bir modeldir. Birinci derecede aile üyeleri haricindeki bireylerle bir ortamda yaşama üzerine kurulu olan model, Almanya'da 1996 yılındaki Dördüncü Yaşlılık Raporu'nda önemsenen nesiller arası dayanışma fikri için geliştirilmiştir. Genel kapsamda bakıldığında aile yapısının değişmesiyle oluşan yeni aile modeli ile geçmişteki aile modelini birbirine uyumsallaştırmayı amaç edinen bu modelin günümüz şartları ve Alman toplumu düşünüldüğünde amacına ulaştığını söylemek zordur. Çünkü gençler açısından tercih edilmeyen bu modelde genç kesimin ve yaşlıların birbirlerine anlayış göstererek aynı evde yaşaması beklenirken, günümüz şartlarında bireyselliğin öne çıkarak aile bağlarının zayıfladığı ve insanların birbirinden uzaklaştığı gerçeği yatmaktadır (Schulz vd., 2012: 94).

Almanya'da yaşlılara ev ortamı oluşturularak sunulan diğer bir bakım modeli hospizlerdir. Hospizler, hayatın zor aşamalarını yaşayan insanların özenli ve saygılı bir şekilde hayatlarını yaşamaları ve ölümden korkmamaları için teşvik edilmelerini kapsamaktadır. Hastane bakımı, hemşireler, hasta bakıcıları, sosyal eğitimciler, terapi hizmetleri hastaların ve hasta yakınlarının yararına olacak şekilde düzenlenen hospizler ötenaziye engelleyerek ölümün yaşlı bireyler ve diğer hastalar için normal bir süreç olduğunu yapay olarak hayatın sonlanmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Hospizlerde amaç hastanın son anına kadar acı çekmeden, sızısız bir şekilde ailesi ve bakıcıları tarafından bakımının yapılmasıdır. İnsan olmanın değeri her zaman önemli olarak görülen bu modelde hastaların dini inançlarına saygı gösterilmekte kimseye mensubu olmadığı bir dinin gerekleri zorla yaptırılmamaktadır. Tedavi gören bireylerin ölüm anında ailesiyle vedalaşması sağlanarak hastanın yalnız ölmemesine özen gösterilmektedir. (<http://www.hospizgruppe-salem.de/hospizarbeit-1.html>).

Avrupa ülkelerinde fazlaca uygulanan Yaşlı Köyleri Almanya'da çok tercih edilen bir uygulama olmamıştır. Bunun temel sebebi ailelerin uygulamaya karşı istekli olmamasıdır. Yaşlı bakım hizmetleri konusunda oldukça aktif olan ülkede son zamanlarda ailelerin yaşlı bakımını sadece kurumlara bırakmaktansa hem ailenin hem de devletin etkin olduğu karışık bir bakım modelini istemektedir. Bu kapsamda bakım politikalarında devlet ve ailenin bir arada olduğu bir modele ağırlık verilmesi söz konusudur (Çeşitli Ülkelerde Uygulanmakta Olan... (2014), <http://yaslihasta.com>).

3.2.1.2.3. Evde Bakım Hizmeti

Genel çerçevede bakıldığında teknolojik araç ve gereçlerin yanı sıra uzman kişilerin yardımıyla hem bakım yurtlarında hem evlerde ihtiyaç duyulan kişilere bakım sağlanarak aile bireyleri üzerindeki yükü hafifletmek bakım hizmetlerinin ana amaçlarındandır. Bakım hizmetlerinin maliyetini düşürmesi ve kişiye özel bir bakım sunulmasını olanaklı kılan evde bakım hizmetleri çok tercih edilen bakım modellerindedir. Bu açıdan kanun koyucuların kurumsal bakım yerine evde bakım hizmetlerine daha fazla önem verdiği görülmektedir (Seyyar, 1998: 50).

3.2.2. İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları

Dünyada hızla yaşlanan nüfusa sahip olan ülkelerin başında gelen Almanya 1950'li yıllardan bu yana yaşlı nüfusta hayli artışlar yaşamıştır. Yapılan nüfus projeksiyonları Almanya'nın gelecek yıllarda daha da yaşlanacağını öngörmektedir. Yaşlanma sorununun sadece bireyler üzerinde değil devlet ve ekonomi üzerinde de birçok olumsuz etkisi vardır. Yaşlanan nüfusun işgücü piyasasından çekilerek emekli olması Alman hükümetinin ödediği emekli aylığı sayısını artırmış ve bu durum ekonomi üzerinde olumsuzluklar yaratmıştır. Ayrıca Bebek Patlaması dönemindeki kesimin gelecek yıllarda emekli olacak olması sosyal güvenlik sistemi içerisinde çalışan nüfusun azalarak bağımlılıklarının artmasına neden olmuş ve bu bireyler için yapılan kamu harcamalarını artırmıştır. Bu açıdan Almanya'da yaşlı bireylerin işgücü piyasasında yer alması oldukça önem arz etmektedir (Duman, 2014: 56).

Almanya işsizlik oranı (özellikle de genç işsizlik oranının) düşük olmasıyla bilinen bir ülkedir. Bu başarısının en büyük nedeni çalışma hayatından işgücü piyasasına girişi kolaylaştırarak bireylerin tecrübe edinmesini sağlayan çıraklık sistemidir. Ayrıca işgücü piyasalarını düzenlemek amacıyla çıkarılan Hartz Yasaları da bu başarıya büyük rol oynamaktadır (Winkelman, 1996: 659). Almanya'da yaşlılarında dahil olduğu belirli grupların istihdamını artırmaya yönelik tedbirler vardır. Bunlar aktif emek piyasası önlemleri, yaşlılık yarı zamanlı istihdam yasası, politika dengesi, tutarlık ve tamamlayıcılığının sağlanması gibi önlemlerdir.

3.2.2.1. Aktif Emek Piyasası Önlemleri

Birçok Avrupa ülkesinde uygulanan Aktif işgücü piyasası politikaları sınıf eğitimi, işbaşı eğitim, iş deneyimi gibi uygulamaları kapsamaktadır. Genel eğitim ve mesleğe yönelik dil ve teknik bilginin geliştirilmesini sağlayan aktif işgücü piyasası politikalarının klasik önlemini oluşturan bu programlar aracılığıyla katılımcıların üretkenliğini ve istihdam edilebilirliğini artırmak amaçlanmaktadır. Aktif emek piyasası önlemleri içinde eğitim en önemli faktör olarak yer almaktadır. Almanya'da 1998 sonrasında III. Sosyal Hukuk Kitabı (SGB-Book of Social Law III)

ile düzenleme gerçekleştirilmiştir (Kluve, 2010: 905). Aktif emek piyasası önlemleri kapsamında finansal içerikli teşvikler ve doğrudan iş yaratma programları belirli grupların istihdamını artırmaya yöneliktir.

3.2.2.1.1. Finansal İçerikli Teşvikler

İşsizlik yardımlarını azaltarak bireylerin çalışmasını teşvik eden bu uygulama aktif istihdam politikaları kapsamında uygulanmaktadır. Emek piyasalarında talep yaratmak amacıyla işverenleri, emek arzındaki artışlar için de işçileri hedeflemektedir. İki yönlü olan bu uygulamada işçi ve işverenlere yönelik kapsam şöyledir (Gençler, 2011: 9-10):

- a. İşveren Yönlü Teşvikler:** İşverenin belirli gruptaki işçileri işe alması koşuluyla işverene 6 ay ile 24 ay arasında ücret yardımında bulunmaktadır. Genel anlamda işgücü piyasasında iş bulmakta zorlanan ya da belirli sebeplerden dolayı ayrımcılığa maruz kalan grupları kapsamaktadır. Bu gruplar işe yerleştirilmesi zor olanlar, 55 yaş ve üstü bireyler, emek piyasasına yeniden giriş yapanlar, işsizler ve işe alıştırma döneminde olanlardır. Örneğin; yaşlı bireylerin işgücü piyasasına girişte karşılaştıkları zorlukların önüne geçebilmek amacıyla işverene belirli oranda yaşlı işçi istihdam etmesi koşuluyla teşvik verilmesi durumunda yaşlı bireylerin istihdamında artış sağlanması bu teşviklerden biri olarak uygulanmaktadır.
- b. İşçi Yönlü Teşvikler:** Bu teşvik sisteminde ise sosyal güvenlik katkısı düşük işçilere gelir yardımı yapılmaktadır. Gelir eşiği yıllar içinde farklılaşmaktadır. Gelirleri 400-800 Euro arasında olanlara yardımı içeren bu uygulamada bireylerin yoksullukla mücadelesinde yardımcı olma amacı bulunmaktadır.

3.2.2.1.2. Doğrudan İş Yaratma Programları

Almanya'da aktif istihdam politikalarından biri olan doğrudan iş yaratma programları, işgücü piyasası dışında kalan ve uzun zamandır işsiz olan bireyleri dikkate almaktadır. Bu uygulamayla işçinin işle bütünleşmesi amaçlanmakta ve işçinin örgüte olan bağlılığının artması amacıyla politikalar üretilmektedir. Bu programdan 1997-2004 yılları arasında 1,7 milyon kişinin yararlandığı bilinmektedir. Bu program sayesinde uzun süreli işsiz kalan yaşlı bireyler için de yeni işler yaratılması mümkün hale gelmektedir (Gençler, 2011: 10).

3.2.2.2. Yaşlılık Yarı Zamanlı İstihdam Yasası

Uygulanan bu istihdam yasası son 5 yıl boyunca işsizlik sigortası alan 55 yaş ve üstü kişiler ile henüz aylığa tabi olmadan yaşlılık aylığına hak kazanamayan kişileri içermektedir. Çalışan ve

işveren işin dağılımı ve sözleşme süresiyle ilgili bir anlaşma imzalamakta, çalışma süresi anlaşma boyunca % 50 oranında azalmaktadır. Bu süre içinde yapılan iş dağılımı engellemeye tabi olana kadar tamamen esnek kalmaktadır. Bu anlaşma gereğince çalışan anlaşmanın ilk yarısı boyunca tam zamanlı çalışmakta daha sonra çalışma süreleri konusunda bir engellemeye tabi olmaktadır. Söz konusu bu engelleme uzun süreli çalışma saatlerine ilişkin bir engellemedir. Şu anda anlaşmaların büyük çoğunluğu bu oranı içeren engellemede, 3 yıldan fazla süreli olan engellemeler toplu sözleşme gerektirmektedir. Yaşlıların yarı zamanlı çalışma için genel bir yetki olmamasına karşın işverenlerin bu tür sözleşmeleri işgücünün bir kısmına sunmaları zorunlu olarak görülmektedir (OECD, 2005: 92).

Bu sözleşmede çalışanın sözleşmenin bitiminde emekliliğe geçmesi mümkün değildir. Yaşlılık yarı zamanlı çalışma döneminde, çalışan yarı zamanlı ücret veya maaşa % 20 oranında bir ek ödeme yapma hakkına sahiptir ve vergiden muaftır. İşveren, çalışanın önceki gelirin % 90'ına dayanarak emeklilik sigortası primlerini ödemek zorundadır. Sözlü anlaşmalarda otomotiv, sanayi gibi büyük sektörlerde daha yararlı düzenlemeler içerdiği için çalışanın en fazla 6 yıllık bir süre için toplam % 20 ücret artışı ve emeklilik sigortası primlerini karşılar. Yaşlılık part-time iş sözleşmesinin maksimum süresi 10 yıldır. Bu yasa Almanya'da ilk kez 1988 yılında 1984-88 yılları arasında erken emeklilikle ilgili başarısız düzenlemelerden sonra çıkarılmıştır. Bu çalışma yasası hali hazırdaki yönetmeliğin bazı unsurlarını içermekle birlikte çoğunlukla toplu olarak kabul edilen işgücü piyasasını hafifletecek seçeneklerden faydalanmak için tasarlanmıştır (OECD, 2005: 92-93).

3.2.2.3. Politika Dengesi, Tutarlılık ve Tamamlayıcılığın Sağlanması

Almanya'da politika dengesi, tutarlılık ve tamamlayıcılığın sağlanması önemlidir. Bu kapsamda ülke içerisinde uygulanan politikalarda süreklilik sağlamada en zorlayıcı durum arz yanlı iş müdahalelerini önlemek ve yaşlı işçiler için daha iyi istihdam olanakları yaratmaya çalışmaktır. 1999, 2001 ve 2004 yıllarında kapsamlı emeklilik reformlarında Job-AQTIV Yasası ve İşgücü Piyasasındaki Modern Hizmetler Kanunu'nun dört bölümüyle bu denge sağlanmaya çalışılmıştır. Arz yönündeki reformların çoğu çok aşamalı olarak uygulanırken, emeklilik öncesi uygulamaların önümüzdeki 10 yılda kapsamlı bir şekilde kullanılması muhtemeldir ve böylece yaşlı çalışanların katılım oranındaki yavaşlamanın potansiyel olarak artışı sağlanacaktır. Talep tarafındaki değişimlerin etkili olabilmesi içinse daha fazla ve hızlı yöntemler bulunması gerekmektedir. Aynı zamanda işgücünü artırmak için de daha etkili tedbirler alınması şarttır. İşçilerin istihdam edilebilirliğini sağlayarak işgücü piyasalarının sürekliliğini sağlamak için de girişimler yapılmalıdır. Özellikle her yaşta işçilerin eğitimde katılımını teşvik ederek daha iyi çalışma koşulları ve sağlıklı çalışanlara daha fazla yatırım yaparak, yaşlı çalışanların yeteneğini geliştirerek ilerleyen yaşlara kadar çalışanların istihdam edilebilirliklerini sağlamak için girişimler yapılmalıdır. Yaşlı çalışanların istihdamını artırıcı çeşitli işgücü piyasalarının birleşik eylemleri, toplu pazarlık ve eğitim öğretim teşvik eden politikalar gibi politikalara önem verilmelidir. Yaşlı insanların

işgücü piyasasına katılmak için kreş, çocuk bakım evi ya da huzurevleri gibi sosyal konut benzeri yapıların artırılmasına yönelik uygulamalar gerekmektedir (OECD, 2005: 157-158).

Almanya’da yaşlı işgücüne yönelik uygulanan ve uygulanması düşünülen politikalara bakıldığında yaşlı işçilerin istihdamında artış sağlanması beklenmektedir. Bu bağlamda Almanya Federal İstatistik Ofisi’nin yaptığı araştırmada son yıllarda yaşlı nüfusun istihdamında artış görülmüştür. 2005 yılında 60-64 yaş grubunda çalışanların oranı yaklaşık % 28 iken, bu oranın 2013 yılında % 50’ye ulaştığı görülmektedir. Aynı zamanda 65-69 yaş grubunda çalışmaya devam eden kişilerin oranı ise 2005 yılında % 6 iken bu oranın 2013 yılına gelindiğinde % 13’e yükseldiği dikkat çekmektedir. Cinsiyet bazlı bakıldığında istihdamda farklılıklar görülmektedir. 2013 yılında 60-64 yaş grubunda çalışan erkeklerin oranı % 57 iken, aynı yaş grubunda iş hayatında olan kadınların oranı ise % 43 olarak belirlenmiştir. Söz konusu dönemde, 65-69 yaş grubunda ise istihdam edilen erkeklerin oranı % 16, kadınların ise % 9 olmuştur. 206.000 kişi, 63 yaşında emeklilikten faydalanmak için başvurmuştur. Öte yandan, Almanya’da 63 yaşında gönüllü emeklilik uygulamasının ardından, çalışma hayatının 70 yaşına kadar uzaması hala kamuoyunda tartışılmaya devam etmektedir (Hürriyet Gazetesi, 2015).

3.3. Hollanda’da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları

Hollanda’da 1980 yılında yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı % 11,51 iken, 2000 yılında % 13,58’e yükselmiş 2013 yılına ulaşıncaya kadar da % 17,09’luk bir orana yükselmiştir (OECD, 2017). 2011 yılında nüfusunun % 16’lık kısmının 65 yaş üzeri olduğu (OECD 2010 ortalaması % 15) Hollanda’da nüfusun % 4’ü ise 80 yaşını aşmıştır. 2050’ye gelindiğinde, nüfusun % 26,9’unun 65 yaşın üstünde olacağı ve nüfusun % 11,3’ünün 80 yaşın üzerinde olacağı öngörülmektedir. Dolayısıyla diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Hollanda’da da yaşlı nüfusa yönelik sosyal politika uygulamaları zorunlu bir hal almaktadır (OECD Historical Population Data and Projections Database, 2013).

3.3.1. Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya Yönelik Politika Uygulamaları

Dünya genelindeki ülkelerle karşılaştırıldığında şuan tam anlamıyla yaşlanma sorunu olmasa da Hollanda nüfusunun yavaş yavaş yaşlandığı görülmektedir. Bu bağlamda gelecek yıllarda yaşlı ülkeler arasında görülebileceği söylenebilir. Artmaya başlayan yaşlı nüfusla beraber Hollanda’da bu nüfusa yönelik sosyal güvenceler ve bakım hizmetleri verilmesi söz konusudur.

3.3.1.1. Sosyal Sigortalar

Hollanda'da yaşlıların sağlık ve bakım ihtiyaçlarını içeren sosyal sigorta sistemi üç farklı boyutta gelişmiştir (Avrupa'da Yaşlı Bakımı, 2010: 10):

1. Akut Tıbbi Bakım (Hastalık): Tıbbi bakım hizmetleri, 1966 yılında yürürlüğe girmiş olan Sağlık Sigortası Kanunu tarafından yönetilmektedir. Sosyal sigorta kapsamı içinde yer alan tüm kişiler, bu kanun sigortası içinde yer almaktadır. Bu da ortalama olarak nüfusun % 64'üne tekabül etmektedir. Geri kalan % 5'i, devlet memurlarının sağlık sigorta düzenlemesi içinde, % 31'i de, özel sigorta şirketlerinde yer almaktadır.
2. Bakımı Destekleyen Unsurlar: Özel sağlık sigortası düzenlemeleri tarafından yerine getirilebilen sosyal bakım hizmetleridir.
3. İstisna Tıbbi Harcamalar: Uzun dönemli sosyal bakım veya yüksek maliyetli tıbbi tedavi ve bakım hizmetlerini içermektedir. Bu tür bakım hizmetleri, 1 Ocak 1968 yılında yürürlüğe konulmuş olan "İstisna Tıbbi Harcamalar Kanunu (Exceptional Medical Expenses Act)" tarafından karşılanmaktadır. Kanun, uzun dönemli sosyal bakımı veya çeşitli şekillerdeki yüksek maliyetli tıbbi bakımı da içine alan hizmetleri kapsamaktadır. 1980 yılında huzurevlerini ve bakım yurtlarını, 1989'da da eve dönük sosyal bakım hizmetlerini uygulama kapsamına almak sûretiyle bakıma muhtaçlık riskine karşı kapsamlı bir sosyal güvenlik modelini oluşturmuştur.

3.3.1.2. Uzun Süreli Bakım Hizmetleri

Hollanda yaşlıların ve yaşlılara bakanların refahı konusuna özel önem vermektedir. Bu kapsamda uzun süreli bakım hizmetleri konusunda oldukça başarılı olduğu görülmektedir. Kamu harcamalarındaki büyüme Uzun Süreli Bakım Hizmetleri'nde 2000-2010 döneminde reel olarak % 10'un üzerinde olmuştur. Projeksiyonlar, 2050 yılına kadar büyümenin en az iki katına çıkabileceğini söylemektedir. Hollanda'da 65 yaş ve üstündeki nüfusun yaklaşık % 13'ü, evde bakım hizmetinden faydalanmaktadır bu oran OECD ülkelerinde ortalama olarak % 4,9 olarak gerçekleşmektedir. Ülke GSYİH'nın % 3,7'sini uzun süreli bakım hizmetlerine harcamaktadır ve bu oranla OECD ülkeleri içerisinde uzun süreli bakım hizmetlerine en yüksek harcama yapan ülkedir (OECD, 2013). Uzun süreli bakım sisteminin gereken sorumlulukları yasaları koyan merkezi hükümetindir. Hükümetin politikaların sağlama aşamasındaki hedefleri kaliteli, ulaşılabilir ve pahalı olmamasını sağlamaktır (Mot, 2010: 22).

Şuan diğer ülkelerle karşılaştırıldığında genç bir ülke olan Hollanda'nın gelecekte yaşlılığa hazırlandığı düşünüldüğünde uzun süreli bakım hizmetleri yaşlılar için; egzersizlerin dahil olduğu sağlıklı yaşam biçimi, 65 yaşına kadar çalışmanın daha çekici hale getirilmesi, emeklilere toplumda aktif olmak için daha fazla fırsat sunulması, kurumsal ve konut tesislerinde yatak sayısını azaltmak,

evde daha fazla bakım sağlamak, adımsız ev sayısını büyük ölçüde genişletmek, ulaşılabilir kamu binaları ve toplu taşıma araçları aracılığı ile kamu binaları ve komut bölgelerini yaşlanma karşıtı hale getirmek, yeterli ve kaliteli tıbbi bakımın sağlanması şeklindeki politikaları içermektedir. Sağlık sigortası kapsamındaki reformlar ile tıbbi bakımın uygun şekilde yapılmasını sağlamak amaçlanmaktadır (AARP, 2006: 19-20). 2007 yılında Sosyal Destek Kanunu ile uzun dönemli bakım konusunda ilk reform yapılmıştır. Temel amaç vatandaşlara daha fazla toplumsal sorumluluk yükleyerek evde bakım hizmetlerinin ve ev temizliğinin yerel yönetimlere devredilmesi konusunda bir başlangıç sağlamaktır. Bu aşamada bütçede ayrılan miktar üzerindeki harcamalarda kesintiler görülmüş, özellikle 2008 yılı ekonomik kriziyle birlikte başka reformların önü açılmıştır (Batenburg vd., 2015: 247). Reform, birbiriyle ilişkili dört sütundan oluşmaktadır. Bunlar; normatif bir yeniden yönlendirme, kurum bakımından evde bakım sistemine geçiş, evde bakımda ademi merkezîyetçi yönetim ve harcamaların azaltılmasına ilişkin politikalar (Maarse ve Jurissen, 2016: 242).

Uzun süreli bakım hizmetine ek olarak ev halkı tarafından basit bir şekilde sağlanan evde informel bakım ve yine ev ortamı içerisinde fakat gerekli eğitimi almış kişilerce sağlanan bakım ve kurumda formel bakım Hollanda’da yaşlı bakımı konusunda başvurulan yollardır (Selek Öz, t.y.: 2).

Orta ve Güney Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında evde profesyonel olmayan bakıcılarla sağlanan bakım modeli daha az yaygındır. Bunun temel sebebi kültürel anlayışın annelerin çocukların, devletin ise yaşlı bakımı konusunda gereken sorumluluğu üstlenmesidir. Ancak bahsedilen bakım modeli ülke içerisinde az da olsa yaygındır ve gerekli olan ücret bakıcılara zamanında ödenmektedir. Hollanda’ya genel anlamıyla bakıldığında bakım konusunda ağırlıklı olan modelin kurumlar aracılığıyla sağlanan formel bakım olduğu görülmektedir (Mot, 2010: 11).

Ortalama yaşam süresinin gün geçtikçe yükseldiği Hollanda’da yaşlı bireylere yönelik en bilinen bakım modelinin uzun dönemli bakım olduğunu ve finansmanının İstisnai Tıbbi Harcamalar Kanunu ve Sosyal Destek Kanunu aracılığıyla sağlandığını ifade etmek mümkündür. Yapılan reformlarla uzun dönemli bakım konusundaki harcamaları kısma yoluna gidildiğini, yaşlı bireylerin çok zor durumda kalmadıkça kurum bakımından ziyade evde bakımı tercih etmeleri yönünde uygulamaların yapıldığının söylenmesi mümkündür.

3.3.2. İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları

Gittikçe yaşlanan bir ülke olan Hollanda’da yaşlıların işgücüne katılımı yıllar içerisinde değişim göstermektedir. 55-64 yaş arası kişilerin işgücüne katılımı 2007 yılından 2015’e kadar % 50,8’den % 67,1’e çıkarak 16,3 puanlık bir artış göstermiştir. 2007 yılında 65 ve daha üzeri

yaşlardaki bireylerin işgücüne katılım oranı % 4,9, 2010 yılında % 5,9, 2015 yılında ise % 7,3 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında 65 yaş ve üzeri bireylerin cinsiyete göre işgücüne katılım oranına bakıldığında kadınlarda % 3,8, erkeklerde ise % 11,4 olduğu görülmektedir. 55-64 yaş arası yaşlıların işsizlik oranları 2007'de % 4 iken 2015'de % 8,1'e yükselmiştir. Yine 65 yaş ve üzeri kişilerin işsizlik oranları toplamda % 4,8 iken, kadınlarda % 3,5, erkeklerde % 5,3 olarak gerçekleşmiştir (OECD, 2016a). Verilen istatistiklere bakıldığında Hollanda'da özellikle 65 yaş ve üzeri nüfusun işgücüne katılımının düşük olduğu ve bu yaş aralığındaki kadınların işgücüne katılımının erkeklere oranla daha az olduğu dikkat çekmektedir. Aynı zamanda yaşlılara işsizlik oranları açısından bakıldığında erkeklerde işsizliğin kadınlara oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bağlamda yaşlı nüfusun giderek arttığı ülkede yaşlıların işgücüne katılımının düşük seviyelerde olduğu, bu nüfusun istihdamını artırmak sosyal politikalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

3.3.2.1. Hükümet Politikaları

Hollanda hükümeti yaşlı ve uzun süreli işsizler gibi dezavantajlı grupları işe alan işverenin maliyetini azaltmak amacıyla bazı politika önlemleri uygulamaktadır. Bunlar (OECD, 2014: 88):

- **Mobility Bonusu:** İşverenin 50 yaş üstü bir çalışanı işe alması şartıyla işverenin katkısında yılda 7000 Avro'luk bir azalmaya dayanmaktadır. Eğer çalışan haftada 36 saatten daha az bir süre çalışırsa bu desteğin azaltılması söz konusudur.
- **İş Bonusu:** Bu uygulamada ise işverenin 61 yaşından fazla olan bir çalışanı işe alması durumunda ödediği katkı payı en fazla 3 yıl boyunca yılda 1.750 Avro azaltılmaktadır. Yine çalışan 36 saatten az çalışıyorsa bu katkı payı düşürülmüştür ancak var olan bu uygulama Ocak 2013 itibarıyla yürürlükten kaldırılmıştır.
- **Risksiz Politika:** 55 yaşını aşmış ve bir süre işsiz kalmış olan bireyin uzun süreli bir hastalık geçirmesi durumunda PES tarafından hastalık parasının ödenmesini içerir. Birey bu desteği en az bir yıl boyunca alırken, eğer yeni girdiği işin ilk 5 yılında hastalanırsa PES tarafından gerekli masrafları ödenmektedir.
- **Katkı Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması:** Normal koşullarda katkı payı çalışanların risk profiline bağlı olarak ödenirken, bu önlem çalışan genç ve yaşlı bireyler için farklılıkları ortadan kaldırmaktadır.
- **Genişletilmiş Deneme Süreleri:** Normal çalışanlar için işe alım aşamasında deneme süreleri 3 ay olarak belirlenirken, 55 yaşın üstündeki bireyler için 6 ay olarak uzatılabilir.
- **Deneme Yerleşimi:** İşverenin ilk aylarda işçiye ücret ödemeyerek işçi ve işverenin koşullar hakkında bilgi sahibi olmasını öngören deneme süresi en fazla 3 aydır. Ancak bu önlem işsizlik veya hasta olan her birey için geçerli değildir.

3.3.2.2. Sürdürülebilir İstihdam Edilebilirlik Girişimi

Hollanda'da belirli grupları istihdamda daha uzun süre tutmak amaçlı uygulanan politikalarından biri de Sürdürülebilir İstihdam Edilebilirlik Girişimidir. İstihdam ve Sosyal İşler Bakanlığı tarafından uygulanmaktadır. 2012 yılının Nisan ayında başlatılan bu projede, işçi ve işverenle direkt iletişim kurarak istihdamı teşvik amaç edinilmiştir. Girişimin başlıca gayesi; işsizliği ve hastalığı engellemek, bütün işçilerin verimliliğini korumak ve geliştirmek, sağlık, eğitim ve mobilite konusunda ağ oluşturma faaliyetleri geliştirmek, ilk etapta problemlili firmalardan ziyade değişime açık ve yenilikçi firmalar tarafından gönüllü katılımı teşvik etmek, sonrasında değişen standartlar ve yaklaşımlar için en iyi uygulamaların yaygınlaştırılmasıyla başka firmaların katılımını artırmaktır. Firmalarda başarı için beş faktör vardır. Bu faktörler personelin katılımı, işin organizasyonu, işyerinde sağlığa dikkat, beceri geliştirme ve yorucu işlerin engellenmesidir (Sonnet vd., 2014: 336).

3.4. Finlandiya'da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları

Bugün yaşanan ülkeler arasında sayılabilecek Finlandiya'da doğum ve ölüm oranlarının azalarak ortalama yaşam süresinin gittikçe arttığı görülmektedir. Ülke genelinde süregelen bu demografik süreç yaşanmayı daha da hızlandırmaktadır. İstatistik Finlandiya tarafından yapılan son nüfus tahminlerine göre, 2030 yılında Finlandiya'da 15 yaş altı 882.000 kişi olacağı ve bu yaştaki birey sayısının en son 1894 yılında bu denli düşük seyrettiği belirtilmiştir. 1980'li yılların başında 5 Fin'den biri 15 yaşın altında iken yapılan nüfus tahminlerinde 2060 yılına kadar toplam nüfus içerisinde 15 yaşın altındaki kişilerin oranı % 14 seviyelerine kadar gerileyecektir. Genç nüfus yapısındaki azalışın temel nedeni doğum oranlarındaki yetersizliktir (Statistics Finland, 2015: 1). Doğum oranlarındaki yetersizlik ve gelişen teknolojilerle beraber ortalama yaşam süresinde de artış görülmektedir. Bu bağlamda bugün 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının % 19,9 iken 2030'a kadar % 26 seviyesine çıkması beklenmektedir. Çalışma çağındaki yüz kişide kişi başına düşen çocuk ve emekli oranını gösteren demografik bağımlılık oranının gelecek dönemde artması beklenmektedir (Statistics Finland, 2015: 2). Artan yaşlı nüfusun huzurunu ve refahını sağlamak amacıyla ülke içerisinde yaşlılar için kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri sağlamayı sunmaya ve işgücü piyasasında yer almalarını sağlamaya yönelik sosyal politikalar mevcuttur.

3.4.1. Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya Yönelik Politika Uygulamaları

İskandinav refah devleti modelini benimseyen Finlandiya'da evrensel bir gelir garantisi vardır ve engelliler, yaşlılar, çocuklar için gelişmiş hizmetler sunulmaktadır. Yaygın ve cömert güvenlik ağı bahsedilen gelir garantisi kapsamında sağlanarak, bireyler açısından yoksulluk

karşısında silah olarak değerlendirilmektedir. Uzun süreli işsizliği azaltabilmek amacıyla aktif istihdam politikaları uygulanması ve bakım hizmetlerinin aileler açısından çift yönlü avantajlar sağlaması söz konusudur. Verilen bakım hizmetleri bakımı üstlenen kadınların yükünün hafifleyerek istihdama katılması, kadınların kariyer fırsatı yakalaması ve aynı zamanda çocuk sahibi olabilmesine yardımcı olmaktadır (Şenkal ve Sarıipek, 2007: 160).

3.4.1.1. Destek ve Hizmet Sunulan Konutlar

Finlandiya’da bağımsız yaşamasına rağmen desteğe ihtiyacı olanlar için desteklenen evler (tukiasuminen) ve hizmet evleri (palveluasuminen) mevcuttur. Bu hizmetler yaşlı, engelli, gelişim bozukluğu olanlar ve uyuşturucu istismarından kurtulanlar içindir belediyeler, girişimciler ile kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır. Destek konutlarında yaşamını sürdüren kişi günlük görevleriyle kendisi uğraşmaktadır. Destek miktarı kişiden kişiye göre değişmektedir. İhtiyaçlar, her gün ve her hafta arasında konut ziyaretlerine göre değişkenlik göstermektedir. Amaç destek alan kişinin tek başına yaşayabilmesini sağlamaktır. Destek olarak yaşanan konut, sakinin mülk konutu, kiralık konut veya başka türde bir ikametgah olabilir. Hizmet konutları ise yardıma sürekli gereksinim duyan fakat kurumsal bakıma ihtiyaç duymayan kişiler için oluşturulmaktadır. Hizmet destekli yaşam normal konutlarda, hizmet evlerinde, hizmet sitelerinde veya başka bir şekilde düzenlenebilmektedir. Kişi konut masraflarını kendisi karşılamaktadır. Aynı zamanda hizmet evde yardım, gıda, kişisel temizlik, sağlık ile güvenlik hizmetlerini de içermektedir. Hizmet destekli yaşam giderleri hizmeti verene göre değişkenlik göstermektedir. Hizmet destekli yaşam belediyeler ve özel şirketler tarafından sunulmaktadır (<https://www.infopankki.fi/en/living-in-finland/family/elderly>).

3.4.1.2. Evde Bir Aile Üyesine Bakmak

Yaşlanan Finlandiya’da hayatını evinde sürdürmek isteyen yaşlılara ve o yaşlıyı bakan kişilere yönelik uygulamalar da vardır. Eğer ev ortamında aile bireylerinden birine sürekli bir bakım verilmesi gerekli ve kişileri bağlayıcı bir durumda ise evde verilen informal bakım için belirli bir ödenek almak mümkündür. Ödeneğin miktarı ve alınma kriterleri belediyeden belediyeye farklılık gösterebilirken, belediyede ikamete sahip olmak gereklidir. Ödeneği almak için belediyelerde bulunan Sosyal Yardımlaşma Büroları’na başvurarak gerekli işlemler başlatılmalıdır. Yardıma hak kazanabilmenin şartlarından biri belediye ile resmi olmayan bakım sözleşmesi yapılmasıdır. Ücretlendirmeye ek olarak, belediyeler kayıt dışı bakıma destek sağlamak için çeşitli hizmetler düzenleyebilirler. Belediyeler ayrıca yaşlılar için gündüz aktiviteleri de düzenlemektedir. Gündüz aktiviteleri arasında ulaşım, yemek, egzersiz gibi örnekler yer almaktadır.

Ülke içerisinde yaşlı bakımı konusunda fazla tercih edilen bir diğer uygulama koruyucu hekimliktir. Bu kapsamda gittikçe yaşlanan ülkede işgücü yetersizliği de düşünüldüğünde 50-60

yaşındaki bireylere sağlıklı yaşlanma adı altına gerekli bilgilendirilmelerin yapılması söz konusudur. Sağlıklı bir hayat sürdürebilmek için güneş, temiz hava, gezi ve meşgul olacak hobiler edinilmesi ön plana çıkmıştır. Yasal düzenlemelerle engellilere yapılan sosyal hayat içinde olmalarına ilişkin düzenlemeler yaşlılara da yapılmıştır. Bu kapsamda sağlık turizmiyle uğraşacak olan yaşlıların % 25'i yerel gazete ve dergiler, % 20'si internet, % 17'si acenteler aracılığıyla gidecekleri ülkeleri araştırarak sağlıklı ve aktif yaşlanma yolunda olumlu gelişmeler yaşadıkları söylenebilir. Bakım uygulamaları dışında yaşlı bireyleri de içine alan sosyal politika uygulamalarından biri olarak sayabileceğimiz yaşam boyu öğrenme; doğumdan ölene kadar bireyin kendisini geliştirerek sosyal hayata ve işgücüne katılımını desteklemektedir. Finlandiya Hükümeti bilgi toplumu olma konusunda büyük adımlar atmış, bu konuda yaşam boyu öğrenmeye de özel bir önem göstermiştir (SATURK, www.saturk.gov.tr/images/pdf/ust/finlandiya.pdf).

3.4.1.3. Evde Bakım Hizmetleri

Finlandiya hükümeti evde bakım hizmetleri kapsamında yaşlılara yönelik sosyal politikalar yürütmektedir. Bu kapsamda belediyeler, günlük bakım ve evde bakım hizmeti gerektiren yaşlı bakım evini organize etmektedir. Ev servisleri, sağlık hizmetleri ve sağlık konusunda destekleri kapsayan evde bakım hizmetleri yaşlılar için uygundur. Evde bakım hizmetleri temizlik, bakım gibi günlük rutinler konusunda yardımcı olurken aynı zamanda rehabilitasyon hizmetlerini de kapsamaktadır. Bununla birlikte yaşlı bireyler için gıda, temizlik, ulaşım gibi destek hizmetleri de sağlanmaktadır. Evde bakım konusunda gereksinim duyan bireylerin belediyelerin evde bakım birimleriyle irtibata geçerek ihtiyacı olduğunu bildirmesi gerekmektedir. Belediye tarafından verilen düzenli evde bakım hizmeti ücretlidir. Bireyin kendi geliri ya da eşinin geliri tarafından etkilenirken geçici evde bakım hizmetleri herkes için aynıdır (<https://www.infopankki.fi/en/living-in-finland/family/elderly>).

3.4.2. İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları

Finlandiya ile ilgili demografik tahminlere bakıldığında 2000 yılında % 25 olan yaşlı bağımlılık oranının, 2020 yılında OECD bölgesinde en hızlı artış olan % 37 ye yükseleceği tahmin edilmektedir. Finlandiya'da 2004 yılında işgücü azalmaya başlamış ve bu durum muhtemel çıkıntının yanı sıra büyümeyi olumsuz etkileyerek sosyal güvenlik sisteminde finansal baskıyı artırmıştır. Bu demografik değişimlerin ışığı altında, yaşlı çalışanların katılımının artırılmasına yönelik politika hedefleri önemlidir. Ortalama yaşam beklentisinin artması ve doğum oranlarındaki düşüş bu konuda önemli bir anahtar faktördür. Mevcut durumlara ve projeksiyonlara bakılarak yükselen yaşlı nüfusun ekonomi üzerindeki yükünü artıran faktörün yaşlı bağımlılık oranlarındaki artış olduğunu söylemek mümkündür. Projeksiyonlar bağımlılık oranının gelecek 5 yıl içerisinde iki katına çıkacağını öngörmektedir. 2050 yılına kadar Finlandiya'nın karşı karşıya kalacağı durum

AB'nin (% 52,7) ve OECD (% 45,6) bölgesinin geri kalanıyla karşılaştırılabilir olacaktır (OECD, 2004: 31). Bu bağlamda Finlandiya hükümeti yaşlanan nüfusu tekrar işgücü piyasasına katarak ekonomi üzerindeki yükü hafifletmek için sosyal politikalar yürütmektedir. Bu sosyal politikalardan bazıları İşyeri Geliştirme Programı ve Yaşlanan İşçilerle İlgili Programdır.

3.4.2.1. İşyeri Geliştirme Programı

Finlandiya'da 1996 yılında Çalışma Bakanlığı ile ortak olarak başlatılan işyeri geliştirme programı, işyeri konusundaki bilgi ve tecrübeyi yaygınlaştıran ve işyerindeki değişiklikleri teşvik etmek amacıyla uzman desteğiyle çalışma hayatının niteliklerini geliştirmeyi sağlayan bir programdır. Bu programa devam edilmesi yönünde sosyal ortaklar 2003 yılından itibaren geniş bir görüş birliğine varmıştır. Program, ekonominin her sektörünü ve her çaptaki işletmesini kapsamaktadır. İşyerlerinde finanse edilen toplam kalkınma projesinin sayısı 500 işyeri ile 122.000 çalışana kapsamaktadır. Ayrıca programın temel hedeflerinden biri, yaşlanan işgücü açısından işyerinin işleyişinin teşvik edilerek yaşlı işgücüne kolaylık sağlanması ve çalışma motivasyonunun artırılmasıdır. Projelerin yaklaşık % 25'inde iş olanaklarının iyileştirilmesi de diğer hedeflerdendir. Birçok projede ulaşılmak istenen asıl hedef iş süreçlerini, ekip çalışmasını ve personel yönetimini iyileştirerek işletme içerisinde bütünlüğü sağlamaktır (OECD, 2004: 117-121).

3.4.2.2. Yaşlanan İşçilerle İlgili Program

45 yaşın üstündeki kişilerin işgücü piyasalarına girişini pratik öğrenim yolları, sağlık, eğitim ve çalışma arasındaki ilişkinin geliştirilmesiyle artırmayı amaçlayan FNPAW programıyla erken emeklilik de azaltılmaya çalışılmaktadır (The National Programme for Ageing Workers, 2000).

45 yaş ve üstü kişiler için istihdam olanakları ve çalışma yeteneğini geliştirmeyi amaçlayan bu program kapsamında yapılan teşvik edici uygulamalardan bazıları şunlardır (OECD, 2004: 117-121):

- Kamuya açık herkesin rahatlıkla görüp duyabileceği radyo, televizyon, billboard gibi alanlarda tüm nüfusun özellikle işverenlerin dikkatini çekmek için bilgilendirmeye yönelik kampanyalar yapılması,
- Yaşlıların eğitilmesi ve mesleki becerilerinin geliştirilmesi amacıyla eğitimler verilerek, yaşlıların bilgilendirilmesi ve istihdam edilebilir hale getirilmesi,
- İşgücünün çalışma kapasitesini geliştirerek, işyerinde sağlık ve güvenlik geliştirme, yeni rehabilitasyon yöntemleri ve yaş ayrımcılığını önlemeye yönelik müdahaleler,
- İşletmelerin genel kullanım için iyi uygulamalar üretmek ve özelleştirilmiş geliştirme planları sunmak amacıyla araştırma programlarının geliştirilmesi,

- En önemlilerinden biri olan emekliliği ertelemek için yasama meclislerinin kullanılarak yeni reformlar ortaya konulması.

2002 yılında yürürlüğe giren yasa ile yaşlı çalışanların gereksinimlerinin karşılanarak dinlenme süreleri, çalışma saatleri, yarı zamanlı çalışma ve işyerinde emniyetli çalışmanın düzenlenmesi gibi konulara dikkat çekilmiştir.

3.5. Yaşlılara Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya ve İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları

Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere yaşlı nüfusunun arttığı birçok dünya ülkesinde bu nüfusa yönelik politikalar uygulanmakta ve yaşlanmanın gelecek yıllarda kaçınılmaz bir son olduğu bilindiği için var olan politikalara yenisi eklenmektedir. Emeklilik ve sağlık reformlarının yanı sıra yaşlı bireylerin huzuruna yönelik politikalar da önem teşkil etmekte ancak tek başına yeterli olmamaktadır. Var olan yaşlı nüfusu azaltamayan ülkeler, bunun yerine doğum oranlarını yükselterek demografik sürece müdahale etmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda gelişmiş ya da gelişmekte olan bazı ülkelerde yaşlı nüfusa kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri sunmayı sağlamaya yönelik ve işgücü piyasasında yer almalarını sağlamaya yönelik sosyal politika örnekleri uygulanmaktadır.

3.5.1. Yaşlılara Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmayı Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları

Japonya, Almanya, Hollanda, Finlandiya ve Türkiye'nin yanı sıra dünya üzerindeki birçok ülkede yaşlılara kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri sunmayı sağlamaya yönelik sosyal politikalar yürütülmektedir. Bu ülkeler yaşlı nüfusun ve yaşlı bağımlılık oranlarının yoğun olduğu ABD, Kanada, Avustralya ve İngiltere'dir. Bu ülkelerde yaşlılara yönelik uygulanan başlıca sosyal politika örnekleri ABD'de uygulanan Yaşlı İnsanlar İçin Her Şeyi Kapsayan Bakım Programı, Kanada Birleştirilmiş Yaşlı Bakım Sistemi ve Bakım Hizmetlerini Entegre Etme Araştırma Programı, Avustralya'da uygulanan Emeklilik Köyü uygulaması ile İngiltere'de ki Ekstra Bakım Emeklilik Köyü'dür.

3.5.1.1. Yaşlı İnsanlar İçin Her Şeyi Kapsayan Bakım Programı (PACE, ABD)

Yaşlılara entegre bir bakım modeli olan PACE, 55 yaş ve üstü zayıflık yaşayan yaşlılara açıktır. Birincil özel tıbbi bakım, rehabilitasyon, klinikte gözetim ve bakım yönetiminin çok disiplinli bir ekip tarafından sağlandığı merkez, geriatrik bir poliklinik olarak faaliyet

göstermektedir. Kayıt olan yaşlılar haftada en az birkaç gün merkeze gitmektedir. Ayrıca evde ve diğer topluluk sağlayıcılarından bakım alabilmektedir (Kodner, 2006: 309).

3.5.1.2. Birleştirilmiş Yaşlı Bakım Sistemi (SPA, Kanada)

Amerika'daki PACE programı gibi birleştirilmiş bakım programıdır. Bu modeli tasarlayan zayıf yaşlıların birleştirilmiş hizmet programı üzerine çalışma yapan McGill Üniversitesi Montréal Araştırma Grubu'dur. Birincil sağlık hizmetlerini de kapsayarak toplum temelli bakım hizmetlerine yönelik araştırmalar yapmaktadırlar (Bergman vd.,1997). Personeli kendisinin olan ve kendine özgü bütçe ayıran her işletme sosyal bütünleşik hizmet ve halk sıhhatinin korunması amacıyla evde ve hastanede bakımdan sorumlu olmaktadır (Tanman Zıplar, t.y.: 180).

3.5.1.3. Bakım Hizmetlerini Entegre Etme Araştırma Programı (PRISMA, Kanada)

Kanada Québec Yerel Sağlık Bakanlığı, bölgesel sağlık otoriteleri, servis sağlayıcılar ve bilim insanları tarafından geliştirilen model kompleks bakıma gereksinim duyan insanlara yönelik bir modeldir. Özellikle yaşlı ve kronik hastalığı olan bireylere bağımsız kalabilme konusunda yardım etmeye çalışmaktadır. Karmaşık bakıma gereksinim duyan bireylerin kendisine olan güvenini artırmak ve sağlığını iyileştirmek gibi temel hedefleri olan PRISMA, bu amacı yerine getirebilmek için yaşlıların içinde bulunduğu durumun güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bakımı üstlenen ailelere baskıdan kaçınarak sağlık ve sosyal hizmetlerin kullanımının ayakta yapılmasını optimize etmek, kurumsallaştırmadan olabildiğince kaçınılmasını sağlamak konusunda çalışmalar yapmaktadır. Model, süreçlerin ve sonuçların kalitesini artırmıştır. Sonuçta acil servislere % 20 daha az ziyaret gerçekleşmiş, fiziksel ve zihinsel performanstaki düşüşler % 6,3 daha düşük olmuş, genel görüşte olumlu olarak görülmüştür (http://www.hpm.org/Downloads/HPM_SPOTLIGHTS/Kanada_HPM_SPOTLIGHT_Maerz_09.pdf.)

3.5.1.4. Emeklilik Köyü (Mt Eymard Retirement Village, Avustralya)

Avustralya'da bulunan emeklilik köyleri, yaşlı bireylerin bakımına ve huzuruna yönelik politikalar içermektedir. Bu köylerde gün boyu pişirme ve temizlik gibi hizmetlere yer verilmektedir. Ayrıca hafta sonları hemşire desteği sağlanırken 7 gün 24 saat boyunca çağrı sistemi aracılığıyla yaşlılar gözetim altındadır. Oldukça geniş salonları ve tek kişilik evleri bulunan köyde ayrıca peyzajlı bahçeler, yemek odası, yüzme havuzu, spa, podiatrist, kuaför gibi günlük ihtiyaçları karşılamak amacıyla merkezler bulunmaktadır (Demirci Aksoy ve Günay, 2017: 9).

3.5.1.5. Ekstra Bakım Emeklilik Köyü (Extra Care Retirement Village, İngiltere)

İngiltere’de yaşlılar için oluşturulmuş emeklilik köyleri, yaşlılara yalnızca yaşama için yeni bir ortam sunmaktan ziyade bu bireylerin emeklilik yıllarında aktif ve sağlıklı birer insan olarak hayatına devam etmesini sağlamaktadır. İlerleyen yaşın yaşam kalitesi için bir engel teşkil etmemesi üzerine yoğunlaşılın bu köylerde, mahremiyet ve özel hayata saygı söz konusudur. Çiftler eşlerden birinin ihtiyacı olması durumunda beraber kalabilmektedir. Köy sakinleri tüm nesilleri temsil eden aile, akraba ve gönüllülerle sosyal organizasyonlara katılarak eğlenme hakkına sahiptir. Köyler kapalı devre güvenlik sistemleri ile korunurken, her odada bulunan acil çekme kabloları aracılığıyla yaşlıların acil durumda görevli personele ulaşması sağlanmaktadır. Çeşitli olanaklara sahip olan köylerde bilgisayarlar, internet erişimi olan kendi kütüphanesine ve akıllı odalara sahiptir. Gönüllüler tarafından oluşturulan kafelerde partiler düzenlenmekte, dinlenme salonları ve güzellik merkezlerinde kişisel bakım imkanı sunulmaktadır. Ayrıca spor salonlarında fitness öğretmenleriyle sağlıklı bir yaşam olanağı vardır. Her köy merkezinde sakinler aile ve ziyaretçilerini ağırlayarak onlarla zaman geçirme hakkına sahiptir (Extra Care Retirement Village, 2012).

3.5.2. Yaşlıların İşgücü Piyasasında Yer Almalarını Sağlamaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Çeşitli Şirket Örnekleri

Yaşlı bireylerin işgücü piyasasında yer almaları konusunda pek çok sorunla karşılaştıkları düşünüldüğünde bu bireyleri istihdam edebilmek için özellikle gelişmiş ülkelerde bazı sosyal politika uygulamaları yürütüldüğü görülmektedir. Bu kapsamda Japonya, Almanya, Hollanda, Finlandiya’da ki şirket uygulamalarına ek olarak Çekya, Polonya, Fransa ve İtalya gibi yaşlı nüfusun yoğun olduğu ülkelerdeki sosyal politika ve şirket uygulamalarına yer verilmiştir.

3.5.2.1. Alman Şirketi Örneği-EADS

1970 ve 1980’li yıllarda 40 yaş ve üstü birey işe alımlarıyla dikkat çeken Avrupa’nın hava ve uzay sanayisi alanında en gelişmiş şirketlerden biri olan EADS, gelecek yıllarda şirket bünyesinde çalışan işçilerin çoğunun yaşlı olacağı ve istihdam dışında kalacağı düşünüldüğünde bu duruma uygun politikalar geliştirmek için uğraşmaktadır. Şirketin geleceği düşünüldüğünde işgücü açısından en büyük sorunun bilgiyi genç işçilerle paylaşmak ve bilginin şirket içerisinde dolaşımını sağlamak olduğu görülmektedir. Şimdi ki süreçte bu durumu kolaylaştırmak amacıyla uygulamalar yapılmakta iş rotasyonu sağlanarak yaşlı işçilerin kariyer yollarını açmak ya da nihai ürünlerde yeni teknolojilerin sağlanması gibi seçenekler sunulmaktadır. İşçilerin ücret ve diğer yan hakları en büyük Alman işçi sendikası IG-Metal ile sağlanan toplu sözleşmeler aracılığıyla düzenlenirken bu sözleşmelerde özellikle yaşla ilgili durumlarda kıdeme ayrı önem verilmektedir (European Commission, 2006: 72-73).

3.5.2.2. Hollanda Basım Şirketi-BEK

Hollanda'da küçük bir aile şirketi olarak işe başlayan daha sonra sektörün öncülerinden biri haline gelen şirket, yaşlı istihdamı konusunda örnek verilebilecek uygulamalar yapmaktadır. Şirket yaş yönetimine karşı kapsamlı ve bütünleştirici bir bakış açısına sahiptir. Yaş yönetimi kapsamında bireylere koçluk görevi verilerek deneme süresi içerisinde bu rolü içselleştirilmesine izin verilmektedir. Birey kendisini role uygun bulmadığı takdirde eski pozisyonuna geri dönerek çalışmaya devam etmektedir. Böylece uzun yıllar aynı işyerinde çalışan yaşlılara kariyer basamaklarını yaşlansa dahi çıkacağı gösterilmektedir. Bu strateji sayesinde çalışanların işgücü devrinde ve işe devamsızlıkta azalmalar olduğu görülmüştür (European Commission, 2006: 144-145).

3.5.2.3. Finlandiya Joensuu Fabrikası

Finlandiya'da faaliyet gösteren ve sektöründe dünya lideri olan Assa-Abloy'un yan kuruluşu olan Joensuu fabrikası, yaşlı istihdamı konusuna özel bir önem vermektedir. Bu amaçla 55 yaş ve üstü personeli kapsayan Age-Master programını uygulamaya koymuştur. Amacı çalışma yaşamını genişleterek yaşlı personele değer vermek, işgücü devrini azaltmak ve şirkete ilişkin bilgileri saklı tutmak olan bu programın uygulandığı Joensuu fabrikası Assa-Abloy grup içerisindeki bu amaçla oluşturulmuş tek organizasyondur. Bu programda anahtar faktörler fitness programları, terfi önlemleri, genel bilgilendirmelerin yapılması, 55 yaş ve üstü bireyler için Age-Master kulüpleri kurulmasıdır. Ayrıca bu programda İşyeri Sağlığı Geliştirme de önemli bir rol oynamıştır. Program, yaşlı çalışanlar arasında çok olumlu karşılanmış geri dönüşleri pozitif olmuştur. Ortalama emeklilik yaşının yaklaşık 3 yıl artmasının yanı sıra, hastalık izinlerinde azalma, yaşlılara ve yaşlanmaya ilişkin önyargılarda köklü değişiklikler görülmüştür. Aynı zamanda şirketin kamuoyunda yaşlanmaya ilişkin başarısı kayda değer derecede artmış ve şirket saygınlık kazanmıştır (European Commission, 2006: 98).

3.5.2.4. Finlandiya UPM Davası Geçmişi

Finlandiya'da yer alan firmaların ortalama emeklilik yaşının yükseltmesine ilişkin bir eylem uygulanmasına dayanan bu uygulamada emeklilik yaşının ortalama 60 yaşına kadar yükseltilmesi yer alırken, becerilerin korunması ve geliştirilmesi, fiziksel kapasitenin artırılması ve yaşlı çalışanların motive edilmesi de yer almaktadır. Önlemlerle yaşlı çalışanlar için yüksek bir çalışma kapasitesinin nasıl sürdürülebileceğine dair uygulamalara yoğunlaşılmaktadır. Bu bağlamda alınan bazı önlemler; çalışanların kendi çalışma ortamının oluşturarak iş tatmininin sağlanması, bireysel sağlık ve zindelik amacıyla 40 yaş ve üstü her 5 yaş aralığında kapsamlı muayene, ek işbaşı eğitimi ve mesleki eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için kişisel ilerleme amaçlı tartışmalar ve 25 yıllık görev

süresine sahip işçilere iki haftalık bir Spa'da (35 yıllık görev süresinin ardından dört haftaya yükseldikçe) ödül verilmesi şeklindedir (OECD, 2004: 117-121).

3.5.2.5. Çekya

Çekya yaşlı nüfus konusunda sorun yaşayan ülkelerden biridir. Tablo 4 incelendiğinde 65 yaş ve üstü nüfus oranının yıllar içerisinde arttığı 1970 yılında % 12 olan yaşlı nüfusun 2016 yılında % 19'a ulaştığı görülmektedir. Yaşlanan nüfusun işgücü piyasalarına katılımını ve aktif olmasını amaçlayan bazı uygulamalar yapılmaktadır. IRISA şirketi tarafından uygulanan uygulamalar ve Yaşlanma İçin Ulusal Hazırlık Programı bunlardan bazılarıdır.

3.5.2.5.1. Çekya Şirketi-IRISA

Noel süslemeleri ve dekoratif karton alanında ihracat için üretim yapan şirket özellikle yaşlı kişilerin temsili için işbirliği yapmakta aynı zamanda engelliler için engellilere uygun iş yaratmak ve dengeyi sağlamak için politikalar üretmektedir. Devlet destekli yardımlar alan şirkette kadınlar çalışanların % 68'ini oluştururken, bunların % 64'ü engelli kadınlardır. Şirketin temel amaçlarından biri olan yaşlı insanlar, uzun süreli işsizler ve özürülülerin istihdamını sağlayarak bu grupların da işgücü piyasalarında aktif olarak rol olmasını sağlayabilmektir. Bu amaçla İlçe Çalışma Bürosu'yla eğitim kursları düzenleyerek çalışanların kendilerini tanıyarak kendilerine uygun iş bulmasına ve atölyeler yoluyla eğitiminin sağlanması desteklenmektedir. Ayrıca şirketin istihdam politikalarına bakıldığında çalışanların ödüllendirildiği ve belirli görevler için prim verildiği görülmektedir. Şirketin bir diğer amacı dezavantajlı gruplara istihdam sağlarken uluslararası pazarda rekabetçi bir rol oynamaktır (European Commission, 2006: 72).

3.5.2.5.2. Yaşlanma İçin Ulusal Hazırlık Programı

Çekya hükümeti tarafından uygulanan bu programla 2003-2012 yılları arasında değişen nüfusla beraber yaşla ilgili gerekli bağlantıları yapmak, toplumun yaşlılar başta olmak üzere herkes için yaşanabilir hale gelmesini sağlamak ve yaşlıların konumunu iyileştirmek amacıyla Yaşlanma İçin Ulusal Hazırlık Programı hazırlanmıştır. Programda işte kalma ve yaşlıların istihdamında artış yaratmak için somut tedbirlere yer verilmiştir. Bu hedeflere aşağıdaki tedbirlerle ulaşılmalıdır (European Commission, 2006: 193):

- İşte yaş ayrımcılığının önlenmesi ve ücretin ödenmesi,
- Yaşlı insanlara yeniden eğitim imkânı sağlamak ve onlara daha fazla öncelik verilmesi,
- İşyerinde uyarlanabilirlik ve yenilikçiliğin teşvik edilmesi verimlilik ve rekabet gücü,
- Verimli insan kaynakları yönetiminin sağlanması,

- Yeniden yapılanma sırasında, devlet kurumları ile sosyal taraflar arasındaki işbirliği şahsiyetini azaltmamak,
- Çalışanların hayat boyu öğrenme sisteminin uygulanması ve geliştirilmesi.

3.5.2.6. Polonya

Gönüllü organizasyonlara ve erişimlere ulaşmanın zor olduğu Polonya’da yaşlıların kendi isteği ile çalışması ve gönüllü organizasyonlara katılımının diğer ülkelere oranlara daha az olduğu görülmektedir. Farklı nedenlerle açılanabilecek olan bu durumun ilk nedeni sağlık hizmetlerindeki batı standartlarına uyma amaçlı reformların devam etmesi ve eski Polonyalıların Batı Avrupa ülkelerindeki aynı yaş grubuna göre daha kötü durumda olabileceğini düşünmeleridir. İkincisi ise komünist parti döneminde zorla gönüllü organizasyonlara katılım şartı konulmasıyla insanların artık bireysel katılımları tercih etmesi olarak gösterilebilir (Perek-Bialas vd., 2006: 567).

Polonya’da işletmelerde yaşlılara özgü uygulamalar aracılığıyla yaşlı bireylerin sağlıklarının da önemsenererek verimli bir şekilde istihdam edilmeleri amaçlanmaktadır. Dalkia ve Volkswagen şirketleri tarafından yapılanlar bu uygulamalara örnektir.

3.5.2.6.1. Dalkia

Veolia grubunun enerji sektöründe bir firma olan Dalkia firması, 56 yaş üzerindeki yaşlı bireylerin motivasyonunu % 25 oranında artırmayı amaçlamaktadır. Firmada çalışanlara daha geniş bir çalışma alanı oluşturmak amacıyla çalışanlara eğitim vermek ve okulları içsel bir eğitici yer haline getirmek amaçlanmaktadır. Yaşlı işçileri mesleki okullara ve üniversitelere yönlendirmek, stajyer ve öğrencileri cezbetmek amacıyla bilgi seminerlerine katılımını sağlamaktadır. Aynı zamanda emekli olmuş yaşlı çalışanları yarı zamanlı ya da mevsimlik işlere yönlterek istihdamını devam ettirici uygulamalar yaratarak, iş hayatıyla ilgili olan deneyimlerini gençlere aktarmalarını amaçlamaktadır (OECD, 2015b: 108).

3.5.2.6.2. Volkswagen

Polonya’da faaliyet gösteren Volkswagen yaşlı çalışanlara yönelik sağlık tedbirleri almaktadır. Firma Volkswagen Poznan’da ki tüm çalışanlar için uyguladığı check-up paketinin yanı sıra 50 yaş üstü çalışanları için yılda bir kez sağlık kontrollerinin gerçekleştirilmesi, yaşla ilgili olan hastalıkların önlenmesi amacıyla uygulamalar yapmaktadır. Bu yolla yaşlı çalışanların sağlığını korumak ve onları işgücü piyasalarında uzun süre tutmayı amaçlamaktadır (OECD, 2015b: 108).

3.5.2.7. Fransa

Hızla artan yaşlı bir nüfusa sahip olan Fransa yaşlı nüfusun işgücü piyasasında yer almasını sağlamaya yönelik uygulamalar yapan ülkelerden biridir. Bu bağlamda ülkede uygulanan Üretim Sözleşmesi ve Credit Lyonnais Bankası aracılığıyla yapılan faaliyetler örnek olarak gösterilebilir.

3.5.2.7.1. Üretim Sözleşmesi

Fransa'da uygulanmakta olan bu sözleşme iş hayatında dezavantajlı grupların istihdamını artırmaya yönelik politikaları içermektedir. İşletme ölçeği fark etmeksizin her ölçekteki işletmelerde, yaşa dayalı yönetim uygulamalarının yapılmasını amaçlamaktadır. Sözleşmenin amacı gençlerin ve yaşlı çalışanların, bilgi ve becerilerin iletilmesini teşvik etmek için özel ve müzakere edilen eylemleri başlatabilmektir. İki farklı yöntemle tüm firmalar ve çalışanlar için geçerlidir. 300'den fazla çalışan istihdam eden şirketler belirli yaş grupları üzerine bir anlaşma ya da eylem planı üzerinde müzakere yapmak ya da maddi ceza vermekle yükümlüdürler. 300'den daha az çalışan istihdam edenler, 3 yıl boyunca yılda 4000 Euro, 26 yaşın altındaki bireyleri açık uçlu sözleşmeyle işe alıp, 57 yaş ve üzeri(ya da 55 yaş ve üzeri çalışanları işe alabilmek için) yaşlı çalışanları elinde tutarak sübvansiyon yapmaya uygun olarak görülmektedir. Bu teşvikler yetenekleri açısından gelişmemiş kişileri hedef almamasına rağmen, birikimli ödeme yapıldığı için göreceli olarak düşük ücretlilerde daha çok önem arz etmektedir. Beklenenden daha yavaş güç kazanan bu sözleşme için Fransız hükümeti şuan mevcut kuralları değiştirme yoluna gitmiştir. Bu değişim 2014 yılında OECD tarafından yayınlanan raporda yer alan yaşlı işçilerin istihdamı için daha fazla sübvansiyon sağlamaya yönelik çalışmaları içermektedir (Sonnet vd., 2014: 336).

3.5.2.7.2. Credit Lyonnais Bankası

Fransa'da etkin olan ve yüksek kar oranlarına sahip Credit Lyonnais Bankası yaşlıların işgücü piyasasında yer almasını sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. 50 yaş ve üzeri çalışan sayısının diğer bankalarla karşılaştırıldığında ortalamanın üzerinde olduğu banka büyüme oranları ve istihdamda sağladığı güvence ile dikkat çekmektedir. İnsan Kaynakları iç piyasaya odaklanırken, mobilite fazla bir gelişim gösterememiştir. Hedefleri genç işçileri işe almak ve yaşlı çalışanları yeterince motive ederek hareketliliği sağlamaktır. Yaşlı işçilerle ilgili bir eylem planı gerçekleştiren Credit Lyonnais bu eylem planında şunlardan bahsetmiştir (European Commission, 2006: 142):

- 45-48 yaş arası işçilerin katılacağı kariyer toplantıları,
- Bireyler için eylem planları,
- Yaşlı işçiler için belirli görevler verilmesi.

Bu gibi eylem planlarının banka bünyesinde çalışan yaşlıların hem teşviki hem de kariyer ilerlemesini sağlamak, yaşlı bireylerin istihdamı için yeni yollar açılması konusunda öncü olmak gibi olumlu yönleri olduğu söylenebilir.

3.5.2.8. Norveç İçin Bir Uygulama Örneği: The Centre For Senior Policy (CSP)

Kıdemli Politika Merkezi çalışma yaşamında aktif yaşlanmayı teşvik etmek için sosyal ortaklarla (sendikalar ve işveren dernekleri) ve hükümetle yakın işbirliği kurarak çalışan bir kaynak ve yetkinlik merkezidir. Merkeze, Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı tarafından finansman sağlanmaktadır (Halvorsen ve Lunde, 2015). Merkezin ilk hedefleri: Bireylerin iş hayatında daha uzun süre kalmasını sağlayarak erken emekliliği engellemek, ödülleri, kampanyalar, bülten ve sosyal medya aracılığıyla işte daha yüksek yaş konusunda iyi uygulamalar geliştirmek, araştırma temelli sonuçların yaygınlaştırılması ve yaş yönetimi amacıyla daha iyi araştırma projeleri başlatılması, kıdemli barometre ile yaşlıların tutumunun incelenmesi, yaş yönetiminin teşvik ederek önemli olduğunu belirtmek, enerji sağlayarak tüm paydaşlarla yakın bir birliktelik içinde olmaktır (Sonnet vd., 2014: 336).

3.5.2.9. İtalya İçin Bir Uygulama Örneği: San Paolo Bankası

İtalya'da faaliyet gösteren iyi bir ciroya sahip olan ve gün geçtikçe çalışan sayısını artıran banka yaşlı istihdamına yönelik politikalara önem vermektedir. Banka 1988 Kasım'da iki önemli özel bankanın bir araya gelmesiyle oluşmuştur. İtalya'da faaliyet gösteren toplam aktifler ve yerel varlık yöneticileri açısından üçüncü büyük bankadır (European Commission, 2006: 82).

Genç çalışanlara özen gösteren banka diğer İtalyan bankaların aksine atipik iş sözleşmelerinden, standart iş sözleşmelerini tercih etmektedir. Şirket, yaşlı işgücüne ilişkin politikalar üretmektedir aynı zamanda çalışanlarının sürekli olarak bilgilerini tazelemesi için kurum içi eğitimlere önem vermektedir. Belirli yaş grubundaki bireyler için kolaylaştırıcı politikalar uygulanmaktadır. 50 yaşına yaklaşan çalışanların genellikle yoğun olan gişe hizmetlerinden daha az yoğun ve yorucu olan arka ofis işlemlerini yapması için görevlendirilmektedir. Verilen eğitimler yeni bilgisayar yazılımları ve bankanın yeni ürünleri aracılığıyla verilmektedir. Müşteri profillerine göre özelleştirilmiş yeni kredi türü yatırımlar, isteğe bağlı emeklilik fonları (sosyal güvenlik emeklilik maaşlarına destek amaçlı) ve işletmelere yönelik hazırlanan yatırım ve para yönetimi tarzındaki ürünler yeni ürünlerdir. Bu şekilde tanımlanan yeni ürünler uzun süre çalışan ve uzman danışman halini almış yaşlı işçiler açısından farklı görevler ortaya çıkarmaktadır. Yüz yüze olmadan yapılan satışın aksine, müşterilerin daha yaşlı ve bilgili danışmanlarla görüşme odalarında birebir görüşerek satış yapılması söz konusudur. Uygulanan bu yöntemlerle yaşlı çalışanlar uzun süre çalışarak edindikleri tecrübelerini bankanın müşteri profiline hizmet ederek bu müşterilere aktarmaktadır. Ancak kıdeme dayalı maaşın artırılmasına ilişkin geleneksel İtalyan uygulaması,

banka için maliyet sayılmaktadır. Yaşlı işçilerin başka işyerlerine devri bu yaklaşımın olumlu bir sonucu olarak görülmektedir (European Commission, 2006: 82).

3.6. Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları

Yaşlanma tehditiyle karşı karşıya kalan Türkiye’de şuan ki yaşlı nüfusun refahı ve gelecekte karşılaşılabilecekleri sorunlar düşünüldüğünde yaşlılara yönelik politikalar uygulanmaktadır. Bu politikalar sosyal sigorta, sosyal yardım, sosyal hizmet ve bakım uygulamalarıdır.

3.6.1. Sosyal Sigorta Uygulamaları

Sosyal güvenlik insanlığın en eski ve temel ihtiyaçlarından biridir. Bireyin karşılaşacağı tehlikelere karşı bir güvence arayışından doğmuştur. Sosyal güvenlik sistemlerinin kapsadığı en önemli sosyal risklerden biri de yaşlılıktır. Türkiye’de belirli bir süre çalıştıktan sonra emeklilik aylığı almaya hak kazanan kişiler yaşlılara yönelik sosyal güvenliğin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Güvercin, 2004: 89).

Türkiye’de yaşlılara sağlanan sosyal güvenlik hizmetleri; Emekli Sandığı Kanunu (5434 ve 2022 sayılı Kanunlar), Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu (506 sayılı Kanun ve bu Kanun’un 20. maddesi ile 2925 sayılı Kanun), Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Kanunu (1479 ve 2926 sayılı Kanunlar) aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (MEB, 2011: 16). 2006 yılında 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), Bağkur ve Emekli Sandığı Sosyal Güvenlik Kurumuna devredilerek üç farklı sosyal güvenlik kurumu tek çatı altında birleştirilmiştir. Artık yaşlılara yönelik sosyal sigorta uygulamaları bu kurum aracılığıyla yapılmaktadır (Balcı İzgi, 2008: 100).

3.6.2. Sosyal Yardım Uygulamaları

Türkiye’de ekonomik açıdan muhtaç ve düşkün olan yaşlılara yönelik bazı yardımlar yapılmaktadır. Bu kapsamda yapılan sosyal yardımlar şunlardır (MEB, 2011: 16-17):

- Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Genel Müdürlüğü ile 1986’da yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamında; muhtaç durumda bulunan, sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan (2022 sayılı Kanun’a göre aylık alan kişiler dâhil) yaşlılar vakfından yararlanmaktadır.
- Türkiye’de “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz, Kimsesiz Türk Vatandaşına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun” 1977 yılından beri yürürlüktedir. 3 ayda bir ödenen bu

aylığın miktarı her ay için 266 TL'dir. 2018 Temmuz ayı itibarıyla aylığın tutarının her ay için 500 TL'ye çıkarılmasına ilişkin görüşmeler yapılmaktadır.

- 2022 sayılı Kanun'a göre huzurevlerine girdiklerinde aylığı kesilen yaşlılar, 65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Güçsüz, Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Yönetmelik'te yapılan değişiklikle aylıklarını almayı sürdürmektedirler.

3.6.3. Sosyal Hizmet Uygulamaları

Genellikle vergilerle finanse edilen sosyal hizmet uygulamalarında ana amaç yaşlıların refahını sağlayarak onlara her türlü hizmet programlarını götürebilmektir. Bu kapsamda yararlanan kişiden herhangi bir katkı beklenmezken en bilinenleri yaşlı dayanışma merkezleridir. Bu merkezler ev ortamında yalnız ya da ailesiyle yaşayan yaşlıların bir araya gelerek sosyal etkinliklerle uğraşması, gazete dergi okuyarak gerekli ortamlarda bilgi alışverişinde bulunabilmesi, el becerilerini geliştirebilmesi gibi amaçları vardır. Ayrıca 1930 yılında belediyelere verilen yaşlılara yardım göreviyle ülkemizde yaşlı bireylere sosyal hizmet götürülmesi söz konusudur. Bir diğer önemli uygulama ise Kızılay tarafından yaşlılarında içinde bulunduğu ihtiyaç sahiplerini yiyecek, giyecek, ilaç ve yakacak gibi ihtiyaçlarının sağlanarak yoksul insanlara sosyal hizmet sağlanmasıdır (Altan ve Şişman, 2003: 30-31).

3.6.3.1. Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmeti Uygulamaları

Artan yaşlı nüfus küreselleşen dünyayla beraber aileler üzerinde yük olarak görülmeye başlanmıştır. Yaşlılık döneminde ortaya çıkan sorunların sadece yaşlanmayla ilgili olmayışı, hızlı nüfus artışıyla beraber kentleşmenin artması, göç olgusunun insanlar tarafından daha fazla benimsenmesi, çekirdek aileye dönüşümün hızlanması, kadının değişen rolü gibi sebepler yaşlıların bakımında uygun ortam sağlanamaması sorununu getirmiştir. Türkiye'de yaşlı bakımı hala ailenin üzerinde olan bir hizmettir. Ancak geleneksel yaklaşım yavaş da olsa yerini modern hayata bırakmakta ve bu süreçte yaşlıların bakımı konusunu etkilemektedir. Bu etkileşimden dolayı özellikle sanayileşmenin arttığı büyük kentlerde yaşlı bireylere yönelik hizmetlere daha fazla özen gösterilmektedir (Sertbaş ve Bahar, 2003). Gelenek ve göreneklerine bağlı olan Türk toplumu, geçmişte uzun yıllar geniş aileler şeklinde yaşayarak yaşlılarına sahip çıkmıştır. Günümüzde yaşlıların içinde olduğu aileler şeklinde bir yaşam tipi eskiye oranla çok benimsenmese bile hala yaşlı bireylerin bakımı ülkemizde hem devlet hem de aileler için önemli bir konudur. Bu sebepten dolayı huzurevi, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi, evde bakım hizmetleri, yaşlı destek programı ve çok yaygın olmasa da yaşlı köyleri Türkiye'de yaşlılara sunulan sosyal hizmetlerdendir.

3.6.3.1.1. Huzurevleri

Türkiye’de yaşlı bakımı konusunda en fazla görülen bakım modeli olan huzurevleri aracılığıyla gerek bakanlıklar, özel dernek ve vakıflar gerekse belediyeler tarafından yaşlı bireylerin refahı sağlanmaya çalışılmaktadır. Türkiye’de huzurevlerinde kalacak yaşlı bireyler için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nca bazı şartlar aranmaktadır. Bu şartlar (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014a):

- 60 yaş ve üzeri yaşlarda olmak,
- Kendi gereksinimlerini karşılamasını engelleyici bir rahatsızlığı bulunmamak, yeme, içme, banyo, tuvalet ve bunun gibi günlük yaşam etkinliklerini bağımsız olarak yapabilecek durumda olmak,
- Ruh sağlığı yerinde olmak,
- Bulaşıcı hastalığı olmamak,
- Uyuşturucu madde ya da alkol bağımlısı olmamak,
- Sosyal ve/veya ekonomik yoksunluk içinde bulunduğu sosyal inceleme raporu ile saptanmış olmaktır.

Tablo 15: Türkiye’de Yaşlılara Hizmet Veren Kuruluşların Sayı ve Kapasiteleri

KURULUŞ	HUZUREVİ SAYISI	KAPASİTE
Diğer Bakanlıklar	2	566
Belediye	20	2013
Dernek ve Vakıflar	30	2482
Azınlıklar	7	920
Özel	139	6853
Özürü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü	109	11826
Toplam	307	24660

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, <https://eyh.aile.gov.tr/uygulamalar/yasli-bakim-hizmetleri/yasli-bakim-hizmetleri>, 2014c.

Tablo 15 incelendiğinde Türkiye’de yaşlılara hizmet vererek, kaliteli bir hayat sürmelerine yardımcı olan kuruluşlara baktığımızda 6 kuruma bağlı olduğu görülmektedir. Bunlardan azınlıklara bağlı olanlar, derneklere ve vakıflara ait olanlar ve gerçek kişilere(özel) ait olanlar özel huzurevi kapsamında değerlendirilmektedir. Bu kapsamda azınlıklara bağlı olan 920 kapasiteli 7 huzurevi varken, dernek ve vakıflara ait olan 2482 kişi kapasiteli 30 huzurevi ve gerçek kişilere ait 6853 kişi kapasiteli 139 huzurevi bulunmaktadır. Türkiye’de 2013 yılı itibariyle toplam 307 huzurevi bulunmaktadır ve 24660 kişilik bir kapasiteye sahiptir.

Türkiye genelinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı huzurevlerinde 13159, özel huzurevlerinde ise 6659 yaşlının kaldığı bilinmektedir. Ayrıca maddi imkanı olmayan ancak bakanlığa bağlı huzurevlerinde kalan bakıma muhtaç yaşlıların bütün masrafları devlet tarafından karşılanmakta, bu kapsamda 4533 kişi ücretsiz bakım almaktadır (<http://www.trthaber.com/haber/turkiye/iste-huzurevlerinde-kalan-kisi-sayisi-293983.html>, 2017).

Türkiye'de 1997 yılında hayata geçirilen Adana Huzurevinde uygulanan küçük evler adlı bir projeye yaşlılara yapılan evler aracılığıyla yaşlıların huzurevinin sıkıcı ortamından kurtulması amaçlanmıştır. Yaşlı karıkocaların aynı ev ortamında kalarak mahremiyetinin korunarak yaşamasını sağlayan uygulamada amaç yaşlılar köyüne benzer bir uygulama yaratabilmektir. Bu köydeki evler 42 metre karelik tatil sitesi görünümüne sahip bahçesi ve balkonu bulunan huzurlu ortamlardır. Evler sayesinde komşuluk ilişkileri sıcak tutularak yaşlıların birbirini ziyaret etmesi akşam vakitlerinde ev önlerindeki masalarda toplanarak sohbet etmesi ve huzurlu bir yaşam sürmesi amaçlanmıştır. Adana'daki hayırseverler ve sivil toplum kuruluşlarının sağladığı bu proje kapsamında yaşlıların psikolojisinin olumlu etkilendiği görülmüştür. 54 küçük ev bulunan ve sokakların nar çiçeği, portakal çiçeği gibi isimlerle anıldığı projede yaşlıların huzurunun korunması amaçlanmıştır (Haberler.com, 2015).

3.6.3.1.2. Yaşlıların Bakımına Yönelik Diğer Uygulamalar

Türkiye'de huzurevleri dışında yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri de yaşlı bakım konusunda tercih edilen bir uygulamadır. Huzurevlerine kabulde belirli şartların olduğu gibi rehabilitasyon merkezlerinde bakımı sağlanacak yaşlı bireylerin de belirli şartları taşıması gerekmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yaşlıların rehabilitasyon merkezlerine kabulü için belirlenen şartlar şunlardır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014b):

- 60 yaş ve üzeri yaşlarda olmak,
- Bedensel ve zihinsel gerilemeleri nedeniyle süreli ya da sürekli olarak özel ilgi desteğe, korunmaya ve rehabilitasyona gereksinimi olmak,
- Ruh sağlığı yerinde olmak,
- Bulaşıcı hastalığı olmamak,
- Uyuşturucu madde ya da alkol bağımlısı olmamak,
- Sosyal ve/veya ekonomik yoksunluk içinde bulunduğu sosyal inceleme raporu ile saptanmış olmak.

Rehabilitasyon merkezine sunulacak olan sağlık raporunda "Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde bakım görmesinde sakınca yoktur" ifadesinin yer alması şart olarak koşulmuştur.

Evde bakım hizmetleri kapsamında bakıldığında ise 1993 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nce Ankara, Adana, İzmir ve İstanbul illerinde bu kapsamda denemeler yapılmış ancak yeterli talep görülemedi. Bunun haricinde Ankara'da kurulan Yaşlılara Hizmet Merkezi ve İstanbul'da ki İstanbul Sağlık A.Ş. ve bazı özel kurumlar dışında evde bakım hizmetleri çok tercih edilmemiştir (Danış, 2006).

Gelişmiş ülkelerde çok tercih edilen evde bakım hizmetine benzer bir hizmet olan yaşlılar kulübü de yaşlı bakımı konusunda ülkemiz tarafından uygulanmaya çalışılan bir uygulamadır. Türkiye'de ilki 3 Ocak 2000 tarihinde açılan Ankara Maltepe'de ki yaşlılar kulübü bu anlamda güzel bir adım olmuştur. Yaşlılar kulübü sayesinde bir araya gelen yaşlılar beraber yemek yiyebilecek, film organizasyonlarına katılabilecek, hatta ailesel ya da sosyal her türlü sorunlarını bir araya gelerek ortak çözüm arayışına gireceklerdir. Hürriyet Gazetesi'nde yer alan habere göre bu kulüpteki yaşlı bireylerin bir gazete çıkarmayı amaçladığı ve bu gazetenin yazarlarının yine kendilerinin olacağından söz edilmektedir (Hürriyet Gazetesi, 2000).

Türkiye'de yaşlılara yönelik uygulanan bir diğer uygulama Yaşlı Destek Programı (YADES) 65 yaş ve üzerindeki yaşlıların bakıma ihtiyaçları varsa hayatını sürdürdükleri mekanda bakımlarının yapılmasını içeren bir destek projesidir. Büyükşehir Belediyeleri tarafından Bakanlıkça uygun görülen yaşlılara maddi kaynak sağlanır. Bu proje kapsamında ilk olarak konutunda yalnız, eşi ya da bir akrabası ile yaşayan bakıma ihtiyaç duyan yaşlılar dikkate alınacaktır. Program aynı zamanda belediyeler tarafından yaşlılara sunulan hizmetlerin evde bakım ve evde sosyal yaşama destek kapsamında geliştirmesine yardımcı olacaktır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016).

Genel çerçeveden bakıldığında Türkiye'de yaşlılara kurumsal bakım ve gözetim hizmeti sunmayı sağlamaya yönelik sosyal politika uygulamalarının gelişmiş ülkelerdeki uygulamalara benzer şekilde verildiği görülmüştür. Bu kapsamda huzurevleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerinin Türkiye'de son zamanlarda aileler tarafından oldukça tercih edilen seçeneklerden olduğu söylenebilir. Ancak yaşlıların işgücü piyasasında yer almasını sağlamaya yönelik sosyal politika uygulamalarının yeterli düzeyde olmadığı dikkat çekmektedir. Türkiye'nin yaşlı istihdamının incelendiği 1.bölümde yaşlıların işgücüne katılımlarının diğer yaş gruplarına oranla oldukça düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Türkiye'de özürlüler, kadınlar, eski hükümlüler ve genç işsizler gibi birçok kesime yönelik aktif istihdam politikaları sunulurken yaşlılara yönelik bu tarz istihdam politikaların mevcut olmadığı dikkat çekmektedir. Ülkelerin içinde bulunduğu nüfus değişimlerini olumlu bir şekilde kullanmayı içeren demografik fırsat penceresi ülkeler için bir kere olacak bir durumdur. Bu durumdan yararlanabilmek için uygun politikaların uygun zamanlarda uygulanması gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmenin en etkili yolu çalışma çağındaki nüfusu artırarak işgücü arzını yüksek tutmaktır. Türkiye'de bahsedilen oranlar ve durumlar değerlendirildiğinde nüfus değişimlerini ülke lehine çevirebilmek için eğitim, işgücü ve sosyal

güvenlik alanlarında reforma gidilmesi gerektiği görülmektedir. Gereken uygulamalar yapılmadığı sürece demografik değişimler ülke için bir fayda değil tehdit haline gelecektir (TÜSİAD, 1999: 30-40).



SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya nüfusu 1960'lı yıllardan beri demografik bir dönüşüm geçirmektedir. Savaşların bitmesi, teknolojik gelişmelerin ilerlemesi ve sağlık sektöründeki iyileşmelere paralel olarak dünya üzerinde yaşayan insan sayısı her geçen gün artmaktadır. Özellikle belirgin bir şekilde azalış gösteren doğum oranları, ölüm oranlarındaki azalmaya bağlı olarak artan ortalama yaşam süreleri ve göçler nüfusun yaş, işgücü ve cinsiyet yapısında değişikliklere neden olmaktadır. Önceleri ciddi bir problem olarak görünmeyen doğum oranlarındaki azalışlar 2000'li yıllardan sonra ülkeler açısından yaşlanmanın sinyalleri olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Dünya geneline bakıldığında doğum oranlarının giderek azaldığı görülmektedir. Nüfusun yaşlanması konusunda belirleyici olan bir diğer önemli gösterge ise doğuşta ortalama yaşam beklentisidir. Doğuşta ortalama yaşam beklentisi yıllar itibarıyla bütün ülkelerde artış göstermektedir. Bu kapsamda bugün gelişmiş ülkelerin çoğunda ortalama yaşam beklentisinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle gelişmiş ülkeleri etkisi altına alan demografik geçiş sürecinin ilk evrede nüfusta artış yaratacağı, ikinci evrede nüfus artış hızlarında azalma yaratacağı, son seviyede ise nüfusun tamamen azalarak yaşlanma dönemine gireceği belirtilmektedir. Özellikle bebek patlaması dönemiyle 2020'li yıllarda tamamen yaşlanmaya mahkum kalan Avrupa ülkeleri bu süreci en hızlı yaşayan ülkeleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte yapılan nüfus projeksiyonları gelecek yıllarda çoğu ülkenin demografik geçiş sürecini tamamlayacağını ortaya koymaktadır.

Bölgelere ve kıtalara göre değişkenlik gösteren yaşlı nüfus içerisindeki yaşlı kişiler ortalama yaşam beklentisi açısından 90'lı yaşlara gelerek daha da yaşlanmaktadır. 60, 65 ve 80 yaş üzeri nüfus bölgelerde yaşanan ekonomik, sosyal ve toplumsal durumlara göre değişmektedir. Bu açıdan bakıldığında Afrika kıtasında özellikle 80 yaş ve üzeri nüfus oranının çok düşük olduğu görülürken Avrupa gibi gelişmiş kıtalarda ise 80 yaş ve üzeri nüfus oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Ülkelerin yaşlı nüfus oranının 0-64 yaş arasındaki toplam nüfusa oranının % 7'den % 14'e geçiş sürecini içeren yaşlanma hızı hangi ülkenin ne kadar sürede yaşlandığının belirlenmesi açısından önemli bir göstergedir. Bu kapsamda bakıldığında yaşlanmayla diğer ülkelere oranla daha erken tanışan Fransa'da bu geçiş sürecinin oldukça uzun sürdüğü görülürken, Türkiye'de ise kısa sürdüğü görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin yaşlanmayla geç tanışmakla birlikte hızlı bir yaşlanma sürecine girdiğini ifade etmek mümkündür.

Nüfusun yaş yapısının belirlenmesi açısından önemli bir diğer gösterge olan yaşlı bağımlılık oranı da dünya genelinde artış eğilimindedir. Yaşlı bağımlılık oranlarının artması hiçbir ülke için istenilen bir durum değildir. Çünkü artan yaşlı bağımlılık oranları aktif nüfus üzerine yük oluşturacak aynı zamanda kamu bütçesinin bu nüfusa yönelik kullanılmasına neden olacaktır. Bu kapsamda yaşlı nüfusun artsa bile bağımlı olmadan yaşaması ülkeler açısından son derece önem arz etmektedir.

Yaşlanan nüfusun hem bireysel hem de sosyal açıdan çok farklı sonuçları vardır. Yaşlanma sürecine giren birey kendisini yetersiz hissederek psikolojik, toplumsal ve ekonomik açıdan zor durumlar yaşamaktadır. Yaşlı bireylerin bu gibi sorunlar yaşamaması için yaşlılara yönelik sosyal politikalar önem arz etmektedir. Toplumsal sonuçları ise yaşlılara yönelik algı ve tutumun yanı sıra yaşlıların bakımıyla ilgilidir. Yaşlılara yönelik sosyal politikalar kapsamında kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri en önemli hususlardan biridir. Bu hususta huzurevleri, yaşlı kulüpleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri, korumalı meskenler, gündüz bakım merkezleri ve evde bakım hizmetleri en çok tercih edilenlerdir. Ayrıca dünyada birçok ülke yaşlılara yönelik maddi imkanlar da sağlamaktadır. Yaşlıların aynı ortamda bulunması amacıyla oluşturulan emeklilik köyleri de tercih edilen politikalardandır. Türkiye’de ise yaşlılara yönelik sosyal politikalar kapsamında sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmetler önemli rol oynamaktadır. Sosyal güvenlikten yararlanabilmek için belirli bir süre prim ödemek şartken, sosyal yardımlarda böyle bir şart aranmamaktadır. Sosyal hizmetler ise daha çok yaşlıların bakımına yönelik uygulamalardır. Türkiye’de yaşlılara sağlanan bakım hizmetleri huzurevleri, yaşlı rehabilitasyon ve bakım merkezleri, yaşlı destek programları ve evde bakım hizmetleri aracılığıyla sağlanmaktadır. Avrupa ülkelerinde yaygın olan yaşlı köyleri gibi uygulamalar Türkiye’de fazla bulunmamaktadır.

Türkiye’de yaşlılara olan bakış açısı tüketen konumda oldukları ve ölümü beklemeleleri yönünde olduğu için bu nüfusun aktif olmasını içeren politikalara da çok yer verilmemektedir. Ayrıca geleneksel aile yapısına sahip olan Türk toplumu için yaşlılar her zaman bakılması gereken kişiler olarak görülmüş yaşlı bakımı kurumlardan ziyade evde kadınlar aracılığıyla sağlanmıştır. Bu nedenle yaşlılara yönelik bakım kurumları çok tercih edilmemesine karşın, son yıllarda kadının işgücü piyasalarında artan rolüyle beraber yaşlı bakımı biraz daha kurumlar ve devlet eliyle sağlanmaya başlanmıştır.

Gün geçtikçe yaşlanan dünyada işgücü piyasalarında yaşlı nüfusa ilişkin politikalar üretilmesi de zorunlu hale gelmiştir. Çünkü ülkelerin çoğunda yaşlı nüfus artmış, bağımlı hale gelen bu nüfus ekonomi üzerinde yük oluşturmuştur. Bu nedenle yaşlı işgücünün istihdama katılımı birçok ülke için önemli bir konu haline gelmiştir. Ancak hala çoğu ülkede yaşlıların istihdamı düşük oranlarda gerçekleşmektedir. Bunun temel sebebi yaşlıların verimsiz çalışıklarına dair önyargı, istihdamda yaşa dayalı ayrımcılık yapılması ve geleneksel bakış açısı oluşturmaktadır. Yaşlıların istihdamını artırmaya yönelik bazı uygulamalar yaşlıların verimliliğini artırarak işverenler tarafından tercih

edilir hale gelmesini sağlayarak yaşlı istihdamını artırmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda yürütülen uygulamalar yaşam boyu öğrenme, aktif yaşlanma eylem planları ve kamu politikalarıdır. Yaşam boyu öğrenme, öğrenme sürecini çocukluktan ölüme kadar olan bir süreç olarak tanımlayarak bireylerin yetkinliklerini artırmayı amaçlamaktadır. Aktif yaşlanma politikaları ise bireylerin yaşlanırken aktif kalmasını, sanat, resim müzik gibi faaliyetlerin yanı sıra ekonomik olarak da gelir kazanmasını içermektedir. Kamu politikaları ise kamunun desteğiyle yaşlı istihdamını artırmaya yönelik önlemleri ifade etmektedir.

Dünya genelinde yaşlı işgücünün istihdamının gençlere oranla daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Ancak dünya genelinde son yıllarda yaşlı çalışanların oranında artış görülmüştür. Bu artışın yaşlıların işgücü piyasasında yer almasını sağlamaya yönelik sosyal politikalar aracılığıyla sağlandığı söylenebilir. Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere dünya ülkelerinde yaşlıların istihdamına yönelik politikalar uygulanmaktadır. Bu politikalar Japonya'da uygulanan yaşlıların istihdamı için finansal destek, esnek çalışma biçimleri, çalışma saatlerini ve koşullarını iyileştirme gibi politikaları içerirken, Almanya'da aktif istihdam politikaları aracılığıyla yaşlıların istihdamının artırılması, yaşlılara yönelik Yarı Zamanlı İstihdam Yasası, politika dengesi, tutarlılık ve tamamlayıcılığın sağlanması aynı zamanda özel şirketlerin istihdam teşvikleri aracılığıyla uygulanmaktadır. Hollanda'da ise hükümet politikaları ve Sürdürülebilir İstihdam Edilebilirlik Girişimi yaşlıların istihdamını artırmaya yönelik politikalarındandır. Finlandiya'da İşyeri Geliştirme Programı ve özel şirketler aracılığıyla yaşlıların istihdamını artırmayı amaçlamaktadır. Bu ülkelerin yanı sıra Çekya, Polonya, Fransa, İtalya ve Norveç'te bazı özel şirketler aracılığıyla yaşlı istihdamına özel önem verilerek yaşlı istihdamı artırılmaktadır.

Doğum oranlarının gün geçtikçe azaldığı Türkiye'de yaşlılıkta geçen süre uzamakta buna bağlı olarak ortalama yaşam süresi artmaktadır. Günümüzde Japonya, Almanya gibi ülkeler açısından büyük bir sorun olan ve bu yönde kaynaklar kullanılan yaşlı nüfus sorunu yapılan projeksiyonlara bakıldığında gelecek 50 yıl içerisinde ülkemiz için de bir sorun haline gelecektir. Yapılan projeksiyonlar Türkiye'de 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusa oranının yıllar içinde arttığını göstermektedir. Ayrıca yaşlı bağımlılık oranlarının arttığı ve gelecek yıllarda daha da artacağı tahmin edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye için yaşlanma sorununun kısa vadede olmasa bile uzun vadede ortaya çıkacağı açık bir şekilde gözlenmektedir.

Türkiye henüz yaşlı bir ülke olmadığı için istihdam oranlarına baktığımızda daha çok çalışma çağındaki nüfusun istihdam da olduğu görülmektedir. Yaşlılara yönelik geleneksel bakış açısından dolayı yaşlılar evde aile üyeleri tarafından bakılan tüketici konumundaki bireyler olarak görülmektedir. Ancak değişen yaşam koşulları yaşlı nüfusunda istihdamını etkileyerek yıllar içerisinde artmasını sağlamıştır. Bununla birlikte gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye'de yaşlı işgücünün istihdamının oldukça düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Ülkemizde yaşlı bireylerin işgücüne katılımını etkileyen unsurlardan biri işçi seçiminde genellikle yaş şartı konulmasıdır. Bazı firmalar ve devlet kademelerinde sınavlara başvuru şartında belirli yaş şartı aranması o yaş grubu dışındaki kişilerin başvurmasını engellemektedir. Bu durumda belirli yaş grubu istihdam dışı kalmaktadır. Genel anlamıyla bakıldığında Türkiye'nin gelecek yıllarda yaşlanma sorunuyla karşı karşıya kalacağı açıktır. Ancak yaşlanan nüfusa yönelik kurumsal bakım ve gözetim hizmeti sağlamayı sunmaya yönelik politika uygulamaları yaygın olsa da yaşlı nüfusun işgücü piyasasında yer almasını sağlamaya yönelik politikalar bulunmamaktadır. Aktif istihdam politikaları kapsamında belirli gruplara yönelik istihdam teşvikleri sunulsa da bu grupların kadınlar, gençler ve eski hükümlülerle sınırlı olduğu yaşlı bireylere yönelik herhangi bir istihdam teşviği olmadığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Japonya, Almanya, Hollanda, Finlandiya Çekya, Polonya, Fransa, Norveç ve İtalya gibi ülkelerde yaşlı işgücünün belirli sektörlerde istihdam edilmesi gibi örnekler Türkiye için de uygulanabilir. Bu bağlamda Türkiye'de yaşlıları işgücü piyasasında tutmaya yönelik bazı tedbirler alınabilir. Bunlar :

- Uygulanacak politikalar iş yerlerinde yaşlıların düzenli olarak sağlık kontrollerinin yapılarak aktif kalması ve böylece hastalıktan kaynaklı devamsızlıklarının azaltılması yönünde olabilir.
- Devlet kurumlarında ve özel sektörde işe alımlarda yaşlı işçiler için belirli kota uygulanması yaşlı bireylerin istihdamını artırarak işgücü içinde kalmaları konusunda teşvik edici uygulamalardan olabilir.
- Yaşlıların evde kadınlar tarafından bakılarak tüketen insanlar olarak yaşamını sürdürmesine ilişkin bakış açısı kırılarak yaşlıların işgücü piyasalarında rol almasına ilişkin bakış açısı sağlanması konusunda devlet tarafından politikalar üretilebilir.
- İşgücü piyasaları dışında bireylerin hem ekonomiye hem de toplumsal hayata aktif olarak katılımı için aktif yaşlanmaya yönelik uygulamalar gerekmektedir. Bu kapsamda yaşlılara yönelik el sanatları, müzik, resim gibi kurslar aracılığıyla aktif tutulmaları ve belirli sektörlerde istihdamının sağlanması mümkündür.
- Yaşlıların aktif olarak yaşlanması amacıyla evde aile üyeleri tarafından gerçekleştirilen bakımdan ziyade kurumlar aracılığıyla sağlanan bakım modelleri tercih edilmelidir. Bu kapsamda Türkiye'de yaşlı nüfusun bakımı ve huzuru için ABD'deki PACE programı, İngiltere ve Avustralya'da bulunan emeklilik köyleri gibi uygulamalara yer verilerek politikalar genişletilebilir.
- Yaşam boyu öğrenme modelleri uygulanarak yaşlı bireylerin yaşadıkları süre içerisinde yeni teknolojilere ayak uydurması ve verimliliklerinin artırılması yönünde uygulamalar yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda yeni teknolojilere ve istihdam biçimlerine yönelik kurslar yaşlı işgücünün sürekli olarak kendisini yenilemesi için özel sektör ve kamu kurumları tarafından uygulanmalıdır.

- Çekya’da Yaşlanma İçin Ulusal Hazırlık Programı, Polonya’daki Dalkia ve Wolkswagen firmalarının yaş ayrımcılığına karşı önlemleri ve motivasyon artırıcı benzeri uygulamalarla yaşlıların istihdamı artırılabilir.
- Yaşlanma sorunuyla gelecek yıllarda karşılaşacak olan Türkiye için yaşlı nüfusu istihdam etmeye yönelik politikalara ihtiyaç duyulacağı açıktır. İhtiyaç doğmadan önce politikaların belirlenerek bir yol çizilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda ülkemizde sınırlı olarak yaşlanmaya ilişkin raporlar, kanunlar v.b yollarla yaşlıların durumu tartışılmalıdır. Yaşlılara olan geleneksel bakış açısının sonlandırılarak artık onlarında aktif olması gerektiği fikrinin benimsenmesi bütün bu politikaların uygulanması açısından oldukça önemlidir.



YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AARP (2006), European Experiences with Long-Term Care: France, The Netherlands, Norway and The United Kingdom, European Leadership Study, U.S, October.
- Acar, İbrahim Attila ve Kitapçı, İsmail (2008), “Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu: Türkiye’deki Emeklilik Sistemindeki Değişim”, **Maliye Dergisi**, (154), 77-98.
- Adak, Nurşen (2003), “Yaşlıların Gayri Resmi Bakıcıları: Kadınlar”, **Aile ve Toplum**, 2(6), 81-89, dergipark.gov.tr/download/article-file/198175 (24.03.2018).
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014a), Yaşlı Bakım Hizmetleri, (<https://eyh.aile.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/yasli-bakim-hizmetleri>) (22.09.2017).
- _____ (2014b), Genel Müdürlüğümüze Bağlı Huzurevlerine / Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerine Giriş Koşulları, Başvuru Giriş Koşulları ve Başvuru, <https://eyh.aile.gov.tr> (23.09.2017).
- _____ (2014c), Yaşlı Bakım Hizmetleri, <https://eyh.aile.gov.tr/uygulamalar/yasli-bakim-hizmetleri/yasli-bakim-hizmetleri> (25.03.2018).
- _____ (2016), Yaşlı Destek Programı (YADES)- 2016, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, <http://eyh.aile.gov.tr/uygulamalar/yasli-destek-programi-yades-2016> (05.02.2018).
- Ak, Bilal (1991), “Yaşlılık Psikolojisi”, **Aile ve Toplum**, 1(2), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/198112> (22.10.2017).
- Akçay, Cengiz (2011), **Yaşlılık Kavramlar ve Kuramlar**, Kriter Yayınevi, İstanbul.
- Ala-Mutka, Kirsti A. vd. (2008), “Active Ageing and the Potential of ICT for Learning”, JRC Scientific and Technical Reports, <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC45209.pdf> (22.12.2017).
- Alptekin, Duygu (2011), “Gerontososyoloji Ekseninde Yaşlılık Sürecinin Sosyo-Ekonomik Boyutları”, **Yardım ve Dayanışma Dergisi**, 2(3), 7-13.
- Altan, Ö. Zühtü ve Şişman, Yener (2003), “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, **Kamu-İş**, 7(2), 3-36.
- Altıntaş, Cenkhan (2015), “Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Ve Uluslararası Sosyal Güvenlik Teşkilatı (ISSA) Tarafından Yayınlanan Uluslararası Belgelerde Sosyal Güvenliğin Kapsamı ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, **Sosyal Güvence Dergisi**, 7, 35-57.

- Altunay, Sedat (2016), “Yaşlı Refahı ve İleri Yaşam Merkezleri”, **Rotary Dergisi**, (161-149), 24-25.
- Ardahan, Melek (2010), “Yaşlılık ve Huzurevi”, **Aile ve Toplum**, 5(20), 25-32.
- Aslan, Dilek ve Ertem, Melikşah (2012), “Yaşlı Sağlığı: Sorunlar ve Çözümler”, **Palme Yayıncılık**, 1-66.
- Ataman Erdönmez, Pelin (2007), “Küresel Demografik Değişim Süreci ve Finansal Sektör Etkileri”, **Bankacılar Dergisi**, 62, 59-70.
- Auer, Peter ve Mariangels, Fortuny (2000), Ageing of the Labour Force in OECD Countries: Economic and Social Consequences, International Labour Office, Geneva.
- Auer, Peter ve Popova, Natalia (2003), Labour Market Policy for Restructuring in Turkey: The Need for More Active Policies, International Labour Office , Employment Paper, Geneva, 1-8.
- Australian Workforce and Productivity Agency (2012), Australia's Skills and Workforce Development Needs, Discussion Paper, Canberra.
- Avrupa Birliği Bakanlığı (2012), Avrupa Aktif Yaşlanma ve Nesiller Arası Dayanışma Yılı Hakkında Bilgi Notu, Avrupa Birliği Bakanlığı Sosyal Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı, Ankara.
- Avrupa’da Yaşlı Bakımı (2010), <http://www.saglikturizmi.org.tr/media/Pdf/6.pdf> (05.02.2018).
- Ayaz, Cihad (2016), **Öğretmenlerin Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Mardin İli Örneği)**, Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi-Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, Aykut (2017), “Yaşlı İşgücünün Çalışma Hayatındaki Sorunları: Kırklareli İli Örneği”, **Journal of Human Sciences**, 14(2), 1632-1646.
- Aydın, Ufuk (1999), **Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1117, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Yayın No: 156, Eskişehir.
- Ayman Güler, Birgül (2006), “Sosyal Devlet ve Yerelleşme”, **Memleket Siyaset Yönetim**, 2, 29-43.
- Bahar, Güven vd. (2009), “Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler”, **Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi**, 4(2), 85-98.
- Balcı İzgi, Berna (2008), “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Son Gelişmeler”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 1(16), 85-17.

- Baş, Merve (2012), “Türkiye’de Yaşlı İş Gücünün Genel Görünümü”, **Sosyal Güvence**, (2), 28-46.
- Batenburg R., Kroneman M. ve Sagan A. (2015), The Impact of the Crisis on the Health System and Health in the Netherlands, Maresso A. (Ed.), **Economic Crisis, Health Systems and Health in Europe**, içinde (247-283), European Observatory on Health Systems and Policies, United Kingdom.
- Baybora, Dilek (2010), “Çalışma Yaşamında Yaş Ayrımcılığı ve Amerika Birleşik Devletleri’nde Yaş Ayrımcılığı Düzenlemesi Üzerine”, **Çalışma ve Toplum**, 1, 33-58.
- Becerem, Ertan ve Kasalak, Murad A. (2010), “Avrupa Birliği İstihdam Stratejisi ve Üye Ülke Stratejilerinin 10 Hedef Kapsamında İstihdama Yönelik Uygulamaları”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, 2(2), 49-55.
- Beğen, Tanju ve Yavuzer, Hakan (2012), “Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi”, **Klinik Gelişim**, 25(3), 1-3.
- Benny, Richard (2000), “Age Discrimination in Education: Developments in Discrimination Law”, **Education and the Law**, 12(4), 269-278.
- Bergman, H. vd. (1997), “Care for Canada's Frail Elderly Population: Fragmentation or Integration”, **Canadian Medical Association Journal**, 157(8), 1116-1121.
- Bilir, Nazmi (2004), Yaşlanan Toplum, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı, ABD, <http://www.geriatri.org.tr/pdfler/YaslananToplum.pdf> (06.04.2018).
- Blomm, David E. vd. (2001), Economic Growth and The Demographic Transition, NBER Working Paper, No: 8685.
- Bozkurt, Veysel (2014), **Endüstriyel ve Post-Endüstriyel Dönüşüm**, 3. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Bremner, Jason vd.(2010), “World Population Highlights: Key Findings From PRB’s 2009 World Population Data Sheet”, **Population Bulletin**, 65(2), 1-12.
- Bulduk, Emre Özgür (2014), “Yaşlılık ve Toplumsal Değişim”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 18(2), 53-60.
- Bundesministerium für Arbeit und Soziales (2016), Übersicht über das Sozialrecht-2017/2018, <http://www.bmas.de/DE/Service/Medien/Publikationen/uebersicht-ueber-das-sozialrecht.html> (02.02.2018).
- Buz, Sema (2015), “Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 14(53), 268-278.
- Can, Gürhan (1990), “Emeklilik ve Yaşlılık Dönemi Uyum Sorunları”, **Kurgu Dergisi**, (8), 633-637.

- Canatan, Ayşe (2008), “Toplumsal Değerler ve Yaşlılar”, **Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi**, (1), 62-71.
- Cangöz, Banu (t.y), “Yaşlılıkta Bilişsel ve Psikolojik Değişim”, http://e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/tebakademi/geriatri_2009/19.pdf (01.08.2017).
- Central Intelligence Agency (2017), **The World Factbook**, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2177.html> (27.12.2017).
- CIPD (2012), “Managing A Healthy Ageing Workforce: A National Business Imperative”, <http://www.tafep.sg/assets/files/Publications/Publications20%20Managing%20Ageing%20Workforce.pdf> (22.12.2017).
- Clarke, Linda (1994), **Discrimination**, Institute of Personnel Management Publications, London.
- Clemans, Allie vd. (2012), **Lifelong Learning and Employment Prospects: An Australian Case**, Monash University and Adult Learning Australia for Unesco, Bangkok.
- Çağlar, Türken (2015), “**Türkiye ve Almanya’da Karşılaştırmalı Yaşlı Bakım Model ve Uygulamaları**”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Çakır, Sabri (2011), “Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (24), 129-142.
- Çavuş, Fatma Özge (2013), **Yaşlılara Yönelik Evde Bakım Hizmetlerinin Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çayır, Kenan (2012), “Yaşlılık/Yaşaya Dayalı Ayrımcılık Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar”, 163-174.
- Çilingiroğlu, Nesrin ve Demirel, Simge (2004), “Yaşlılık ve Yaşlı Ayrımcılığı”, **Türk Geriatri Dergisi**, 7(4), 225-230.
- Çolak, Murat ve Özer, Yunus Emre (2015), “Sosyal Politika Anlamında Aktif Yaşlanma Politikalarının Ulusal ve Yerel Düzeyde Analizi”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 14(55), 115-124.
- ÇSGB (2007), Beyaz Kitap, http://www.calisma.gov.tr/birimler/sgk_web/html/beyazkitap.html (20.03.2018).
- _____ (2012), 101. Uluslararası Çalışma Konferansı Sonuç Raporu, Eylül.
- _____ (2014), Avrupa Sosyal Şartı, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, <https://www.csgb.gov.tr/media/2077/avrupasosyalsarti.pdf> (08.05.2018).
- Dalaman, Cem (2010), Avrupa’da Nüfusun Hızla Yaşlanması Ciddi Bir Sorun, Amerika’nın Sesi, <https://www.amerikaninsesi.com/a/avrupa-almanya-nufus-yaslaniyor-112478419/890825.html> (05.02.2018).

- Danış, Didem (2014), “Demografi: Nüfus Meselelerine Sosyolojik Bir Bakış”, Galatasaray Üniversitesi, Ders Notları.
- Danış, Mehmet Zafer (2006), “Toplum Temelli Bakım Anlayışı”, **Özveri Dergisi**, 3, 44-47.
- Danış, Mehmet Zafer (2009), “Türkiye’de Yaşlı Nüfusunun Yalnızlık ve Yoksullu Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, 20(1), 67-84.
- Dedeoğlu, Saniye (2009), “Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı”, **Çalışma ve Toplum**, 2(21), 41-54.
- Demir, Mahmut (2011), “İş Yaşamında Ayrımcılık: Turizm Sektörü Örneği”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 8(1), 760-784.
- Demirbilek, Tunç ve Öktem Özgür, Ayşenur (2017), “Gümüş Ekonomi ve Aktif Yaşlanma Bağlamında Yaşlı İstihdamı”, **Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi**, 10(1), 14-28.
- Demirci Aksoy, Aybala ve Günay, Gülay (2017), “Yaşlıların Barınma İhtiyacına Alternatif Olarak Sürdürülebilir Yaşlı Köyleri”, **Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7(2), 1-19.
- Department for Work and Pensions (2010), “When Should the State Pension Age Increase to 66? - A Call for Evidence”, DWP Consultation Paper, <http://www.dwp.gov.uk/docs/spa-inc-to-66-call-for-evidence.pdf> (20.09.2017).
- Doğan, Beyhan (2014), “Almanya’da Yaşlı Bakımı ve Yaşlı Türk Göçmenler: Berlin Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğrul, Burcu Şefika ve Tekeli, Seda (2010), “İş-Yaşam Dengesinin Sağlanmasında Esnek Çalışma”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 2(2), 11-18.
- DPT (2007), **Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı**, Yayın No: DPT: 2741.
- Drury, Elizabeth (1994), “Age Discrimination Against Older Workers in the European Union”, **The Geneva Papers on Risk and Insurance**, 19(73), 496-502.
- Duell, Nicola (2010), “Activation Policies in Japan”, **OECD Social, Employment and Migration Working Papers**, No: 113, OECD Publishing, Paris.
- Duman, Yunus (2014), “Dünyanın En Yaşlı İkinci Ülkesi Almanya’da Riester Emeklilik Sistemi ile Zorunlu Emeklilik Sigortası Arasındaki İlişkinin Analizi”, **Sosyal Güvence Dergisi**, 5, 49-66.
- Ekamper, Peter (2006), *Ageing of the Labor Market in The Netherlands: An Overview Older Workers, New Directions, Employment and Development in an Ageing Labor Market*, Miami (FL, USA), Center for Labor Research and Studies, Florida International University, 41.

- Ergin, Işıl (2016), “Yaşlı Sağlığı ve Sosyal Politikalarda Kamusal Destek Ne Durumda? Türkiye ve Dünyada Mevcut Durum”, **Ege Tıp Dergisi**, (55), 12-18.
- Erol, Selahattin (2011), “Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 1(1), 40-65.
- Erol, Sevgi Işık(2013), “Japonya’da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, **İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, 15(3), 49-63.
- Ersoy, Aynur ve Yılmaz, Bülent (2009), “Yaşam Boyu Öğrenme ve Türkiye’de Halk Kütüphaneleri”, **Türk Kütüphaneciliği**, 23(4), 803-834.
- Eurofound (2012), Sustainable Work and the Ageing Workforce, <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2012/66/en/1/EF1266EN.pdf> (24.12.2017).
- European Commission (2006), **Ageing and Employment: Identification of Good Practice to Increase Job Opportunities and Maintain Older Workers in Employment Final Report**, Warwick Institute for Employment Research, http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/news/index_en. (30.11.2017).
- Eurydice European Unit (2000), Lifelong Learning: The Contribution of Education Systems in the Member States of The European Union: Results of the Eurydice Survey Haz. Eurydice European Unit for the Ministerial Conference to launch the Socrates II, Leonardo Da Vinci II and Youth Programmes, Lisbon.
- Extra Care Retirement Village (2012), <https://www.extracare.org.uk/villages-and-schemes/retirement-villages/> (05.02.2018).
- Faure, Edgar (1972), **Learning to Be: The World of Education Today and Tomorrow**, Unesco Publications, Paris.
- Fukawa, Tetsuo (2002), “Effects of Population Ageing on Public Health and Long-Term Care Insurances in Japan and Germany”, <http://www.ipss.go.jp/webj-ad/webjournal.files/socialsecurity/2002/02dec/fukawa2.pdf> (19.12.2017).
- Genç, Yusuf ve Dalkılıç, Pelin (2013), “Yaşlıların Sosyal Dışlanma Sendromu ve Toplumsal Beklentileri”, **International Journal of Social Science**, 6(4), 461-482.
- Gençler, Ayhan (2011), “Avrupa Birliği’nde Krizin İşsizliğe Etkisi ve İstihdam Teşvikleri”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, 2(2), 1-25.
- Germany Demographics Profile 2018, https://www.indexmundi.com/germany/demographics_profile.html (16.12.2017).
- Gökbayrak, Şenay (2009), “Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar”, **Çalışma ve Toplum**, 2(21), 55-82.

- Gökçe Kutsal, Yeşim (2006), “Yaşlanan Dünya”, **Türk Fizik Tıp Rehabilitasyon Dergisi**, 52(Özel Ek A), A6-A11.
- Gökçen, Bilgehan (2006), **Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü ve Önemi: Adana İline İlişkin Bir Uygulama**, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökkoca, U. Zuhale ve Baharlıteker, Nilay (1999), “Yaşlılık Döneminde Sosyal Hizmet Programları”, **HÜ Toplum Hekimliği Bülteni**, (20), 3-4.
- Güleç, İsmail vd. (2012), “Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme”, **Sakarya University Journal of Education**, 2(3), 34-48.
- Gündoğan, Naci (2001), “İşgücünün Yaşlanması ve İşgücü Piyasalarına Etkileri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 56(04), 95-108.
- Gündoğan, Naci ve Biçerli, Kemal (2004), **Çalışma Ekonomisi**, 2. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1461, Eskişehir.
- Gündüz, Gökhan Sait (2007), “**Sosyal İçerme Politikalarının Uygulanmasında Kamu İstihdam Kurumlarının Rolü**”, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı-Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Günsoy, Güler ve Tekeli, Seda (2015), “Nüfusun Yaşlanması ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Analiz”, **Amme İdaresi Dergisi**, 48(1), 35-87.
- Gürsel, Seyfettin vd. (2010), Üç Çocuk Hayal, Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırma Merkezi, <http://betam.bahcesehir.edu.tr/wp-content/uploads/2010/05/ArastirmaNotu071.pdf> (05.02.2018).
- Güvercin, Cemal Hüseyin (2004), “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi”, **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, 57(2), 89-95.
- Haberler.com (2015), Huzurevinde “Koğuş Sistemini” Bitiren Uygulama <http://www.haberler.com/huzurevinde-kogus-sistemini-bitiren-uygulama-7181312-haberi/> (05.02.2018).
- Hacettepe Üniversitesi (2012), Yaşlılıkta Kaliteli Yaşam, Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi, <https://www.gebam.hacettepe.edu.tr> (22.09.2017).
- Hekimler, Alpay (2015), “Federal Almanya’da Sosyal Bakım Sigortasının Temel Esasları-Türkiye İçin Gözlemler”, **Çalışma ve Toplum**, 44(1), 45-76.
- Herrmann, Michael (2012), “Population Aging and Economic Development: Anxieties and Policy Responses”, **Population Ageing**, 5, 23-46.
- Hospizarbeit, <http://www.hospizgruppe-salem.de/hospizarbeit-1.html> (05.02.2018).

- Howden, Lindsay M. ve Meyer, Julie A. (2010), Age and Sex Composition, United States Census Burea.
- Hürriyet Gazetesi (2000), “İlk Yaşlılar Kulübü” , <http://www.hurriyet.com.tr/ilk-yasli-lar-kulubu-39123403> (25.09.2017).
- _____ (2015), “Almanya’da Yaşlı Nüfus İstihdamı Artıyor”, <http://www.hurriyet.com.tr/almanyada-yasli-nufus-istihdami-artiyor-28155777> (24.11.2017).
- Ilmarinen, Juhanie E. (2001), “Aging Workers”, **Occupational and Environmental Medicine**, 58(8), 546-553.
- ILO (2016), http://embargo.ilo.org/ankara/news/WCMS_541334/lang--tr/index.htm (01.12.2017).
- ____(t.y.), Normlex, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C035 (08.05.2018).
- ____(t.y.) Normlex, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R162 (08.05.2018).
- Insurances in Japan and Germany, <http://www.ipss.go.jp/webj-ad/webjournal.files/socialsecurity/2002/02dec/fukawa2.pdf> (19.12.2017).
- İçağasioğlu Çoban, Arzu (2005), “Yalnız Yaşayan Yaşlılara İlişkin Aile Politikaları”, **Aile ve Toplum**, 2(9), http://e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/tebakademi/geriatri_2009/19.pdf (22.03.2018).
- İçli, Gönül (2008), “Yaşlılar ve Yetişkin Çocuklar”, **Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi**, (1), 29-38.
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948), http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigths_turkce.pdf (06.02.2018).
- Johnson, Julia ve Slater, Robert (Ed.) (1993), **Ageing and Later Life**, The Open University Sage Publication, London.
- Johnson, Richard (2004), “Economic Policy Implications of World Demographic Change”, **Economic Review-Federal Reserve Bank of Kansas City**, 89(1), 39-64.
- Karadeniz, Oğuz ve Durusoy Öztepe, Nagihan (2013), “Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu”, **Çalışma ve Toplum**, 38(3), 77-102.
- Karaömerlioğlu, M. Asım ve Devres, Murat Sahir (2013-2014), “Japonya'nın Nüfus Politikaları”, Boğaziçi Üniversitesi, http://www.academia.edu/download/33922532/Japonyanın_Nufus_Politikalari.pdf (01.12.2017).
- Karataş, Sultan (1990), “Yaşlılıkta Yaşam Doyumu ve Etkileyen Etmenler”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi**, 8(1-2-3), 105-114.

- Kavak, Yüksel (1997), “Eğitim, İstihdam ve İşsizlik İlişkileri”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**,13, 21-26.
- Kaya, Havva Eylem (2014), “Küreselleşme Sürecinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Gerçeği/Lifelong Learning and Adult Education Reality within the Scope of Globalization”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, 9(2), 91-111.
- Kayhan Kuzgun, İnci (2006), “Türkiye’de Yaşlı İşgücü İşsizliği”, **Hacettepe Üniversitesi**, <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/bultenler/gebambulten2006.pdf> (04.02.2018).
- Kılıç, Ümmühan ve Şelimen, Deniz (2009), “Yaşlıları Huzurevi Yaşamını Seçmeye Zorlayan Nedenlerin Belirlenmesi”, **Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi**, 3(2), 73-82.
- Kinsella, Kevin ve He, Wan (2008), An Aging World: 2008, International Population Reports, U.S. Census Bureau, Washington.
- Kirk, Dudley (1996), “Demographic Transition Theory”, **Population Studies**, 50(3), 361-387.
- Kluve, Jochen (2010), “The Effectiveness of European Active Labor Market Programs”, **Labour Economics**, 17(6), 904-918.
- Koç, İsmet vd. (2008), “Türkiye’nin Demografik Dönüşümü”, Hacettepe Üniversitesi, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TurkiyeninDemografikDonusumu_220410.pdf (21.05.2017).
- Koç, Mustafa (2002), “Gelişim Psikolojisi Açısından Yaşlılık Döneminde Ruhsal Gelişim”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1(12), 287-304.
- Kodner, Dennis L. (2006), “Whole-System Approaches to Health and Social Care Partnerships for the Frail Elderly: An Exploration of North American Models and Lessons”, **Health and Soial Care**, 14(5), 384-390.
- Koldaş, Lale (2017), “Yaşlılık ve Kardiyovasküler Yaşlanma Nedir?”, **Türk Kardiyolajiler Derneği Araştırması**, 5, 1-4.
- Komşu, Ufuk Cem (2014), “Yaşlılık, Yaşlı Nüfusun Sorunları ve Yetişkin Eğitimi”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2(1), 370-389.
- Konak, Akın ve Çiğdem, Yasemin (2005), “Yaşlılık Olgusu: Sivas Huzurevi Örneği”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, 29(1), 23-63.
- Kurek, Sławomir ve Rachwal, Tomasz (2011), “Development of Entrepreneurship in Ageing Populations of The European Union”, **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 19, 397-405.
- Kurt, Gökhan vd. (2010), “Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti”, **Adli Tıp Dergisi**, 24(2), 9-32.

- Kutsal, Yeşim Gökçe (2006), “Yaşlanan Dünya”, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı, Ankara.
- Lee, Ronald (2003), “The Demographic Transition: Three Centuries of Fundamental Change”, **Journal of Economic Perspectives**, 17(4), 167-190.
- Lindley, Robert vd. (2006), Ageing and Employment: Identification of Good Practice to Increase Job Opportunities and Maintain Older Workers in Employment, Warwick Institute for Employment Research and Economix Research & Consulting, DGEmployment and Social Affairs, http://ec.europa.eu/employment_social/emplweb/news/index_en (20.09.2017).
- Maarse, J. A. M.Hans ve Jurissen, P. P.Patrick (2016), “The Policy and Politics of the 2015 Long-term Care Reform in the Netherlands”, **Health Policy**, 120, 241-245.
- Mandıracıoğlu, Aliye (2010), “Dünyada ve Türkiye’de Yaşlıların Demografik Özellikleri”, **Ege Tıp Dergisi**, 49(3), 39-45.
- Masson, Paul R. ve W.Tryon, Ralph (1990), “Macroeconomic Effects of Projected Population Aging in Industrial Countries”, **Staff Paper**, 37(3), 453-485.
- MEB (2011), “Yaşlılık Süreci, Çerçeve Öğretim Programları”, Ankara.
- Ministry of Health and Welfare (1992), Health and Welfare for the Elderly, The Foundation of Social Development for Senior Citizens, Tokyo.
- Mot, Esther (2010), The Dutch System of Long-Term Care, CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis Document, No: 204, Netherlands.
- Mujtaba, Bahaudin G. vd., (2006), “Age Discrimination in the Workplace: Cultural Paradigms Associated with Age in Afghanistan, Jamaica, Turkey, and the United States”, **Journal of Applied Management and Entrepreneurship**, 11(1), 17-35.
- Murakami, İkuko (2017), “Türkiye’deki Kuşaklararası İlişkileri Geliştirme Uygulamaları”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 21(1), 259-274.
- Naegele, Gerhard, and Walker, Allan (2002), Ageing and Social Policy: Britain and Germany Compared, Anglo-German Foundation for the Study of Industrial Societies, Anglo-German Foundation, London.
- National Action Plan for Positive Ageing for the Period 2013–2017, https://www.mpsv.cz/files/clanky/21727/NAP_EN_web.pdf (25.12.2017).
- OECD (2003), **Ageing and Employment Policies, Older Workers Japan**, www.oecd.org/employment/emp/33906935.pdf (06.02.2018).
- _____ (2004), **Ageing and Employment Policies: Finland 2004**, <http://www.oecdbookshop.org/browse.asp?pid=title-detail&lang=en&ds=&ISBN=9789264020306> (30.11.2017).

- _____ (2005), **Ageing and Employment Policies: Germany 2005**, <http://www.oecdbookshop.org/en/browse/title-detail/?ISB=9789264012738> (30.11.2017).
- _____ (2009), **OECD Factbook 2009 Economic, Environmental and Social Statistics**, http://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-factbook-2009_factbook-2009-en (01.12.2017).
- _____ (2013), **Highlights from A Good Life in Old Age? Monitoring and Improving Quality in Long-Term Care**, OECD Publishing, Netherlands.
- _____ (2014), **Ageing and Employment Policies: Netherlands 2014 Working Better with Age**, <http://www.oecd.org/els/ageing-and-employment-policies-netherlands-2014-9789264208155-en.htm> (01.12.2017).
- _____ (2015a), **Employment Outlook**, http://www.oecd-ilibrary.org/employment/oecd-employment-outlook-2015_empl_outlook-2015-en (01.10.2017).
- _____ (2015b), **Ageing and Employment Policies: Poland 2015**, <http://www.oecd.org/employment/ageing-and-employment-policies-poland-2015-9789264227279-en.htm> (01.12.2017).
- _____ (2016a), <https://data.oecd.org/emp/labour-force-participation-rate.htm> (06.02.2018).
- _____ (2016b), <https://data.oecd.org/emp/employment-rate.htm#indicator-chart> (06.02.2018).
- Office of Health and the Information Highway (1998), **Tele-home Care an Overview**, Office of Health and the Information Highway Policy and Consultation Branch Health Canada.
- Ongan, Dilek (2012), **Huzurevinde Yaşlılara Sunulan Beslenme Hizmetlerinin Değerlendirilmesi ve Yaşlıların Beslenme Durumlarının Saptanması**, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi-Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Oral, İlhan (2002), **Dünyada ve Türkiye'de Sosyal Sigortalar Kapsamında Sağlık Sigortası Uygulamaları**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1331, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 174, Eskişehir.
- Oral, İlhan (2008), "Emeklilerin Yeniden Çalışmaya Başlaması ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Düşünceler", **Çalışma ve Toplum**, 4(19), 135-186.
- Öğütoğulları, Eren ve Kılıç, Cem (2016), "Türkiye İşgücü Piyasasında Yeni Bir Problem Alanı: 40 Yaş ve Üstü İşsizler", **Çalışma İlişkileri Dergisi**, 7(1), 85-97.
- Özcan, Aynur (2008), **Avrupa Birliği'nin Yaşam Boyu Öğrenme Stratejileri Avrupa Birliği Resmi Belgelerindeki Yaşam Boyu Öğrenme Yaklaşımının İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özen Kutanis, Rana ve Ulu, Seher (2016), "İşgücü Piyasalarında Ayrımcılığın Kaynakları", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (35), 359-372.

- Özgür, E. Murat (2010), Yaşlanan Bir Dünya Nüfusu, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi-Bölgesel Coğrafya Anabilim Dalı Konferansları, 16.
- Özmete, Emine (2008), “Yaşlılıkta Yaşamın Anlamının Refah Göstergeleri ile Yordanması”, **Aile Toplum**, 4(15), 7-20.
- Özyer, Hanife (2016), **Yaşlılık Sorunu ve Bir Çözüm Olarak Huzurevi (Konya Dr. İsmail Işık Huzurevi Örneği)**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi- Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Paker, Murat (2012), Psikolojik Açından Önyargı ve Ayrımcılık, Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi (seçbir), 41-53.
- Palabıyıkoglu, Refia vd. (1993), “Yaşlılarda Depresyon ve Yaşam Doyumu”, **Kriz Dergisi**, 1(1), 26-31.
- Palley, A.Howard ve Usui, Chikako (1995), “Social Policies for the Elderly in the Republic of Korea and Japan: A Comparative Perspective”, **Social Policy & Administration**, 29(3), 241-257.
- Pazarlıoğlu, M. Vedat (2007), “İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi”, **Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 14(1), 121-136.
- Perek Bialas, Jolanta vd. (2006), “Active Ageing Policies in the Czech Republic and Poland”, **International Social Science Journal**, 58(190), 559-570.
- Pflegeversicherungsgesetz SGB XI (2013), **Das gesamte Sozialgesetzbuch SGB I bis SGB XII**, Regensburg: Walhalla Fachverlag, <http://www.beck-shop.de/fachbuch/leseprobe/Das%20gesamte%20Sozialgesetzbuch%20SGB%20I%20bis%20SGB%20XII.pdf> (06.04.2018).
- Polat, Coşkun ve Odabaş, Hüseyin (2008), **Bilgi Toplumunda Yaşam Boyu Öğrenmenin Anahtarı: Bilgi Okuryazarlığı, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, Antalya.
- Poyraz, Hande ve Titrek, Osman (2013), “Türkiye’de Hayat Boyu Öğrenmenin Geliştirilmesi,” **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 13(1), 115-131.
- Radovic-Markovic, Mirjana (2013), “An Aging Workforce: Employment Opportunities and Obstacles”, **Cadmus**, 1(6),142-155.
- Ruggie, Mary (1984), **The State and Working Women: A Comparative Study of Britain and Sweden**, Princeton University Press, Princeton.
- Saturk, İskandinav Ülkeleri Finlandiya, <http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/ust/finlandiya.pdf> (04.02.2018).
- Sayıl, Işıl (1994), “Ruh Sağlığı Sorunu Olarak Şiddet”, **Kriz Dergisi**, 2(2), 273-276.

- Schulz, Frank vd. (2012), **Neue Wohnformen im Alter**, Stuttgart Kohlhammer.
- Selamoğlu, Ahmet (2002), “Gelişmiş Ülkelerde İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(4), 33-63.
- Selek Öz, Cihan (t.y.), Dünya Ülkelerinde Bakım Hizmetleri: İngiltere ve Kanada, http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/50992/27359/ue-sos.hiz._12_ingiltere_ve_kanada'da_bak%C4%B1m_hizmetleri.docx (05.02.2018).
- Selvi, Mehmet (2014), **Uluslararası Kuruluşların Türkiye’deki Sosyal Güvenlik Mevzuatının Oluşmasındaki Etkileri**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurtdışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Sennett, Richard (2009), **Yeni Kapitalizmin Kültürü**, (Çev. Aylin Onacak), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sertbaş, G., Bahar, A. (2003), Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Yaşlılığa İlişkin Görüşleri ve Sosyal Uyumlarının Değerlendirilmesi, **Hemşirelik Forumu Dergisi**, 6(5), 33-39.
- Sevil, Hüseyin Tekin (2005), **Yaşlılığın Sosyal Anatomisi**, Sabev Yayınları, Ankara.
- Seyyar, Ali (1998), “Sosyal Sigortalar Sisteminde Bakım Sigortası”, **Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi**, 1(2).
- SGK (2016), Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam Oranları, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari (28.08.2016).
- Simizutani, Satoshi ve Inakura, Noriko (2007), “Japan’s Public Long-term Care Insurance and the Financial Condition of Insurers: Evidence from Municipality-Level Data”, **Government Auditing Review**, 14, 27-40.
- Sonnet, Anne vd. (2014), “Towards More Inclusive Ageing and Employment Policies: The Lessons from France, The Netherlands, Norway and Switzerland”, **De Economist**, 162, 315-339.
- Soysal, Mümtaz (1968), **Anayasaya Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 240, Ankara.
- Statistics Finland, 2015 (https://www.stat.fi/til/vaenn/2015/vaenn_2015_2015-10-30_tie_001_en.html) (01.02.2018).
- Swedish Institute (2015), Elderly Care In Sweden, 1-4.
- Şener, Ülker (2010), “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, Tepav Politika Notu.
- Şenkal, Abdülkadir ve Saripek, Doğa Başar (2007), “Avrupa Birliği’nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 146-175.

- Şenol, Dolunay ve Erdem, Sezgin, “Yaşlılık ve Yaşlı Kadınlarda Huzurevi Algısı: Nitel Bir Çalışma”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**,7(2), 31-50.
- T.C. Anayasası (1982), https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf (05.02.2018).
- Tanman Zıplar, Ümmügülsüm (t.y), “Dünya’da ve Türkiye’de Yaşlılık Hizmetleri”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi SBE Dergisi**, 6(2), 173-194.
- Taşcı, Faruk (2010), “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri”, **Çalışma ve Toplum**, 1, 175-202.
- Terakye, Gülşen ve Güner, Perihan (1997), “Kriz Potansiyeli Taşıyan Bir Dönem: Yaşlılık”, **Kriz Dergisi**, 5(2), 95-101.
- The Economist (2007), “Japan’s Changing Demography, Cloud or Silver Things”, **The Economist**, Sayı: 8539.
- The National Programme for Ageing Workers (2000), <http://pdf.mutual-learning-employment.net/pdf/exec-summ-Finland-Oct00-E.pdf> (27.12.2017).
- Tokol, Aysen ve Alper, Yusuf (2017), **Sosyal Politika**, 8. Baskı, Dora Yayıncılık, Bursa.
- Top, Fadime vd. (2010), “Huzurevinde Yaşayan Bireylerde Depresyon Düzeyi, Ölüm Kaygısı ve Günlük Yaşam İşlevlerinin Belirlenmesi”, **Klinik Psikiyatri**, (13), 14-22.
- Topgü, Seda (2016), “Çalışma Yaşamında Yaşlı Ayrımcılığı mı Yaş Ayrımcılığı mı?”, **Sosyoloji Dergisi**, 36(2), 13-31.
- Toprak, Metin ve Erdoğan, Armağan (2012), “Yaşam boyu Öğrenme: Kavram, Politika, Araçlar ve Uygulama”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, 2(2), 69-91.
- Trt Haber (2017), “İşte Huzurevlerinde Kalan Kişi Sayısı”, <http://www.trthaber.com/haber/turkiye/iste-huzurevlerinde-kalan-kisi-sayisi-293983.html> (25.03.2018).
- Tufan, İsmail (2007), “Yaşlılık, Yoksulluk ve Sosyal Devlet Üzerine Doç. Dr. İsmail Tufan ile Bir Söyleşi”, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ismailtufansoylesi.htm> (15.08.2017).
- Turan, Sevgi (2005), “Öğrenen Toplumlara Doğru Avrupa Birliği Eğitim Politikalarında Yaşam Boyu Öğrenme”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 5(1), 87-98.
- TÜİK (2013), Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844> (15.09.2017).
- _____ (2018a), İstatistiklerle Yaşlılar 2018, file:///C:/Users/TOSHIBA/Downloads/%C4%B0statistiklerle_Ya%C5%9Fl%C4%B1lar_15.03.2018.pdf (05.05.2018).
- _____ (2018b), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30567> (24.03.2018).
- TÜSİAD (1999), **Türkiye’nin Fırsat Penceresi Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri**, Yayın No: T199-1-251, İstanbul.

- UN (2010), World population ageing 2009, Department of Economic, United Nations Publications, Vol.295.
- ___ (2012), **World Population Prospects, The 2010 Revision**, DESA, http://esa.un.org/wpp/unpp/panel_indicators.htm(28.11.2017).
- ___ (2015), **World Population Ageing 2015**, Department of Economic and Social Affairs Population Division (DESA), http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015_Report.pdf (01.12.2017).
- ___ (2017a), World Population Prospects 2017, <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Population> (27.12.2017).
- ___ (2017b), <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Fertility> (22.03.2018).
- ___ (2017c),<http://data.un.org/Data.aspx?q=fertility&d=PopDiv&f=variableID:54> (22.03.2018)
- URL, Ayrımcılık Nedir, Ne Değildir? , (2014), <http://www.cetinkaya.av.tr/dosyalar/77631f56-ad58-4ee2-bfde-253dbeed25f1.pdf> (15.11.2017).
- URL, Çeşitli Ülkelerde Uygulanmakta Olan Yaşlı Politikaları ve Özellikleri (2014), <http://yaslihasta.com> (19.01.2018).
- URL, Infopankki.fi, <https://www.infopankki.fi/en/living-in-finland/family/elderly> (31.01.2018).
- URL, Kanada: Pflegebedürftige Menschen profitieren vom Prisma-Projekt, http://www.hpm.org/Downloads/HPM_SPOTLIGHTS/Kanada_HPM_SPOTLIGHT_Maerz_09.pdf (02.02.2018).
- URL, The Programme “Solidarity Across Generations. Measures Aiming at Increasing the Economic Activity of People Over 50” (t.y.), http://analizy.mpips.gov.pl/images/stories/publ_i_raporty/50+Solidarity_across_generations.pdf (06.02.2018).
- Usta, İrfan ve Murat, Güven (2017), “ İşgücü Piyasasında Yaşlılar ve Aktif Yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye Değerlendirmesi”, **Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 12(2), 199-223.
- Uyanık, Yücel (t.y.), “Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika”, http://www.sekeris.org.tr/dergi/multimedia/dergi/79_yaslilik_yaslanan_nufus_ve_sosyal_politika.pdf (02.11.2017).
- Walker, Alan (2006), “Active Ageing in Employment Its Meaning and Potential”, **Asia-Pacific Review**, 13(1), 79-93.
- WHO (2002), Active Ageing, “A Policy Framework”, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/67215/1/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf (06.02.2018).
- Winkelmann, Rainer (1996), “Employment Prospects and Skills Acquisition of Apprenticeship Trained Workers in Germany”, **Industrial and Labor Relations Review**, 49(4), 568-672.

- World Bank (2016), https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.65UP.TO.ZS?end=2016&name_desc=false&start=1970&view=chart (25.03.2018).
- Yakar, Mustafa (2012), “İç ve Dış Göçlerin Kırsalda Nüfusun Yaş Yapısına Etkisi: Emirdağ İlçesi Örneği”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**,10(2), 129-149.
- Yaşlanma 2002 Uluslararası Eylem Planı (2002), http://eyh.aile.gov.tr/data/54859b26369dc5596417b9be/uluslararasi_yaslanma_2002_eylem_plani.pdf (01.12.2017).
- Yaşlılar Rehberi, https://www.braunschweig.de/.../Tuerkischer_Seniorenwegweiser_2007_neu.pdf (03.02.2018).
- Yavuz, Sutay, ve Yüceşahin, M. Murat (2012), “Türkiye’de Hane halkı Kompozisyonlarında Değişimler ve Bölgesel Farklılaşmalar”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi** 15(1), 75-118.
- Yazıcı, Selamet (t.y.), OECD Ülkelerinde Demografik Eğilimler, T.C. Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/oecd-ulkelerinde-demografik-egilimler-ve-muhtemel-etkileri.tr.mfa> (01.02.2018).
- Yıldız, Dursun (2017), “21. Yüzyılda Artan “Politik Demografi” Etkisi”, **World Water Diplomacy & Science News**, <http://www.hidropolitikakademi.org/wp-content/uploads/2017/01/21.-y%C3%BCzy%C4%B1da-artan-politik-demografi-etki-1-1.pdf> (26.12.2017).
- Yılmaz, Mesut vd. (2010), “Sağlık Hizmetinin Alternatif Bir Sunum Şekli Olarak Evde Hasta Bakımı”, **İstanbul Tıp Dergisi**, 11(3), 125-132.
- Yılmaz, Simge vd. (2013), “Yaşlılara Yönelik Sağlık ve Sosyal Hizmet Sunumu; Ülke Örnekleri Üzerinden Değerlendirmeler”, **Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi**, 22(3), 105-114.
- Yumurtacı, Aynur (2013), “Demografik Değişim: Psiko Sosyal ve Sosyo Ekonomik Boyutlarıyla Yaşlılık”, **Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(6), 9-31.
- Yüceşahin, M. Murat (2011), “Küresel Bir Süreç Olarak Demografik Dönüşüm: Mekânsal Bir Değerlendirme”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, 9(1), 11-27.

ÖZGEÇMİŞ

Saniye KÜÇÜK, 27.03.1993 tarihinde Giresun İli Tirebolu İlçesi'nde doğdu. 2008 yılında Cumhuriyet Ortaokulu'nu; 2011 yılında Görele Lisesi'ni; 2015 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nü bitirdi. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

KÜÇÜK, bekar olup İngilizce bilmektedir.